

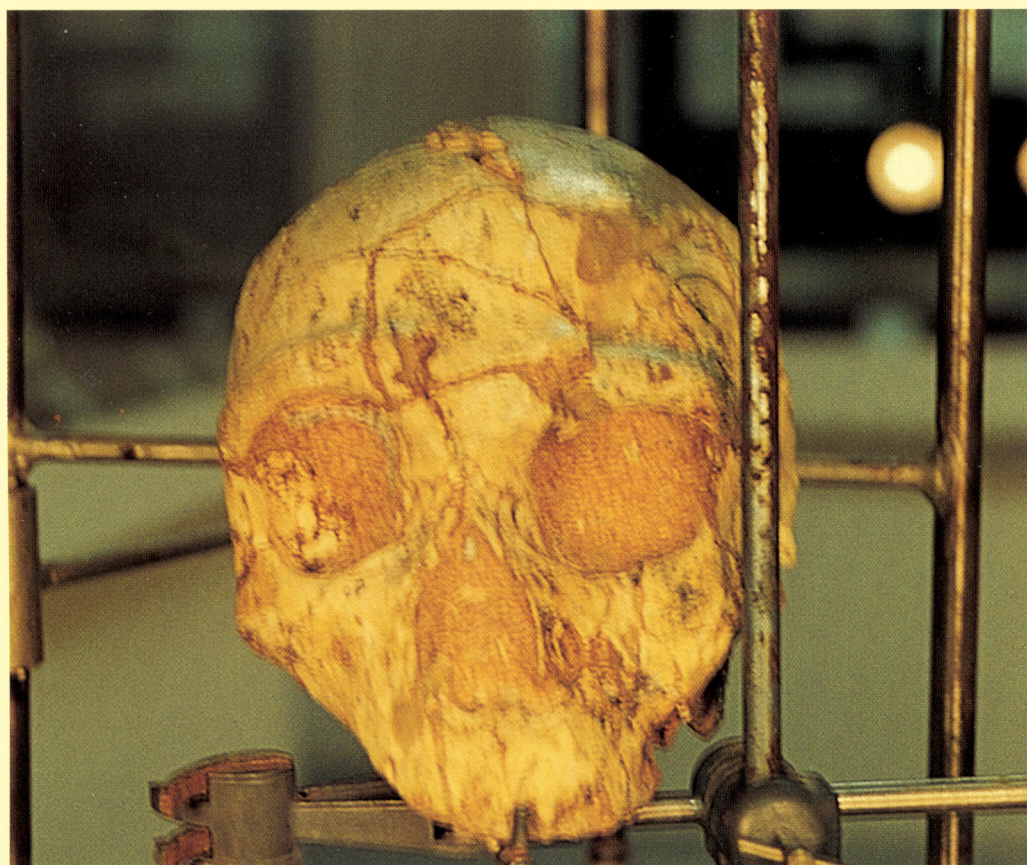
ΑΠΟ ΑΡΑΒΕΣ
ΔΙΑΔΟΘΗΚΕ
Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ
ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ
22.000 ΕΤΩΝ!

ΔΑΥΛΟΣ

€ 5

ΑΠΟΛΙΘΩΜΕΝΑ ΚΡΑΝΙΑ 300.000 ΕΤΩΝ ΣΤΗ ΜΑΝΗ

Ὁ κατατρεγμὸς τῶν Ἑλλήνων διαφωτιστῶν
ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο κατὰ τὸν 18ο αἰῶνα

**Ίδρυτής - ιδιοκτήτης,
Έκδότης - διευθυντής
ΔΗΜ. Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ**

Κυδαθηναίων 29, Πλάκα,
105 58 Αθήνα.
Τηλέφωνα: 2103223957,
2103314986, 2109841655.
Τηλομοιότυπος: 2103314997.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ («Internet»):
<http://www.davlos.gr>
Ηλεκτρονική αλληλογραφία:
davlos@davlos.gr

Τα Γραφεία του «Δ» λειτουργούν
πρωινές ώρες 9.30 - 14.30
καθημερινά (και Σάββατο).

Παραγωγή: PRESS LINE
Μάγερ 11, Αθήνα,
τηλ.: 210 5225.479.

- Τιμή αντίτιπου: € 5.
- 12μηνη συνδρομή: € 47 .
- Όργανισμών κ.λπ.: € 70,50 .
- Φοιτητών: € 38.
- Έξωτερικοί: 80 δολλ. ΗΠΑ.
- Η συνδρομή καταβάλλεται
κατά την έγγραφη.
- Η συνδρομή ανανεώνεται αυτομά-
τως μετά τη λήξη του 12μήνου. Δια-
κοπή της συνδρομής γίνεται μόνον
κατόπιν τηλεφωνήματος του ενδια-
φερομένου.

**ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
ΔΕΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΝΤΑΙ.**

Τα χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

Όλες οι συνεργασίες και τα ταχυδρο-
μικά έμβασματα στη διεύθυνση:
ΔΗΜ. Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ,
Πόστ Ρεστάντ 175 01, Π. Φάληρο.

Παρακαλούνται οι συνδρομητές
που αλλάζουν διεύθυνση, να το
γνωστοποιούν στο περιοδικό.

Απαγορεύεται ή εν όλω ή εν μέρει
ανάδηρσίσευση ή αναμετάδοση
καθ' οιονδήποτε τρόπον δημοσιευ-
μάτων του «Δαυλού» χωρίς τη γρα-
πτή άδεια του εκδότη.

ΔΑΥΛΟΣ

Μηνιαίο Περιοδικό Πρωτοποριακής Έρευνας

Έτος 22ο, Φεβρουάριος 2003, αρ. 254

ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ό τοτεμισμός της Ρωμισούνης16494

ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ16496

Η κατάσταση των δούλων στην αρχαιότητα16496

ΕΡΕΥΝΕΣ

Η ελληνική Παλαιστίνη (8')16501

Δύο άπολιθωμένα κρανία 300.000 ετών στη Μάνη16509

Μία πολύ παλαιά σύγκρουση
πολυθεϊσμού - μονοθεϊσμού16517

Άστρονομική επιστήμη στην Ελλάδα
πριν από 22.000 χρόνια16525

Προκατακλυσμαία Άστρονομία16525

Ό κατατρεγμός των Ελλήνων διαφωτιστών
του ιη' αιώνα από το Πατριαρχείο16537

Ανακάλυψη του Άρχιμήδη ό Διαφορικός Λογισμός16547

Μαγεία και έξορκισμοί στην Όρθόδοξη Έκκλησία16557

Πώς γεννήθηκε ή Παγκόσμια Παιδεία
(«Σχολείο», «School» κ.λπ.)16554

Οί γεννήτορες του Παγκόσμιου Πολιτισμού16555

ΓΕΝΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ

Ό Πρύτανις και τα κόκκαλα της Ρωμίας16500

Αΐσιμα και άδηρίτα16507

Άπλη Μέθοδος των Τριών16516

Ό Άλλος Λόγος16524

Τά Άσιατικά Ξένα σώματα16561

Ό Κάλαθος των Άχρήστων16562

Η Κίνησις των Ίδεών16570

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Η Άναγέννηση διαδόθηκε στη Δύση
από τους Άραβες και όχι από τους Βυζαντινούς16563

ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Έπανήλθαν οί... Βαβυλώνιοι
στην ιστοσελίδα της «Αθήνα 2004»16506

Η περιπέτεια της αρχαίας τριήρους16521

Η ύποπτη παρουσίαση του παλίμψηστου με τον
Διαφορικό Λογισμό του Άρχιμήδη16547

Η επίθεση του Χόλυγουντ κατά του Άλεξάνδρου16570

Ό «Δ» έχει την ευθύνη των κειμένων που δημοσιεύει στις
σελίδες του. Για τις δραστηριότητες, δημοσιεύσεις, διατυ-
πώσεις θέσεων κ.λπ. εκτός «Δαυλού» από πρόσωπα που
γράφουν ή έγραψαν στο Περιοδικό ό «Δ» δεν ευθύνεται.

Ο «ΝΕΟΤΟΤΕΜΙΣΜΟΣ» ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΡΩΜΙΟΣΥΝΗΣ

Στις ζούγκλες της Ἀφρικής, τοῦ Ἀμαζονίου καὶ ἄλλου φυλὲς κατωτάτης πολιτιστικῆς ἐξελίξεως λάτρευαν τὰ «**τοτέμ**» – ἴσως σὲ κάποια σημεία τῆς «Μαύρης Ἡπείρου», ἀλλὰ καὶ ἄλλου, νὰ συνελχίζουν νὰ τὰ λατρεύουν καὶ σήμερα. Εἶναι δὲ συνήθως τὸ «τοτέμ» ἓνα κομμάτι κορμοῦ δέντρου ἢ κόκκαλου ζῴου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ φύλαρχος -ιερέας- μάγος ἐχάρασσε κάποια σχήματα καὶ χρωμάτιζε κάποια σημεία τῆς ἐπιφάνειάς του. Τὸ ξύλο ἢ κόκκαλο αὐτὸ ἀποτελοῦσε ἓνα εἶδος παντοδύναμου ὄντος, ἱκανοῦ νὰ πραγματοποιῇ γεγονότα σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιθυμίες τῶν συνήθως καννιθῶλων «πιστῶν» – καταστρεπτικὰ ἢ εὐεργετικὰ ἀναλόγως –, γεγονότα ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἢ ἡ φυλὴ δὲν μποροῦν νὰ ἐπιτύχουν.

Ὁ πρωτόγονος αὐτὸς «**θρησκευτικὸς πολιτισμὸς τῆς ἄλογης ἐπιθυμίας**», ὅπως ἔχει χαρακτηρισθῇ ἀπὸ ὠρισμένους εἰδικούς, παρατηρεῖται καὶ σὲ ἐποχές, τόπους καὶ κοινωνίες, ποὺ ἔχουν ξεφύγει ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο τῆς κτηνώδους ζωῆς τοῦ ἐνστίκτου καὶ ἔχουν ἀνέλθει στὸ ἐπίπεδο τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς τοῦ Λόγου. Πράγματι ἡ (φανταστικὴ) μετατροπὴ τῆς ἐπιθυμίας σὲ γεγονὸς («**θαῦμα**») μὲ τὴν βοήθεια ἐνὸς ἀντικειμένου, στὸ ὁποῖο (φαντασιακὰ) προσδίδονται δυνάμεις καὶ ἱκανότητες ἀνώτερες τοῦ ἐπιθυμοῦντος, εἶναι ἓνα πολὺ «**βολικὸ**» ἄλλοθι τῆς ἀνθρώπινης ἀδυναμίας ἢ μειονεξίας, τόσο «**βολικὸ**» ὥστε νὰ ἐξουδετερώνη καὶ τὴν τελευταία ἀντίσταση τοῦ Λόγου, ποὺ πιεστικὰ προειδοποιεῖ ὅτι ἡ τοτεμιστικὴ «ἀντίληψη» εἶναι τουλάχιστον ἀμφίδολης ἀλήθειας καὶ ἀξιοπιστίας. Ἀλλὰ μὲ τὸ ἀντικείμενο - τοτέμ ὁ ἐπιθυμητικὸς ἄνθρωπος ἀποκτᾷ (φαντασιακὰ) ἓνα πανίσχυρο ὄπλο, μὲ τὸ ὁποῖο (φαντασιακὰ) ἐξουδετερώνει ὅ,τι εἶναι ἀνώτερο, ἰσχυρότερο καὶ ἀκατανίκητο ἀπὸ αὐτόν, εἴτε πρόκειται γιὰ κατάσταση (π.χ. ἀρρώστια, φτώχεια, θεομηνία κ.λπ.) εἴτε πρόκειται γιὰ πρόσωπο (π.χ. ἐξουσιαστής, προϊστάμενος, ἀξιωματοῦχος, ἀκατάκτητος ἢ ἀπολεσθεὶς ἐραστής κ.λπ.). Ἐπειδὴ δὲ ὁ «**πειρασμὸς**» στὶς ἐπιθυμίες τῆς κυριαρχίας - ὑποταγῆς (εἶναι οἱ δύο ἀντίθετες ὀψεις μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ψυχικῆς κατάστασης) εἶναι μέγας στὸν ἀνελέητα καταπιεζόμενο σημερινὸ ἄνθρωπο, αὐτὸς καὶ μόνον αὐτός, ὁ «**πειρασμὸς**», μπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ πῶς ἄνθρωποι μὲ κάποια παιδεΐα καὶ ὅχι πάντοτε νοητικὰ διαταραγμένοι παρασύρονται στὴν κωμικοτραγικὴ τῷ ὄντι νοοτροπία καὶ συμπεριφορὰ τοῦ τοτεμιστῆ.

Ἡ ὥς ἄνω ἀνάλυση τοῦ φαινομένου τοῦ τοτεμιστῆ εἶναι ἀπλῶς περιγραφικὴ καὶ συνεπῶς ἀτελής, τουλάχιστον καθ' ὅσον ἀφορᾷ στὰ ἄτομα τῆς β' κατηγορίας, δηλ., ὅπως προείπαμε, ἐκεῖνα ποὺ ξέφυγαν ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο τοῦ ἐπιθυμητικοῦ

ΚΑΙ ΟΙ ΥΠΟΝΟΜΕΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

και λειτουργοῦν μέσα στο πλαίσιο κάποιου επιπέδου «Λόγου». Διότι προφανέστατα στην περίπτωση αυτή ὁ ὑποτιθέμενος ὑπαρκτός Λόγος τους ἔχει νοθευθῇ, ὑποβαθμισθῇ καὶ ἀκρωτηριασθῇ ἀπὸ κάποια ἰσχυρὴ παράλληλη καὶ συννυπάρχουσα μ' αὐτὸν ἙΑ-λογία, κάποια κοινὴ πεποίθηση ἢ κάποιο ἰδεολόγημα τῆς φυλῆς ἢ ομάδας. Πράγματι θὰ μπορούσαμε νὰ διακινδυνεύσουμε τὴν ὑπόθεση, ὅτι ὁ «προσκυνητῆς» ἐνὸς τοτέμ - εἰδώλου, ἐξ αὐτῶν πού «ἔχουν πέραση» σήμερα, δὲν θὰ κατωλίσθαινε στὸν πρωτόγονο παραλογισμό, ἂν δὲν εἶχε τροφοδοτηθῇ μέσα στὰ πλαίσια τῆς ομάδας, τῆς θρησκευτικῆς ομάδας ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἀπὸ ἐπαγγελματίες τῆς προπαγάνδας - κατήχησης, οἱ ὁποῖοι μποροῦν, δρώντας σὲ ὁμαδικὸ ἐπίπεδο, νὰ τοῦ ἐμφυτεύουν, ἐκμεταλλεζόμενοι τὴν μειονεξία – ἀδυναμία του φαντασιώσεις καὶ αὐταπάτες, πού κάποια στοιχειώδης νοητικὴ λειτουργία του ὡς ἐλεύθερου ἀτόμου θὰ τὶς διέλυε ὡς παράλογες καὶ θὰ τὸν ἀπελευθέρωνε ἀπ' αὐτές.

Αὐτὴ ἡ παρεμπόδιση - παρακώλυση τῆς ἐξαλήθευσης καὶ ἐλευθέρωσης τοῦ ἀνθρώπου, πού διενεργεῖται ἀπὸ δυνάμεις δρώσες σὲ ἐπίπεδο ομάδας καὶ ξένες πρὸς αὐτόν, εἶναι ἴσα - ἴσα τὸ κέντρο τοῦ προβλήματός μας – προβλήματος ἀπολιτισιάς, πρωτογονισμοῦ, παραλογισμοῦ, πού στὴν ἐποχὴ μας καὶ στὸν τόπο μας ἀποτελεῖ στίγμα καὶ ὄνειδος. Καὶ πραγματικά, ὅταν διαπιστώνη κανεῖς τὰ τραγικὰ ἀποτελέσματα τῶν σκοταδιστικῶν δρώντων-μεταπρατῶν τῶν συνειδήσεων καὶ ἐκμεταλλευτῶν τῆς μειονεξίας, τῆς δυστυχίας καὶ τῆς ἀδυναμίας, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μὴν ὀδηγηθῇ σὲ ἀπαισιόδοξες σκέψεις γιὰ τὴν πνευματικὴ κατάσταση τοῦ καιροῦ μας. Ὁ «Δαυλός», πού μπῆκε ἤδη στὸ 22ο ἔτος μιᾶς σκληρῆς διαφωτιστικῆς προσπάθειας κατὰ τοῦ Σκοταδισμοῦ, αἰσθάνεται βαθεῖα ὀδύνη γιὰ τὰ φαινόμενα αὐτά, ἀλλὰ καὶ μιὰ βαθεῖα ἱκανοποίηση, πού στηρίζεται στὸ γεγονός ὅτι ἀρκετὲς φωτεινὲς συνειδήσεις καὶ ἀρκετὲς ἐλεύθερες φωνές – μερικὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες προέρχονται ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους πού θὰ τοὺς κατέτασσε κανεῖς κατὰ τὸ φαινόμενο στὸ ἀντίθετο στρατόπεδο – ἀντιτάσσονται σθεναρὰ στοὺς κήρυκες τῆς ἙΑλογίας καὶ τοῦ Σκοταδισμοῦ καὶ τοὺς ὑπονομευτὲς τῆς πολιτιστικῆς προόδου, ἴσα - ἴσα στὸν τόπο καὶ τὸ λαὸ πού γέννησαν τὸν Πολιτισμὸ καὶ τὸ Λόγο.

Δ.Ι.Α.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

Δυσδιάκριτη ή ελληνικότητα λέξεων τῶν ξένων γλωσσῶν

Κύριε Λάμπρου,

Στὸ τεῦχος 229 τοῦ ἀπαράμιλλου «Δαυλοῦ» δημοσιεύσατε ἐπιστολὴ τοῦ ποιητῆ κ. Ἰππόλυτου Αἴνου, ἀναγνώστη σας ἀπὸ τὴ Νέα Ὑόρκη, μὲ τίτλο «*Ἀκόμη περισσότερες ἐλληνικὲς λέξεις στὴν Ἀγγλική*». Ἦθελα νὰ προσθέσω καὶ ἄλλα ἀκόμη ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα ἀπεκόμισα μέσα ἀπὸ τὶς στήλες τοῦ περιοδικοῦ σας, ποὺ ἀποδεικνύουν ὅτι ὄχι μόνο ἡ Ἀγγλικὴ ἀλλὰ ὅλες οἱ γλώσσες ἔχουν ὡς μητέρα γλώσσα τὴν Ἑλληνική.

Ἔτσι ὁ «*Μελικέρτης*» εἶναι ὁ Ἡρακλῆς, ἂν διαδαστῇ ἐκ δεξιῶν: «*ζητρεκιλέμ*». Τὸ «*ς*» εἶναι ἢ δασεῖα, ἄρα «*ήτρεκιλέμ*». Τὸ «*τ*» τίθεται λόγῳ εὐφωνίας ὁπότε: «*ήρεκιλέμ*». Τὸ «*α*» εἶναι καὶ «*ε*». Τὸ «*ι*» παρὰλείπεται ὡς αὐθαίρετο λόγῳ τῆς χρήσεως τῆς Σημιτικῆς γραφῆς, ὅπου τὰ σύμφωνα δὲν ἀκολουθοῦνται ἀπὸ φωνήεντα: «*ήρεκλέμ* = *ήρακλήμ*», διότι τὸ ε=α καὶ ἡ καὶ τὸ μ=ς, ὁπότε γίνεται «*Ἡρακλῆς*». Τὸ Σαῖδ = Δίας, τὸ Σουῆξ = Ζεὺς, τὸ Ἀσσουάν = Νάουσσα κ.λπ.

Ἡ λέξις «*κοτέτσι*» δὲν εἶναι τουρκική, διότι στὰ ἀρχαῖα ὁ κόκκορας λέγεται «*κόττος*». Τὸ «*Ζεῦμπέκικο*» εἶναι ὕμνος στὸν Δία: Ζεὺς καὶ Βάκχος (βλέπε προηγούμενα τεύχη τοῦ περιοδικοῦ «Δαυλός»).

Οἱ ξένες γλώσσες πῆραν τὸ Χαλκιδαικὸ ἀλφάβητο μὲ τὸ R (ὄρα Τυρρηνοὶ) καὶ τὴν Αἰολοϊωνικὴ διάλεκτο. Ἔτσι ὁποῖος ξέρε ἀρχαῖα ἐλληνικά, κυρίως αἰολικά, καταλαβαίνει πολλὰς ἀγγλικὰς καὶ γενικὰ ξένες λέξεις. Τοῦτο συμβαίνει, γιὰ τοὺς Ἕλληνας ἀποίκισαν τὴν Ἀσία (ἄσις = πηλός, λάσπη), τὴν Ἀμερική, τὴν Λεμουρία νῆσο ἢ Μό, τὴν Ἀτλαντίδα, τὴν Ἀφρική (ὄρος Ἀτλας στὴ βορειο-δυτικὴ Ἀφρική), ἀλλὰ καὶ τὶς Ἡράκλειες στήλες. Περὶ τὸ 10.000 π.Χ. μετέδωσαν τὴν ἐλληνικὴν κουλτούρα («*δράκοντες*» καὶ «*γραμμικὴ γραφή*») στὴν Ἀπὼ Ἀνατολή.

Στὸ κινέζικο λεξικὸ Ξι-Μπάι (ὄρα προηγούμενα τεύχη «Δαυλοῦ») ὑπάρχουν τὰ 24 γράμματα τῆς ἐλληνικῆς γραφῆς καὶ φυσικὰ τὰ πε-

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΔΟΥΛΩΝ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

Κύριε διευθυντά,

Ἔχον γραφῇ μέχρι σήμερα χιλιάδες δυσφημιστικὰς σελίδες γιὰ τὸ δουλοκτητικὸ καθεστῶς τῆς Ἀθήνας τῶν κλασικῶν χρόνων ἀπὸ ἐπαῖοντες καὶ μὴ! Χωρὶς φυσικὰ νὰ παραγνωρίζονται οἱ ἄσχημες πλευρὲς τοῦ δουλεμπορίου καὶ τῆς αὐθαίρετης καταπάτησης τῶν στοιχειωδῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, θὰ ἦταν καλὸ νὰ διασαφηνιστῇ ὅτι τὸ ἀνθρώπινο ἐμπόρευμα ἤκμαζε σ' ὅλη τὴν τότε γνωστὴ ἀρχαιότητα, ἐνῶ δὲν εἶναι ἀμελητέες σὲ ἀριθμὸ (κάθε ἄλλο μάλιστα!) οἱ μαρτυρίαι ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων (Ἀριστοτέλης, Πλάτων, Ξενοφῶν, Θεόφραστος, Ἀριστοφάνης, Δημοσθένης, Διόδωρος, Σοφοκλῆς κ.λπ.), ποὺ ἀναδεικνύουν τὴν ἀνύπαρκτη κατ' ἄλλους κοινωνικὴ εὐαισθησία τῶν Ἀθηναίων ἀπέναντι στοῦ ἰδιαίτερα «**λεπτοῦ**» αὐτοῦ ζητήματος. Συγκεκριμένα:

1. Σύμφωνα μὲ τὶς μαρτυρίαι τοῦ Ξενοφῶντα οἱ δοῦλοι καὶ οἱ μέτοικοι ἀπελάμβαναν μεγάλες ἐλευθερίαι στὴν Ἀθήνα. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρεται, ὅτι δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ χειροδικήσῃ κανεὶς εἰς θάρος ἑνὸς δούλου, ἀκόμη καὶ ἂν ὁ τελευταῖος παρεμπόδιζε ἄθελά του ἕναν πολίτη στοῦ διάβῃ του.

2. Οἱ πολῖτες δὲν ντύνονταν καλύτερα οὔτε ξεχώριζαν στὴν ἐμφάνισί τους ἀπὸ ἕνα δοῦλο ἢ μέτοικο.

ρισσότερα τῶν Γραμμικῶν Γραφῶν. Ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου, ὅπως κάθε χρόνο στήν Μακεδονία, ἀναδιώνει τὸ ἴδιο καὶ στήν Ἀπὼ Ἀνατολή. Τὸ παραμῦθι τῶν Μπαμπινιώτηδων, πού διαστρέβλωσαν τὸ «ὀρθοπεδικός» σὲ «ὀρθοπαιδικός», δηλαδή ὄχι ἀπὸ τὸ «πεδάω» (= στερεώνω, δένω σταθερά, ὀρθοποδῶ), καὶ ὑποστηρίζουν τὸ «ἐξ ἀνατολῶν τὸ φῶς», ἀπορρίπτεται ἀπὸ τὴ λέξη San ἢ Sant = Ἑτέος· δηλαδή καὶ ἡ Σανσκριτική εἶναι σύνθετη λέξη, πού σημαίνει

Ἑτεοκρητική.

Ἄν κάποιος ἐνδιαφέρεται γιὰ τέτοια θέματα, μπορεῖ νὰ ἀπευθύνεται στοῦ ἀριστοῦ ἐπιτελεῖο τοῦ «Δαυλοῦ». Προτίθεμαι καὶ ἐγὼ ἐπίσης νὰ ἀνταλλάσσω ἀπόψεις ἐπὶ θεμάτων τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, μὲ σκοπὸ νὰ διαφωτισθοῦν καὶ ἄλλοι ἐγκλωδισμένοι στὴ «Μαύρη Ἀθηνᾶ».

Με τιμῇ

Ν. Ζωγραφάκης

Γύθειο

Ἡ «σκορδαλιά χωρίς σκόρδο» τοῦ Ἑμμ. Ροῖδη

Κύριε ἐκδότα,

Διαβάζοντας τὸ σχόλιό σας (τ. 252, Δεκ. 2002), γιὰ τὸ ἄρθρο τοῦ θεολόγου κ. Ε. Θεοδώρου εἰς τὸ ἐπίσημο περιοδικὸ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν «Ἐκκλησία» κατὰ τοῦ Μίκη Θεοδωράκη καὶ τοῦ «Δαυλοῦ» –στοῦ ὁποῖο μὴ ἔχοντας λογικὰ ἐπιχειρήματα ὁ καθηγητὴς κατέφυγε εἰς ὕβρεις, ἀποκαλώντας τὸν μεγάλο δημιουργὸ καὶ πατριώτη «δισεπασμένη προσωπικότητα» – ἐθυμήθηκα τὸν Ἑμμ. Ροῖδη.

Μετὰ τὴ δημοσίευσή τῆς «Πάπισσας Ἰωάν-

νας» ὁ κ. Ροῖδης ἐδέχθη τὰ πυρὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ὄχι τῆς Καθολικῆς τοιαύτης. Ἀναγκάσθηκε νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τοὺς ἐπικριτὲς του πολλὰς φορές, σὲ μίαν ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρει, ὅτι «τὸ νὰ ζητᾷ κανεὶς ἀπὸ ἱεροκήρυκα νὰ μὴν λέγῃ βλακείες, εἶναι σὰν νὰ ζητῇ σκορδαλιά χωρίς σκόρδο».

Μετὰ τιμῆς

Χρῆστος Γ. Τσέλιος

Ἀστόρια, Ν.Υ. 11105, ΗΠΑ

Τὸ «ἀβγό», τὸ «καινούριο» καὶ ἡ «μοτοσικλέτα»

Ἀγαπητὲ κ. Λάμπρου,

Ζεὺς οἶδε πόσες δραμαμίνες παίρνω κάθε

3. Ὁ Ξενοφῶν συμβουλεύει τοὺς ἐπίδοξους δουλוקτῆτες νὰ προμηθεύουν μὲ ἄφθονη ποσότητα τροφῆς τοὺς δούλους τους, προκειμένου νὰ ρυθμίζουν ὅσο μποροῦν πρὸ μελετημένα τὴν ἐργασία τους.

4. Ἡ πρὸ ἀφωσιωμένη καὶ ἐντιμη στὴ συμπεριφορὰ τῆς ἀπ' τὶς οἰκιακὲς δοῦλες τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἔθεται στὴ δούλεψή τῆς τοὺς μάγειρες, τοὺς βοηθοὺς τους, καθὼς καὶ τὶς νεαρὲς δοῦλες. Ἐπομένως ἡ ἐντιμότητα καὶ ἡ ἀφοσίωση ἦταν ἀρετές, πὺν ἐξασφάλιζαν στὸν δοῦλο τὸ διαβατήριο γιὰ μιὰ καλύτερη ζωὴ.

5. Ὅσες οἰκιακὲς δοῦλες ἦσαν ἐπιδέξιες καὶ καλαίσθητες, στέλλονταν νὰ ἐξυπηρετήσουν τὴν κυρία τοῦ σπιτιοῦ (δηλαδή τὴ χτένιζαν, τὴν ἔντυναν κ.λπ.) καὶ ὡς ἐκ τούτου τύχαιναν εὐνοϊκῆς μεταχείρισης ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τοῦ οἰκοδεσπότη τους.

6. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς δούλους ἦσαν παιδαγωγοί, οἰκονόμοι ἢ τροφοί, γεγονὸς πὺν τοὺς βοηθοῦσε νὰ ἀποκοτῶν ἰδιαίτερα στενὲς σχέσεις μὲ τοὺς κυρίους τους καὶ τὰ παιδιὰ τους.

7. Ὅσοι δοῦλοι ἐργάζονταν ὡς τεχνίτες καὶ ἀγρότες ἢ διέθεταν ὑψηλὴ ἐξειδίκευση, ζοῦσαν σὲ καλύτερη μοῖρα ἀπὸ ἐκείνους πὺν ἐργάζονταν στὰ μεταλλεῖα ἢ στοὺς χειρόμυλους.

8. Στὴν κατηγορία τῶν προνομιούχων δούλων ἀνήκουν κι ἐκεῖνοι πὺν ἐργάζονταν στὸ δημόσιο. Οἱ δοῦλοι αὐτοί, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι πὺν ἐργάζονταν ἀνεξάρτητοι

φορά πού διαβάζω τὸ αὐγὸ «ἀθρό», τὸ καινούργιο (καινὸν ἔργον) «καινούριο» (σὰν νὰ γῆκε ἀπὸ καινὰ οὐρα) καὶ τὴ μοτοσυκλέττα «μοτοσυκλέτα», ὅπου δανεῖζουμε στοὺς βαρβάρους τὸν κύκλο σὰν πρῶτο συνθετικὸ καὶ μετὰ στὴ μετάφραση τὸν κάνουμε «κίκλο».

Ἐάν, ἀντὶ νὰ ποῦμε «Αἰδῶς Ἀργεῖοι», ποῦμε «Ἀργῶς Αἰδοῖοι», τί λέτε, θὰ ἔχουμε ἄδικο;

Ἀνοιχτόκαρδα
Βασίλης Κούβαρος

Τί κάνει ἓνας Χριστιανὸς ἱερέας σὲ ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνος (ῖ)

Ἀγαπητὲ κ. Λάμπρου,

Οἱ φωτογραφίες πού σᾶς ἀποστέλλω εἶναι ἀπὸ τὸ ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνος στὴν ἀρχαία Κόρινθο καὶ ἡ λήψη τους ἔγινε τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 2002. Ἀπεικονίζεται χριστιανὸς ἱερέας μᾶλλον καθολικὸς (στὴ φωτογραφία ἐπὶ σημαίνεται μὲ τὸ κόκκινο βέλος), νὰ τελετουργῇ μπροστὰ σὲ

ὁμάδα πιστῶν του.

Πραγματικά δὲν μπορῶ νὰ γνωρίζω τὴν σημειολογία ἢ τί ἀκριδῶς ἤθελαν νὰ δηλώσουν ὁ ἱερέας καὶ οἱ πιστοὶ του.

Μὲ ἐκτίμηση
Ἀναστασία Βούλγαρη
Νέα Κηφισιά

(χωρὶς οἰκοῦντες), εἶχαν τὴν οἰκονομικὴ δυνατότητα νὰ καταβάλλουν στὸν κύριό τους μίᾳ εἰσφορά, δηλαδὴ ἓνα ἔκτακτο φόρο πὸν ἐπιβαλλόταν σὲ εἰδικὲς περιπτώσεις γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση ἐκτάκτων ἀναγκῶν καὶ πὸν περιλαμβανόταν στὶς βασικὲς οἰκονομικὲς ὑποχρεώσεις τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν ἀπέναντι στοῦ κράτους (ἀπὸ τὸν 4ο αἰ. καὶ ἐξῆς κυρίως). Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ, ὅτι τὸ ὕψος τοῦ φόρου αὐτοῦ προσδιωριζόταν ὕστερα ἀπὸ ὑπολογισμό τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τῶν φορολογουμένων. Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ παράδειγμα τοῦ δούλου Πασίωνα, πλούσιου τραπεζίτη, πὸν κατώρθωσε – χάρις στὴν οἰκονομικὴ του δυνατότητα – νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ἐλευθερίαν του καὶ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ιδιότητα τοῦ Ἀθηναίου πολίτη.

9. Τὴν ἀστυνομικὴ δύναμη τῆς Ἀθήνας τὴ συγκροτοῦσαν 300 Σκύθες τοξότες. Αὐτοὶ πὸν ἐπιλέγονταν, ἦσαν οἱ περισσότεροι ἐπιδέξιοι ἀπὸ τοὺς δημόσιους δούλους. Ἐνα καθῆκον τους ἦταν νὰ ἐξαναγκάζουν τοὺς ἀπρόθυμους Ἀθηναίους πολίτες νὰ παρενδύσκωνται στὶς συνελεύσεις τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Δήμου.

10. Τὰ παιδιὰ τῶν δούλων ἔπαιζαν μὲ τὰ παιδιὰ τοῦ οἰκοδεσπότη τους, χωρὶς διακρίσεις καὶ περιορισμούς.

11. Οἱ δούλες δὲν ἐμποδίζονταν (οὔτε καὶ ἀποθαρρύνονταν) νὰ γεννήσουν.

12. Ἡ καθημερινὴ τροφὴ τῶν δούλων (ψωμὶ ἀπὸ κριθαρένιο ἀλεύρι, σκόρδα, σῦκα κ.λπ.) ἦταν τροφὴ ὅχι μονάχα τῆς τάξης τους, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐργαζόμενης πλειο-

Ἑλληνικὲς ἐπιδράσεις στὴ Συριακὴ Γλῶσσα

Κύριε διευθυντά,
Ἡ γλῶσσα τοῦ Ὁμήρου εἶναι παρούσα καὶ στὴ συριακὴ διάλεκτο... ἀπὸ τὸν 10ον αἰῶνα. Μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώνει ὁ Σύρος ἱατρός Βάρ Βα-
χλοῦλε στὸ ἔργο του «*Συριακὸν Λεξικόν*». Στὸ
λεξικό του – τὸ πολυτιμώτερο λεξικογραφικὸ
ἔργο τῆς συριακῆς φιλολογίας – ἀφοῦ δίδει
ἐρμηνεῖαν εἰς τὴν Συριακὴν τῶν ἑλληνικῶν
ὄρων, παραθέτει πλῆθος ἑλληνικῆς προελεύσε-
ως συριακῶν λέξεων. Τὸ λεξικὸ αὐτό, σύμφωνα
μὲ κείμενο τῆς «*Εγκυκλοπαίδειας τῶν Ἑργων*»,

ἐπανεξεδόθη στὸ Παρίσι τὸ 1901 ὑπὸ τὸν λατι-
νικὸν τίτλον: «*Lexicon Syriacum auctore Bar
Bahlülee*».

Πιστεύω, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀναφερθῶ στὰ παρα-
πάνω, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἴσως κάποτε ἀναζητηθῇ
καὶ ἀξιολογηθῇ ἀπὸ τοὺς ἀξιόλογους συνεργά-
τες σας.

Μὲ τιμὴ
Ἑμμ. Ἀντ. Παττακὸς
Ἀθήνα (Παγκράτι)

Ἡ σιωπὴ τῶν ἁμῶν ἢ τῶν λύκων;

Ἀγαπητὲ κ. Λάμπρου,
Κατὰ πρῶτον ἕνα εὐχαριστῶ μαζὶ μὲ τὰ συγ-
χαρητήριά μου γιὰ τὸ ὠραῖο περιοδικό σας
(μας). Θὰ ἤθελα νὰ σᾶς ἐκφράσω τὴν ἀπορία
μου γιὰ τὴν εἰκόνα ἐκείνῃ τῆς Παναγίας, ποὺ
ἀπ' ὅ,τι φαίνεται τὴν ἐκμεταλλεύθηκαν οἱ ἀρμό-
διοι. Σαράντα πέντε ἡμέρες περίπου στὴν Θεο-
σαλονίκη καὶ ἄλλες δέκα περίπου ἐδῶ (ὅσες προ-
λάβαινε δηλαδὴ) τὴν προσκύνησαν μυριάδες πι-
στοί. Ἄν κάναυμε ἕνα πρόχειρο ὑπολογισμό, θὰ
δοῦμε ὅτι συγκεντρώθηκε ἕνα τεράστιο ποσό.

Δὲν μᾶς ἀφορᾷ ἀσφαλῶς, δοθήθειά τους... Δὲν
ἄκουσα ὅμως νὰ θγῇ κάποιος ἀπὸ τοὺς χρυσο-
κάπηλους τῆς θρησκείας μας καὶ νὰ πῇ, ὅτι τὸ
θαῦμα τῶν Χριστουγέννων ἤδη ἔγινε καὶ ὅτι ἕνα
ποσό ἐξ αὐτῶν ποὺ συγκεντρώθηκαν θὰ πάῃ σὲ
κάποιους ἄπορους καὶ ἀναξιοπαθοῦντες, ὥστε
νὰ χαροῦν λιγάκι καὶ αὐτοί...

Σᾶς εὐχαριστῶ ποὺ μὲ ὑπομείνατε.

Μὲ τιμὴ
Μενέλαος Μεταλληνός
Ἀθήνα

ψηφίας ποὺ εἶχε χαμηλὰ εἰσοδήματα.

13. Ὁ φόνος τῶν δούλων ἀπαγορευόταν μὲ νόμο καὶ ἐπέσυρε τὴν ποινὴ ποὺ ἐπι-
βαλλόταν γιὰ φόνο ἐλευθέρου πολίτη.

14. Σὲ περιπτώσεις κακομεταχείρισής τους οἱ δοῦλοι εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσουν
ἄσυλο σὲ ὠρισμένους ναοὺς (π.χ. στὸ Θησεῖο ἢ στὸ ναὸ τῶν Εὐμενίδων).

15. Οἱ ἀγγειογράφοι ἦσαν στὴν πλειοψηφία τους δοῦλοι ἢ μέτοικοι. Ἀγγειογράφοι
ὠρίζονταν, ὅσοι ἐπεδείκνυν ἐξαιρετικὴ προσοχὴ καὶ ἀκριβεία κατὰ τὴν ἐκτέλεση
τῶν σχεδίων ἢ διέθεταν τάλαντο καὶ μάτι κοφτερό. Ὅλα ἐπομένως ἐκείνα τὰ πανέμορ-
φα διακοσμημένα ἐρυσθρόμορφα ἀγγεῖα, ποὺ μᾶς σῶζονται ἀπὸ τὸν 6ο καὶ τὸν 5ο αἰ.
εἶναι ἀντίγραφα ἔργων ποὺ ἐπέτυχαν δοῦλοι - τεχνῖτες.

16. Ὅσοι δοῦλοι ὑπηρετοῦσαν τοὺς κυρίους τους μὲ πίστη ἢ πρόσφεραν ξεχωριστὲς
ὑπηρεσίες στὸ κράτος, ἀποκτοῦσαν τὴν ἐλευθερίαν τους.

Σὲ συσχέτισμό μὲ τὰ παραπάνω θὰ ἦταν καλὸ νὰ ὑπογραμμισθῇ, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλλη-
νες συγγραφεῖς δὲν μᾶς διασώζουν περιστατικὰ ἐξέγερσης τῶν δούλων στὴν ἀρχαία
Ἀθήνα. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ μαρτυρεῖ ἀναμφίβολα τὴν σχετικὰ καλὴ μεταχείριση ποὺ ἀπε-
λάμβαναν καὶ τίς πολλὰς δυνατότητες χειραφέτησης ποὺ τοὺς παρέχονταν.

Μὲ τιμὴ
Χρῆστος Σκιαδαρέσης
Μεταπτυχιακὸς φοιτητὴς Φιλοσοφίας

Ο ΠΡΥΤΑΝΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΟΚΚΑΛΑ ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΑΣ

«Θρησκευτική αγωγή σημαίνει και ναός του Θεού, όπου οι μαθητές και οι μαθήτριες άμεσα και συνεχώς θα συμμετέχουν στην μυστηριακή ζωή και λατρεία της Εκκλησίας. Τόσο στο παλαιό κτήριο του Ἀρσακείου στο κέντρο της Ἀθήνας όσο και στα νεώτερα διδακτήρια του Ψυχικού κτίστηκε ναός αφιερωμένος στην Ἀγία Ἀναστασία τῇ Ρωμαία...».

Δέν εἶναι κήρυγμα ἱεροκήρυκα· εἶναι ἀπόσπασμα ἀπὸ λόγο τοῦ πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Γ. Μπαμπινιώτη, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησε στὸ Ἀρσάκειο Ἀθηνῶν ὡς πρόεδρος του. Καὶ συνέχισε:

«Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας μέσα στὸν χῶρο τῶν Ἀρσακείων Σχολείων Ψυχικοῦ προσδιορίζει ἀκριβῶς καὶ τὸν σκοπὸ τῆς πνευματικῆς αἰγωγῆς (...).

»Στὴν ἐκδήλωση αὐτὴ τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας, πέραν τῶν σχολικῶν λατρευτικῶν ἐκδηλώσεων ποὺ πραγματοποιοῦνται σχεδὸν καθημερινά, γίνονται κατὰ καιροὺς καὶ θρησκευτικὰ γεγονότα εὐρύτερης σημασίας...».

Μάθαμε λοιπὸν ἀπὸ τὸν πρύτανη τοῦ ἀρχαιότερου καὶ μεγαλύτερου πανεπιστημίου τῆς Ἑλλάδος, ὅτι τὸν σκοπὸ τῆς πνευματικῆς αἰγωγῆς προσδιορίζει ἡ Ἀγία Ἀναστασία ἡ Ρωμαία. Καὶ γιὰ νὰ μὴν ὑπάρξῃ κάποια παρεξήγηση, ἰδοὺ πῶς ἡ ρωμαία αὐτὴ ἐπιτελεῖ τὸν ὑψηλὸν τῆς σκοπὸ:

«Κατὰ τὸ τρέχον ἔτος, ἐπ' εὐκαιρία τῆς μεταφορᾶς στὸν ἱερὸν αὐτὸν ναὸ γιὰ λίγες ἡμέρες τῶν ἱερῶν λειψάνων τῆς Ἀγίας ἀπὸ τὴν Ἱ. Μονὴ Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Ἀγίου Ὁρους, ὁ ἑορτασμός τῆς μνήμης τῆς Ἀγίας εἶχεν ἰδιαίτερη ἐπισημότητα(...).

Ἐπειδὴ κινδυνεύουμε ἴσως νὰ θεωρηθοῦμε μυθομανεῖς γιὰ αὐτὰ τὰ πράγματι ἀπίστευτα, πληροφοροῦμε τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ τοῦ «Δαυλοῦ», ὅτι τὰ ἀντιγράψουμε ἐπὶ λέξει ἀπὸ τὸ ἐπισημώτατο ὄργανο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, τὴν «Εκκλησία», ὑπογραφόμενα μάλιστα ἀπὸ τὸν διευθυντὴ τῆς καὶ κορυφαῖο ἐκ τῶν ζώντων Ἑλλήνων θεολόγων κ. Εὐάγγελο Θεοδώρου (τ. 12, Δεκέμβριος 2002, σελ. 885).

Εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ὁμολογήσουμε, ὅτι ἀδικοῦμε τοὺς ἀνώτατους θρησκευτικούς μας ταγούς, ὅταν τοὺς θεωροῦμε ὡς ἀποκλειστικὰ ὑπεύθυνους γιὰ τὸ θλιβερὸ φαινόμενο τῆς λειψανολατρίας - εἰδωλολατρίας - τοτεμισμού, ποὺ τείνει νὰ κατεβάσῃ τὸ ἐπίπεδο πολιτισμοῦ τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος σὲ «πολιτισμὸ» τῶν πρωτογόνων τῆς ἀφρικανικῆς ζούγκλας. Μπορεῖ κανεὶς νὰ σκεφθῇ, ἐπὶ τῇ δάσει αὐτῶν ποὺ μᾶς πληροφορεῖ ἐπίσημα ἡ «Εκκλησία», ὅτι τοὺς θρησκευτικούς ταγούς μας, οἱ ὁποῖοι ἐπιτέλους ἐκθέτουν τὰ ἱερὰ λείψανα σὲ ἐλεύθερα προσερχόμενους πιστούς, ἔχουν ξεπεράσει κατὰ πολὺ οἱ ἀνώτατοι ἐκπαιδευτικοὶ καὶ ἐπιστημονικοὶ μας ταγοί, οἱ ὁποῖοι εἰσάγουν τὰ κόκκαλα τῆς ἁγίας Ρωμαίας στὰ σχολεῖα καὶ ὑποχρεώνουν, πηγαίνοντάς τα ἀγγελιδόν νὰ τὰ προσκυνήσουν, ὅπως μᾶς διαβεβαιώνει ὁ κ. Ε. Θεοδώρου, τὰ ἀνυποψίαστα ἀνήλικα ἐλληγόπουλα.

Γ.Σ.Π.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ (β')

Πανάρχαια ἀρχαιολογικά ἑλληνικά εὐρήματα στήν πόλη τῆς Ἀσκάλωνος

Ἡ Ἀσκάλων ἢ Ἀσκαλὼν (σημερινή Khirbet Askalan) ὑπῆρξε μετὰ τὴ Γάζα τὸ σημαντικώτερο κέντρο τῆς Φιλισταϊκῆς Πενταπόλεως (Γάζα, Ἀσκάλων, Ἀζωτος, Γάθ, Ἀκκαρών). Γιὰ τὶς ἀναφορὰς τῶν ἀρχαίων ἱστορικών περὶ τῆς ἰδρυσεως τῶν ἀπὸ πανάρχαιους Ἕλληνες ἀποίκους βλ. «Δ», (τ. 253). Κτισμένη στήν κοιλάδα Σεφκλᾶ, ἡ πόλη ἀναφέρεται στὰ κείμενα τῆς 11ης αἰγυπτιακῆς δυναστείας (2133-1992 π.Χ.), στίς σφηνοειδεῖς ἐπιγραφὰς τῆς Οὐγκαρὶτ (= Εὐαγορίτιδος) μαζί με τὴν Ἀσδώδ καὶ τὴν Ἀκκώ, καθὼς καὶ στὰ πινάκια τῆς Τέλλ ἐλ Ἀμάρνα (1.400 π.Χ.) ὡς «Askaluna». Σύμφωνα με μία παράδοση ὀφείλει τὴν ὀνομασίαν τῆς στὸν Ἀσκαλο, τὸν υἱὸ τοῦ Ὑμεναίου καὶ ἀδελφὸ τοῦ Ταντάλου.

Οἱ σωζόμενες ἱστορικὲς μαρτυρίες κάνουν λόγο γιὰ τὴν πορεία τῆς στὸ χρόνο ἀπὸ τὸν 13ο αἰῶνα π.Χ., ὅποτε εἶχε κατακτηθῇ ἀπὸ τὸν φαράω Ραμσῆ Β'. Ἡ ἄλλωσὶ τῆς αὐτῆς ἀναπαρίσταται στὶς τοιχογραφίες τοῦ ναοῦ τοῦ Καρνάκ τῆς Αἰγύπτου. Λίγο ἀργότερα, ὅπως ἀναφέρει ἡ ἐπίσημη ἱστορία, ἐγένε ἐλληνικὴ, φιλισταϊκὴ πόλη καὶ κατόπιν στόχος τῆς ἐπιβουλῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν. Περὶ τὸ 734 κατελήφθη ἀπὸ τὸν Τιγκλαθπιλέσερ καὶ τὸ 701 π.Χ. ἀπὸ τὸν Σενναχερίμπ. Στούς χρόνους τῆς περσικῆς δεσποτείας διατελοῦσε ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Τύρου, ἐνῶ μεταγενέστερα οἱ Πτολεμαῖοι καὶ οἱ Σελευκίδες τὴν ἀνέδειξαν σὲ ἀξιόλογο ἐμπορικὸ καὶ πολιτισμικὸ κέντρο. Ὁ Ἡρόδοτος (Α', 105), ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (Β', δ', 2) καὶ ὁ Λουκιανὸς («**Περὶ τῆς Συρίας θεᾶς**», 10) μαρτυροῦν, ὅτι ὑπῆρξε κέντρο λατρείας τῆς κρητο-μυκηναϊκῆς προελευσεως θεᾶς Δέρκης (Δερκετὼ καὶ συριακὰ Ἀτάγαρτις).

Ὡς ἀμικρὸς ἐλληνικὴ πόλη ἡ Ἀσκάλων γίνεται ἀντικείμενον ἐνασχόλησης καὶ ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκην. Στὸ «**Δευτερονόμιον**» (2, 23) καὶ στὸν «Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ» (13, 3) ἀναφέρεται, ὅτι οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς ἦσαν «Εὐαῖοι» (ἐκ τοῦ εὐ + αῖα = γαῖα, ποιητικοῦ τύπου· βλ. σχετ. Λεξικὸν Ι. Σταματάκου). Ἐπίσης οἱ Προφῆτες στρέφουν συγχρὰ τὸ μένος τους ἐναντίον τῆς, «**προβλέποντας**» τὴν καταστροφὴν τῆς (βλ. σχετ. Ἱερειμίας κε', 20-47 καὶ 5-7 ἢ Ἀμώς α', 7 ἢ Σοφονίας β', 4-7 καὶ Ζαχαρίας θ', 5).

Οἱ πρῶτες ἀρχαιολογικὲς ἀποδείξεις

Ὁσον ἀφορᾷ στὶς χρονικὰς ἀπαρχὰς τῆς Πελασγικῆς - Φιλισταϊκῆς παρουσίας στήν Παλαιστίνην ἐν γένει, ἀπὸ τὸν συνδυασμὸ τῶν γραπτῶν πηγῶν προκύπτει, ὅτι ὁ χώρος ἀποικιήθηκε γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸν Ἀγνήνορα καὶ τὸν υἱὸ τοῦ Φοίνικα περὶ τὴν 3η χιλιετία π.Χ. Μέχρι πρόσφατα ὡστόσο δὲν ὑπῆρχαν τὰ ἀπτὰ ἀρχαιολογικὰ στοιχεῖα, ποὺ θὰ τεκμηριῶναν σταθερὰ αὐτὴν τὴν θέση. Ἀπὸ τὶς ἀνασκαφές, ποὺ εἶχε διενεργήσῃ στήν Ἀσκάλωνα τὴν περίοδον 1921-1924 ἡ Βρε-

Τμήμα τῶν ἐπάλξεων τοῦ τείχους τῆς Ἀσκάλωνος πρὸς ἀνέσκαψε τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ ἀποστολὴ Λεβὴ.

Ἡ προσφάτως ἀνακαλυφθεῖσα πύλη τῆς Ἀσκάλωνος, χρονολογούμενη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ πρὸς τὰ μέσα τῆς 6' χιλιετίας π.Χ.. (Βλέπε στὸ κείμενο.)

ταννική Ἀρχαιολογική Σχολή ὑπὸ τὴ διεύθυνση τῶν J. Carstang καὶ W. J. Pythian - Adams, εἶχαν ἀνακαλυφθῇ μόνο τὰ ἐρείπια τῆς ρωμαϊκῆς περιόδου καθὼς καὶ κεραμικά λείψανα, πού χρονολογήθηκαν ἀπὸ τὸν 16ο ἕως τὸν 12ο αἰῶνα π.Χ...

³ Ἦταν τὸ πρῶτο σαφὲς στοιχεῖο περὶ προγενεστέρου τοῦ ἕως τότε παραδεκτοῦ φιλισταϊκοῦ ἐποικισμού, ἀφοῦ τὰ ἀγγεῖα αὐτὰ ἔφεραν ἔκδηλη αἰγαιακή ἀλλὰ καὶ κυπριακή τεχνοτροπία.

Τὰ νέα εὐρήματα Ἑβραίων ἀρχαιολόγων

Σήμερα ὁ καθηγητὴς τῆς Συρο-παλαιστινιακῆς Ἀρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Σικάγου δρ Ντέιβιντ Σλόεν ἔρχεται νὰ φέρῃ στὸ φῶς τῆς δημοσιότητας τὶς ἀρχαιολογικὲς ἀνακαλύψεις, πού φωτίζουν τὴν ὁμηλῶδη ἱστορικὴ περιόδο τῆς Ἀσκάλωνος ἀπὸ τὰ μέσα τῆς 3ης ἕως τὶς ἀρχὲς τῆς 1ης χιλιετίας π.Χ.. Σὲ πρόσφατο μακροσκελὲς ἄρθρο του στὸ Διαδίκτυο (βλ. σχετ. www.uchicago.edu) ἀναφέρεται στὰ μέχρι τώρα ἀποτελέσματα τῶν ἀνασκαφῶν, πού γίνονται στὴν περιοχή 70 μίλις χιλιόμετρα νοτίως τοῦ Τέλ Ἀβίβ, ἀπὸ τὴν ἀποστολὴ τοῦ Λέοντος Λεβὴ ὑπὸ τὴν καθοδήγησι τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Χάρβαρντ Λῶρενς Στάγκερ. Ὡς μέλος τῆς ἀποστολῆς καὶ ὁ ἴδιος ὁ δρ Σλόεν δὲν κρύβει τὸν ἐνθουσιασμό του γιὰ τὴν ἀνταμοιβὴ τῶν πολυετῶν προσπαθειῶν τους μὲ τὰ ἐξόχου ἐνδιαφέροντος εὐρήματα.

Τὸ πλέον καίριο σημεῖο τῆς ἀναφορᾶς του, ὕστερα ἀπὸ κάποιες πληροφορίες πού παραθέτει γιὰ τὴ δράσι ἐνὸς σταυροφόρου, πού εἶχε παραποιήσει κάποια ἐραλδικὰ ἀντικείμενα περὶ τὸ 1153 μ.Χ., εἶναι αὐτὸ στὸ ὁποῖο κάνει μνεία γιὰ τὴν ἀρχαία περιόδο τῆς πόλης. Συγκεκριμένα ἀναφέρει: «Ἀπὸ τὶς τελευταῖες ἡμέρες τῆς μεσαιω-

**Ὁ ἐπάργυρος ταῦρος
πὺν ἀνευρέθη κοντὰ
στὰ πρῶιμα τείχη τῆς
πόλεως. Ἡ ὁμοιότητά
του μὲ τὰ ἀνάλογα κρη-
το-μυκηναϊκὰ σύμβολα
εἶναι καταφανής. (Βλέ-
πε στὸ κείμενο.)**

νικῆς Ἀσκάλωνος κάνουμε ἓνα ἄλμα 3.000 ἐτῶν πρὸς τὰ πίσω, ἀπλῶς προχωρώντας λίγες ἑκατοντάδες γνάρδες μακρύτερα ἀπὸ τὴν καλοδιατηρημένη ἰσλαμικὴ περιτείχιση, στὴν ἐξίσου ἐντυπωσιακὴ ὀπτολίθινη πύλη καὶ στὶς ἐπάλξεις πὺν ὑψώθηκαν λί-
γο μετὰ τὸ 2000 π.Χ. κατὰ τὴ Χαναανιτικὴ περίοδο. Ἡ τοποθεσία ἴσως νὰ εἶχε κα-
τακτηθῇ νωρίτερα, ἀλλὰ οἱ Χαναανίτες (σ.σ.: ὁ ὄρος «Χαναανίτης» ἔχει γεωγραφικὴ
καὶ ὄχι ἐθνολογικὴ ἔννοια) τῆς μέσης ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ ἔδωσαν διαρκὴ μορφὴ
στὴν Ἀσκάλωνα, κατασκευάζοντας ὀγκώδη οἰκοδομήματα γύρω ἀπὸ τὸν κυρίως
χῶρο τῆς. Κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, μετακινήθηκαν τεράστιες
ποσότητες χώματος, σὲ πολλὲς περιπτώσεις μὲ τὰ χέρια (!), προκειμένου νὰ ἀποκα-
λυφθοῦν αὐτὰ τὰ ἔργα, στὴν κορυφὴ τῶν ὁποίων βρήκαμε τὴν πλέον ἀρχαία ἐως τῶ-
ρα ἀψιδωτὴ πύλη στὸν κόσμο. Ἡ κορυφὴ τῆς ἀψίδας εἶχε καταρρεύσει στὴν ἀρχαι-

ότητα (κάτι πού εξηγεί και την κατάφραξη της πύλης, πού συνετέλεσε στη διατήρησή της όλα αυτά τα χρόνια), αλλά οι διαστάσεις της εισόδου της αρχαίας πόλης είναι δυνατό να υπολογιστούν με ακρίβεια, όπως επίσης και να αναπαρασταθῇ ἡ ἀρχική μορφή της. Ἡ πύλη ἔχει πλάτος πάνω ἀπὸ 8 πόδια – ἀπ’ ὅπου χωρεῖ ἄνετα ἓνα ἄρμα τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ – ἐνῶ τὸ κατακόρυφο ἄνοιγμά της εἶναι τουλάχιστον 12 πόδια. Πλαισιοῦνται ἀπὸ ὀπτολίθινους πύργους, πού διατηροῦνται ἕως σήμερα σὲ ὕψος περίπου 20 ποδῶν, ἐνδεικνύοντας ὅτι ἓνας δεύτερος ὄροφος – ἴσως καὶ τρίτος – ἦταν κτισμένος πάνω ἀπὸ τὴν πύλη. Ἡ ὀπτολίθινη αὐτὴ πύλη κατέρρευσε καὶ ἐπανεκτίσθη κατὰ διάφορες χρονικὲς περιόδους μεταξὺ τοῦ 2000 καὶ τοῦ 1550 π.Χ.. Στὴν πρώτη φάση τὸ ἀψιδωτὸ πέρασμα στὸ μέσον τῆς πύλης ἀπὸ τὸ σημεῖο εἰσόδου ἐξωτερικὰ μέχρι τὸ σημεῖο ἐξόδου στὸ ἐσωτερικὸ ἦταν τόσο μακρὺ, ὥστε ἓνας πέτρινος θόλος ἐπικαλυμμένος μὲ λευκὸ ἐπίχρισμα εἶχε κατασκευαστῇ μεταξὺ τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἀψίδων. Ἡ κατασκευὴ του ἦταν ἀναγκαία, προκειμένου νὰ υποστηρίχθουν οἱ κατασκευὲς ὑπεράνω καὶ ὑποκάτω τῆς πύλης καὶ εἶναι ὁ παλαιότερος θόλος αὐτοῦ τοῦ τύπου πού εὐρέθη ποτέ».

Ὅπως ἐπίσης ἐπισημαίνει ὁ δρ Σλόεν, «αὐτὸ ἦταν μόλις ἓνα μικρὸ μέρος τῆς θαυρίας οὐχύρωσης τῆς πόλης. Ἡ πύλη ἦταν κτισμένη ἐπάνω σ’ ἓνα μακρὺ ἡμικυκλικὸ τεῖχος, πού προστάτευε περιμετρικὰ τὴν πόλη, τὸ ἐμβαδὸν τῆς ὁποίας ἦταν περίπου 150 στρέμματα γύρω στὸ 2000 π.Χ.. Χαρακτηριστικὸ εἶναι, ὅτι οἱ μετέπειτα οὐχύρωσεις τῆς ἐλληνιστικῆς, ρωμαϊκῆς καὶ ἰσλαμικῆς ἐποχῆς ἀκολούθησαν τὴ γραμμὴ τῶν ἐπάλξεων τῆς ἐποχῆς τοῦ χαλκοῦ. Μεταγενέστερα, περὶ τὸ 1550 π.Χ., τὸ ἐξωτερικὸ τεῖχος ἐνισχύθηκε μὲ πέτρα, ἐνῶ οἱ συνεχεῖς ἀνακατασκευὲς τῶν ἐπάλξεων εἶχαν φθάσει σὲ ὕψος τὰ 50 πόδια καὶ σὲ πᾶχος στὴ βάση τὰ 70 πόδια μὲ μιὰ ἀπότομη κλίση 40° στὴν ἐξωτερικὴ ὄψη. Ἐπρόκειτο γιὰ ἓνα ἔργο ἀμυντικὸ ἔργο κατὰ τῶν εἰσβολέων».

Ὁ Ταῦρος - Ζεὺς καὶ τὸ οἶνοποιεῖο

Πλησίον τοῦ τεῖχους αὐτοῦ δρεθῆκε ἓνα ἐπίσης ἐξαιρετικῆς σημασίας ἀντικείμενο: ἓνα τέλεια κατασκευασμένο ὀρειχάλκινο ἐπάργυρο ἀγαλματίδιο μὲ τὴ μορφή ἐνὸς ταύρου, ὕψους καὶ μήκους τεσσάρων ἵντσων καὶ βάρους μιᾶς λίβρας. Ὁ δρ Σλόεν θεωρεῖ, ὅτι τὸ εὑρημα αὐτὸ εἶχε θρησκευτικὴ χρήση καὶ δίνει σαφὴ εἰκόνα τῆς θρησκείας ἀλλὰ καὶ τῆς τελετουργικῆς τακτικῆς τῶν κατοίκων τῆς ἀρχαίας Ἀσκάλωνος, ἐνῶ παράλληλα δρῖσκειται σὲ ἄμεση συνάφεια μὲ τὶς ἐπικριτικὲς στὴ «λατρεία τοῦ μόσχου» διδλκῆς ἀναφορές. Στὸν ἴδιο χῶρο ἐπίσης, ὅπως ἀναφέρει ὁ συντάκτης τῆς ἀναφορᾶς, ἔχουν δρεθῇ μεταξὺ ἄλλων πλῆθος βαρυδίων καὶ σταθμῶν αἰγαιακῆς τεχντροπίας καθὼς καὶ (σὲ ἄλλο σημεῖο τῆς πόλης, ἓνα πλῆρες οἶνοποιεῖο καὶ οἶνοπωλεῖο, χρονολογούμενα ὁμως μετὰ τὸν 8ο αἰῶνα π.Χ..

Ἡ ἀξιολόγηση τῶν εὐρημάτων αὐτῶν εἶναι ἐνισχυτικὴ τόσο τῆς ἐλληνικῆς ταυτότητας τῶν Ἀσκαλωνιτῶν ὅσο καὶ τῆς μετάθεσης πρὸς τὸ ἀπώτερο παρελθὸν τοῦ χρόνου ἀφίξεως καὶ ἐποικισμού τῆς Μ. Ἀνατολῆς ἀπὸ ἐλληνικὰ φύλα, πολλοὺς αἰῶνες πρὶν ἀπὸ τὸ 1200 π.Χ. πού ἡ ἐπισημὴ ἱστορία θέτει συμβατικὰ.

Ἡ πλέον χειροπιαστὴ ἀρχαιολογικὴ ἀπόδειξη εἶναι αὐτή, πού ὁ δρ Σλόεν παραθέτει καὶ σχολιάζει τελευταῖα καὶ ἀφορὰ στὴν ἀγγειοπλαστικὴ τέχνη τῶν Φιλισταίων, ἀπὸ τὰ λείψανα τῆς ὁποίας προκύπτει ὅτι ἔγιναν δύο ἐποικισμοί.

Ἀπὸ τὴν πρώτη ἕως τὴ δεύτερη περίοδο, στίς ὁποῖες χρονολογοῦνται τὰ ἀγγειακὰ εὐρήματα, ὑπάρχουν σαφεῖς διαφοροποιήσεις ὡς πρὸς τὸ «στὺλ» καὶ τὸ χρωματισμὸ τους. Καὶ οἱ δύο κατηγορίες αὐτῶν πάντως ἐμφαίνουν καθαρὰ αἰγαιακὴ προέλευση.

Μάριος Μαρανέας

ΕΠΑΝΗΛΘΑΝ ΟΙ ΒΑΒΥΛΩΝΙΟΙ «ΙΔΡΥΤΕΣ» ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ στην ιστοσελίδα της «Αθήνας 2004»

Πρὶν ἀπὸ λίγους μῆνες (Ἀπρίλιος 2002) εἶχαμε ἀποκαλύψει στὸ «Δαυλὸ» τὰ «ἀπίστευτα» κείμενα ποὺ περιεῖχε ἡ ἐπίσημη ιστοσελίδα τοῦ ὀργανισμοῦ «Ἀθήνα 2004», στὰ ὁποῖα ἀνεφέροντο ὡς κοιτίδες τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Μεσοποταμία! Ἄς θυμήσουμε δύο ἀποκαλυπτικὰ ἀποσπάσματα:

«Πρὶν ἀκόμη ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες τὴν 3η π.Χ. χιλιετία κάποιοι λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς, στὴν Αἴγυπτο ἰδιαίτερα καὶ τὴ Μεσοποταμία, γυμνάζονταν μὲ παιχνίδια καὶ μὲ ἀγωνίσματα. Σὲ μερικὲς παραστάσεις, ποὺ σφύζονται μέχρι σήμερα, βλέπουμε ἄνδρες νὰ παλεύουν, νὰ σηκώνουν βάρη, ἀκόμη καὶ νὰ ἐκτελοῦν ἀσκήσεις μὲ ραβδιά καὶ μπάλες. Στὸ πρῶτο μισό τῆς 2ης χιλιετίας ὁ μινωϊκὸς πολιτισμὸς θρῖσκεται στὴν ἀκμὴ του καὶ τὰ ἀγωνίσματα τῆς Ἀνατολῆς ἐντάσσονται στὶς θρησκευτικὲς τελετὲς τῶν Κρητῶν. Στὰ κλασσικὰ χρόνια ἡ συμμετοχὴ στοὺς ἀγῶνες ἀποκτᾷ ἐθνικὸ χαρακτῆρα, καὶ ἡ τέλεσή τους γίνεται πιά σὲ συγκεκριμένον τόπον καὶ χρόνον. Κάπως ἔτσι γεννήθηκαν οἱ μεγάλοι ἀγῶνες!» (Ἑνότητα «youth 2004 / Κληρονομιά / Ἀρχαιότητα»).

Καὶ τὸ δευτέρον ἀπόσπασμα: «Κατὰ τὴν 3η χιλιετία π.Χ. προϊστορικοὶ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἰδιαίτερα στὴν Αἴγυπτο καὶ στὴν Μεσοποταμία, ξέδιναν (!) μὲ παιχνίδια καὶ ἀγωνίσματα, ποὺ σκοπὸ εἶχαν κυρίως τὴν ψυχαγωγία... Μεταξὺ τοῦ 2000 π.Χ. καὶ τοῦ 1450 π.Χ. ἡ Κρήτη γίνεται τὸ κέντρο ἑνὸς μεγάλου πολιτισμοῦ. Τὰ παιχνίδια καὶ τὰ ἀγωνίσματα ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ ἐντάσσονται στὸ τελετουργικὸ μέρος τῶν ἐκδηλώσεων τῶν Κρητῶν καὶ ἐκτελοῦνται σύμφωνα μὲ συγκεκριμένους κανόνες» («Ἀθλητισμὸς καὶ Μινωϊκὸς Πολιτισμὸς»).

Λίγες μέρες μετὰ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ τευχὸς Ἀπριλίου τοῦ «Δαυλοῦ», ποὺ περιεῖχε τὶς συγκεκριμένους ἀποκαλύψεις, ἡ ἐνότητα «youth 2004» «μπλοκάρισε»· δὲν ἄνοιγε δηλαδὴ τὶς σελίδες τῆς στὸν ἐπισκέπτη. Μετὰ ἀπὸ ἄρκετον καιρὸ τὸ «πρόβλημα» ἀποκαταστάθηκε, ἐνῶ παρὰλληλα ἀπὸ τὶς σελίδες τῆς εἶχαν ἀφαιρεθῇ τὰ περὶ Ἀνατολῆς. Ἐδηλώνετο δὲ σαφῶς ὡς κοιτίδα τῶν Ἀγώνων ἡ Ἑλλάδα. Ἐκεῖ λοιπὸν ποὺ ἐτοιμαζόμασταν νὰ ἀναγγείλουμε τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας, μὲ τελευταία ἐπιβεβαιωτικὴ ἐπισκεψή μας στὴν ἐν λόγω ιστοσελίδα μᾶς ἐξέπληξε: Καὶ πάλι τὰ περὶ Ἀνατολῆς στὸν ἀέρα!

Φαίνεται πὺς ἐδῶ παίζεται τὸ πρῶτον καὶ σπουδαιότερον παιχνίδι τῆς Ὀλυμπιάδας τοῦ 2004. Πρόκειται ὅμως γιὰ «ἀγῶνα» μετὰ τῶν Ἀνατολιστῶν καὶ κάποιων ποὺ θέλουν ἀποκατάστασιν τῆς ἱστορίας ἢ ἀπλᾶ γιὰ ἕνα παιχνίδι τακτικῆς τῶν ἐγκεφάλων ἐκείνων, ποὺ ἐλέγχοντας ἀπόλυτα τὴν κατάστασιν ἐπιχειροῦν νὰ «περάσουν» τὰ περὶ Ἀνατολῆς χωρὶς ἀντιδράσεις καὶ διαμαρτυρίες;

Παν. Α. Κουβαλάκης

ΑΙΣΙΜΑ ΚΑΙ ΑΔΗΡΙΤΑ

Τὰ «βδελύγματα» τοῦ κ. Ε. Θεοδώρου

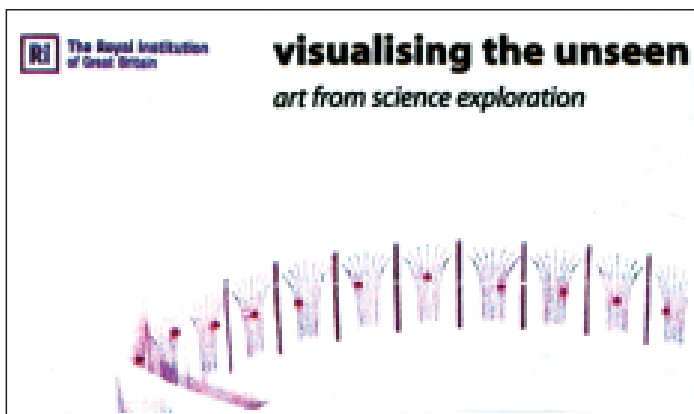
Καὶ τέταρτη «ἀπάντηση» τοῦ καθηγητῆ Ε. Θεοδώρου πρὸς τὸν «**Δαυλὸ**» καὶ τὸν Μ. Θεοδωράκη ἀπὸ τὸ ἐπισημότατο περιοδικὸ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς «**Ἐκκλησία**». Αὐτὴ τῇ φορὰ οἱ μάσκες ἔπесαν καὶ τὸ ἀδυσσαλέο μῖσος κατὰ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ ἀνεφάνη σὲ ὅλο τὸ σκοταδιστικὸ του μεγαλεῖο. Τὰ «**βδελύγματα**» τῶν Ἑλλήνων (βιδλικὸς ὁ ὄρος) δάλλονται «κατὰ ριπὰς» πρὸς κάθε ὄψη τῆς ἀρχαιότητος, θυμίζοντας τοὺς φανατικὸν καὶ παράφρονες «**Πατέρες**» τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων.

Καὶ κατέδειξαν αὐτὲς οἱ «ἀπαντήσεις» τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς στὸν «**Δαυλὸ**» τὸ ἀνταπόδεικτο: Πὼς αἰώνιος καὶ μοναδικὸς ἐχθρὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ ἐπιβολῆς του εἶναι ὁ Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς καὶ τίποτε ἄλλο· καὶ πὼς τὰ περὶ «Ἑλληνοχριστιανισμοῦ» δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ ἀπόπειρες θανάσιμου ἐναγκαλισμοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀπ' τὰ μεσαιωνικὰ σκιάχτρα.

Αὐτὴ ἡ ἀναίσχυντη, χωρὶς προσχήματα, αὐτοαποκάλυψή τους στὴν ἀγῆ τοῦ 21ου αἰῶνος ἀποκαλύπτει καὶ τὸν πανικὸ τους. Μᾶλλον ὁσμίζονται, ὅτι ἔρχεται ὁ καιρὸς, πὺν ὅλοι αὐτοὶ θὰ φαντάζουν ἐμπρὸς στὸν σύγχρονο ἄνθρωπο ὡς γραφικὲς φιγούρες ἐνὸς ἀμαρτωλοῦ παρελθόντος.

Π.Α.Κ.

Ὁ «ὄραματισμὸς» τοῦ ἠλεκτρονίου!

Ἀπὸ τὶς 23 Νοεμβρίου μέχρι τὶς 23 Δεκεμβρίου 2002 ἔλαβε χώρα στὸ κτίριο τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος τῆς Μεγ. Βρεταννίας (Albermarle St., London W1) ἔκθεσις μὲ θέμα «**Ἡ ἐνόραση τοῦ μὴ ὁρατοῦ**». Τὸ Βασιλικὸ Ἰδρυμα Ἐπιστημῶν εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ παλαιότερα καὶ μεγαλύτερα ἐπιστημονικὰ ἰδρύματα τῆς Μεγ. Βρεταννίας. Ἡ ἔκθεσις ἀποτελοῦσε μέρος τοῦ συνεχοῦς ἐπιστημονικοῦ καὶ δημιουργικοῦ προγράμματος τοῦ ἰδρύματος «**Τέχνη καὶ Ἐπιστήμη**». Ἐνα ἀπὸ τὰ ἐκθέματα εἶχε τὸν τίτλο: «**Ὁ ὄραματισμὸς τοῦ [ἔσωτερικοῦ] τοῦ ἠλεκτρονίου καὶ τῶν ἄλλων σωματιδίων / μονάδων**», σχεδιασθὲν καὶ ἐπιστημονικῶς αἰτιολογηθὲν ἀπὸ τὸν συνεργάτη τοῦ «Δ» κ. Παναγ. Ἀναλυτῆ. Ἡ ἐπιστημονικὴ δόση τοῦ πρωτοτύπου αὐτοῦ σχεδιασμοῦ ἔχει μερικῶς καὶ περιληπτικῶς ἀναφερθῇ στὸ παρελθὸν σὲ ἄρθρα τοῦ κ. Ἀναλυτῆ, πὺν ἐδημοσιεύθησαν σὲ τεύχη τοῦ «**Δαυλοῦ**» τὸ 1998 καὶ 1999. Ἡ ὡς ἄνω ἐργασία τοῦ κ. Ἀναλυτῆ θὰ δημοσιευθῇ σὲ προσεχῆ τεύχη τοῦ «**Δαυλοῦ**».

Στὸ σχέδιο: Μέρος τοῦ ἐξωφύλλου τοῦ προγράμματος «**Τέχνη καὶ Ἐπιστήμη**», πὺν δεικνύει ἔργο τοῦ κ. Michael Joyce μὲ τίτλο «**Zeotropes**».

Γ.Σ.Π.

Ἡ Ἀθήνα τῆς Ἀφρικής

Μέχρι σήμερα ὁ φοιτητὴς τῆς Ἐθνολογίας ἢ τῆς Κοινωνικῆς Ἀνθρωπολογίας ἀπ' τὰ διδλία ἢ ἀπ' τὶς διαλέξεις μάθαινε γιὰ τὴ θρησκεία τῶν πρωτόγονων φυλῶν, στὴν ὁποία κυριαρχοῦν τὰ φαινόμενα τοῦ τοτεμισμού (τοτέμ: φυσικὸ ἢ τεχνητὸ ἀντικείμενο στὸ ὁποῖο ἀποδίδονται μαγικὲς ιδιότητες· θεωρεῖται δὲ ἱερὸ καὶ λατρεύεται), τῆς μαγείας καὶ τῆς μαγανείας. Τὸ πολὺν πολὺ ὁ φοιτητὴς νὰ εἶχε στὴ διάθεσή του κάποιο δίντεο ἀπ' τὴ θρησκευτικὴ ζωὴ κάποιας ἀφρικανικῆς φυλῆς. Οἱ ἐπιτόπιες δὲ ἔρευνες ὑπὸ τύπον διατριβῆς δίδονται δύσκολα καὶ μόνο ἀπὸ μεγάλα πανεπιστήμια.

Στὸ διεθνὲς αὐτὸ μαθησιακὸ πρόβλημα τὴ λύση ἔδωσε – ποιὸς νὰ τὸ φανταζόταν – ἡ ἑλλαδικὴ Ἐκκλησία μὲ τὶς θαυματουργικὲς εἰκόνες, τὰ «**τίμια δῶρα**» (ὑπάρχον καὶ ἄτμια δῶρα) καὶ μὲ τὶς μαγικὲς προσελεύσεις τῶν πιστῶν της, ποὺ κάνουν τὰ πάντα γιὰ μιὰ καλὴ θέση στὴν «**οὐρὰ**» τῆς τοτεμικῆς κουστωδίας. Ἴδου λοιπόν, ἄς τρέξουν οἱ φοιτητὲς ἀπ' ὅλο τὸν κόσμον στὴν Ἱερὰ Μητρόπολιν Ἀθηνῶν, στὴ Νέα Ἰωνία, στὴ Θεσσαλονίκην καὶ ὅπου ἄλλοι στὸν ἑλλαδικὸ χρόο ἐμφανίζεται τοτέμ· ἄς πάρουν καὶ τοὺς καθηγητὲς τους γιὰ ἐπιτόπιες διαλέξεις καὶ ἄς ἀκρωώσουν τὶς πολυδάπανες καὶ δύσκολες ἐπισκέψεις τους στὰ δάθη τῆς Ἀφρικής. Ἡ μαγεία τοῦ ἐξωτικοῦ τοτεμισμού βρῖσκεται ἐδῶ σ' ὅλο τὸ μεγαλεῖο της!

Π.Α.Κ.

Δημοκρατία καὶ κοινοβουλευτισμός

Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ἐπιγραμματικά: «**Λέγω δὲ οἷον δοκεῖ δημοκρατικὸν μὲν εἶναι κληρωτὰς τὰς ἀρχὰς τὸ δ' αἰρετὰς ὀλιγαρχικόν**» («**Πολιτικά**», Δ', 1294⁶ 8-9).

Οἱ διαφορὲς τῆς Δημοκρατίας μὲ τὸν κοινοβουλευτισμὸ εἶναι οἱ ἑξῆς: 1. Ὅποιοδήποτε ἀξίωμα, κληρωτὸ ἢ αἰρετὸ, εἶναι προσιτὸ σὲ ὅποιονδήποτε πολίτη. 2. Ἡ θητεία τῶν ἀξιωματοῦχων εἶναι κατὰ κανόνα ἐτησία. 3. Δὲν ἐπιτρέπεται κατὰ κανόνα ἡ ἀνάδειξη τοῦ ἰδιοῦ πολίτη στὸ ἴδιο ἀξίωμα γιὰ δεύτερη φορὰ. 4. Οὐδεὶς ἔχει δικαίωμα ζωῆς ἢ θανάτου σὲ ἄλλον, ἀκόμη καὶ σὲ δοῦλο. Ἄν δὲν ἐτηροῦντο αὐτοὶ οἱ ὅροι, ἡ πόλις δὲν ἐθεωρεῖτο δημοκρατικὴ καὶ συνεπῶς ἑλληνικὴ· ἄρα ἀπεκλείετο ἀπὸ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνες.

Οἱ ἀρχὲς αὐτὲς παραδιάζονται σήμερα στὸν Κοινοβουλευτισμὸ, διότι: α. οἱ ἄρχοντες εἶναι «**ἐπαγγελματίες**», ἢ δὲ «**οἰκογενειοκρατία**» καὶ τὰ «**τξάκια**» διαιωνίζονται τὴν ἐξουσία τους. β. Ἡ θητεία τῶν ἀρχόντων εἶναι ἐφ' ὅρον ζωῆς καὶ ὄχι ἐτησία. γ. Μὲ τὴν ἔξαρση τῆς βίας, τοῦ ἐγκλήματος καὶ τῶν ναρκωτικῶν ὁ κάθε ἐγκληματίας ἔχει δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου στὸν ἄλλο. δ. Ἡ αὐτονομία καὶ ἀντάρξια τῶν κρατῶν ἔχουν καταστρατηγηθῇ ἀπὸ τὴν παγκοσμιοκρατία.

Κ.Χ.Κ.

Οὔτε λέξη γιὰ τὴν ταμπακέρα

Λαμπρὴ, λαμπρότατη ἢ τελετὴ τῶν ἐγκαινίων τῆς νέας Βιβλιοθήκης τῆς Ἀλεξάνδρειας ποὺ τὸν παρελθόντα Ὀκτώβριο ἐγκαινιάστηκε μὲ τὴν παρουσία τῶν προέδρων τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Αἰγυπτιακῆς Δημοκρατίας, πλήθους ἀξιωματοῦχων ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον καὶ δεδαίως μὲ τὴν παρουσία τοῦ χριστιανικοῦ κλήρου. Καὶ μέσα στὴν λαμπρότητα τοῦ μεταμοντέρνου κτιρίου ποὺ στεγάζει τὴ νέα Βιβλιοθήκη, ξεχάστηκαν οἱ ἐμπρηστὲς τοῦ ἀνεπανάληπτου πνευματικοῦ κέντρου τῆς ὑστερης ἀρχαιότητος, ὅπως καὶ οἱ ἐπτακόσιες χιλιάδες τόμοι τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς σοφίας, ποὺ χάθηκαν γιὰ πάντα μέσα στὴ δίνη τοῦ πιὸ ἀδυσσάλεον σκοταδισμού.

Π.Α.Κ.

ΔΥΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΚΡΑΝΙΑ «ΗΛΙΚΙΑΣ» 300.000 ΕΤΩΝ!

**‘Ο ἀρχάνθρωπος τῆς Μάνης ἀποσιωπᾶται
ἀπὸ τὴν ἐπίσημη Ἀνθρωπολογικὴ ἐπιστὴμη**

‘Η ἀνακάλυψη δύο ἀνθρώπινων κρανίων στὸ σπήλαιο Ἀπήδημα τῆς Μάνης ἀποτελεῖ μία σημαντικὴ τομὴ στὰ μέχρι σήμερα στοιχεία τῆς ἀνθρωπολογικῆς ἱστορίας, ποὺ παρ’όλα αὐτὰ παραμένει προκλητικὰ θαμμένη κάτω ἀπὸ τὶς σκόνες τῶν ἐπίπονων ἐργασιῶν, ὅλων ἐκείνων ποὺ ὑλοποιοῦν τὴν ἔρευνα. Τὰ κρανία ἀνήκουν στὴν προγονικὴ μορφή τοῦ Homo Neanderthalensis (Πρὸ - Νεάντερταλ) καὶ ἡ ἡλικία τους προσεγγίζει τὰ 300 χιλιάδες χρόνια. Μάλιστα μὲ βάση κάποια νεώτερα δεδομένα δὲν μπορούμε νὰ ἀποκλείσουμε τὸ ἐνδεχόμενο ὁ Ταινάριος Ἀνθρώπος νὰ εἶναι ἀκόμη καὶ παλαιότερος τοῦ Ἀρχανθρώπου τῶν Πετραλώνων Χαλκιδικῆς. Καὶ ἂν ὄντως συμβαίνει αὐτό, ἐρχόμαστε ἀντιμέτωποι μὲ μιὰ ἄλλη διάσταση στὰ δεδομένα τῶν παλαιοανθρωπολογικῶν ἐρευνῶν ὅχι μόνο γιὰ τὴ χώρα μας ἀλλὰ καὶ γιὰ ὁλόκληρο τὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο.

Ἡ μεγάλη ἐπιστημονικὴ ἀξία τῶν παλαιοανθρωπολογικῶν εὐρημάτων τῆς Δυτικῆς Μάνης εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴ νομοθετικὴ κήρυξη τῆς εὐρύτερης περιοχῆς Ἀρεοπόλεως σὲ ἀρχαιολογικὸ χῶρο. Παρ’ ὅλα αὐτὰ σιωπὴ ἐπικρατεῖ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν ἀρμοδίων φορέων, ποὺ προσεγγίζουν ἐπιφανειακὰ τὸ ζήτημα καὶ χωρὶς οὐσιαστικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ χρηματοδότηση τῶν ἐρευνῶν καὶ κατὰ συνέπεια τὴν ἐπίσπευσή τους, ποὺ θὰ ἀποφέρει τὰ τελικὰ συμπεράσματα. Ὁ ἐπίκουρος καθηγητὴς ἀνθρωπολογίας καὶ ὑπεύθυνος τοῦ Ἀνθρωπολογικοῦ Μουσείου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Θεόδωρος Πίτσιος, εἶναι ὁ ἀνθρώπος ποὺ ξεκίνησε τὶς ἐρευνες στὸ σπήλαιο Ἀπήδημα μαζί μὲ τὴν ὁμάδα του, ποὺ περιέβαλε μὲ ἀφοσίωση αὐτὴ τὴ δύσκολη ἀποστολή. Τὰ στοιχεῖα ποὺ μᾶς διέθεσε εἶναι ἀποκαλυπτικὰ καὶ ἀποτελοῦν τὰ ὡς σήμερα ἀποτελέσματα τῆς ἔρευνας, ποὺ δρῶσκειται σὲ ἐξέλιξη ἀπὸ εἰδικoὺς ἐπιστήμονες.

Τὸ ἱστορικὸ τῆς ἀνακάλυψης στὸ Ἀπήδημα

Οἱ ἐρευνες στὸ σπήλαιο Ἀπήδημα ξεκίνησαν τὸ 1978 μετὰ ἀπὸ σύσταση τῶν ψαράδων τῆς Μάνης, ποὺ ἀπὸ χρόνια διέκριναν κρανιακὰ ὀστᾶ στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ σπηλαίου. Ἐνα σπήλαιο ἰδιαίτερα δύσβατο, 5 μέτρα πάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα, ποὺ βρίσκεται μετὰξὺ τοῦ σπηλαίου Δυροῦ καὶ τοῦ κόλπου Λιμένι, πάνω σὲ μιὰ ἀπόκρημνη ἀκτὴ. Ἡ τοποθεσία τοῦ σπηλαίου δυσκό-

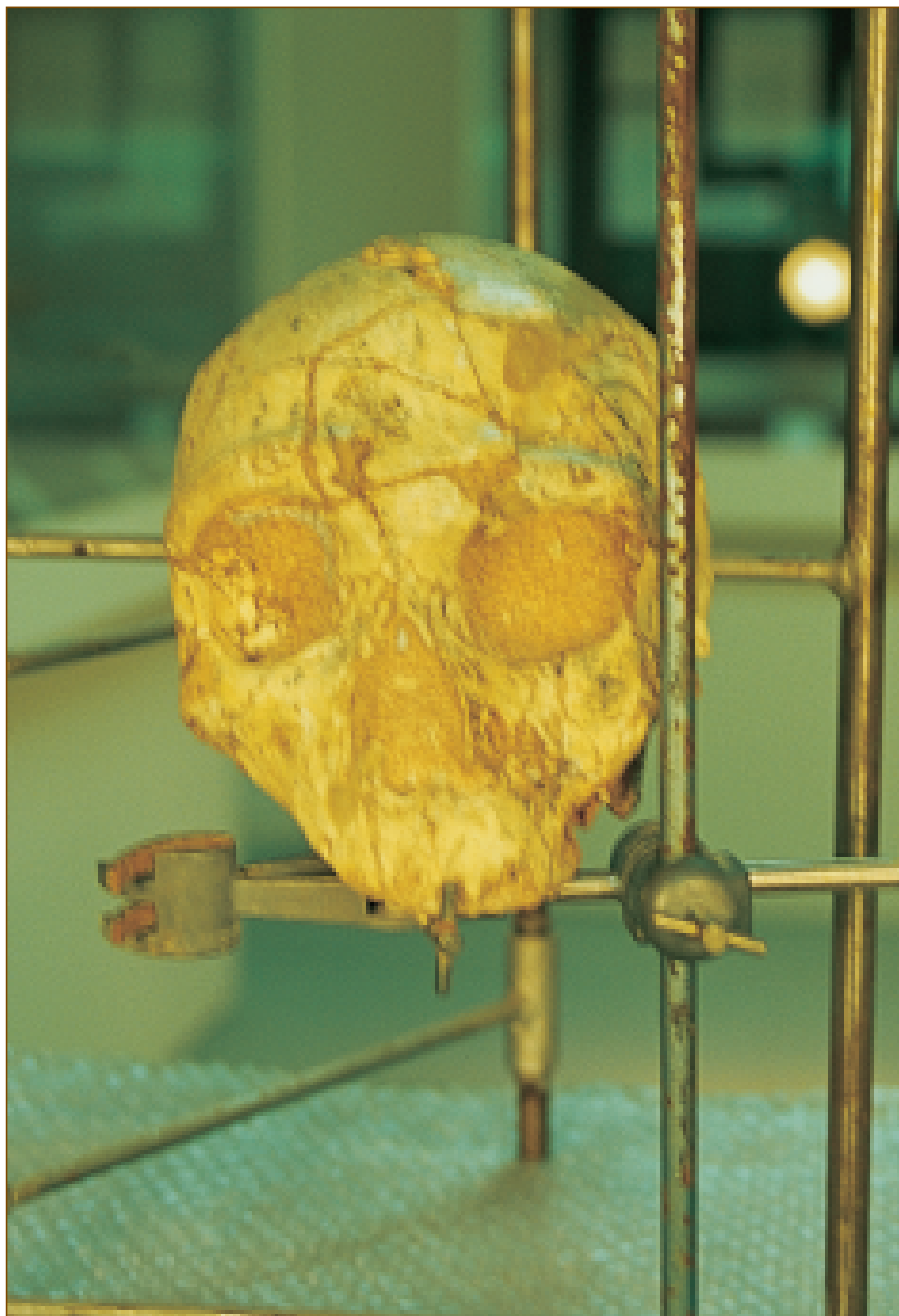
λειψε αρκετά τη διεξαγωγή των έρευνών και χρησιμοποιήθηκαν τεχνητά μέσα, προκειμένου να προσεγγίση το έσωτερικό του ή ομάδα των έρευνητών.

Ἀπὸ τὴν πρώτη ἐπαφὴ μὲ τὸ χῶρο διαπιστώθηκε, πὼς τὰ κρανιακὰ ὀστᾶ ἦταν ἐνσωματωμένα σὲ συμπαγῇ πλειστοκαινικὴ ἐπίχωση, ποὺ γέμιζε τὴν ἐσοχὴ ἑνὸς βράχου. Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ κρανιακοῦ θόλου, ἡ διαμόρφωση τῶν ὀστέων καὶ οἱ χαρακτηριστὲς τῶν ραφῶν, στὸ βαθμὸ ποὺ ἦταν δυνατὴ ἡ ἐπιτόπια ἐξέταση, συνηγοροῦσαν στὸ ὅ,τι ἐπρόκειτο γιὰ ἀνθρώπινο κρανίον. Δύο χρόνια ἀργότερα καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐργασιῶν ἀποκόλλησης τῶν κρανιακῶν ὀστέων, ἀνακαλύφθηκε ἕνα δεύτερο κρανίον παραπλεύρως τοῦ ἀρχικοῦ, τὸ ὁποῖο ἦταν καλύτερα διατηρημένο, μιᾶς καὶ προστατευόταν ἀπὸ Ἴζημα πάχους 2-6 χιλιοστών.

Τὰ δύο κρανία ἀποχωρίστηκαν μὲ ἠλεκτρονικὸ δίσκο κοπῆς μαρμάρων στὰ ἐργαστήρια τοῦ Ἑθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου. Τὸ τμήμα ποὺ περιεῖχε τὸ ἀρχικὸ κρανίον ἀφέθηκε στὴ φυσικὴ του κατάσταση καὶ οἱ ἐργασίες καθαρισμοῦ ἐστιάστηκαν στὴν ἀπομάκρυνση τῶν πετρωμάτων ἀπὸ τὸ δεύτερο κρανίον. Τὰ πετρώματα ἀπομακρύνθηκαν μὲ καλέμι γλυπτικῆς, δηλαδὴ ἀτσάλινες βελόνες, ἐφαρμόζοντας τὴν τεχνικὴ ποὺ χρησιμοποιεῖται στὴν ἐπεξεργασία μαρμάρων. Γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ τελικοῦ στρώματος ποὺ κάλυπτε τὴν ἐπιφάνεια τοῦ κρανίου χρησιμοποιήθηκαν λεπτότερα μηχανικὰ μέσα, ὅπως ὀδοντιατρικὸ τούρ καὶ κρουστικὸ κομπρεσέρ. Θὰ πρέπει νὰ ἐπισημάνουμε, ὅτι αὐτὸ τὸ τελευταῖο στάδιο ἐργασίας ἦταν ἐπίπονο, μιᾶς καὶ ἡ πιθανότητα τραυματισμοῦ τῆς εὐαίσθητης ἐπιφάνειας τοῦ κρανίου ἀπέκλειε τὴν ἐφαρμογὴ μηχανικῶν πιέσεων, ἐνῶ ἡ χρῆση χημικῶν μέσων κρίθηκε ὡς ἀκατάλληλη. Ἐν συνεχείᾳ καὶ ἀφοῦ ὠλοκληρώθηκε ἡ ἀπελευθέρωση τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφάνειας τοῦ κρανίου, πραγματοποιήθηκε ἡ συγκόλληση καὶ ἐπανατοποθέτηση τῶν κρανιακῶν θραυσμάτων, ποὺ εἶχαν ἀποσπασθῇ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἐργαστηριακοῦ καθαρισμοῦ του, χρησιμοποιώντας διαλυτὴ σὲ ἀκετόνη ρητίνη. Καὶ στὸ τελευταῖο στάδιο ἡ ἐπιφάνεια τοῦ κρανίου καλύφθηκε μὲ στρώμα βινύλ, προκειμένου νὰ προστατευθῇ ἀπὸ μελλοντικὰς φθορὰς. Γιὰ τὴν χρονολόγηση τῶν κρανίων χρησιμοποιήθηκε ἡ μέθοδος τῆς μορφολογικῆς ἀνάλυσης – γεωλογικὴ μέθοδος, βασιζόμενη στὴν στρωματογραφικὴ ἀνάλυση μὲ ἀπόλυτες χρονολογήσεις.

Πιθανὴ ἐγκληματικὴ ἐνέργεια

Ὁ τρόπος καὶ ὁ χῶρος ποὺ ἦταν τοποθετημένα τὰ δύο κρανία δὲν μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθῇ ὡς ἕνα τυχαῖο γεγονός. Ἐπιπλέον οἱ ἐρευνες ἐπὶ τῆς μορφολογίας τους ἀποφέρουν ἀποκαλυπτικὰ συμπεράσματα σὲ σχέση μὲ τὸν τρόπο ζωῆς καὶ τὰ συναισθήματα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Σύμφωνα μὲ τὰ μέχρι τώρα στοιχεῖα εἶναι σίγουρη ἡ ἀνθρώπινη παρέμβαση, ἀφοῦ καὶ τὰ δύο κρανία εἶχαν τοποθετηθῇ ἡ ταφὴ μὲ τρόπο λειτουργικόν. Τὰ στοιχεῖα ποὺ συγκλίνουν σὲ αὐτὸ τὸ συμπέρασμα εἶναι ἀρχικὰ ἡ ταυτόχρονη παρουσία τῶν δύο κρανίων στὴν ἴδια ἐσοχὴ τοῦ σπηλαίου. Ἐπειτα τὸ δεύτερο κρανίον, ποὺ ἦταν αὐτὸ ποὺ μπόρεσε νὰ ἀποκολληθῇ, ὅπως προαναφέραμε, βρισκόταν σὲ θέση ἀνάστροφη, ἀκουμπώντας στὸν κρανιακὸ του θόλον μὲ τὴ βάση πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ τὸ πρόσωπο στραμμένο βορειοανατολικά. Ἡ κρανιακὴ δόση εἶχε

Ένα από τα απολιθωμένα κρανία του Ταιναρίου Άρχανθρώπου. (Βλ. στο ζείμενο.)

μετακινηθῇ καὶ στὴ θέση της βρέθηκε ἀπολιθωμένο καύκαλο χελώνας. Στὸ χῶρο τῆς ἐγκεφαλικῆς κοιλότητος βρέθηκε μεγάλο ἀσβεστολιθικὸ θραῦσμα, προσαρμοσμένο στὶς διαστάσεις τῆς διανοιγμένης κρανιακῆς κοιλότητος. Ἐπιπλέον κατὰ τὸν καθαρισμὸ τοῦ κρανίου ἀφαιρέθηκε μεγάλη κροκάλα, ἡ ὁποία βρισκόταν σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸ ἀριστερὸ μέρος τοῦ κρανιοπροσωπικοῦ σκελετοῦ. Ἐὰν θεωρήσουμε ὅτι πρόκειται γιὰ τυχαία ἐναπόθεση τῶν εὐρημάτων, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε προκληθῇ σοβαρὴ βλάβη στὰ λεπτὰ ὀστὰ τοῦ σκελετοῦ τοῦ κρανίου, κάτι ποὺ δὲν διαπιστώθηκε. Βότσαλα βρέθηκαν ἀνάμεσα στὰ κρανία, τὴν ἴδια στιγμή ποὺ τὰ πλειστοκαινικὰ ἰζήματα, ποὺ περιέβαλλαν τὰ κρανία, δὲν ἐμπεριείχαν βότσαλα ἢ κροκάλες. Ὁ συγκεκριμένος τρόπος τοποθέτησης τῶν κρανίων μὲ τὴν παράλληλη ὑπαρξὴ τῶν βοτῶν εἶχε ἐρμηνευτῇ μέσα ἀπὸ μελέτες γιὰ τὸν τρόπο ζωῆς τῶν προγόνων μας, ὡς ἐθιμοτυπικὴ διαδικασία στὸ πλαίσιο τῆς ταφῆς. Λίθινο ἀσβεστολιθικὸ θραῦσμα μὲ ἐπίπεδη διατομὴ καὶ τριγωνικὸ σχῆμα βρέθηκε στὴν περιοχὴ τοῦ ἀριστεροῦ σφηνοειδοῦς ὀστοῦ τοῦ δεύτερου κρανίου. Ἡ πέτρα εἶχε προωθηθῇ μὲ τὴν αἰχμὴ της στὴν κατεύθυνση τοῦ κρανιακοῦ θόλου, ἀνάμεσα στὸ ζυγωματικὸ τόξο καὶ τὸ σφηνοειδὲς ὀστό, ἕως ὅτου σφηνώθηκε τὸ σῶμα της στὴν ὀπισθοκογχικὴ αὐλάκα καὶ ἡ βάση της στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ζυγωματικοῦ τόξου. Οἱ ἔρευνες ἀποκλείουν τὴν περίπτωσιν βίαιης μετακίνησης τοῦ κρανίου καὶ τεκμηριώνουν ἀντίστοιχα κάποια μορφὴ βίαιης συμπεριφορᾶς ἐν ζωῇ.

Ἡ «Κανέλλα»: Μία πρόγονός μας 20.000 ἐτῶν

Στὰ πλαίσια τοῦ ἐρευνητικοῦ προγράμματος, ποὺ πραγματοποιεῖται ἀπὸ τὸ Ἀνθρωπολογικὸ Μουσεῖο καὶ διρίσκεται ὑπὸ ἐξέλιξη, ἔχουν πραγματοποιηθῇ ἀνασκαφὲς σὲ τέσσερα συνολικὰ σπήλαια στὸ Ἀπήδημα καὶ ἔχει γίνῃ καὶ σπηλαιολογικὴ ἔρευνα. Ἐρευνήθηκε ἐπίσης ἡ διαμόρφωση καὶ σύνθεση τῶν ἀπολιθωμάτων πλειστοκαινικῶν ἀποθέσεων, μὲ ἀποτέλεσμα τὸν ἐντοπισμὸ μιᾶς σειρᾶς θέσεων, ποὺ χαρακτηρίζονται ἀπὸ σύμπλεγμα παλαιοανθρωπολογικῶν εὐρημάτων. Οἱ ἔρευνες ἔχουν φέρει στὸ φῶς παλαιοντολογικὰ καὶ προϊστορικὰ εὐρήματα ἰδιαίτερης ἐπιστημονικῆς καὶ μουσειακῆς ἀξίας, ποὺ ὁ ἀριθμὸς τους ξεπερνάει τὰ 30.000 καταγεγραμμένα καὶ ταξινομημένα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀνθρώπινες ἀπολιθωμένες μορφὲς τοῦ *Homo Sapiens* ἡλικίας 20.000-40.000 χρόνων. Ἀπὸ αὐτὲς ἡ πιὸ ἐντυπωσιακὴ εἶναι ὁ σκελετὸς μιᾶς γυναίκας ἡλικίας περίπου 20 ἐτῶν, ποὺ εἶχε ἐνταφιαστῇ ἐπίσης μὲ τελετουργικὸ τρόπο στὴν εἴσοδο τῆς σπηλιᾶς. Ὁ γυναικεῖος σκελετὸς ὠνομάστηκε ἀπὸ τὴν ὁμάδα «Κανέλλα», πρὸς τιμὴν μιᾶς κατοίκου τῆς Μάνης ποὺ δοήθηκε μὲ τὸν δικὸ της τρόπο τὰ μέλη τῆς ἐρευνητικῆς ὁμάδας. Ἡ «Κανέλλα» λοιπὸν βρέθηκε τοποθετημένη στὸ ἀριστερὸ πλευρὸ της καὶ μὲ τὸ πρόσωπο στραμμένο πρὸς τὸ ἐξωτερικὸ τῆς σπηλιᾶς. Ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν τοποθετήσει ἐκεῖ τὸ νεκρὸ της σῶμα, ἤθελαν νὰ κοιτάγῃ πρὸς τὴν θάλασσα, γι' αὐτὸ ἄλλωστε εἶχε χρησιμοποιηθῇ ὡς ὑποστήριγμα τοῦ κεφαλοῦ της μιὰ ὀρθογώνια πλακοειδὴς πέτρα.

Τὰ κάτω ἄκρα της ἦταν διπλωμένα καὶ μπροστὰ τους εἶχε τοποθετηθῇ μιὰ δισκοειδὴς πέτρα, κάτω ἀπὸ τὴν ὁποία ὑπῆρχαν ὀστέινα εὐρήματα, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα καὶ κνήμη νεαροῦ ἐλαφιοῦ, προφανῶς ὡς προσφορὰ τροφῆς γιὰ αὐτὸ τὸ τελευταῖο ταξίδι τῆς νεκρῆς. Στὸ θώρακά της βρέθηκε περιδέραιο, ἀποτελούμενο ἀπὸ σαράντα τρία μικρὰ θαλάσσια κοχύλια. Ὁ φροντισμένος

Ἡ εἴσοδος τοῦ σπηλαίου Ἀπήδημα, ὅπου δρέθηκαν τὰ δύο ἀπολιθωμένα κρανία. (Ἡ λήψη τῆς φωτογραφίας ἔγινε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς θάλασσας.)

τρόπος με τὸν ὁποῖον εἶχε ταφῇ ἢ «Κανέλλα» δείχνει, πὼς ἐν ζῳῇ κάποιοι τὴν ἀγαποῦσαν πολὺ.

Ἀνάμεσα στὰ εὐρήματα στὴ θέση Ἀπήδημα ἐντοπίστηκαν καὶ ὑλικά ποὺ χρησιμοποίησε ὁ Ταινάριος ὡς ἐργαλεῖα. Αὐτὰ ἦταν κυρίως τὰ ὁστᾶ τῶν θηραμάτων του. Σύμφωνα με τὴν ἔρευνα ποὺ ὑλοποίησε ὁ κύριος Εὐστάθιος Χιώτης, Δρ. Μεταλλειολόγος καὶ Μηχανικὸς τοῦ ΙΓΜΕ, δρέθηκαν ἀπὸ τὶς ἀνασκαφὲς αἰχμηρὰ ὁστᾶ με ἐπαναλαμβανόμενη γεωμετρικὴ μορφή. Ἐπιπλέον σὲ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ Ἀπήδημα ἐντοπίστηκαν ἐργαλεῖα ἀπὸ πετρώματα δύο μορφῶν: ἀπὸ κροκεάτη λίθο καὶ ἀπὸ ραδιολαρίτη. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν καὶ τὰ ἀποστρογγυλωμένα τεμάχια σιδηρομεταλλεύματος καὶ συγκεκριμένα ὁ μαγνητίτης. Ἐνδεχομένως νὰ χρησιμοποιήθηκαν ὡς κρουστήρας. Πολὺ πιθανὴ εἶναι καὶ ἡ ἐκδοχὴ νὰ χρησιμοποιήθηκε ὁ μαγνητίτης γιὰ τὴν παραγωγή σπινθήρα καὶ τὸ ἄναμμα φωτιᾶς κατὰ τὴν κρούση του με πυριτόλιθο.

Μυστηριώδης βαθεῖα σιωπῇ ἀπὸ τὴν πολιτεία

Πρὶν ἀπὸ μερικὰ χρόνια καὶ συγκεκριμένα ἀπὸ τὶς 25 ἕως τὶς 28 Σεπτεμβρίου τοῦ 1997 πραγματοποιήθηκε Διεθνὲς Ἐπιστημονικὸ Συμπόσιο με θέμα τὴν παλαιοανθρωπολογία τῆς χερσονήσου Μάνης. Τὸ συμπόσιο πραγματοποιήθηκε στὴν Ἀθήνα καὶ τὴν Ἀρεόπολη καὶ τελοῦσε ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν Ὑπουργείων Πολιτισμοῦ καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας. Τὰ ἀνθρωπολογικὰ εὐρήματα ποὺ ἐντοπίστηκαν στὸ σπήλαιο Ἀπήδημα, ἀπετέλεσαν τὸ κυρίαρχο θέμα τοῦ συμποσίου. Δυστυχῶς ὅμως 4 χρόνια μετὰ ὁ Ταινάριος ὡς Ἀνθρωπος περιμένει καρτερικὰ τὸ οὐσιαστικὸ ἐνδιαφέρον, γιὰ νὰ ἀναδειχθῇ καὶ νὰ λάβῃ τὴν προβολὴ ποὺ ἀρμόζει στὴν περίπτωσή του. Τὸ ὅτι ἔχουμε μπροστὰ μας ἓνα ἀπὸ τὰ παλαιότερα ἀνθρωπολογικὰ εὐρήματα –καί, σημειώνουμε, μπορεῖ ἀκόμη καὶ τὸ παλαιότερο– φαίνεται πὼς δὲν συγκινεῖ ἀρκετὰ ἐκείνους, ποὺ σαφῶς ἔχουν τὴν ὑποχρέωση νὰ ρίξουν φῶς καὶ ὄχι δεσμίδες φωτὸς πάνω στὶς ἔρευνες, ποὺ συνεχίζονται παρ' ὅλα αὐτὰ χάρη στὴν καλὴ διάθεση ἐκείνων, ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐργάζονται κάτω ἀπὸ ἀντίξοες συνθῆκες. Ὁ κ. Θεόδωρος Πίτσιος ἐπισημαίνει, ὅτι ὁ τομέας τῆς ἀνθρωπολογίας στὴν Ἑλλάδα ὑστερεῖ καὶ ὅτι ἡ Πολιτεία ἀδιαφορεῖ ἀκόμη καὶ γιὰ στοιχειώδη μέσα, ὅπως εἶναι ἡ ὑπαρξὴ μιᾶς ἐμπλουτισμένης βιβλιοθήκης γιὰ νὰ μποροῦν τουλάχιστον οἱ ἐπιστήμονες νὰ μελετήσουν πάνω στὸ ἀντικείμενό τους, νὰ διευρύνουν τὶς γνώσεις τους καὶ νὰ διευκολύνουν τὶς ἔρευνές τους.

ΕΡ.: Ποιό εἶναι τὸ ἐπίπεδο τῆς ἐπιστήμης τῆς ἀνθρωπολογίας στὴν Ἑλλάδα;

ΑΠ.: Ὅλη ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἀνθρωπολογίας στὴν Ἑλλάδα δὲν εἶναι καθόλου εὐτυχής. Δὲν ἔχουμε οὔτε σημαντικὴ καλλιέργεια ἀνθρωπολογικῶν γνώσεων οὔτε σημαντικὴ ἀνάπτυξη ἀνθρωπολογικῆς ἔρευνας. Αὐτὸ ἔχει ὅλα τὰ ἄλλα ἐπακόλουθα. Δὲν ὑπάρχει νομοθετικὸ πλαίσιο νὰ ὑποστηρίξῃ τὶς ἀνθρωπολογικὲς ἔρευνες. Ὑπάρχουν συνάδελφοι ποὺ διδάσκουν ἀνθρωπολογία στὸ πανεπιστήμιο, τὸ πανεπιστήμιο ὅμως δὲν ἔχει θεσμοθετήσει ἐργαστήρια. Θεωρῶ ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς ἀνθρωπολογίας στὴν μέση ἐκπαίδευση πρέπει νὰ εἶναι ὑποχρεωτική, ὅμως δὲν τὸ κάνει ἡ Πολιτεία. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἄποψη θεωρῶ, ὅτι δὲν εἴμαστε εὐρωπαϊκὴ χώρα.

ΕΡ.: Ποιό εἶναι δηλαδή τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ ἔχει ἐπιδείξει ἡ Πολιτεία;

ΑΠ.: Σὲ καμμία περίπτωση δὲν ἔχει δείξει ἡ Πολιτεία τὸ ἀνάλογο ἐνδιαφέρον. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴν ὑπάρχει θεσμοθέτηση τοῦ γνωστικοῦ ἀντικειμένου; Ὅπως τελικὰ ἡ Πολιτεία νὰ μὴν ἔχη ὑπ' ὄψη της τί σημαίνει ἀνθρωπολογία, μὲ ἀποτέλεσμα κάποιοι νὰ κατηγοροῦν ἐμᾶς, ὅτι δὲν ἐνημερώνουμε τὴν Πολιτεία τί σημαίνει αὐτό. Ὅλη ἡ ἔρευνα ποὺ πραγματοποιεῖται σὲ ἄλλες εὐρωπαϊκὲς χώρες, εἶναι γιατί ὑπάρχει αὐτὴ ἡ θεσμοθέτηση, χρηματοδότηση καὶ συνέδρια ποὺ παρουσιάζουν τίς ἀνάλογες ἐργασίες. Εἶναι δηλαδὴ ἓνα κοινωνικὸ φαινόμενο, μιὰ κοινωνικὴ διεργασία. Ἐγὼ γιὰ παράδειγμα ὡς πανεπιστημιακὸς δὲν ἔχω μιὰ βιβλιοθήκη νὰ ἐνημερωθῶ. Δὲν μπορῶ νὰ πηγαίνω κάθε μέρα στὸ Παρίσι, χωρὶς νὰ μοῦ καλύπτει κανεὶς τὰ ἔξοδα. Οἱ ἀνθρωπολογικὲς μονάδες αὐτὴ τὴ στιγμή στὸ ἑξωτερικὸ διαθέτουν 20 μὲ 30 ἄτομα προσωπικὸ, ἐνῶ σὲ μᾶς ἡ ἀντιστοιχία εἶναι 1 ἄνθρωπος.

ΕΡ.: Μέσα σ' ὅλα ἔρχεσθε ἀντιμέτωποι καὶ μὲ ἀντίξοες συνθήκες ἐργασίας, ὅπως συμβαίνει καὶ στὸ Ἀπὸ ἡμέρας λόγῳ τῆς θέσης τοῦ σπηλαίου.

ΑΠ.: Εἶναι τρομερὰ δύσκολη θέση· γιὰ νὰ δουλέψουμε πρέπει νὰ διακινδυνεύσουμε τὴν σωματικὴ μας ἀκεραιότητα. Κάτω ἀπὸ τὸ σπήλαιο ὑπάρχει ἓνας γκρεμὸς μεγάλου ὕψους καὶ ὅλη ἡ ἀκτὴ εἶναι ἓνας ἀπόκρημνος βράχος. Δεθῆκαμε μὲ σκοινιά καὶ ἀναρριχηθήκαμε πάνω στὰ βράχια, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ προσεγγίσουμε ὅλες τίς μικρὲς σπηλιὲς στὴν περιοχὴ. Ὑπῆρξαν μέρες ποὺ οἱ καιρικὲς συνθήκες ἦταν ἄσχημες, μὲ τὸν δυνατό ἀέρα νὰ φέρνῃ τὰ κύματα μέχρι τὴν σπηλιά, ὅπως συνέβη τὸν Ἰούλιο τοῦ 1984, ποὺ μείναμε μέχρι τίς 8 τὸ βράδυ στὴν σπηλιά, γιὰ νὰ πέση ἡ θάλασσα καὶ νὰ μπορέσουμε νὰ φύγουμε. Χρειάστηκε νὰ ἔρθουν στὴν περιοχὴ, παλεύοντας στὴν κυριολεξία μὲ τὰ κύματα, 2 βάρκες προκειμένου νὰ μᾶς ἀπεγκλωβίσουν.

Εὐτυχῶς ποὺ ὑπάρχουν ἐκεῖνοι ποὺ, ρισκάροντας τὴν ἴδια τους τὴν ζωὴ, μάχονται γιὰ νὰ ολοκληρώσουν τίς ἔρευνές τους πάνω στὸ ἀνθρώπινο εἶδος καὶ οἱ μέχρι σήμερα κόποι τους ἀπέφεραν σημαντικὰ στοιχεῖα, ποὺ ἡ ἐπιστημονικὴ τους ἀξία εἶναι ἐξαιρετικὴ γιὰ τὴν παρουσία καὶ τὴν ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπου στὸν εὐρωπαϊκὸν ὄρειον. Ὅταν ὅμως στὴν ἐποχὴ μας δίνονται μὲ μεγάλη εὐκολία χρήματα γιὰ ἄλλους σκοποὺς, δευτερεύουσας σίγουρα σημασίας· ὅταν τὰ φῶτα τῆς δημοσιότητας πέφτουν πάνω σὲ ἀνούσια γεγονότα· τὴν ἴδια στιγμή κάποια ἄλλα περιορίζονται σὲ σύντομες ἀναφορές. Τὸ ὅτι ἡ Ἀρεόπολη ἀναδείχθηκε ἀρχαιολογικὸς ὄρειον, εἶναι σημαντικό· γεννᾷ ὅμως καὶ εὐθύνες, ἀλλὰ ποιὸς θὰ τίς ἀνάλειψι; Γιατί δὲν δόθηκε προβολὴ στὸν Ταινάριο Ἀνθρώπου; Γιατί δὲν χρηματοδοτοῦνται ἐπαρκῶς οἱ ἔρευνες, προκειμένου νὰ διευκολυνθῇ τὸ ἔργο ποὺ ἐπιτελοῦν οἱ ἐπιστήμονες; Καὶ γιατί ἡ ἀνακάλυψη τοῦ Ταινάριου Ἀνθρώπου ἔχει εὐαισθητοποιήσει περισσότερο ἄλλες εὐρωπαϊκὲς χώρες, ὅταν ἐμεῖς ἔχουμε μέσα στὰ χέρια μας αὐτὸ τὸ θαυαστὸ; Μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἐρωτήματα, ποὺ πρέπει νὰ τὰ ἀπαντήσῃ κάποιος.

Βιβλιογραφία:

Θεόδωρος Κ. Πίτσιος, «Ὁ Ταινάριος Ἀνθρώπος».

Θεόδωρος Κ. Πίτσιος, «Acta Anthropologica».

Νικόλαος Καλαποθαράκος, «Ἡ Μάνη Μέσα στοὺς Αἰῶνες – Α' Συμπόσιον 1997».

Ταξιαρχούλα Λαδά

ΑΠΛΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ

Αυτό αποκαλείται «**Ανώτατο Πνευματικό Ίδρυμα της Χώρας**». Έξ όρισμού αλλά και βάσει του ιδρυτικού νόμου της Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (περὶ αὐτῆς ὁ λόγος) οἱ «**Τάξεις**» της (Γραμμάτων - Τεχνῶν καὶ Ἐπιστημῶν) παράγουν τὰ κορυφαία ἔργα Πολιτισμοῦ, Τέχνης καὶ Ἐπιστήμης τῆς Ἑλλάδος.

Ἀπὸ τὰ παραγόμενα πνευματικὰ προϊόντα τοῦ Ἀνωτάτου Πνευματικοῦ Ἰδρυματός μας ἀδυνατοῦμε νὰ καταγράψουμε κάποια, πὸν βρῖσκονται ὄχι στὴν πρωτοπορία ἢ στὴν κορυφὴ τῆς κλίμακας τῶν παραγομένων ἀπὸ τοὺς ἀποκλεισθέντες ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἑλλήνες πνευματικούς καὶ ἐπιστημονικούς δημιουργούς (π.χ. Σεφέρη, Ἑλύτη, Νακόπουλο, Θεοδωράκη καὶ πολλοὺς ἄλλους), ἀλλ' οὔτε καὶ στὴ μέση ἢ στὴ βάση τῆς κλίμακας αὐτῆς. Ὅμως ἐπειδὴ ἔτσι τὸ θέμα ἐτέθη γενικά, ἃς τὸ κάνουμε συγκεκριμέ-

νο: Ἐχουμε μιὰ ἀδιαμφισβήτητη περίπτωση ἀπολύτως συγκεκριμένης δημιουργικῆς ἀποστολῆς καὶ ἀνειλημμένης ἀπὸ τὸ Καταστατικὸ τῆς Ἀκαδημίας μας ὑποχρέωσης: τὴ σύνταξη τοῦ «**Ιστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας**».

Πράγματι ἡ Ἀκαδημία, συμμορφούμενη πρὸς τὴν ὑποχρέωσή της αὐτή, προγραμμάτισε ἀπὸ τὴν ἰδρυσὴ της (1926) καὶ ἐργάζεται ἔκτοτε γιὰ τὴν πραγματοποίησιν αὐτῆς τῆς ἀποστολῆς της. Μέχρι σήμερα (2003), ὅστερα δηλαδὴ ἀπὸ 79 χρόνια ἐργασίας, ἔχει φθάσει στὸ γράμμα Δ. Πότε θὰ ὁλοκληρώσῃ τὴν πνευματικὴ αὐτὴ παραγωγὴ της;

Τὸ ζητούμενο («**πότε**») εὐρίσκεται μὲ μαθηματικὴ δεβαιότητα, διότι τὸ συνιστοῦν ἀκριβῆ ἀριθμητικὰ δεδομένα - συντελεστές: 24 εἶναι τὰ γράμματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀλφαβήτου καὶ ἂν συνυπολογίσουμε καὶ τὰ «**ἐκπεσόντα**» (F) Δίγαμμα, (Ζ) Στίγμα, (Q) Κόππα καὶ (Ϻ) Σαμπί, πὸν σ' ἔνα «**ἱστορικὸ λεξικὸ**» συμπεριλαμβάνονται ἀπαραιτήτως, ἔχομε σύνολον 28. Τέσσαρα ἀπὸ αὐτὰ ἔχουν ὁλοκληρώσει οἱ «**Ἀθάνατοί**» μας μέσα σὲ 79 χρόνια, ἄρα ὑπολείπονται 24 γράμματα. Συνεπῶς ἔχομε ἐδῶ πρόβλημα Πρακτικῆς Ἀριθμητικῆς καὶ εἰδικώτερα πρόβλημα τῆς «**Ἀπλῆς Μεθόδου τῶν Τριῶν**»:

Κατάταξις:

(Γιὰ τὰ πρῶτα) 4 (γράμματα)	79 (χρόνια χρειάσθηκαν)
(Γιὰ τὰ ὑπολειπόμενα) 24 (γράμματα)	X (χρόνια θὰ χρειασθοῦν);

Λύση:

Τὰ ποσὰ εἶναι «**εὐθέως ἀνάλογα**» καὶ συνεπῶς τὸν ἄγνωστο x ἀποτελεῖ τὸ γινόμενο τοῦ ἄνω αὐτοῦ (τοῦ x) ἀριθμοῦ ἐπὶ τὸ κλάσμα ἀνεστραμμένο· δηλαδή:

$$x = 79 \cdot \frac{24}{4} = 79 \cdot 6 = 474 \text{ χρόνια ἀκριβῶς.}$$

Συνεπῶς μὲ μαθηματικὴ δεβαιότητα θὰ ἀποκτήσουμε τὸ «**Ιστορικὸ Λεξικὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν**» αἰσίως τὸ (2003 + 474=) 2477 μετὰ Χριστόν.

* * *

Αλλὰ ἃς μὴν εἴμαστε ἀνυπόμονοι: Ὅπως τότε ἐμεῖς καὶ οἱ ἀπόγονοί μας μπορούμε νὰ χρησιμοποιοῦμε τὰ ἑκατοντάδες Λεξικά τῆς Ἀρχαίας καὶ Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσας, προϊόντα τοῦ μόχθου τῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων κοινῶν θνητῶν (ὄχι «**Ἀθανάτων**»)· ἔργα ἐν πάσῃ περιπτώσει προσώπων καὶ ὄχι τοῦ κρατικοῦ - ὁμαδικοῦ φορέα, πὸν ὀνομάζεται «**Ανώτατο Πνευματικὸ Ίδρυμα τῆς Ἑλλάδος**».

Γ.Σ.Π.

ΜΙΑ ΠΟΛΥ ΠΑΛΙΑ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΠΟΛΥΘΕΪΣΜΟΥ - ΜΟΝΟΘΕΪΣΜΟΥ

‘Η «ἐπανάσταση» τῆς βασίλισσας Νεφερτίτης

Στὴν μακροαίωνη ἱστορία τῆς πολυθεϊστικῆς Αἰγύπτου καὶ κατὰ τὴν διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ Φαραὼ Ἀμένοφι τοῦ Δ΄ ἢ Ἀκανατῶν (1372-1347 π.Χ.) θὰ συντελεσθῇ μία κοσμοϊστορικῆς σημασίας μεταρρύθμιση: Ἡ διὰ τῆς βίας ἐπιβολὴ τοῦ πρώτου παγκοσμίως κρατικοῦ μονοθεϊσμοῦ. Ἡ ἀποτυχία τῆς ἐπαναστάσεως δὲν θὰ πτοήσῃ τοὺς ἐμπνευστές της. Ἐκατὸ περίπου ἔτη ἀργότερα μέσ’ ἀπ’ τὴν Αἴγυπτο καὶ πάλι θὰ ξεπηδήσῃ ὁ μονοθεϊσμός τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Μωϋσῆ, πὺν μετὰ τὴν Ἑξοδο τῶν Ἑβραίων ἀπ’ τὴν Αἴγυπτο, θὰ ἐπιβληθῇ στὶς ἐπόμενες χιλιετίες σὲ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα.

Σὲ πανάρχαιους χρόνους οἱ Ἕλληνες - Πελασγοὶ εἶχαν ἰδρύσει ἀποικίες κάτωθι τοῦ Αἰγαίου πελάγους (Δαναοί, Καδμεῖοι, Ἀδαντες, Ἀθηναῖοι, Μακεδόνες κ.ά.), πὺν διὰ τῆς ἀναμειξεῶς τοὺς μὲ τοὺς γηγενεῖς κατοίκους δημιούργησαν τὸ κράτος τῆς Αἰγύπτου. Στὴν Αἴγυπτο ἡ ἐρωμένη τοῦ Δία Ἰὼ ταυτίσθηκε μὲ τὴν Ἰσιδα καὶ ὁ υἱὸς τῆς Ἑπαφος μὲ τὸν Ἀπὶ, ὁ ὁποῖος μεταξὺ ἄλλων ἰδρύσκει τὴν Μέμφιδα καὶ ἔγινε βασιλεὺς. Ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἀναφέρει: «Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔκτισαν στὴν Αἴγυπτον μίαν πόλιν, πὺν ὠνομαζόταν Σαῖς...» (Ιστ. Βιβλιοθήκη, Ε' 57,6). Κατὰ τὸν Αἰγύπτιο ἱστορικὸ Μανέθωνα τὸν Ἡλιουπολίτη, πρῶτος βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου ἦταν ὁ Ὁφαιστος καὶ ἀκολούθησαν ὁ Ἥλιος, ὁ Ἀγαθοδαίμων, ὁ Σῶσις, ὁ Κρόνος, ὁ Ὅσιρις, ὁ Τυφὼν, ὁ Ὄρος, ὁ Ἀρης, ὁ Ἀνουβις, ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Ἀπόλλων, ὁ Ἀμμων Ζεὺς κ.ά. Ἡ Ἀδυδος, ἡ Ἡρακλεόπολις, αἱ Θῆβαι, ἡ Ναύκρατις, οἱ Διοσπόλεις (ἄνω καὶ κάτω) καὶ ἡ Ἐρμούπολις εἶναι μερικὲς ἐκ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων στὴν Αἴγυπτο. Τὰ σημερινὰ τοπωνύμια Ἀσσουάν καὶ Σουέζ, διαβάζοντάς τα ἐκ τῶν δεξιῶν πρὸς τ' ἀριστερά, μᾶς ἀποκαλύπτουν: Νάουσσα καὶ Ζεύς.

‘Ο προβληματικὸς Ἀκενατῶν καὶ ἡ καλλονὴ Νεφερτίτη

Ἐπὶ βασιλείας τοῦ Φαραὼ Ραμεσσή ἡ Αἴγυπτος φαίνεται διαβρωμένη ἀπὸ ἐποίκους. Ὁ θάνατος τοῦ Ἰακῶβ, τοῦ πατέρα τοῦ Ἰωσήφ, θὰ τιμηθῇ ἀπ’ τοὺς Αἰγυπτίους μὲ ἑβδομήντα ἡμέρες πένθους: «καὶ ἐπένθησεν αὐτὸν Αἴγυπτος ἑβδομήνonta ἡμέρας» («Γένεσις» Ν, 3). Ἡ πληθυσμιακὴ αὐξήσις τῶν Ἑβραίων ἦταν τεραστία: «Ἀνέστη δὲ βασιλεὺς ἕτερος ἐπ’ Αἴγυπτον, ὃς οὐκ ᾔδει τὸν Ἰωσήφ καὶ εἶπε τῷ ἔθνει αὐτοῦ: Ἰδοὺ τὸ γένος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ μέγα πλῆθος καὶ ἰσχύει ὑπὲρ ἡμᾶς» («Ἑξοδος» Α' 8-9). Τὸ 1372 π.Χ. στέφεται Φαραὼ τῆς χώρας τοῦ Νείλου ὁ Ἀμένοφις ὁ Δ΄, ὁ δεκαεπτάχρονος πρίγκηπας μὲ τὶς πολλὰς ἀναπηρίες καὶ τὴ χαμηλὴ ὄραση¹. Σύντομα νυμφεύθηκε τὴν πανέμορφη λευκὴ, ἀλλὰ ἀγνώστου καταγωγῆς, Νεφερτίτη². Ἡ Νεφερτίτη οὐσιαστικῶς βασιλεύει στὴν Αἴγυπτο. Γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία τῆς Αἰγύπτου κυβερεῖν βασιλίсса τὴν αὐτοκρατορία. Ὁ Ἀμένοφις ὁ Δ΄ θ' ἀλλάξῃ τ' ὄνομά του

Ὁ φαραὼ Ἀκενα-
τὼν, πού νυμφεύτη-
κε τὴ Νεφερίτη σὲ
ἡλικία 13 ἐτῶν.
Ἦταν σωματικὰ
ἐλαττωματικός. (Τὸ
ἄγαλμα βρέθηκε
στὴν Ἑλ' Ἀμαρνα
καὶ ἀπόκειται στὸ
Μουσεῖο Καΐρου.)

**Ἡ δυναμικὴ
βασίλισσα
τῆς Αἰγύ-
πτου Νεφερ-
τίτη. (Γύψινη
προτομή τοῦ
14ου αἰ. π.Χ.)**

σὲ Ἀκενατὼν ἢ Ἐχνατὼν (= ὁ πιστὸς τοῦ Ἀτ-ὼν). Ἡ διοικητικὴ δικτατορία ποὺ εἶχε ἤδη ἐπιδληθῇ στοὺς Αἰγυπτίους δημιούργησε πολλὰ προβλήματα καὶ τελικὰ ἐπνίξε στὸ αἷμα τὴ χώρα. Τὸ ἐλληνοκεντρικὸ ἱερατεῖο τῶν Θηβῶν κατασφάχθηκε καὶ ἡ πόλις τῶν Θηβῶν κατακάηκε. Ἡ δία καὶ οἱ σφαγὲς ἐξάπλώθηκαν παντοῦ. Ὁ Ἀκενατὼν ἔχτισε νέα πρωτεύουσα τὴν Ἐλ-Ἀλ-Ἀμάρνα, ὅπου ἐγκατέστησε νέο ἱερατεῖο, πιστὸ στὸν ἕνα καὶ μοναδικὸ θεό του, τὸν Ἀτὼν-Ἥλιο. Ἡ λατρεία τοῦ Ἀμμωνος Ρᾶ (Διὸς) καὶ τοῦ ὑπολοίπου αἰγυπτιακοῦ πανθέου καταργήθηκε διὰ νόμον. Ὁ νέος θεὸς Ἀτ-ὼν θ' ἀποτελέσει οὐσιαστικῶς τὴν πρώτη μὴ σύλληψη τοῦ σημερινοῦ «*δυνάστη*» θε-

οῦ Ἰεχωβά - Γιαχβέ: «*Καὶ εἶπεν ὁ θεὸς πρὸς τὸν*

Μωσῆν: Ἐγὼ εἶμαι ὁ Ὠν» («Ἐξοδος» Γ' 14). Ὁ Ἀτ-ὼν, ὁ θεὸς τοῦ Ἀκενατὼν, εἶναι αὐτὸς τοῦτος ὁ θεὸς τοῦ Μωυσέως. Πρόκειται γιὰ τὸν ἴδιον ἀκριδῶς θεό, γιὰ τὸν ἐκδικητικὸ καὶ γενοκτόνο Ἰεχωβά. Ἡ συγκυδέρνηση τῶν Ἀκενατὼν - Νεφερτίτης καὶ μονοθεϊστικοῦ ἱερατείου στὴν Αἴγυπτο κατέστη μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου τυραννικὴ πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς χώρας. Τὰ ὀνόματα τῶν προηγούμενων ἀγαπημένων θεῶν τῶν Αἰγυπτίων σδήσθηκαν ἀπὸ παντοῦ: τοιχογραφίες, τοιχόγλυπτα, ἐπιγραφές νῶν, ἀκόμα καὶ φυλαχτὰ ποὺ φοροῦσαν οἱ ἄνθρωποι, δρέθηκαν μὲ ξυσμένα τὰ ὀνόματα τῶν θεῶν. Ἡ Βίβλος δὲν ἀναφέρει τίποτα γι' αὐτὴν τὴ σκοτεινὴ περίοδο. Τὸ ἱστορικὸ κενὸ μεταξὺ Ἰωσήφ καὶ Μωυσῆ εἶναι γύρω στὰ 35 - 40 ἔτη. Ὁ Ἀκενατὼν πρὸς τὸ τέλος τῆς βασιλείας του διαζεύχθηκε τὴν Νεφερτίτη καὶ προσπάθησε νὰ ἔλθῃ σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸ ἐξόριστο θηβαϊκὸ ἱερατεῖο μέσῳ τοῦ διαδόχου του καὶ συμβασιλέως Σμενκερέ. Ἴσως εἶχε μετανοήσει γιὰ τὰ ὅσα ἐπραξε. Ὁ θάνατος τοῦ Ἀκενατὼν (μᾶλλον ἐπρόκειτο περὶ δολοφονίας) θὰ φέρῃ ἐπανάσταση. Τὸ πολυθεϊστικὸ ἱερατεῖο ἐπεχείρησε νὰ ἀναλάβῃ τὴν διακυδέρνηση τοῦ τόπου. Ἡ Νεφερτίτη κάλεσε τότε τὸν ἐχθρὸ τῆς Αἰγύπτου, βασιλέα τῶν Χετταίων Ζανάνζα, γιὰ νὰ τὸν παντρευτῇ.

Ἡ ἀποκατάσταση τῆς λατρείας τοῦ Ὑμμωνος - Δία

Ο Ζανάνζα σκοτώθηκε καθ' ὁδόν. Ὁ Τουτανγχαμών, ὁ μικρὸς ἀδελφὸς τοῦ Ἀκενατών, ἀνακηρύχθηκε Φαραώ. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἀπεκατεστάθη ἡ λατρεία τοῦ Ὑμμωνος Ρᾱ (Διὸς) καὶ ἐπέστρεψαν οἱ ἱερεῖς τῶν Θηβῶν. Παρὰ ταῦτα τὸ 1346 δολοφονήθηκε. Περὶ τὸ 1314-12 τὸ ἱερατεῖο τῶν Θηβῶν ἵδρυσεν τὴν ΙΘ' Δυναστεία μετὰ τὸν Ραμσή τὸν Α'. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἑνὸς θεοῦ δρέθηκαν πλέον σὲ μειονεκτικὴ θέση. «Καὶ καταδυνάστευον οἱ Αἰγύπτιοι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ θία καὶ κατωδύνων αὐτῶν τὴν ζωὴν ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς σκληροῖς, τῷ πληγῷ καὶ τῇ Πλινθείᾳ καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις τοῖς ἐν τοῖς πεδίοις, κατὰ πάντα τὰ ἔργα, ὧν κατεδουλοῦντο αὐτοὺς μετὰ θίας» («Ἐξοδος» Α' 13-14).

Τὸ 1301-1235 π.Χ. ἀναλαμβάνει τὴν βασιλεία ὁ Ραμσῆς ὁ Β' ὁ Μεϊαμμούν (= ὁ φύλακας τοῦ Ὑμμωνος). Κατὰ τὰ χρόνια τῆς βασιλείας του ἡ κατάστασις γιὰ τοὺς καταδίκους πλέον Ἐδραῖους ἐγίνετο ἀνυπόφορη. Στὸ τέλος τῆς βασιλείας του καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας τοῦ διαδόχου τοῦ Μενρεπτάχ πρέπει νὰ ἐγίνετο ἡ περίφημος «Ἐξοδος» τῶν Ἐδραίων, μετὰ ἀρχηγό τους τὸ Μωυσῆ.

Ἡ νέα πρωτεύουσα ποὺ εἶχε ἱδρῦσει ὁ Ἀκενατὼν κήκε καὶ ἰσοπεδώθηκε ἀπ' τὸν στρατηγὸ Χορεμέμπ τὸ 1347. Στὰ εἰρεπία ποὺ ἀνακαλύφθηκαν ἀπὸ Γερμανοὺς ἀρχαιολόγους, ἡ πόλις δρέθηκε σκεπασμένη ἀπὸ ἓνα εἶδος χώματος (ἄμμοκονία) ποὺ τὸ ἔβαζαν οἱ Αἰγύπτιοι στοὺς τάφους, γιὰ νὰ καλυφθῇ τὸ μίasma ποὺ ἀνέδιδε ἡ πόλις! Οἱ τάφοι τῶν Ἀκενατῶν, Τουτανγχαμώνος συλήθηκαν καὶ καταστράφησαν ἀπ' τοὺς Αἰγυπτίους, οἱ ὁποῖοι προσπάθησαν νὰ τοὺς ξεχάσουν, σὰν νὰ μὴν ὑπῆρξαν ποτέ. Τὰ ὀνόματά τους δὲν ἀναφέρονται σὲ καμμιά ἄλλη ἐπιγραφή ἐκτὸς τῆς πόλεως Ἑλ-Ἀλ-Ἀμάρνα. Ὁ Μανέθων δὲν κάνει τὴν παραμικρὴ ἀναφορὰ στὰ ὀνόματά τους. Οἱ Ἐδραῖοι ὅμως δὲν θὰ τοὺς ξεχάσουν. Τὸ 525 ὁ γνωστὸς γιὰ τὴν ἀγριότητά του βασιλεὺς τῶν Περσῶν Καμβύσης εἰσέβαλε στὴν Αἴγυπτο, ἀφοῦ προηγουμένως ἔκαψε τὶς Θῆβες καὶ ἐν συνεχείᾳ ὁλόκληρη τὴ χώρα. Οἱ Πέρσες ἐγκατέστησαν ἰουδαϊκὰ φρουρὰς σὲ ὅλες τὶς πόλεις! Ὅμως τὸ 332 π.Χ. ἡ Αἴγυπτος ἐλευθερώθηκε ἀπ' τοὺς Πέρσες Ἀχαιμενίδες μέσῳ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος καὶ τὸ ἱερατεῖον τοῦ Ὑμμωνος - Ρᾱ - Διὸς τὸν ἀνεκήρυξε γι' αὐτὸ ἐν Σίονα Φαραώ καὶ υἱὸν τοῦ θεοῦ Ὑμμωνος.

Σημειώσεις

1. Εὐρήματα μετὰ τὴν μορφὴν τοῦ Ἀκενατῶν τὸν παρουσιάζουν μετὰ σωματικὰς δυσαρμονίας. Φαρεῖα περιφέρεια γοφῶν, παρᾶξενό λαμὸ, μακρόστενο κρανίον μετὰ προτεταμένην τὴν κάτω γνάθον, ἀδύναμον σῶμα. Ἀνάγλυφα, ποὺ σφίζονται στὸ μουσεῖο τοῦ Βερολίνου, παρουσιάζουν τὸν Ἀκενατὼν νὰ προσπαθῇ νὰ διαβάσῃ κάτι πρὸς τοὺς ἱερεῖς τοῦ ἀπὸ πολὺ κοντινῆ ἀπόστασις. Οἱ ἀρχαιολόγοι κατέληξαν στὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ «μεταρρυθμιστὴς Φαραώ» ἦταν ἀνάπηρος καὶ εἶχε περιορισμένη ὄραση.

2. Νεφερίτη στὰ Αἰγυπτιακά σημαίνει «ἡ ὁμορφὴ ἔχει ἔρθῃ». Ἀπὸ ποῦ νὰ ἦλθε ἄραγε; Ἐπιγραφές, ποὺ δρίσκονται στὸ Μουσεῖο τοῦ Βερολίνου, τὴν ἀναφέρουν σὰν «Ἀρχόντισσα τῶν δύο χωρῶν» δηλαδὴ ἐκτὸς τῆς Αἰγύπτου ἦταν ἀρχόντισσα καὶ μᾶς ἄλλης ἀκόμη χώρας. Μήπως τῆς χώρας τοῦ Ἀδραάμ καὶ τοῦ Ἰωσήφ;

Στὸ Ἑλ - Ἀλ - Ἀμάρνα δρέθηκε ἡ προτομή της· πρόκειται γιὰ κοπέλλα ἐκθαμβωτικῆς ὁμορφιάς, λευκὴ καὶ ὄχι μελανή, ὅπως ἦταν συνήθως οἱ Αἰγύπτιες. Λευκὴ καὶ πολὺ ὁμορφὴ ἦταν καὶ ἡ Ἐδραία σύζυγος τοῦ Σέρξῃ Ἐσθῆρ.

Σὲ ἀνάγλυφο ποὺ δρέθηκε, παριστάνεται ἡ Νεφερίτη νὰ μαστιγώνῃ ἀνθρώπους, μὰ δικαιοδοσία ποὺ εἶχαν μόνο οἱ Φαραῶν ἡ βασιλίσσα ἀπαγορευόταν νὰ προδῇ σὲ ἀνάλογες πράξεις. Στὸ ταφικὸ μνημεῖον τοῦ Τουτανγχαμώνος δρέθηκε μέσα στὴν πανέμορφη σαρκοφάγον του ταριγεμένη γυναικεὶα μούμι. Εἶναι ἡ μοναδικὴ στὴν ἱστορία τῆς Αἰγύπτου καὶ πρέπει κατὰ τοὺς ἀρχαιολόγους νὰ εἶναι τῆς Νεφερίτης, ἡ ὁποία προφανῶς τάφηκε μετὰ τὶς τιμὰς τῶν Φαραῶν. Ἡ Νεφερίτη ἦταν ἡ μοναδικὴ βασιλίσσα στὴν ἱστορία τῆς Αἰγύπτου, ποὺ κυδέσθησε σὰν Φαραῶ.

3. Ὁ Ἰωσήφ στὴν Αἴγυπτο παντρεύτηκε μὰ ἱερεῖα τῶν Θηβῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο συγγένεψε μετὰ τοὺς πραγματικοὺς ἑξουσιαστὰς τῆς Αἰγύπτου, τοὺς ἱερεῖς τῶν Θηβῶν. Ὅταν δὲ ἐπλούτισε, «...μόνον τὴν γῆν τῶν ἱερῶν δὲν ἠγόρασεν» («Ἐξοδος», ΜΖ, 22).

Βασίλειος Μανρομμάτης

Η ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ ΤΗΣ ΤΡΙΗΡΟΥΣ

1. Ἡ κριτικὴ τοῦ προτύπου Μόριστον καὶ Κόουτς

Ο ἢ θελα ἀπ' τὶς στήλες τοῦ «*Δαυλοῦ*» νὰ πληροφορήσω τὸν ἐκ Ν. Ὑόρκης ἐπιστολογράφο τοῦ Περιοδικοῦ κ. Ἰωάννη Τσοπανάκη καθὼς καὶ τὸν ἐρασιτέχνη μοντελλίστα κ. Φίλιππο Κυριακόπουλο, σχετικά μὲ τ' ἀναφερθέντα στὸ 251 τεῦχος περὶ τριήρων, τὰ ἀκόλουθα:

1. Ἡ ἰδέα κατασκευῆς 5-6 Τριήρων στὴ βάση τοῦ ὑποδείγματος Μόρισον καὶ Κόουτς («*Ολυμπιάδα*») δὲν εἶναι ἢ μᾶλλον δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι πραγματοποιήσιμη, καθ' ὅσον ἡ πράξις ἀπέδειξε τὰ τραγικὰ λάθη τοῦ τολμήματος. Ἐὰν ἡ κατασκευὴ αὐτὴ ἦταν σωστὴ δηλαδὴ σύμφωνη μὲ τὶς προδιαγραφὰς τοῦ Ἀμεινοκλέους, τότε δὲν θὰ «*κρυβόταν*» ἀπ' τὰ μάτια τοῦ κόσμου καὶ πολὺ περισσότερο δὲν θὰ ἐγκαταλειπόταν μὲ τέτοιον τραγικὰ ἀπαράδεκτον τρόπο, δεδομένου τοῦ ὑψηλοτάτου κόστους τῆς πού πληρώσε ὁ ἐλληνικὸς λαός, μεγάλο μέρος τοῦ ὁποίου... «*ξέστανε*» τὰ θηλάκια τῶν Βρετανῶν δημιουργῶν τῆς καὶ ἄλλων ἐπιτήδειων περὶ αὐτὸ «*Ελλήνων*».

2. Τὸ 1999 ἐκδόθηκε τὸ διβλίο τοῦ Ἑμμ. Δ. Νελλοπούλου «*Ἡ ἐλληνικὴ τριήρης*» (εἶχε ὁλοκληρωθῇ ἀπ' τὸ 1976, ἀλλὰ δὲν ἐκδόθηκε τότε γιὰ λόγους πού δὲν εἶναι τοῦ παρόντος, ὁ δὲ συγγραφέας πού ἀπέθανε τὸ 1990 ἀπογοητευμένος γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ ἔργου του ἀπ' τοὺς ἀρμοδίους), ὅπου παρουσιάζεται μὲ γλαφυρότητα, πληρότητα καὶ ἀκρίβεια ἡ κατασκευὴ κατὰ κύριο λόγο τοῦ σκάφους, τοῦ «*μυστηρίου*» αὐτοῦ πού καταπόνησε τόσους καὶ τόσους ἐρευνητές. Στὸ διβλίο παρουσιάζεται ὑπὸ Κλίμακα, πέραν τῶν ἀναλυτικῶν περιγραφῶν, τὸ σκάφος τῆς Τριήρους στὶς ἀπαιτούμενες ὀψεις καὶ τομῆς. Ἐκτὸς τῶν λοιπῶν μερῶν τοῦ πλοίου, γιὰ τὴ στήριξη τῆς λειτουργικῆς τῆς ἀπλότητας, στὰ πλαίσια μιᾶς φαινόμενης περιπλοκῆς πού προκύπτει ἀπ' τὸ συνδυασμὸ θέσεων κωπῶν καὶ ἔρετῶν (= κωπηλικῶν: 3+3 σὲ κάθε σειρὰ ἐπὶ 25-27 σειρές), ὁ συγγραφέας δρῆκε τελικὰ τὸν «μίτο» τοῦ Ἀμεινοκλέη, γιὰ νὰ φθάσῃ στὴν ἰδέα κατασκευῆς τοῦ πλοίου μετὰ ἀπὸ ἄπειρους σχεδιασμοὺς καὶ 12 ἐτῶν ἔρευνας.

3. Τὸ 2001 ἐνδιαφέρθηκε ὁ Πολιτιστικὸς Σύλλογος «*Ποσειδώνιον*» τῆς Κύπρου, πού ἐξέδιδε τὸ περιοδικὸν «*Τριήρης*», γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ πλοίου στὴ βάση τῶν τεχνικῶν στοιχείων τοῦ ἐν λόγῳ διβλίου, συναρθρωμένων ὡς «*ὑπόδειγμα Ἑμμ. Νελλοπούλου*». Ὁ ὑποφαινόμενος προσκλήθηκα στὴν Κύπρο, ὅπου οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ Συλλόγου μ' ἔφεραν σ' ἐπαφὴ μὲ τὸν Ὑπουργὸ Παιδείας καὶ Πολιτισμοῦ τοῦ Κυπριακοῦ Κράτους. Ἐνθουσιασμοί, παχειὲς κουβέντες κ.τ.λ. Ὑπενθύμισα στοὺς ἀρμοδίους, ὅτι τὸ ἔργο αὐτὸ χρειάζεται ἐνδελεχὴ μελέτη ἀπὸ ἀνάλογης γνώσης καὶ ἐμπειρίας ἐπιστήμονες καὶ τεχνικοὺς καὶ διῆμα - διῆμα κατασκευὴ, χωρὶς ἀπώλειες χρόνου, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἔργο νὰ τελειώσῃ πρὸ τῆς «*Ολυμπιάδος 2004*». Ἡ ἰδέα μου ἦταν ἡ τριήρης αὐτὴ νὰ πλεῖται ἀπὸ τὴν Κύπρο πρὸς τὸ Σαρωνικὸ κόλπο καὶ νὰ καταλήξῃ στὴ Σαλαμίνα μὲ πανηγυρικὸ τρόπο στὰ πλαίσια τῶν ἐκδηλώσεων τῆς Ὀλυμπιάδος. Δυστυχῶς οἱ τοῦ Συλλόγου Κύπριοι ἔδειξαν τὸ ἐπιχειρηματικὸ τους καὶ μόνον δαιμόνιο, ἐγκαταλείψαντες τὴν προσπάθεια μόλις ἔφθασαν στὰ δύσκολα. Πρόσφατα ἐγκαινίασαν τὸ «*Κερύνεια II*» σὲ λαμπρὴ τελετὴ ἑνα ἐμπορικὸ πλοῖο ἀπλῆς κατασκευῆς καὶ «*καθάρισαν*». Θὰ πρέπει ἐδῶ νὰ ἐπισημανθῇ, ὅτι ὁ Σύλλογος αὐτὸς μετὰ τὴ θερμὴ ἐγγράφη παρότρυνση τοῦ Ὑπουργοῦ γιὰ ἐκκίνηση τοῦ ἔργου παρήγγειλε κατ' ἀπαίτησιν τοῦ Τεχνικῆ Ἑρευνα σὲ ἐπιστημονικὰ ἰδρύματα ἀνάλογης τεχνογνωσίας γιὰ τὴ βεβαίωση τῆς πλευσιμότητος τοῦ πλοίου. Οἱ

*Τὸ μισοσαπισμένο
«πέτσωμα» τῆς
«Ὀλυμπιάδας», τὸ
ὁποῖο ἔχει ἀφαι-
ρεθῇ ἐντελῶς. (Φω-
τογραφία: Μάριος
Μαμανέας.)*

ἀπαντήσεις (ἐγγράφοι) ἦλθαν θετικές.

Τελειώνοντας, θὰ ἤθελα ἀπ' τὶς στήλες τοῦ περιοδικοῦ σας ν' ἀπευθυνθῶ, ἔστω καὶ τώρα, στοὺς ἀρμόδιους πολιτιστικούς κατὰ κύριο λόγο φορεῖς τῆς πατρίδος μας καὶ σὲ ὅσους μποροῦν νὰ στηρίξουν ἠθικά καὶ ὕλικά ἔργα Πολιτισμοῦ, γιὰ νὰ ξαναδοῦμε τὸ θέμα «Τριήρης» σδῆνοντας τὸ ὄνειδος τῆς «Ὀλυμπιάδος» τῶν κ.κ. Μόρισον καὶ Κόουτς, γιατί ἐκτὸς τῶν ἄλλων σημειολογεῖ πολὺ ἄσχημα γιὰ τὰ πολιτιστικά μας πράγματα καὶ ἐμπλέκει σὲ λάθος ἔργο φιλότιμους ἀνθρώπους ὅπως ὁ κ. Κυριακόπουλος.

Στάθης Νελλόπουλος

2. Τὸ κουφάρι τῆς «Ὀλυμπιάδος» στὴν Ἐλευσίνα

Ἡ τριήρης «Ὀλυμπιάς», πού εἶχε ναυπηγηθῇ στὰ ναυπηγεῖα τοῦ Κερατσινίου ἀπὸ τὸ 1985 ἕως τὸ 1987 μὲ χρηματοδότηση τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Ναυτικοῦ καὶ μὲ δάση τὰ σχέδια τῶν Κόουτς καὶ Μόρισον, δρίσκεται σήμερα σὲ κακὴ κατάσταση στὰ Ναυπηγεῖα Ἐλευσίνας, προκειμένου νὰ ἐπισκευασθῇ ἐξ ὁλοκλήρου, ὥστε νὰ εἶναι ἔτοιμη πρὸς χρῆση τὸ καλοκαί-

Οί έσωτερικές ύπερκατασκευές και ύποκατασκευές τής «Όλυμπιάδος». Οί φθορές εΐναι έμφανείς σέ όλα τά σημεία του πλοίου. (Φωτογραφία: Μάριος Μαμανέας.)

ρι του 2004, καθώς έχει προγραμματισθή νά μεταφέρη μέ συγκεκριμένο δρομολόγιο τήν Όλυμπιακή Φλόγα. Αίτία δέν εΐναι άλλη από τήν πλημμελή συντήρηση του σκάφους έδω και δεκαπέντε χρόνια, ύστερα από τó πρώτο του ταξίδι στόν Φαληρικó δόρμo και μερικoύς ακόμη πλόες μέχρι τήν ανέλκυσή του σέ ειδικά κατασκευασμένο νεώσοικo στó Δέλτα Φαλήρου. Έκτοτε οί ιθύνοντες του Πολεμικού Ναυτικού, ύπό τήν εϋθύνη του όποιου έτέθη τó «Όλυμπιάς», άφησαν τήν τριήρη στήν τύχη της για ένα μεγάλο διάστημα, ένϋ έχρηζε συντήρησης. Νά σημειώσουμε ότi τά σύγχρονα πλοία του Π.Ν., πολλαπλάσιες άντοχής από τήν έν λόγω τριήρη, τίθενται κατά τακτά χρονικά διαστήματα σέ περιορισμένη (2 μήνες) ή μακροχρόνια (5 μήνες) άκινησία, για νά συντηρηθοϋν και νά διατηρηθοϋν άξιόπλοα και άξιόμαχα. Ένα λόγο παραπάνω για νά μπή ένωρίτερα στó σταθμό συντήρησης εΐχε άσφαλώς αύτή ή τριήρης, δεδομένου ότi τó ξύλο της εΐναι τύπου «όρεγκον» και όχι έλατο, όπως τών αρχαίων τριήρων, μ' άποτέλεσμα νά εΐναι περισσότερο εϋπαθής στήν άλμύρα και στίς καιρικές μεταβολές.

Έπισκεπτόμενοι τó χώρο, όπου συντελείται ή άποκατάσταση του πλοίου και συζητώντας μέ τόν ύπεύθυνο του συνεργείου συντήρησης, ναπηγó κ. Γεώργιο Τάτα, πληροφορηθήκαμε ότi, ένϋ οί άρχαίοι ναπηγοί χρειάζονταν μόλις δύο μήνες για νά κατασκευάσουν πλήρως μιά τριήρη, οί σύγχρονοι συνάδελφοί τους χρειάστηκαν γι' αύτήν τήν τριήρη δύο χρόνια ή έπισκευή της δέ στήν παροϋσα φάση θά ολοκληρωθή μέχρι τόν Άπρίλιο του 2003. Τά κυριώτερα προβλήματα έντοπίζονται στó «πέτσωμα», στá ύφαλα πού έχουν ξηλωθή έντελώς και θά άντικατασταθοϋν, στούς σκαρμούς πού έχουν φθαρή, αλλά και στó κατάστρωμα πού έχει έπίσης αφαιρεθή. Δέν λείπουν ωστόσο και οί φθορές πού έχουν προκληθή από ανθρώπους, ιδίως στá κουπιά, πολλά από τά όποια έχουν σπάσει είτε λόγω κακής χρήσης τους από τούς Κωπηλάτες είτε λόγω άκαταλληλότητος του ξύλου από τó όποιο κατασκευάστηκαν.

Μάριος Κ. Μαμανέας

Ο ΑΛΛΟΣ ΛΟΓΟΣ

Ἄξιος ὁ μισθός του

Ἐκεῖ, στὸ Ἀριστοτέλειο, νὰ χαίρεσθε τὸν καινούργιο σας ἐπίτιμο διδάκτορα. Ψάχνατε πολὺ γιὰ νὰ τὸν δοῦτε; Γράφω γιὰ τὸν κ. Wolfgang Kullmann. Ρέ, τί ἀστέρι πρῶτον μεγέθους ἀνακαλύψατε; Αὐτός, μάτια μου, ξεπέρασε καὶ τὸν Μάρτιν Μπερνάλ. Ὁ νεοαναγορευθεὶς λοιπὸν

ἐπίτιμος διδάκτωρ (6-1-2002), θέλοντας προφανῶς νὰ ἀνταποδώσῃ τὴν φιλοφρόνηση πρὸς τὸ πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης, ἔγραψε τὸ περισπούδαστο καὶ ἐμβριθέστατο ἄρθρο **«Πῶς ὁ Ὅμηρος εἶδε τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες»**, ποὺ δημοσιεύτηκε σὲ ἀθηναϊκὴ ἐφημερίδα (15-12-2002).

Ὁ ἐν λόγῳ λοιπὸν ἐπίτιμος **«ἐγείρεται μίαν αὐγὴν ψυχρὰν ὅπως ἡ λήθη»**, κατὰ τὸν Ἀχιλλέα Παράσχο, καὶ ἀποφασίζει νὰ διορθώσῃ μίαν χρονολογικὴν ἀνακρίβεια, σχετικὰ μὲ τὸ πότε ἔζησε ὁ Ὅμηρος καὶ πότε συνακόλουθα γράφτηκε ἡ Ἰλιάδα καὶ τί ἦταν τὰ Τρωικά. Κι ἀφοῦ ἀντιπαραβάλλῃ τὸν **«Κατάλογο τῶν πλοίων»** μὲ τὸν κατάλογο τῶν νικητῶν τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων ἀπὸ τὸν Ζ' π.Χ. αἰῶνα, παλαμίζει Εὐαγγέλιο, ποὺ λένε, ὅτι ἡ Ἰλιάδα γράφτηκε μετὰ τὸ 680 π.Χ. καὶ ὅτι ὁ Τρωικὸς Πόλεμος ἦταν ἓνα μᾶλλον ἀσήμαντο ἱστορικὸ συμβάν, ἀνάξιο λόγου. Ὅσον ἀφορᾷ στὴν ἐθνογένεση τῶν Ἑλλήνων, αὐτὴ ἔγινε τὸ πρῶτο ἡμῶν τοῦ 7ου π.Χ. αἰῶνος...

Προσωπικὰ πιστεύω, ὅτι ἔχει δίκιο. Σιγὰ τώρα μὴν δώσουμε δάση στὰ **«τσουκαλάκια»** τοῦ Σλῆμαν καὶ στὶς παπαριὲς τοῦ Ὀμήρου, ποὺ δὲν εἶχε τί νὰ κάνῃ κι ἔγραψε ἓνα παραμῦθι 1.237 στίχων, γιὰ νὰ κοιμίζουν οἱ μανάδες τὰ παιδιὰ τους. Καὶ σιγὰ τὴν ἐθνογένεση! Εὐτυχῶς ποὺ ὁ κύριος ἐπίτιμος δὲν μασάει ἀπὸ **«Φορωνίδα»**, **«Ὀρφικά»**, Κυνήγι Καληδονίου Κάπρου, ἐκστρατεία Διονύσου στὶς Ἰνδίες κ.ἄ.

Ἡ μόνη πηγὴ γνώσης τὴν σήμερον ἡμέραν εἶναι ὁ κ. Wolfgang Kullmann, ποὺ εὐτυχῶς μὲ τὸ ἐρευνητικὸ του ἔργο ἤλθε νὰ μᾶς ἀνοίξῃ τὰ μάτια· σ' ἐμᾶς τοὺς ἐντοπίους χαχόλους. Νὰ μᾶς ξεστραδῶσῃ, ὅρὲ ἀδελφέ! Καὶ τὸ κυριώτερο νὰ δικαιώσῃ τὸ Ἀριστοτέλειο γιὰ τὴν ἀναγόρευσή του σὲ διδάκτορα, ἀφοῦ τέτοιες ρηξικέλευθες ἀνακοινώσεις ἐμβαθύνουν (μέχρι τάφου) τὶς κλασικὲς σπουδές. Συγχαίρουμε ἀπὸ καρδίας τὸν ἄξιον αὐτὸν καθηγητὴ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας καὶ τὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης γιὰ τὴν ἐπιλογὴν του. Ἄν καὶ τὸ τελευταῖο ὀφείλει μίαν ἐξήγηση, νομίζω. Καὶ θὰ τὴν περριμένω κατὰ τὴν **«Δευτέρα Παρουσία»**.

Γιῶργος Πετρόπουλος

ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ 20.000 π.Χ.!

Μιά εκπληκτική παρατήρηση του Ήσιόδου

Ο Ήσιόδος αναφέρει, ότι οι Πλειάδες απεκρύντοντο ἐπὶ 40 ἡμερονύκτια· σήμερα στὸν οὐρανὸ τῶν Ἀθηνῶν ἀποκρύντονται μόνο ἐπὶ ὀκτῶ ἡμερονύκτια. Ἡ διαφορὰ ὀφείλεται στὴν μετάπτωση τοῦ ἄξονος τῆς γῆς. Βάσει δεδομένων καὶ μιᾶς μεθόδου χρονολογήσεως, ποὺ παραθέτομε λεπτομερῶς, ὑπελογίσαμε, ὅτι αὐτὸ ποὺ ἀναφέρει ὁ Ήσιόδος συνέβαινε στὸν ἑλληνικὸ οὐρανὸ πρὸ 22.100 ἐτῶν περίπου, ἐνῶ τὴν ἐποχὴ ποὺ κατὰ τὸν Ἡρόδοτο ἔζησε ὁ ποιητής, οἱ Πλειάδες δὲν ἀπεκρύντοντο στὴν χώρα μας οὔτε μία νύκτα. Σὲ ξενικὴ ἀπόδοση τῶν «*Ἔργων καὶ Ἡμερῶν*» τοῦ Ήσιόδου (παρόμοια τῆς ὁποίας ὑπάρχει καὶ σὲ μεταγενέστερη ἑλληνικὴ ἔκδοση τοῦ ποιήματος) ἔχει ἀλλοιωθῇ τὸ νόημα ἐνὸς ἀρχαίου στίχου σχετικοῦ μὲ τὸ θέμα, μὲ ἀποτέλεσμα ἄφ' ἐνὸς μὲν νὰ μὴ φαίνεται ἡ ἐτυμολογικὴ προέλευση μερικῶν νεοελληνικῶν λέξεων ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν πανάρχαια Ἑλληνικὴ Γλῶσσα, ἄφ' ἐτέρου δὲ νὰ χάνωνται λεκτικὰ στοιχεῖα τοῦ ἐν λόγῳ στίχου, ποὺ φανερῶνουν τὶς ἀξιόλογες ἀστρονομικὲς γνώσεις, ποὺ ὑπῆρχαν στὸν κυρίως ἑλληνικὸ χῶρο κατ' ἐκείνη τὴν πολὺ μακρινὴ χρονικὴ περίοδο. ➡

ΠΡΟΚΑΤΑΚΛΥΣΜΙΑΙΑ ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ

Ἀφορμὴ γιὰ νὰ γράψω τὸ παρὸν μοῦ ἔδωσε μιὰ περικοπὴ ἀπὸ τὸν «**Κρατύλο**» τοῦ Πλάτωνος, ποὺ διάβασα στὸ τεῦχος 251 τοῦ «**Δαυλοῦ**» (σελ. 16263), ποὺ λέγει: «**Αὐτοὶ ποὺ πρῶτοι ὥρισαν τὰ ὀνόματα δὲν ἦταν κάποιοι τυχαῖοι, ἀλλὰ μελετητὲς τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ ἀναλυτικοί**» (Πλάτων, «**Κρατύλος**» 401, 67).

Μὲ τὴ σκέψη στὴν περικοπὴ αὐτὴ προσπαθῶ μιὰ πρόχειρη προσέγγιση στὸ ἀστρονομικὸ ἔργο τοῦ Θαλῆ τοῦ Μιλήσιου, τὸ ὁποῖο ἀνάγεται σὲ ἱστορικοὺς χρόνους καὶ γιὰ τὸ ὁποῖο ἔχομε πληροφορίες ἀπὸ ἀρχαίους συγγραφεῖς. Ὁ Θαλῆς (635-545 π.Χ.) στὸ ἀστρονομικὸ του ἔργο μεταξὺ ἄλλων:

1. Διετύπωσε τὴν ἀποψη πὼς τὰ ἀστρα ἔχουν τὰ ἴδια συστατικὰ μὲ τὴ γῆ: «**...γεώδῃ μὲν, ἔμπνρα δὲ ἀστρα...**» (Ἀέτιος Δοξογράφος, 341,4).
2. Καθώρισε τὴν διάρκειά τοῦ ἔτους σὲ 365 ἡμέρες: «**Τὰς τε ὥρας τοῦ ἐνιαυτοῦ φασὶν αὐτὸν εὐρεῖν καὶ εἰς τριακοσίας ἐξήκοντα πέντε ἡμέρας διελεῖν**» (Διογένης Λαέρτιος, Βιβλίον 1,27,2).
3. Εἶπε πὼς οἱ 4 ἐποχὲς τοῦ ἔτους δὲν εἶναι ἰσόχρονοι καὶ καθώρισε τὴ χρονικὴ διάρκειά μεταξὺ τῶν ἡλιοστασιῶν: «**Συνέγραψε περὶ τροπῆς καὶ ἰσημερίας...**» ➡

Εισαγωγή

Οἱ φαινομενικὲς κινήσεις τῶν ἀστέρων ἐπαναλαμβάνονται περιοδικῶς μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια καὶ ὥς ἐκ τούτου ὁ οὐρανὸς μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ σὰν ἓνα ἀκριβέστατο φυσικὸ χρονόμετρο. Σὲ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ γραπτὰ ἀναφέρονται πολλὲς παρατηρήσεις τοῦ οὐρανοῦ, μερικὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες καταλλήλως διερευνώμενες ἀποκαλύπτουν, ὅτι ἀποτελοῦν πανάρχαιες ἐνδείξεις αὐτοῦ τοῦ χρονόμετρου, πὺν ἀνάγονται σὲ πολὺ μακρινὲς ἐποχὲς ἀνεπτυγμένης διανοήσεως στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, κατὰ πολλὰς χιλιετίες προγενέστερες τῆς γενικῶς παραδεδομένης ἐποχῆς ἐνάρξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ. Ἐπὶ παραδείγματι, ἀπὸ τοὺς στίχους Χ, 25-31 τῆς «Ἰλιάδος», πὺν ἀναφέρουν ὅτι ὁ «Κύων Ὠρίωνος» (= Σείριος) ἀνατέλλει τὴν «ὀπώρην», ὑπελογίσαμε ὅτι αὐτὸ συνέβαινε στὴν Τρωάδα τὴν 18η (±3) χιλιετία π.Χ. καὶ κατὰ συνέπειαν τότε πρέπει νὰ ἔγινε καὶ ὁ δεκαετὴς Τρωϊκὸς Πόλεμος («Δαυλός», τ. 186/1997). Ἐπίσης ἀπὸ στίχους τοῦ Ἡσιόδου πὺν συμβουλεύουν νὰ ἀρχίζῃ ὁ θερισμὸς ὅταν ἀνατέλλουν οἱ Πλειάδες, προσδιωρίσαμε ὅτι αὐτὴ ἡ γεωπονικὴ ὁδηγία εἶναι παναρχαία, διότι ἴσχυε στὴν Ἑλλάδα περὶ τὸ 22.000 π.Χ. («Δαυλός», τ. 193/1998).

Σκοπὸς τῆς παρούσης ἐργασίας μας εἶναι ἡ χρονολόγηση μιᾶς ἀπὸ τὶς ἀστρονομικὲς παρατηρήσεις τοῦ Ἡσιόδου, ὁ ὁποῖος στὸ ποίημά του «Ἔργα καὶ Ἡμέραι» (στ. 385-388) γράφει γιὰ τὶς Πλειάδες:

«αἱ δὴ τοι νύκτας τε καὶ ἡμέρας τεσσαράκοντα
κεκρύφεται, αὐτὶς δὲ περιπλομένον ἐνιαυτοῦ
φαίνονται τὰ πρῶτα χαρασσομένοιο σιδήρου».
[Οἱ ὁποῖες (Πλειάδες) ἐπὶ σαράντα νύχτες καὶ ἡμέρες

πρῶτος δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τροπῆς ἐπὶ τροπὴν πάροδον εὗρεν καὶ πρῶτος εὗρεν τὸ τοῦ ἡλίου μέγεθος» (Διογένης Λαέρτιος Ι, 23, 8).

4. Εὗρηκε πρῶτος τὴ λόξωση τῆς ἐκλειπτικῆς: «Θαλῆς, Πυθαγόρας καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ μεμερίσθαι τὴν τοῦ παντός οὐρανοῦ σφαῖραν εἰς κύκλους πέντε, οὕσιν ας προσαγορεύουσι ζώνας. Καλεῖται δὲ αὐτῶν ὁ μὲν Ἀρκτικός τε καὶ ἀειφανής, ὁ δὲ Θερινὸς Τροπικός, ὁ δὲ Ἰσημερινός, ὁ δὲ Χειμερινὸς Τροπικός, ὁ δὲ Ἀνταρκτικός καὶ ἀφανής. Λοξὸς δὲ ἐν τοῖς τρισὶ μέσοις ὁ καλούμενος Ζωδιακὸς ὑποβέβληται παραψαύων τῶν μέσων τριῶν. Πάντας δὲ αὐτοὺς ὁ Μεσημβρινὸς πρὸς ὀρθὰς ἀπὸ τῶν ἄρκτων ἐπὶ τῷ ἀντικρὺ τέμνει» (Ἀέτιος Δοξογράφος, 340, 11 κ.ε.).

5. Εἶπε πρῶτος πὺς ἡ Σελήνη λαμβάνει τὸ φῶς ἀπὸ τὸν ἥλιο: «Θαλῆς πρῶτος ἔφη σελήνην ὑπὸ τοῦ ἡλίου φωτίζεσθαι» (Ἀέτιος Δοξογράφος, 358, 19.)

6. Εἶναι ὁ πρῶτος πὺν ἐρμήνευσε σωστὰ τὴν ἐκλειψὴ τοῦ ἡλίου: «Θαλῆς πρῶτος ἔφη ἐκλείπειν τὸν ἥλιον, τῆς Σελήνης αὐτὸν ὑπερχομένης κατὰ κάθετον οὐσῆς φύσεως γεώδους» (Ἀέτιος Δοξογράφος, 353, 19).

7. Προέβλεψε, πολλοὺς μῆνες πρὶν, τὴν ἐκλειψὴ ἡλίου τῆς 28ης Μαΐου 585 π.Χ.: «Τὴν δὲ μεταλλαγὴν ταύτην τῆς ἡμέρας Θαλῆς ὁ Μιλήσιος τοῖς Ἰωσι προη-

κρύβονται, και πάλι με τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου
πρωτοεμφανίζονται ὅταν χαράζη.]

Οἱ στίχοι αὐτοὶ μνημονεύουν, ὅτι ἄλλοτε οἱ Πλειάδες ἀπεκρύπτοντο στὸν ἑλληνικὸ οὐρανὸ ἐπὶ 40 ἡμερονύκτια κατ' ἔτος. Τώρα στὸν οὐρανὸ τῶν Ἀθηνῶν καὶ σὲ ἀνοικτὸ ὁρίζοντα παρατηρήσαμε, ὅτι οἱ Πλειάδες ἀποκρύπτονται μόνον ἐπὶ ὀκτὼ περίπου διαδοχικὰ ἡμερονύκτια καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸ λυκόφως τῆς 15 Μαΐου ὁπότε δύουν, μέχρι τὰ χαράματα τῆς 23ης Μαΐου (30ῆς ἡμέρας πρὸ τῆς θερινῆς τροπῆς τοῦ ἡλίου), ὅταν πρωτοεμφανίζονται στὴν διάρκεια τοῦ ἐτησίου κύκλου.

Ἡ διαφορὰ τῆς διάρκειας ἀποκρύψεως ἀπὸ τότε μέχρι τώρα ὀφείλεται στὴν μετάπτωση τοῦ ἄξονος τῆς γῆς. Στὴν προσιτὴ σ' ἐμᾶς διδλιογραφία δὲν συναντήσαμε χρονολόγηση τοῦ περιεχομένου τῶν ἀναγραφέντων στίχων, οὔτε κάτι ποὺ νὰ ἀναφέρεται στὴν μεταβολὴ τῆς ἀποκρύψεως ἀστέρων συναρτηθεῖ τοῦ παρερχομένου χρόνου. Ὡς ἐκ τούτου θεωρήσαμε σκόπιμο νὰ παραθέσωμε τὰ δεδομένα καὶ τὴν μέθοδο, ποὺ μᾶς ὠδήγησαν στὴν πραγματοποίηση τοῦ σκοποῦ τῆς ἐργασίας μας.

Αἰτίες ἀποκρύψεως τῶν ἀστέρων

Ἡ ἀπόκρυψη ἀστέρων, δηλαδή ἡ περιοδικὴ ἀπουσία των ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἑνὸς τόπου ἐπὶ λίγες ἢ πολλὲς νύχτες κατ' ἔτος, ὀφείλεται στοῦ ὅτι ἡ ἀνατολή, ἡ μεσουράνηση καὶ ἡ δύση τῶν ἀμφιφανῶν ἀπλανῶν ἀστέρων μετατίθενται ἀντιωρολογιακῶς στὸν ἴδιο τόπο κατὰ 3,94 πρῶτα λεπτὰ τῆς ὥρας ἀνὰ ἡμερονύκτιο, ἔνεκα τῆς χρονικῆς διαφορᾶς τῆς μέσης ἡλιακῆς ἀπὸ

γόρευσε ἔσεσθαι, οὐρον προθέμενος ἐνιαυτὸν τοῦτον ἐν τῷ δὴ καὶ ἐγένετο ἡ μεταβολή» (δηλαδή: Αὐτὴ τὴν μεταλλαγὴ τῆς ἡμέρας (σὲ νύχτα) ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος τὴν προσέβλεψε στοὺς Ἰωνεὺς ὅτι θὰ συμβῇ, θέσας ὅριον (χρονικὸν) αὐτὸ τὸ ἔτος (τὸ 585 π.Χ.), κατὰ τὸ ὁποῖο θεθαίως συνέβη ἡ μεταβολὴ (τῆς ἡμέρας σὲ νύχτα· δηλαδή ἡ ἐκλειψὴ ἡλίου) (Ἡρόδοτος, Βιβλίον 1,74).

Εἶναι ἀναντίρρητο πὼς ὅλα τὰ πρὶν πάντω προϋποθέτουν γνώσεις, ποὺ καμμιά σχέση δὲν ἔχουν με τὴν ἀστρολογία τῶν ἀνωνύμων Χαλδαίων καὶ δὲν μπορεῖ νὰ διατυπωθοῦν ἐκ τοῦ μηδενός. Δὲν φθάνουν οἱ ἐμπειρικὲς παρατηρήσεις, ἀλλ' ἀπαιτοῦνται γνώσεις οὐράνιας μηχανικῆς καὶ δὲν φθάνει μιὰ ἀνθρώπινη ζωὴ γιὰ νὰ γεννηθοῦν / ἀποκτηθοῦν καὶ ἐδραιωθοῦν οἱ γνώσεις αὐτές.

Γενικὰ ὅταν μιλοῦμε γιὰ ἐκλειπτικὴ, γιὰ λόξωσή της, γιὰ ζῶνες τοῦ πλανήτη, γιὰ μὴ ἰσόχρονο τῶν ἐποχῶν, γιὰ σύσταση τῶν οὐρανίων σωμάτων, γιὰ ἐκλείψεις κ.ο.κ., προϋποτίθεται ὅτι ἔχουμε πρόσβαση σὲ κάποιες γνώσεις προϋπάρχουσες καὶ πρὸ παντὸς καλὰ κρυμμένες. Καὶ ἂς μὴν ἀγνοοῦμε τοὺς ρόλους τῶν Μαντείων καὶ τῶν Μουσειῶν, ὡς χώρων διατηρήσεως γνώσεων ἑνὸς παλαιότερου πολιτισμοῦ, ποὺ κάποιος κοσμογονικὸς σπασμὸς εἶχε ὡς συνέπεια τὴν καταστροφὴ του.

τὴν μέση ἀστρική ἡμέρα. Ἐτσι ἡ πρώτη ἀνατολὴ ἀπλανοῦς ἀστέρος στὸν ἐτήσιο κύκλο (ἡ ὁποία παρουσιάζεται πάντοτε τὸ λυκαυγὲς) μετατίθεται κάθε ἐπόμενο ἡμερονύκτιο κατὰ 3,94 πρῶτα λεπτὰ τῆς ὥρας ἀπὸ τὸ τέλος τῆς νύχτας (λυκαυγὲς) πρὸς τὴν ἀρχὴ τῆς (λυκόφως τῆς προηγούμενης ἡμέρας), καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀπὸ τὸ λυκόφως ἀντιωρολογιακῶς πρὸς τὸ λυκαυγὲς. Ὅταν σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ἀνατολή, ἡ μεσουράνηση καὶ ἡ δύση τοῦ ἀστέρος συντελοῦνται στὴν διάρκεια τῆς ἡμέρας, ὁ ἀστήρ ἀποκρύπτεται. Στὴν πραγματικότητα ὁ ἀποκρυπτόμενος ἀστήρ εἶναι παρὼν στὸν οὐρανό, ἀλλὰ ἡ παρουσία του συγκαλύπτεται ἀπὸ τὸ ἥλιακὸ φῶς. Ἐὰν π.χ. συμβῇ ἔκλειψη ἡλίου, ὁ ἀποκρυπτόμενος ἀστήρ ἀποκαλύπτεται. Ἡ ἀπόκρυψη συνεχίζεται, μέχρις ὅτου ἡ συγκαλυπτόμενη ἀνατολὴ τοῦ ἀστέρος φθάσῃ μετὰ τὴν πάροδο τῶν ἡμερονυκτίων στὸ λυκαυγὲς, ὁπότε ἡ ἔνταση τοῦ φωτὸς εἶναι μικρὰ καὶ ὁ ἀστήρ ἐπανεμφανίζεται καὶ παρουσιάζει τὴν πρώτη ἀνατολὴ του στὴν διάρκεια τοῦ ἐτήσιου κύκλου.

Ἐνεκα τῶν ἀνωτέρω ἀπόκρυψη παρουσιάζουν μόνον οἱ ἀστέρες, τῶν ὁποίων ἡ φαινομενικὴ πορεία ἐπάνω ἀπὸ τὸν ὁρίζοντα εἶναι μικροτέρα τῆς διαρκείας τῆς ἡμέρας, κατὰ τὰ ἡμερονύκτια ποὺ ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὸν οὐρανό. Γιὰ νὰ εἶναι τοῦτο ἐφικτό, πρέπει οἱ ἀποκρυπτόμενοι ἀστέρες νὰ ἔχουν ἀπαραιτήτως ἀπόκλιση (ῥυθμὸς ἀπὸ τὸν οὐράνιο ἰσημερινό) μικροτέρα ἐνὸς συγκεκριμένου ἀριθμοῦ μοιρῶν γιὰ κάθε τόπο, ὥστε ἡ διάρκεια τῆς φαινομενικῆς πορείας τῶν στὸν οὐρανὸ νὰ εἶναι μικροτέρα τῆς διαρκείας τῆς ἡμέρας στὸν τόπο τοῦτο. Ἐπὶ ἀποκρυπτομένων ἀστέρων τῆς ἰδίας ἀποκλίσεως, ἡ διάρκεια ἀποκρύψεως σὲ ἓνα τόπο εἶναι μεγαλυτέρα σ' ἐκείνους ποὺ δύνουν καὶ ἀνατέλλουν κατὰ τὴν ἑαρινο-θερινὴ περίοδο, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς δύνοντας καὶ ἀνατέλλοντας κατὰ τὸ φθινόπωρο καὶ τὸν χειμῶνα. Αὐτὸ ὀφείλεται στὴν μεγαλυτέρα διάρκεια τῆς ἡμέρας τὴν ἄνοι-

Εἰδικώτερα ὡς πρὸς τὸ τελευταῖο τῶν ἀνωτέρω (7), τὴν πρόδλεψη τῆς ἐκλείψεως ἡλίου τὸ ἔτος 585 π.Χ. στὴν Ἰωνία, ἔχω νὰ παρατηρήσω τὰ ἑξῆς: Γιὰ νὰ συμβῇ ἔκλειψη ἡλίου, ἐκτὸς τῆς προϋποθέσεως τὰ δύο οὐράνια σώματα νὰ εὐρίσκωνται εἰς σύνοδον (νέα σελήνη), πρέπει καὶ τὸ ἐκλειπτικὸ πλάτος τῆς σελήνης νὰ εἶναι πολὺ μικρὸ (θεδαία ἡ ἔκλειψη ὅταν τὸ ἐκλειπτικὸ πλάτος εἶναι μικρότερο τῆς μιᾶς μοίρας καὶ 24 λεπτῶν, ἀμφίδοξη ἡ ἔκλειψη ὅταν αὐτὸ εἶναι μεταξὺ 1^ο καὶ 24' καὶ ἀδύνατος ἡ ἔκλειψη ὅταν τὸ ἐκλειπτικὸ πλάτος ὑπερβαίῃ τὴν 1^ο καὶ 34').

Δικαίως ἀναρωτιέται κανεὶς: Μὲ τί στοιχεῖα, μὲ τί ὄργανα, μὲ τί μετρήσεις, μὲ ποιὲς προηγούμενες πληροφορίες μπόρεσε ὁ Θαλῆς νὰ πρόδλεψῃ τὴν ἔκλειψη τοῦ ἡλίου στὴν Ἰωνία; Μήπως τὰ δοθητά καὶ οἱ πληροφορίες ὑπῆρχαν σὲ κάποιον Μουσεῖο ἢ Μαντεῖο, στὸ ὁποῖο ὁ Θαλῆς εἶχε πρόσβαση; Θὰ μπορούσε ἄραγε ὁ καλύτερος ἀστρονόμος τῆς ἐποχῆς μας, μὲ ὅλες τὶς σύγχρονες γνώσεις –ἀλλὰ χωρὶς δοθητά– νὰ πρόδλεψῃ ἔκλειψη ἡλίου; Καὶ πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ ἔκλειψη ἡλίου εἶναι ὁρατὴ μόνο στοὺς τόπους ποὺ καλύπτει ἐκάστοτε ὁ σκιερὸς (ἢ σκιαφωτικὸς) κῶνος τῆς σελήνης.

Ὑπάρχουν ὁμως καὶ πολλὲς ἄλλες περιπτώσεις στὴ γλῶσσα, στὰ ὀνόματα, στὰ ἀρχαῖα κείμενα καὶ στὴν Ἑλληνικὴ Μυθολογία, ποὺ συνηγοροῦν μετὰ τὴν ἄποψη τῆς

ξη και τὸ θέρος.

Οἱ ἀμφιβανεῖς ἀστέρες, οἱ ὅποιοι ἔνεκα τῆς σχετικῶς μεγάλης ἀποκλίσεως ἔχουν διάρκεια πορείας ἐπάνω ἀπὸ τὸν ὀρίζοντα ἐνὸς τόπου μεγαλυτέρα τῆς μεγίστης διαρκείας τῆς ἡμέρας, δὲν ἀποκρύπτονται σ' αὐτὸν τὸν τόπο, διότι πρὸ τῆς τελευταίας δύσεώς των τὸ λυκόφως, ἔχουν ἤδη παρουσιάσει τὴν πρώτη ἀνατολή των τὸ λυκαυγὲς κάποιας προηγηθείσης ἡμέρας τοῦ ἐτησίου κύκλου. Ἐπὶ παραδείγματι ὁ Βέγας (Ἄλφα τῆς Λύρας τοῦ Ὁρφέως) ἔχει ἀπόκλιση +38,78 καὶ ἡ πορεία του στὸν οὐρανὸ τῆς Ἀθήνας διαρκεῖ 17,2 ὥρες· ἐπειδὴ ἡ διάρκεια τῆς πορείας του εἶναι μεγαλυτέρα καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη τὴν μεγίστην διάρκεια τῆς ἡμέρας περὶ τὴν θερινὴν τροπὴν (συμπεριλαμβανομένου τοῦ λυκαυγοῦς καὶ τοῦ λυκόφωτος), ἡ πρώτη ἀνατολή τοῦ Βέγα, πὺν ἐμφανίζεται τὸ τελευταῖο δεκαήμερο τοῦ Νοεμβρίου ὅταν χαράξῃ, παρουσιάζεται πολλὰ ἡμερονύκτια πρὸ τῆς τελευταίας δύσεώς του (τὸ λυκόφως στίς ἀρχὲς τοῦ ἐπομένου Φεβρουαρίου) καὶ ἔτσι ὁ ἀστὴρ εἶναι παρὼν στὸν οὐρανὸ τῆς χώρας μας ὅλες τὶς νύχτες τοῦ ἔτους.

Μεταβολὴ συντεταγμένων καὶ ἀποκρύψεις ἀστέρων

Ἡ θέση ἐνὸς ἀστέρος στὸ στερέωμα καθορίζεται ἀπὸ δύο οὐράνιες συντεταγμένες, τὴν ὀρθὴ ἀναφορὰ καὶ τὴν ἀπόκλιση, ὅπως ἡ θέση ἐνὸς σημείου στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς καθορίζεται ἀπὸ δύο γεωγραφικὰς συντεταγμένες (γεωγραφικὸ μῆκος καὶ πλάτος). Ἡ ὀρθὴ ἀναφορὰ ἐκφράζεται σὲ ὥρες (0-24). Μία ὥρα ὀρθῆς ἀναφορᾶς ἀντιστοιχεῖ σὲ 15 μοῖρες. Ἡ ἀπόκλιση ἐκφράζεται σὲ μοῖρες (0° ἕως ±90°). Ἐνεκα τῆς μεταπτώσεως ἡ μὲν ὀρθὴ ἀναφορὰ αὐξάνεται κατὰ 3,358 δευτέρω λεπτὰ τῆς ὥρας ἐτησίως, πὺν ἀντιστοιχοῦν σὲ 50",379 τῆς μοίρας ἐπὶ τοῦ οὐρανίου ἰσημερινοῦ, ἡ δὲ ἀπόκλιση αὐξομειοῦται

ὑπάρξεως προκατακλυσμαίων γνώσεων ἐνὸς ἀνωτέρου ἐπιπέδου πολιτισμοῦ. Ἐνδεικτικὰ περιορίζομαι νὰ ἀναφέρω δύο περιπτώσεις:

α) Τὸ ἀρχαιότερο ὄνομα τῆς Σικελίας - Τρινακρία - δηλώνει, ὅπως φαίνεται καὶ στὸ χάρτη, τὸ σχῆμα τοῦ νησιοῦ. Καὶ ἐὰν μὲν ἐπρόκειτο γιὰ νησί μικροῦ ἢ ἔστω μεσαίου μεγέθους, τὸ σχῆμα αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸ ὀπτικά ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ μεγαλυτέρου ὑψώματός του. Προκειμένου ὅμως γιὰ ἓνα νησί μὲ τὸ μέγεθος τῆς Σικελίας, μόνο ἀπὸ ὑψηλὰ (πολὺ ὑψηλὰ) θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸ τὸ σχῆμα, πὺν δίνει τὸ ὄνομα Τρινακρία στὸ μεγάλο νησί.

β) Στὸν «Περὶ Βασιλείας» δ' Λόγον τοῦ Δίωνος τοῦ Χρυσόστομον - Προσαέως ἀναφέρεται, πὺς ὁ Διογένης εἶπε στὸν Ἀλέξανδρο τὸ Μακεδόνα: «... οὐδ' ἂν ἐτέραν προσλάβῃς μείζω τῆς Ἀσίας ἡπειρον, τὸν Ὁκεανὸν διανηξάμενος». Πρᾶγμα πὺν σημαίνει, πὺς ὁ Διογένης γνώριζε τὴν ὑπαρξὴ τῆς Ἀμερικῆς ἢ ὅτι ὁ Δίων ὁ Χρυσόστομος βάζει τὸν Διογένη νὰ λέῃ τὰ πιὸ πάνω. Ἀλλὰ καὶ ὁ Δίων ὁ Χρυσόστομος ἔζησε τὸν πρῶτο μετὰ Χριστὸν αἰῶνα, δηλαδὴ 14 αἰῶνες πρὶν ἀπὸ τὸν Κολόμβο...

Ε.Ε. Μαρματσούρης

Πλοίαρχος Ε.Ν.

περιοδικῶς. Ἡ περιοδική μεταβολή τῆς ἀποκλίσεως τῶν ἀποκρυπτομένων ἀπλανῶν ἀστέρων συνεπάγεται περιοδική αὐξομείωση τῆς διαρκείας ἀποκρύψεως των στὸν οὐρανὸ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τόπου. Οἱ ἐνεστῶσες συντεταγμένες τῆς μεσότητος τοῦ μικροῦ ἀστερισμοῦ τῶν Πλειάδων εἶναι: ὀρθή ἀναφορὰ 3,8 ὥρες καὶ ἀπόκλιση $+24^0,1$.

Ἐξ ἄλλου ἔχει ὑπολογισθῇ, ὅτι ἡ προέκταση τοῦ ἄξονος τῆς γῆς διαγράφει ἐκ μεταπτώσεως στὸν οὐρανὸ ἓνα κύκλο μεταξὺ τοῦ Βέγα καὶ τοῦ πολικοῦ ἀστέρος σὲ χρόνον $\Delta = 25.725$ ἔτη περίπου· ἀνάλογος κύκλος διαγράφεται καὶ στὸ νότιο ἡμισφαίριο τοῦ οὐρανοῦ· (Kaler, J.B., *Astronomy*, Harper Collins, New York, 1994, σελ. 45, 542, καὶ 547). Μία μοῖρα μεταπτώσεως συντελεῖται σὲ $(\Delta/360^0 =) 71,45$ ἔτη. Δεδομένου ὅτι τὸ ἔτος ἔχει 365,24 ἡμέρες, ἡ ἀνατολή τῶν ἀμφιφανῶν ἀπλανῶν ἀστέρων μετατίθεται στὸν ἴδιο τόπο πρὸς τὶς ἐπόμενες ἐποχὲς τοῦ ἔτους κατὰ μία ἡμέρα ἀνὰ $(\Delta/365,24 =) 70,43$ ἔτη. Διάμετρος τοῦ προαναφερθέντος κύκλου μεταπτώσεως (διακεκομμένου στὸ παρατιθέμενο σχῆμα μας) εἶναι ἡ χορδὴ τόξου $(2X23^0,45)$ τοῦ οὐρανίου μεσημβρινοῦ τοῦ Βέγα. Τὸ μέγεθος τῶν $23^0,45$ μοιρῶν εἶναι ἡ κλίση ποὺ παρουσιάζει ὁ ἄξων τῆς γῆς ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐπίπεδο τῆς τροχιάς τῆς γῆς περὶ τὸν ἥλιο ἢ, μὲ διαφορετικὴ διατύπωση, τὸ τόξο μεταξὺ τοῦ βορείου πόλου τῆς ἐκλειπτικῆς καὶ τοῦ βορείου πόλου τοῦ οὐρανοῦ. Μὲ τὸ σχῆμα γίνεται ἀντιληπτὸ, ὅτι ἡ μεγίστη δυνατὴ μεταβολὴ τῆς ἀποκλίσεως ἐνὸς (ἀπλανοῦς) ἀστέρος στὴν διάρκεια τοῦ κύκλου μεταπτώσεως εἶναι $(2X23^0,45 =) 47^0$ (περίπου). Ἔτσι ὁ πολικὸς ἀστὴρ ποὺ τώρα ἔχει ἀπόκλιση $+90^0$, μετὰ 180^0 μεταπτώσεως (12.862 ἔτη) θὰ ἔχη ἀπόκλιση $(90^0 - 47^0 =) +43^0$. Οἱ Πλειάδες εἶχαν τὴν μεγίστη δυνατὴ ἀπόκλισίν των $(+27^0,66)$ πρὸ 32^0 μεταπτώσεως (2.286 ἔτη), ἐνῶ τὴν ἐλαχίστη δυνατὴ ἀπόκλιση $(-19^0,23)$ θὰ ἔχουν μετὰ 10.576 ἔτη.

(Τὰ ἀνωτέρω ἰσχύουν γιὰ τὸ σχετικῶς περιορισμένο χρονικὸ διάστημα τῶν τελευταίων ὀλίγων δεκάδων χιλιετιῶν, κατὰ τὸ ὅποιο ὁ ἄνθρωπος μελετᾷ τὸν οὐρανόν. Γιὰ πολὺ μεγαλύτερες ἀστρονομικὲς περιόδους πρέπει νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἐπιπλοκώτεροι συλλογισμοί, ποὺ νὰ συμπεριλαμβάνουν τὴν βραδυτάτη μεταβολὴ τῆς πρὸς ἀλλήλους θέσεως τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων, ἢ ὅποια δὲν εἶναι ἀντιληπτὴ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ στὰ σχετικῶς «μικρὰ» διαστήματα τῶν δεκάδων χιλιετιῶν.)

Ἕνα παράδειγμα μεταβολῆς τῆς ἀποκλίσεως τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων μὲ τὴν πάροδο τῶν αἰώνων ἐμπεριέχεται στοὺς στίχους Σ483-489 τῆς «*Ιλιάδος*», ποὺ λέγουν ὅτι ἡ Ἄρκτος, ἢ ὅποια παρατηρεῖ προσεκτικὰ τὸν Ὠρίωνα εἶναι ἡ μόνη ποὺ δὲν λούζεται στὸν Ὠκεανόν, ἐξ ὅλων τῶν οὐρανίων σωμάτων μὲ τὰ ὅποια ὁ Ἥφαιστος εἶχε διακοσμήσει τὴν ἀσπίδα τοῦ Ἀχιλλέως: «...*Ἀρκτον θ', ἣν καὶ Ἀμαξαν ἐπικλησιν καλέουσιν, ἣ τ' αὐτοῦ στρέφεται καὶ τ' Ὠρίωνα δοκεύει, οἷα δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὠκεανοῖο*».

Οἱ στίχοι αὐτοὶ ὑποδηλοῦν, ὅτι ἐπὶ Ὀμήρου ἡ Μεγάλῃ Ἄρκτος ἦτο ἀειφανὴς στὸν ἐλληνικὸ οὐρανόν, ἐνῶ τώρα ὡς γνωστὸν οἱ τελευταῖοι ἀστέρες τῆς οὐρᾶς της δύουν στὰ γεωγραφικὰ πλάτη τῆς χώρας μας (εἶναι ἀμφιφανεῖς). Τοῦτο ὀφείλεται στὴν ἔκτοτε βαθμιαία ἐλάττωση τῆς ἀποκλίσεως τῶν ἀστέρων τῆς Μεγάλῃς Ἀρκτου ἔνεκα τῆς μεταπτώσεως. Ὁ Ἄρατος (315-245

π.Χ.) γράφει επίσης («**Φαινόμενα**», 48) ότι οί Ὑρκτοι ἦσαν ἀειφανεῖς («**πεφυλαγμέναι κυανέου ὠκεανοῖο**»).

[Σημειωτέον παρεμπιπτόντως, ὅτι ἡ Ὑρκτος τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν εἶναι ἡ Μεγάλη καὶ ὄχι ἡ Μικρά, διότι ἐκ τῶν δύο Ὑρκτων μόνον ἡ Μεγάλη παρατηρεῖ προσηκτικὰ («**δοκεύει**») τὸν Ὠρίωνα («**Ἰλιάς**», Σ 488 καὶ «**Ὀδύσσεια**», ε 274), ἐνῶ ἡ Μικρά ἔχει πάντοτε ἐστραμμένη τὴν κεφαλὴ τῆς σχεδὸν πρὸς τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση καὶ ὥς ἐκ τούτου κυριολεκτικῶς δὲν ἦτο ποτὲ εἰς θέσιν νὰ προσέχῃ τὸν πανάρχαιο κυνηγὸ τοῦ οὐρανοῦ.

Μέθοδος χρονολογήσεως τοῦ φαινομένου

Τὴν ἐποχὴ πού οἱ Πλειάδες ἀπεκρύντοντο στὴν χώρα μας ἐπὶ 40 ἡμερονύκτια, σύμφωνα μὲ τοὺς στίχους τοῦ Ἡσιόδου, τὴν προσδιορίσαμε ὡς ἀκόλουθος: Ἡ διάρκεια τῆς φαινομενικῆς πορείας (Π) ἐνὸς ἀπλανοῦς ἀστέρος στὸν οὐρανὸ τὴν νύκτα δίδεται ἀπὸ τὸ σύστημα ἐξισώσεων

$$(Π = T/15), (T = 180+2φ) \text{ καὶ } (ημφ = εφδ \cdot εφλ)$$

(ὅπου T = τόξον φαινομενικῆς πορείας τοῦ ἀστέρος ἄνωθεν τοῦ ὀρίζοντος· ὅπου $δ$ = ἀπόκλιση τοῦ ἀστέρος καὶ ὅπου $λ$ = γεωγραφικὸ πλάτος τοῦ τόπου, ἀπὸ τὸν ὁποῖο γίνεται ἡ παρατήρηση τοῦ οὐρανοῦ· $φ$ = μέγεθος γωνίας προκύπτον ἐξ ἐνδιαμέσων τριγωνομετρικῶν ἐξισώσεων, ἀποληγουσῶν στὸ ἀνωτέρω σύστημα). Οἱ Πλειάδες, ὅπως προαναφέραμε, ἔχουν $δ = +24^{\circ},1'$ · τὸ δὲ γεωγραφικὸ πλάτος τῆς πατρίδος τοῦ Ἡσιόδου (Ἀσκρα ἢ Ἀσκη Βοιωτίας) εἶναι $λ = 38,35$ μοῖρες· ὅθεν $φ = 20,72$ μοῖρες, $T = 221,45$ μοῖρες καὶ $Π = 14,76$ ὥρες. Ὑρκτοῦ τωρινὴ διάρκεια πορείας τῶν Πλειάδων στὸν οὐρανὸ τῆς Βοιωτίας (καὶ κατὰ προσέγγισιν σὲ ὅλη τὴν χώρα μας) εἶναι 14,76 ὥρες. Ἐφ' ὅσον κατὰ τοὺς ἀναγραφέντας στίχους οἱ Πλειάδες ἄλλοτε ἀπεκρύντοντο ἐπὶ 40 ἡμερονύκτια, ἐνῶ τώρα ἀποκρύνονται μόνον ἐπὶ ὅκτω ἡμερονύκτια, ἡ ἀπόκρυψή των ἔχει ἔκτοτε μειωθῇ κατὰ $(40-8=)32$ ἡμερονύκτια, ἡ δὲ διάρκεια τῆς πορείας των ἄνωθεν τοῦ ὀρίζοντος ἔχει ἀυξηθῇ κατὰ $(32 \times 3,94/60 =) 2,1$ ὥρες, πού ἀντιστοιχοῦν σὲ $(2,1 \times 15^{\circ} =) 31,5$ μοῖρες. Κατὰ συνέπειαν ὅταν οἱ Πλειάδες ἀπεκρύντοντο ἐπὶ 40 ἡμερονύκτια, αἱ ἀνωτέρω παράμετροι, δάσει τοῦ ἀναγραφέντος συστήματος ἐξισώσεων εἶχαν τίς ἀκόλουθες τιμές: $T_1 = (222,45 - 31,5) 189,95$ μοῖρες· $Π_1 = 12,66$ ὥρες· $φ_1 = (T_1 - 180)/2) 4,975$ μοῖρες καὶ $εφδ_1 = ημφ_1 / εφλ$ · ὅθεν $δ_1 = 6^{\circ},25'$. Ἐπομένως τὴν ἐποχὴ πού οἱ Πλειάδες ἀπεκρύντοντο στὸν οὐρανὸ τῆς χώρας μας 40 ἡμερονύκτια, ἡ ἀπόκλιση τῆς μεσότητος τοῦ μικροῦ ἀστερισμοῦ των ἦτο $+6,25$ μοῖρες, δηλαδὴ διέφερε ἀπὸ τὴν σημερινὴ ἀπόκλιση τῶν Πλειάδων κατὰ $(6,25-24,1 =) -17,85$ μοῖρες· ἡ δὲ διάρκεια τῆς πορείας των στὸν οὐρανὸ τότε ἦταν 12,66 ὥρες. Τοῦτο συνέβαινε, ὅταν στὸν κύκλο μεταπτώσεως ὁ δόρειος πόλος τοῦ οὐρανοῦ εὐρίσκετο στὸ σημεῖο ὠμέγα (βλ. **Σχῆμα 1**), τὸ ὁποῖο προσδιορίζεται διὰ τῆς ἐξισώσεως $ημω = ημ(-17,85/23,45)$ · ὅθεν $ω = -49^{\circ},569$ καὶ $ω_1 = -130^{\circ},431$ καὶ $ω_2 = -310,431$ μοῖρες μεταπτώσεως. Τὰ εὐρήματα αὐτὰ σημαίνουν, ὅτι ὁ ἀστερισμὸς

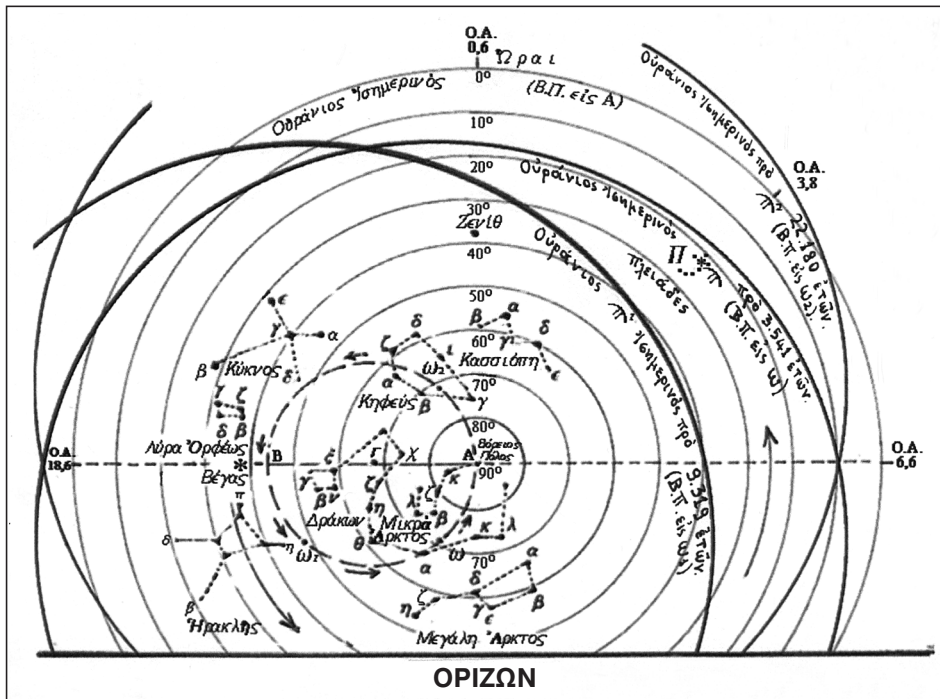
τῶν Πλειάδων εἶχε ἀπόκλιση $+6^0,25$ πρὸ (49,569X71,45) 3.541 ἐτῶν καὶ πρὸ (130,431X71,45 =) 9.319 ἐτῶν καὶ πρὸ (310,431X71,45 =) 22.180 ἐτῶν. Ἀλλὰ πρὸ 3.541 ἐτῶν οἱ Πλειάδες ἀνέτελλον στὴν χώρα μας (3.541 / 70,43 =) 50,2 ἡμέρες πρὸ τῆς τωρινῆς ἀνατολῆς των (23ης Μαΐου), δηλαδή τὴν 81η ἡμέρα πρὸ τῆς θερινῆς τροπῆς (ΘΤ) ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὴν 3η Ἀπριλίου τοῦ γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου· ἡ δὲ διάρκεια τῆς 81ης ἡμέρας πρὸ τῆς ΘΤ (συμπεριλαμβανομένου τοῦ λυκαυγυῶς καὶ τοῦ λυκόφωτος) εἶναι καὶ ἦτο 13,34 ὥρες.

Ἐπομένως πρὸ 3.541 ἐτῶν ἡ διάρκεια τῆς φαινομενικῆς πορείας τῶν Πλειάδων στὸν οὐρανὸ τῆς χώρας μας ἦταν κατὰ (13,34 - 12,66 =) 0,68 ὥρες μικρότερα ἀπὸ τὴν διάρκεια τῆς ἡμέρας τῆς πρώτης ἀνατολῆς των, καὶ ὡς ἐκ τούτου τότε ἀπεκρύντοντο μόνον ἐπὶ (0,68 X 60'/3',94 =) 10,3 ἡμερονύκτια. Γι' αὐτὸ ἀποκλείεται νὰ ἔγινε πρὸ 3.541 ἐτῶν ἡ ἀστρονομικὴ παρατήρηση τῶν ἀναγραφέντων στίχων.

[Ἀξιοσημείωτον ἐν προκειμένῳ εἶναι, ὅτι ἡ διάρκεια μιᾶς συγκεκριμένης ἡμέρας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ΘΤ δὲν μεταβάλλεται ἔνεκα τῆς μεταπτώσεως τοῦ ἄξονος τῆς γῆς· ὡς διάρκειαν δὲ ἡμέρας (ΔΗ) νοοῦμε τὸν χρόνον (Χ) ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ μέχρι τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου σὺν τὴν διάρκειᾳ τοῦ λυκαυγυῶς καὶ τοῦ λυκόφωτος (ΔΗ = Χ + 20' + 20' τῆς ὥρας, στὸν τόπο μας).]

Μὲ τοὺς ἰδίους συλλογισμοὺς ὑπελογίσσαμε, ὅτι πρὸ 9.319 ἐτῶν οἱ Πλειάδες ἀνέτελλον στὴν Ἑλλάδα τὴν 132,3 ἡμέρα πρὸ τῆς ΘΤ, ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὴν τωρινὴ 13η Ἰανουαρίου, ὅτε ἡ διάρκεια τῆς ἡμέρας εἶναι καὶ ἦταν 10,43 ὥρες, δηλαδή μικρότερα τῆς φαινομενικῆς πορείας τῶν Πλειάδων στὸν νυκτερινὸ οὐρανὸ· ὡς ἐκ τούτου αὐτὲς τότε δὲν ἀπεκρύντοντο οὔτε ἓνα ἡμερονύκτιο στὴν διάρκεια τοῦ ἐτησίου κύκλου, μολονότι ἡ ἀπόκλιση τοῦ ἀστερισμοῦ των ἦταν ἐπίσης $+6^0,25$. Πρὸ 22.180 ἐτῶν ὅμως οἱ Πλειάδες ἀνέτελλον στὸν κυρίως ἑλληνικὸ πῶρο (22.180 / 70,43 =) 314,9 ἡμέρες πρὸ τῆς τωρινῆς ἀνατολῆς των, δηλαδή τὴν 20ῇ ἡμέρα μετὰ τὴν ΘΤ ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὴν 13η Ἰουλίου, ὅτε ἡ ἡμέρα στὴν χώρα μας διαρκεῖ καὶ διαρκοῦσε 15,26 ὥρες ἢ (15,26 - 12,66 =) 2,6 ὥρες περισσότερο ἀπὸ τὸν χρόνον τῆς φαινομενικῆς πορείας τῶν Πλειάδων ἄνωθεν τοῦ ὀρίζοντος καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ ἀπόκρυψή των τότε διαρκοῦσε (2,6 X 60'/3',94 =) 39,59 (σχεδὸν 40) ἡμερονύκτια. Ἄρα οἱ Πλειάδες ἀπεκρύντοντο ἐπὶ 40 ἡμερονύκτια στὸν οὐρανὸ τῆς Ἑλλάδος πρὸ 22.100 ἐτῶν περίπου.

[Τὸ εὔρημα ὅτι οἱ Πλειάδες ἀπεκρύντοντο στὸν ἑλληνικὸ οὐρανὸ ἐπὶ 40 ἡμερονύκτια, ὅταν πρὸ 22.180 ἐτῶν εἶχαν ἀπόκλιση $+6^0,25$ καὶ ἀνέτελλον τὴν 20ῇ ἡμέρα μετὰ τὴν ΘΤ, ἐπιβεβαιώσαμε κατὰ προσέγγισιν ὡς ἑξῆς: Γιατὶς ἀνάγκης τῆς πρώτης ἐκ τῶν ἀναφερθεῖσων ἐν ἀρχῇ ἐργασιῶν μας εἴχαμε πρὸ ἐτῶν ἀναζητήσει στὸν οὐρανὸ τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἴχαμε καταγράψει τὴν πρώτη ἀνατολή, τὴν τελευταία δύση καὶ τὴν διάρκεια πορείας μερικῶν λαμπερῶν ἀπλανῶν ἀστέρων σὲ ἀνοικτὸ ὀρίζοντα. Ἐξ αὐτῶν ὁ Ἀλφά Ὠρίωνος (Betelgeuse) μὲ ἀπόκλιση $+7^0,4$ παρετηρήσαμε ὅτι ἔχει διάρκεια πορείας (12ω : 50') 12,84 ὥρες, ἀνατέλλει δὲ τὴν 12η Ἰουλίου (19ην ἡμέρα μετὰ τὴν ΘΤ) καὶ ἀποκρύπτεται ἐπὶ 37 ἡμερονύκτια].

Σχήμα 1. Ο βόρειος πόλος του ούρανού παρατηρούμενος από την Αθήνα. Οί ουράνιοι παράλληλοι σημειούνται με όμοκέντρους κύκλους. (Οί έκτροπές από την διάθλαση της ατμοσφαιράς παραλείπονται). Ο διακεκομμένος κύκλος παριστά την μετάπτωση, την οποία διαγράφει στον ουράνιο θόλο ή νοητή προέκταση του άξονος της γης σε 25.725 έτη. Μία μοίρα του κύκλου τούτου αντιστοιχεί σε 71,45 έτη. Διάμετρος του κύκλου μεταπτώσεως είναι ή χορδή του τόξου AB 46,9 μοιρών ενός μεσημβρινού της ουράνιου σφαίρας, μεταξύ περίπου του βορείου πολικού άστέρος A (Αλφα της Μικράς Αρκτος) και του Βέγα. Γ = βόρειος πόλος της έκλειπτικής. Τα μεγάλα βέλη στους ουράνιους παραλλήλους δείχνουν την προς δυσμάς φαινομενική κίνηση των άπλανων άστέρων τη νύχτα. Τα μικρά βέλη στον διακεκομμένο κύκλο δείχνουν την φορά μεταπτώσεως του άξονος της γης, αντιδρόμως προς την φορά προηγίσεως των εποχών. Ο.Α. = ένεστώσα όρθή αναφορά· Β.Π. = βόρειος πόλος του ούρανού και Π* = μεσότης του άστερισμού των Πλειάδων. Οί Πλειάδες πού τώρα έχουν απόκλιση +24°, 1 και Ο.Α. 3,8 ώρες, πρό ω = 49,56 μοιρών μεταπτώσεως (3.541 έτών) και πρό ω₁ = 130°,43 μεταπτώσεως (9.319 έτών) και πρό ω₂ = 310°,43 μεταπτώσεως (22.180 έτών) είχαν απόκλιση +6°,25, διότι ο ουράνιος ίσημερινός εύρίσκετο στίς σημειούμενες με παχέα τόξα θέσεις της ουράνιου σφαίρας, ένεκα μεταθέσεως του Β.Π. στα σημεία ω₁ και ω₂ του κύκλου μεταπτώσεως. Στίς ώς άνω τρεΐς διαφορετικές χρονικές περιόδους του άπωτέρου παρελθόντος οί Πλειάδες εύρίσκοντο (περίπου) στα σημεία λ, λ₁, λ₂, είχαν όρθή αναφορά 7,1 ώρες, 12,49 ώρες και 0,48 ώρες αντίστοιχως και έκινούντο σε ουράνιους παραλλήλους κατά 17,85 μοίρες νοτιωτέρως της τωρινής φαινομενικής πορείας τους στον ουράνο.

Συμπέρασμα:

Οί Πλειάδες ἀπεκρύπτοντο στὸν ἑλληνικὸ οὐρανὸ ἐπὶ 40 ἡμερονύκτια πρὸ 22.100 ἐτῶν περίπου. Φαίνεται, ὅτι αὐτὴ ἡ ἀστρονομικὴ διαπίστωση ἐγένε ἀπὸ κάποιον πανάρχαιο παρατηρητὴ τοῦ οὐρανοῦ καὶ περιεσώθη μέχρι τοῦ Ἡσιόδου, ὁ δὲ ποιητὴς τὴν συμπεριέλαβε στοὺς στίχους του, ἴσως γιὰ νὰ τὴν διαφυλάξῃ ἀπὸ τὴν λήθη τοῦ χρόνου, ὅπως ἔχει κάνει καὶ μὲ πολλὰς ἄλλες γνώσεις καὶ συμβάντα τοῦ ἀπωτέρου παρελθόντος.

[Σημειώσεις: 1. Ἐξ ὅσων ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος (Εὐτέρπη, 53), ὁ Ἡσιόδος ἔζησε περίπου πρὸ 2.750 ἐτῶν. Βάσει τῶν προαναφερθέντων δεδομένων ὑπελογίσασαμε, ὅτι, ἐὰν τοῦτο εἶναι ἀληθές, ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ ποιητοῦ μέχρι σήμερα ἡ ἀνατολὴ τῶν Πλειάδων στὴν Ἑλλάδα ἔχει μετατεθῇ πρὸς τὶς ἐπόμενες ἐποχὲς τοῦ ἔτους κατὰ 39 ἡμέρες καὶ ὥς ἐκ τούτου οἱ Πλειάδες τότε ἀνέτελλον τὴν 70ῇ ἡμέρᾳ πρὸ τῆς ΘΤ, πού ἀντιστοιχεῖ στὴν 13ῃ Ἀπριλίου· εἶχαν ἀπόκλιση +9°,52 καὶ δὲν ἀπεκρύπτοντο οὔτε μία νύκτα στὴν διάρκεια τοῦ ἐτησίου κύκλου, διότι ἡ φαινομενικὴ πορεία τους στὸν οὐρανὸ διαρκοῦσε περίπου 36 τῆς ὥρας περισσότερο ἀπὸ τὴν διάρκεια τῆς ἡμέρας.

2. Περὶ τῆς ἡλικίας τοῦ Ἡσιόδου καὶ τοῦ Ὀμήρου κατὰ τὸν Πανσανία καὶ περὶ τῆς ἐποχῆς πού ἐγράφη τμῆμα ἀπὸ τὰ «*Ἔργα καὶ Ἡμέραι*», βλ. σημείωση τοῦ κ. Δημ. Ι. Λάμπρου στὸ τ. 193 / 1998 τοῦ «*Δαυλοῦ*», (σελ. 11970 - 11973).

3. Οἱ λέξεις «*τὰ πρῶτα χαρασσομένοι οὐ σιδήρου*» τοῦ τελευταίου ἐκ τῶν ἀναγραφέντων ἀρχαίων στίχων (387) ἀπεδόθησαν ἀπὸ ξένο μεταφραστὴ (H.G. Evelyn - White) μὲ τὴν πρόταση «*ὅταν πρωτοακονίζεται τὸ δρεπάνι*», (“when first you sharpen your sickle”: Loeb, Hesiod, reprinted 1995, first published 1914). Εἶναι γνωστόν, ὅτι σὲ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ γραπτὰ ἔνα σιδερένιο τέμνον ἢ νύσσον ὄργανο (ὄπλο, ἐργαλεῖο, μαχαίρι, χειρουργικὸ νυστέρι) συχνὰ ὀνομάζεται «*σίδηρος*». Προφανῶς ὁ ξένος μελετητὴς τοῦ Ἡσιόδου ἐνόησε, ὅτι ἡ λέξις «*σίδηρος*» στὸν στίχο 387 σημαίνει «*δρεπάνι*» (“sickle”), διότι ὁ ἀρχαῖος ποιητὴς σὲ δύο ἀμέσως προηγούμενους στίχους του (383 - 384) μνημονεύει τὴν ἀνατολὴ τῶν Πλειάδων ὡς ἐνδεδειγμένο χρόνο ἐνάργεως τοῦ θερισμοῦ. Ἀλλὰ στὴν καθομιλουμένη Ἑλληνικὴ Γλῶσσα περισφύζονται οἱ λέξεις «*χαράματα, χάραμα, χαράζει*» πού ὑποδηλώνουν τὸ λυκαυγές, καὶ προφανῶς ἐτυμολογοῦνται ἀπ’ εὐθείας ἐκ τοῦ ἀρχαίου ρήματος «*χαράσσω*» (ἀκονίζω, ὀξύνω, κάνω κάτι μυτερό), πιθανῶς ἔνεκα ἀναγκαίας συνηθείας τῶν πανάρχαιων Ἑλλήνων νὰ ἀκονίζον ξημερώματα τὰ τέμνοντα καὶ νύσσοντα ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα των, πρὶν ἀρχίσουν τὴν ἐργασία τῆς ἡμέρας ἐν εἰρήνῃ ἢ τὴν καθημερινὴ μάχῃ ἐν καιρῷ πολέμου. Μὲ τὴν ὥς ἄνω ξενικὴ ἀπόδοση τοῦ στίχου 387 –παρόμοια τῆς ὁποίας ὑπάρχει καὶ σὲ μεταγενέστερη ἑλληνικὴ ἔκδοση τοῦ ποιήματος– παραδίδετα ἡ διαφαινόμενη στὸν ἀρχαῖο στίχο ἐτυμολογικὴ καταγωγὴ τῶν νοελληνικῶν λέξεων «*χαράματα, χάραμα, χαράζει*» (ξημερώνει) ἀπ’ εὐθείας ἐκ τῆς παναρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης.

Τὸ σπουδαιότερο ὅμως ἐν προκειμένῳ εἶναι καθ’ ἡμᾶς, ὅτι μὲ αὐτὴν τὴν ἀπόδοση χάνεται μία σημαντικὴ λεπτομέρεια τοῦ νοήματος τῶν στίχων, πού φανεώνει τὸ ἐπίπεδο πολιτισμοῦ στὴν Ἑλλάδα κατ’ ἐκείνη τὴν πολὺ μακρινή

παναρχαιότητα, ὅτε ἤδη ἐγνώριζαν τὴν πρώτη ἀνατολὴ καὶ τὴν τελευταία δύση τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων στὴν διάρκεια τοῦ ἐτήσιου κύκλου, τὶς ὁποῖες μποροῦσαν νὰ διαχωρίζουν ἀπὸ μία συνήθη καθημερινὴ ἐμφάνιση ἀστέρος στὸν ἀνατολικὸ ἢ δυτικὸ ὁρίζοντα·

διότι ἡ μὲν πρώτη ἀνατολὴ τῶν ἀμφιφανῶν ἀστέρων παρουσιάζεται πάντοτε τὸ λυκαυγὲς (**«χαράματα», «χαρασσομένοιο σιδήρου»**), ἡ δὲ τελευταία δύση τῶν πάντοτε τὸ λυκόφως· ἕνας δὲ ἀποκρυπτόμενος ἀστὴρ ἀπουσιάζει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἑνὸς συγκεκριμένου τόπου τὶς νύχτες, πού παρεμβάλλονται μεταξὺ τῆς τελευταίας δύσεως καὶ τῆς πρώτης ἀνατολῆς τοῦ ἀστέρος στὸν τόπο τοῦτο. Αὐτὰ τὰ οὐράνια φαινόμενα ἦσαν γνωστὰ στὸν κυρίως ἑλληνικὸ χῶρο κατὰ τὸ ἀπώτερο παρελθόν, ὅπως ὑποδηλώνουν οἱ στίχοι τοῦ Ἡσιόδου. Ὡς ἐκ τούτων θεωροῦμε, ὅτι ὁ χρονικὸς προσδιορισμὸς **«τὰ πρῶτα»** στὸν στίχο 387 δὲν ἀναφέρεται στὶς λέξεις **«χαρασσομένοιο σιδήρου»**, ὅπως ἐνόμισε ὁ ξένος μεταφραστὴς, ἀλλὰ στὸ ρῆμα **«φαίνονται»**, διότι ἔτσι ἀποδίδεται ἐπακριδῶς –καὶ συμφωνεῖ μὲ τὴν πραγματικότητα– ἡ διαπίστωση τοῦ παναρχαίου ἀστρονόμου, ὅτι οἱ Πλειάδες ἀποκρύπτονται ἐπὶ 40 ἡμερονύκτια καὶ **«περιπλομένου ἐνιαυτοῦ φαίνονται τὰ πρῶτα χαρασσομένοιο σιδήρου»**, δηλαδὴ καὶ **«μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου πρωτοεμφανίζονται** (φαίνονται τὸ πρῶτον, πρωτοανατέλλουν) **ὅταν χαράζη»**. Ἐξ ἄλλου ἡ ὥς ἄνω ξενικὴ ἐρμηνεῖα εἶναι ἀπορριπτέα ἐπὶ πλέον καὶ διότι τὸ μὲν λυκαυγὲς τῆς πρώτης ἀνατολῆς τῶν Πλειάδων (ὅπως ὅλων τῶν ἀμφιφανῶν ἀστέρων) εἶναι συγκεκριμένο σὲ κάθε τόπο καὶ καθορίζεται μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια ἀπὸ φυσικοὺς νόμους, ἐνῶ ἡ ἡμέρα πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ θερισμοῦ **“when first you sharpen your sickle” («ὅταν πρωτοακονίζεται τὸ δρεπάνι»)**, εἶναι ἀκαθόριστη καὶ ἐπιλέγεται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἀγρότη, ἀναλόγως τῆς διαθέσεώς του καὶ τῶν καιρικῶν

ΔΑΥΛΟΣ
ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ
Παρακαλῶ ἀνανεώστε τὴ συνδρομὴ μου:

☐ Ἐτήσια Ἑλλάδος Κανονικὴ: 47 €	☐ Ἐτήσια Κύπρου: 73 €
☐ Ἐτήσια Ἑλλάδος Φοιτητικὴ: 38 €	☐ Ἐτήσια Ἐξωτερικοῦ: 80 \$

ΟΝΟΜΑ _____ ΕΠΩΝΥΜΟ _____
 ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ _____ Τ.Κ. _____ ΠΟΛΗ _____
 ΧΩΡΑ _____ Τηλ.: _____ E-mail _____

Χρεώστε τὴν πιστωτικὴ μου κάρτα μὲ τὰ παρακάτω στοιχεῖα:

☐ VISA	ΑΡ. ΚΑΡΤΑΣ# _____	ΗΜΕΡ. ΛΗΞΗΣ _____
☐ MasterCard	ΟΝΟΜΑ ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΥ ΚΑΡΤΑΣ _____	ΥΠΟΓΡΑΦΗ _____

ΑΠΟΣΤΕΙΛΑΤΕ ΜΕ
TAXYΔΡΟΜΕΙΟ:

Περιοδικό «ΔΑΥΛΟΣ», Κυδαθηναίων 29, 105 58, Ἀθήνα

FAX: (+30) 210 33 14 997

συνθηκών που επικρατοῦν, ὅταν αὐτὸς πρόκειται νὰ ἀρχίσει τὸν θερισμό. Ὑποστήν ἀπόδοσή του ὁ ἀνωτέρω μεταφραστὴς ἐξήγησε τὴν διάρκεια ἀποκρύψεως τῶν Πλειάδων ἀπὸ τὴν θέληση τοῦ ἀνθρώπου, μολονότι οἱ ἀρχαῖοι στίχοι περιγράφουν μὲ σαφήνεια καὶ ἀκριβεία ἓνα περιοδικὸ ἀστρονομικὸ φαινόμενο.

4. Ὁ Ἡσίοδος σὲ πέντε διαδοχικοὺς στίχους του («*Ἔργα καὶ Ἡμέραι*», 383 - 387) μνημονεύει δύο φορὲς τὴν ἀνατολὴ τῶν Πλειάδων, ὡς ἐὰν οἱ ἀντίστοιχες παρατηρήσεις τοῦ οὐρανοῦ εἶχαν γίνεи στοὺς χρόνους του, ἐνῶ αὐτὰ που ἀναφέρει συνδέσθαι στὸν ἑλληνικὸ οὐρανὸ προφανῶς σὲ δύο διαφορετικὰ χρονικὰ περιόδους τοῦ ἀπωτέρου παρελθόντος, ὅπως ἐξεθέσαμε ἀνωτέρω καὶ στὸ προμνησθὲν τ. 193 τοῦ «*Δαυλοῦ*»].

Διον. Γ. Καλαμπαλίκης

Διδάκτωρ Ἱατρικῆς Α.Π.Θ.

[Γιὰ τὴν ιδιότητα τοῦ Ἡσιόδου ὡς ἐκδότου παναρχαίων ἔργων (καὶ ὄχι συγγραφέως των, ὅπως πιστεύεται ἀπὸ τὴν κατεστημένη φιλολογικὴ ἐπιστῆμη) βλέπε τὶς πλήρεις ἀποδείξεις, ποὺ προσκόμισε ὁ ἐρευνητὴς τοῦ ἀπωτάτου ἑλληνικοῦ παρελθόντος ἀείμνηστος συνεργάτης τοῦ «*Δαυλοῦ*» Ἡλίας Λ. Τσατσόμοιρος, στὶς δεκάδες τῶν ἐρευνῶν του ποὺ δημοσίευσε στοὺς τόμους Α' (1982), Β' (1983)... ἕως Ι' (1991) τοῦ «*Δ*»· βλέπε ἐπίσης τὸ ριζοσπαστικὸ ἔργο τοῦ ἰδίου «*Ἱστορία Γενέσεως τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας. – Ἀπὸ τὸν Ἑλλοπα Θηρευτὴ μέχρι τὴν Ἐποχὴ τοῦ Διός. – Ἡ Ἀποκωδικοποίηση τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀλφαβήτου*», Φιλολογικὴ ἐπιμέλεια Δημ. Ι. Λάμπρου, ἐκδ. «*Δαυλὸς*» 1991.]

ΔΑΥΛΟΣ		■ ΝΕΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ	
Παρακαλῶ ἐγγράψτε με συνδρομητὴ γιὰ τὴν περίοδο ἀπὸ/200... ἕως :...../200...			
☐ Ἔτήσια Ἑλλάδος Κανονικὴ:	47 €	☐ Ἔτήσια Κύπρου:	73 €
☐ Ἔτήσια Ἑλλάδος Φοιτητικὴ:	38 €	☐ Ἔτήσια Ἐξωτερικοῦ:	80 \$
ΟΝΟΜΑ _____	ΕΠΩΝΥΜΟ _____		
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ _____	Τ.Κ. _____	ΠΟΛΗ _____	
ΧΩΡΑ _____	Τηλ.: _____	E-mail _____	
Χρεώστε τὴν πιστωτικὴ μου κάρτα μὲ τὰ παρακάτω στοιχεῖα:			
☐ VISA	ΑΡ. ΚΑΡΤΑΣ# _____	ΗΜΕΡ. ΛΗΞΗΣ _____	
☐ MasterCard	ΟΝΟΜΑ ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΥ ΚΑΡΤΑΣ _____	ΥΠΟΓΡΑΦΗ _____	
ΑΠΟΣΤΕΙΛΑΤΕ ΜΕ ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΟ: Περιοδικὸ « <i>ΔΑΥΛΟΣ</i> », Κυδαθηναίων 29, 105 58, Ἀθήνα FAX: (+30) 210 33 14 997			

ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

δ. Ὁ κατατρεγμὸς τῶν λογίων τὸν ιη' αἰ.

Ὁ διωγμὸς τοῦ Μεθόδιου Ἀνθρακίτη («Δαυλός», τ. 253) δὲν ἀνέκοψε τὸ ἔργο τῶν Ἑλλήνων διαφωτιστῶν. Ἀντιθέτως, οἱ ἄνδρες αὐτοὶ ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὸν διαφωτισμὸ τῆς Δύσης πού ἔφερε ξανὰ στὸ φῶς τὴν Ἑλληνικὴ Φιλοσοφία, σὰν νὰ πείσμωνσαν καὶ δάλθηκαν μὲ κάθε τρόπο νὰ μορφώσουν τοὺς ὑπόδουλους Ρωμοὺς καὶ ἔτσι, μέσα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Παιδεία, θέλησαν νὰ κάνουν ξανὰ τοὺς προσκυνημένους «ραγιάδες» Ἕλληνες.

Στὰ δῆματα τοῦ Ἀνθρακίτη (βλέπετε καὶ τὸ ἄρθρο: «Ὁ διωγμὸς τοῦ Μεθόδιου Ἀνθρακίτη ἀπὸ τοὺς σκοταδιστὲς τοῦ Φαναρίου», στὸ «Δαυλό», τ. 169, Ἰανουάριος 1996) κινήθηκαν δύο, σχεδὸν σύγχρονοί του, Ἑπτανήσιοι: ὁ **Βικέντιος Δαμοδὸς** ἀπὸ τὴν Κεφαλονιά (1679-1752) καὶ ὁ **Ἀντώνιος Κατήφορος** ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο (1685-1763). Καὶ οἱ δύο τους σπούδασαν στὴν Ἰταλία. Ὁ Δαμοδὸς ὅταν γύρισε στὸ νησί του ἀποτραβήχτηκε στὸ χωριό του Χαβριάτα, ὅπου ἱδρυσε σχολεῖο. Τὰ ἔργα πού ἔγραψε ἦταν στὴ δημοτικὴ γλῶσσα, ἀφοῦ πίστευε πὼς ἡ φιλοσοφία καὶ οἱ ἐπιστῆμες γιὰ νὰ εἶναι ὠφέλιμες στὸ ἔθνος, πρέπει νὰ γράφονται σὲ γλῶσσα κατανοητὴ. «*Ἡ ἠθικὴ στάση τοῦ Δαμοδοῦ*», γράφει ὁ Δημαρᾶς, «*εἶναι θαρραλέα καὶ θὰ ἔλεγε κανεῖς, προοδευτικὴ. Ἕνα πνεῦμα δημοκρατικὸ τὸν διέπει: ἡ ἀπόλυτη ἐξουσία τοῦ ἀνδρὸς μέσα στὸ σπίτι ἢ τοῦ δεσπότη ἐπάνω στὸ ποιμνίό του δὲν τοῦ εἶναι ἀρεστή*»¹. Ὁ Κατήφορος ἐκδίδει τὸ 1734 μία «Γραμματικὴ». Στὸν πρόλογο τοῦ ἔργου του μὲ χαρὰ διαπιστώνει τὴν ἔφεση, πού ἀρχίζουν νὰ ἔχουν οἱ Ἕλληνες τοῦ καιροῦ του πρὸς τὶς ἐπιστῆμες. Καὶ αὐτὸς θὰ ἐπιλέξῃ τὴ δημοτικὴ γλῶσσα γιὰ νὰ ἀπευθυνθῇ στὸ λαό.

Ὁ ξυλοδαρμὸς καὶ ἡ «ἀπέλαση» τοῦ Βουλγάρως

Ὁ **Εὐγένιος Βούλγαρις** ἦταν κι αὐτὸς Ἑπτανήσιος. Γεννήθηκε στὴν Κέρκυρα τὸ 1716. Εἶχε γιὰ δασκάλους του τοὺς δύο συμπατριῶτες του διαφωτιστὲς, πού προαναφέραμε: τὸν Δαμοδὸ καὶ τὸν Κατήφορο. Συνέχισε τὶς σπουδὲς του στὴν Ἰταλία καὶ συγκεκριμένα στὸ πανεπιστήμιο τῆς Πάντοβας. Σὰν ἀποφοίτησε, γύρισε στὴν τουρκοκρατούμενη Ἑλλάδα, ὅπου καὶ

1. Δημαρᾶς, «*Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας*», ἔκδοση δ', σελίδες 108-109.

2. Φωτιάδης, «*Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1821*», τόμος α', σελίδα 161, ἐκδόσεις «Μέλισσα».

δίδαξε (ὡς σχολάρχης) στὴ Μαρουτσαία Σχολὴ τῶν Ἰωαννίνων³, τὴν ὁποία ἀναγκάστηκε νὰ ἐγκαταλείψει χωρὶς τὴ θέλησή του⁴, «*φθονούμενος καὶ προπηλακισόμενος μέχρι σημείου οὐκ ἀνεκτοῦ*»⁵. Ἀμέσως μετὰ ἰδρύθηκε ἡ «Ἀθωνιάς Ἀκαδημία» στὸ Ἅγιον Ὄρος, τῆς ὁποίας ἔγινε διευθυντής. Τελικὰ ὅμως ἀναγκάστηκε νὰ φύγει βιαίως καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴ σχολή. Αἰτία; Καὶ στίς δύο περιπτώσεις ἡ πρωτοποριακὴ διδασκαλία του (μαθηματικά - φιλοσοφία) πού, ὅπως ἦταν ἀναμενόμενο, προκάλεσε ὀργισμένες ἀντιδράσεις: «*Δυστυχῶς ἡ σχολαρχία τοῦ Βουλγάρους μόνον ἐπὶ 5 ἔτη παρετάθη (1753-58), διότι ἐπισυνέβησαν διαφοραὶ καὶ παρεξηγήσεις μεταξὺ διδασκάλων (...), τῶν μαθητῶν ἑξῶθεν ὑποκινουμένων, ἰδίως ὑπὸ τοῦ Παλαμᾶ ζητοῦντος τὴν σχολαρχίαν, ὥστε ἀνὴρ οἷος ὁ Βούλγαρις, μὴ ἀνεχόμενος τὴν ἀξιοθρήνητον ταύτην κατάστασιν παρητήθη, ἀφ' οὗ ἐτόλμησαν καὶ σωματικῶς νὰ κακοποιήσωσιν αὐτόν*»⁶. Δαρμένος, ἐγκατέλειψε τὸ Ἅγιον Ὄρος (1758) γιὰ νὰ βρεθῇ στὴ Θεσσαλονίκη, στὴν ὁποία ἰδιώτευσε μέχρι τὸ ἔτος 1761. Ἐκεῖ τὸν βρῆκε πρόσκληση τοῦ πατριάρχου Σεραφεῖμ Β', νὰ ἀναλάβῃ σχολάρχης τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς. Στὴ θέση αὐτὴ ἔμεινε γιὰ μικρὸ χρονικὸ διάστημα, διότι περιέπεσε ὑπὸ δυσμένεια καὶ ἐγκαταλείποντας τὴν Πόλη πῆγε στὴ Λειψία, ὅπου καὶ ἐξέδωσε τὰ φιλοσοφικὰ συγγράμματά του. Ἐκεῖ ἐκφράστηκε ἀνοιχτὰ ὡς ὁπαδὸς τοῦ θεμελιωτῆ τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας Leibniz (1646-1716) καὶ τοῦ Ἀγγλοῦ φιλοσόφου Λόκ (Locke) (1632-1704). Ὁ δεῦτερος ἀρνιόταν τὴ μεταφυσικὴ σκέψη καὶ ἔλεγε πὼς οἱ παραστάσεις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐμπειρίας μας. Ὁ Λόκ, ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τῶν κλασικῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, γύρευε νὰ συμβιδῶσῃ τὴ θρησκεία μὲ τὸν Ὁρθὸ Λόγο καὶ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ θείου τὴ λογάριζε ἀποδείξιμη καὶ ὄχι ἔμφυτη. Ἐπίσης καὶ στὴν πολιτικὴ του στάση ἐλλήνιζε, ἐφόσον ὑποστήριξε πὼς ἡ βασιλεία ὑπάρχει «ἐλέω λαοῦ» καὶ ὄχι «ἐλέω Θεοῦ»· ἄρα ἦταν ἀνακλητή. «*Ὁ Βούλγαρις δὲν εἶχε δέβαια οὔτε τίς ἱκανότητες τοῦ Ἀγγλοῦ φιλοσόφου οὔτε τὴ συνέπειά του*»⁷, συμπεραίνει ὁ Φωτιάδης. Ἀπὸ τὴ Λειψία καὶ μετὰ ὁ Βούλγαρις βρέθηκε στὴ Ρωσία⁸. Ἡ τσαρίνα Αἰκατερίνη τὸν ἔκανε βιβλιοθηκᾶριό της καὶ ὕστερα, τὸ ἔτος 1776, ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Σλαβινίου καὶ τῆς Χερσῶνος. Τὸ 1801 ἀποτραβή-

3. Ὁ Βούλγαρις ἐγκατέλειψε γιὰ τέσσερα χρόνια (1746-1750) τὴ «*Μαρουτσαία Σχολή*», γιὰ νὰ ἀναλάβῃ σχολάρχης τῆς ἀνωτέρας σχολῆς «*Στοά*» τῆς Κοζάνης. Ἐπέστρεψε στὰ Ἰωάννινα ὡς σχολάρχης τῆς «*Μαρουτσαίας*» τὸ 1750, θέση τὴν ὁποία διατήρησε ὡς τὸ 1753, ὁπότε καὶ ἀνέλαβε σχολάρχης τῆς «Ἀθωνιάδος Σχολῆς».

4. Ὁ Τρύφων Εὐαγγελίδης σημειώνει, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Μπαλᾶνος - Βασιλόπουλος (σχολάρχης τῆς Μπαλαναίας Σχολῆς τῶν Ἰωαννίνων) ἦταν αὐτὸς πὺν διέδανε τόσο τὸν Μεθόδιο Ἀνθρακίτη ὅσο καὶ τὸν Εὐγένιο Βούλγαρι ὡς «*ἄθεους νεωτεριστὲς*» καὶ εὐθύνεται γιὰ τοὺς διωγμοὺς ἀμφοτέρων, κατὰ τὰ χρόνια πὺν δίδασκαν στὰ Ἰωάννινα (τόμος Α', σελίδα 158).

5. Τρύφωνος Ε. Εὐαγγελίδου Δ.Φ., «*Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας*», τόμος Α', σελίδα 161, Ἀθήνα 1936, ἀνατύπωση ἀπὸ τίς «*Ἀναστατικὲς Ἐκδόσεις - Διονυσίου Νότη Καραβία*», σειρά «*Βιβλιοθήκη Ἱστορικῶν Μελετῶν*».

6. Τρύφωνος Ε. Εὐαγγελίδου Δ.Φ. ὁ.π. Τόμος Α', σελ. 92.

7. Φωτιάδης, «*Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1821*», τόμος α', σελίδα 161, ἐκδόσεις «*Μέλισσα*».

8. Ὁ Τρύφων Εὐαγγελίδης ἀναφέρει, ὅτι τὸ ἔτος 1761 ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις ὡς σχολάρχης τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας (1760-1761) κατηγορήθηκε ὅτι δίδασκε μαθηματικά καὶ θεωρεῖ ὅτι αὐτὴ

χτηκε στο μοναστήρι του Ἀλέξανδρου Νέφσκι καὶ τὸ 1806 πέθανε. Ἡ συγγραφικὴ του ἐργασία εἶναι ἀπέραντη. Ἐγραψε φιλοσοφικά, θεολογικά καὶ ἐπιστημονικά βιβλία. Μετέφρασε ἀρχαίους συγγραφεῖς ὅπως τὸν Βιργίλιο (σὲ στίχους ὁμηρικοὺς) ἀλλὰ καὶ ξένους συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς του. Τὸ βιβλίο ὅμως μὲ τὸ ὁποῖο ἔγινε ξακουστὸς εἶναι ἡ «Λογική». Τὸ εἶχε διδάξει σὲ ὅλες τὶς σχολὰς ἀπὸ τὶς ὁποῖες πέρασε ὡς δάσκαλος καὶ ἀπετέλεσε γιὰ πολλὰ χρόνια μετὰ τὴ δόση μελέτης τῆς φιλοσοφίας στὰ ἑλληνικά σχολεῖα. Στὰ νιάτα του ὑπῆρξε ὁπαδὸς καὶ μεταφραστὴς τοῦ Βολταίρου, ἐνῶ στὰ γεράματά του πέρασε στὴ συντηρητικὴ παράταξη σὲ σημεῖο τέτοιο, πὺν ἐνῶ ὡς νέος ἐκθείαζε τὸν Βολταίρο, ἔφθασε νὰ τὸν κατατάσῃ στὰ «μεγάλα καὶ ἐξακονστὰ ἐπὶ δυσσεβεῖα ὀνόματα». (Βλέπετε καὶ τὸ ἄρθρο: «Εὐγ. Βούλγαρις: ὁ ἐλληνίζων κληρικὸς καὶ ὁ ἐξαναγκασμὸς του σὲ ἰσόδια αὐτοεξορία», στὸ «Δαυλό», τ. 173, σελ. 10471.)

«Διὰ νυκτὸς ὡς δραπετῆς» σῶζεται στὴ Ρωσία

Διάδοχος τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως θεωρεῖται ὁ **Νικηφόρος Θεοτόκης**, ἐπίσης Κερκυραῖος, γεννημένος τὸ 1731. Καὶ αὐτὸς ἀφοῦ ὠλοκλήρωσε τὴ μαθητεία στὴν πατρίδα του, πῆγε στὴν Ἰταλία γιὰ νὰ συνεχίσῃ μὲ ἀνώτερες σπουδές. Ὅταν ἀποφοίτησε, γύρισε καὶ ἔμεινε γιὰ λίγο στὴν Κέρκυρα ὡς δάσκαλος καὶ κληρικὸς. Ὁ πατριάρχης Σαμουήλ Χαντζερῆς τὸν προσκάλεσε στὴν Πόλη. Ἀνταποκρίθηκε, μὰ δὲν ἄργησε νὰ δυσανεστηθῇ ἀπὸ τὸν συντηρητισμὸ τῶν ἀρχιερέων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀρνητικὰ διατεθειμένοι ἔναντι τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν.

Ἐτσι δὲν ἄργησε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας καὶ νὰ βρεθῇ στὴ Λειψία, στὴν ὁποία καὶ τύπωσε τὰ ἔργα του μακριὰ ἀπὸ τὴ λογοκρισία καὶ τὴ συντήρηση τῆς Ἀνατολῆς. Ἀργότερα ἀνέλαβε τὴ διεύθυνση τῆς Αὐθεντικῆς Σχολῆς στὸ Γιάσι (Ἰάσιο) τῆς Μολδαβίας. Τόλμησε νὰ νεωτερίσῃ, διδάσκοντας στοὺς μαθητὲς του φυσικὴ, πρᾶγμα πὺν προκάλεσε τὴν ὀργὴ τῶν συντηρητικῶν. Ἐγινε στόχος καὶ ἀναγκάσθηκε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ πάντα «διὰ νυκτὸς ὡς δραπετῆς», γιὰ νὰ καταλήξῃ στὴ Ρωσία, ὅπου καὶ διαδέχθηκε τὸν Βούλγαρι στὸν ἀριεπισκοπικὸ θρόνο Σλαβινίου καὶ Χερσῶνος. Τὴ θέση του πῆρε ὁ Ἰώσηπος Μοισιόδακας· καὶ αὐτὸς ὅμως, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, δὲν εἶχε πολὺ μέλλον στὴν Αὐθεντικὴ Σχολή. Ἐπειδὴ τόλμησε νὰ διδάξῃ τὰ μαθηματικὰ ὡς εἰσαγωγὴ στὴν φιλοσοφία, ἀναγκάστηκε μὲ τὴ σειρά του νὰ ἐγκαταλείψῃ ἐπίσης νύχτα τὸ Γιάσι, διωγμένος ἀπὸ τοὺς θρησκώληπτους Ρωμοὺς, τοὺς ἴδιους πὺν κυνήγησαν καὶ τὸν προκάτοχό του Θεοτόκη. «Μὲ τὸν Θεοτόκη», σημειώνει ὁ Φωτιάδης, «κλείνει ἡ περίοδος αὐτὴ τοῦ διαφωτισμοῦ. Στηριζόταν κύρια σὲ φωτισμένους κληρικούς, πὺν οἱ περισσότεροὶ τοὺς σπούδασαν στὴν Εὐρώπη. Ὁ ἀνώτερος κληρὸς στρέφεται πρὸς τὸν συντηρητισμὸ καὶ ἡ προοδευτικὴ σκέψη γίνεται πιά ὅλο καὶ περισσότερο κτῆμα τῆς πρωτοεμφανιζόμενης στὸν ἑλληνικὸ χῶρο ἀστικῆς τάξης»⁹.

ἦταν καὶ ἡ βασικὴ αἰτία τῆς τελικῆς ἀποδημίας του στὴ Ρωσία (ὁ.π., τόμος Β', σελ. 398).

9. Φωτιάδης, ὁ.π., τόμος α', σελίδα 163.

Ὁ Κολοκοτρώνης γιὰ τὸ ρόλο τοῦ Πατριαρχείου

Καλύτερη ἀπόδειξη γιὰ τὸν ἀρνητικὸ ρόλο τῆς Ἐκκλησίας στὴν παιδεία τῶν ὑπόδουλων Ρωμιῶν καὶ στὴν ἀγαστὴ συνεργασία τῆς μετὰ τοὺς Ὁθωμανοὺς δὲν βρῖσκουμε ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ ἴδιου τοῦ ἀρχιστράτηγου τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821, Θεόδωρου Κολοκοτρώνη. Ὁ «*Γέρος τοῦ Μοριᾶ*», σὲ λόγο του ποὺ ἔδωκε τὸ Νοέμβριον τοῦ 1838, ἀπευθυνόμενος στὰ παιδιά τοῦ γυμνασίου τῆς Ἀθήνας, ἔδωκε τὰ πράγματα στὴ σωστή τους θέση. Κατακεραύνωσε τοὺς ἀρχιερεῖς γιὰ τὴν ἐσκεμμένη τους ἐχθρότητα κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας –στὰση ποὺ διαιωνίζε τὴν ὀθωμανικὴ κατοχὴ– καὶ ἀναγνώρισε στοὺς ἀρχαιολάτρες διαφωτιστὲς τὴν εὐθύνη γιὰ τὸ ξέσπασμα τῆς Ἐπανάστασης καὶ τὴν ἀναγέννηση τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὰ ρωμαίικα σκοτάδια. Τὰ λόγια του μέχρι καὶ σήμερα στέκονται καταπέλτης ἀπέναντι στὰ μυθεύματα περὶ διάσωσης τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, ἐνῶ στὶς ἀπόψεις του εὐθυγραμμίζεται πλήρως μετὰ τὸν Ἀνώνυμο συγγραφέα τῆς «*Ἑλληνικῆς Νομαρχίας*». Ἀναφέρει λοιπὸν ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης:

«Ὁ Σουλτᾶνος διώρισε ἕναν Βιτσερέ (ἀντιβασιλέα), ἕναν Πατριάρχη καὶ τοῦ ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸς καὶ ὁ λοιπὸς κληρὸς ἔκαμαν ὅ,τι τοὺς ἔλεγε ὁ Σουλτᾶνος. Ὑστερον ἐγιναν οἱ Κοτζαμπάσηδες (προεστοὶ) εἰς ὅλα τὰ μέρη. Ἡ τρίτη τάξις, οἱ ἔμποροι καὶ οἱ προκομμένοι, τὸ καλλίτερον μέρος τῶν πολιτῶν, μὴν ὑποφέροντες τὸν ζυγὸν, ἔφευγαν καὶ οἱ γραμματισμένοι ἐπῆραν καὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴν πατρίδα των, καὶ ἔτσι ἔμεινε ὁ λαὸς, ὅστις στερημένος ἀπὸ τὰ μέσα τῆς προκοπῆς ἐκατήντησεν εἰς ἀθλίαν κατάστασιν καὶ αὐτὴ αὐξάνει καθε μέρα χειρότερα· διότι, ἂν εὐρίσκετο μετὰ τὸν λαὸν κανεὶς μετ' ὀλίγην μάθησιν, τὸν ἐλάμβανε ὁ κληρὸς ὅστις ἔχει προνόμια, ἢ ἐσύρτο ἀπὸ τὸν ἔμπορον τῆς Εὐρώπης ὡς βοηθὸς του, ἢ ἐγίνετο γραμματικὸς τοῦ προεστοῦ. Καὶ μερικοὶ, μὴν ὑποφέροντες τὴν τυραννίαν τοῦ Τούρκου καὶ βλέποντες τὰς δόξας αὐτῆς καὶ τὰς ἡδονάς, ὅπου ἀπελάμβαναν αὐτοί, ἄφηναν τὴν πίστην τους καὶ ἐγίνοντο μουσουλμᾶνοι. Καὶ τοιοῦτοτρόπως κάθε ἡμέρα ὁ λαὸς ἐλίγνευε καὶ ἐπτώχαινε».

Στὴ συνέχεια τοῦ λόγου του ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης μαρτυρεῖ, ὅτι οἱ ραγιαδάδες Ρωμιοὶ συνειδητοποίησαν τὴν ἑλληνικὴ τους καταγωγὴ καὶ δάλθηκαν νὰ ἀπελευθερωθοῦν ἀπὸ τὸν κατακτητὴ, μόνον ὅταν ἦρθαν σὲ ἐπαφὴ μετὰ τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματείας (φιλοσοφία καὶ ἱστορία). Τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων συγγραφέων (φιλοσόφων, ἐπιστημόνων καὶ ἱστορικῶν), ἄγνωστα στὴν κατεχόμενη Ἑλλάδα ἐξαιτίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀπαγορεύσεων, ἔφτασαν στὰ χεῖρα τῶν ὑπόδουλων ἐξαιτίας τῶν φιλότιμων προσπαθειῶν τῶν ξενιτεμένων –στὶς χῶρες τῆς Δύσης– Ἑλλήνων διαφωτιστῶν. Μόνον ὅταν ἀντιλήφθηκαν ὅτι ἦσαν ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων (καὶ ὄχι Ρωμαῖοι - Ρωμιοί, ὅπως τοὺς ἠθέλε ἡ Ἐκκλησία), οἱ ὅποιοι Ἑλληνες φημίζονταν γιὰ μεγάλα κατορθώματα, θέλησαν νὰ τοὺς μοιάσουν καὶ γι' αὐτὸ ἐπαναστάτησαν. Ὁ στρατηγὸς καταλήγει:

«Εἰς αὐτὴν τὴν δυστυχημένην κατάστασιν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς φυγάδες γραμματισμένους ἐμετάφραζαν καὶ ἔστειλαν εἰς τὴν Ἑλλάδα βιβλία –καὶ εἰς αὐτοὺς πρέπει νὰ χροστοῦμε εὐγνωμοσύνην, διότι εὐθὺς ὅπου κανένας ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν

Εὐγένιος Βούλγαρις.

ἀπλὸ λαὸ ἐμάνθανεν τὰ κοινὰ γράμματα, ἐδιάβαζεν αὐτὰ τὰ διδλία, καὶ ἔδλεπε ποιούς εἶχαμε προγόνους, τί ἔκαμεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἀριστείδης, καὶ οἱ ἄλλοι παλαιοί μας, καὶ ἐδλέπαμε καὶ εἰς ποίαν κατάστασιν εὕρισκόμεθα τότε. Ὅθεν μᾶς ἦλθεν εἰς τὸ νοῦ νὰ τοὺς μιμηθοῦμε καὶ νὰ γίνωμε εὐτυχέστεροι. Καὶ ἔτσι ἔγινεν καὶ ἐπροόδεν ἡ Ἑταιρεία»¹⁰.

Ἀφορίζονται Φυσικὴ, Μαθηματικά, Λογικὴ

Πρὶν τὸ ξέσπασμα τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ ἡ ἐκπαίδευση στρεφόταν σχεδὸν ἀποκλειστικὰ γύρω ἀπὸ τὴν ἀποστήθιση μερικῶν κειμένων στὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ (συνήθως μέσα ἀπὸ ἐκκλησιαστικὰ κείμενα), στὴν ἐπισταμένη μελέτῃ τῶν κανόνων τῆς γραμματικῆς καὶ στὴ θεολογία. Ὁ διαφωτισμὸς προσπάθησε νὰ εἰσαγάγῃ τὶς θετικὰς ἐπιστῆμες, ὅπως τὰ μαθηματικά, τὴ γεωμετρία, τὴ φυσικὴ, τὴν ἀστρονομία καὶ τὴν «*ὕγιαίνουσα πειραματικὴ φιλοσοφία*», ὅπως ὠνόμαζαν τὰ νέα φιλοσοφικὰ ρεύματα τῆς Δύσης. Αὐτὴν φοβόταν ἡ Ἐκκλησία περισσότερο ἀπὸ κάθε τι ἄλλο. «*Οἱ συντηρητικοί*», γράφει ὁ Πανοῦτσος, «*καὶ μαζί τους ἡ ἐπίσημη Ἐκκλησία νομίζουν ὅτι μποροῦν νὰ ἐκτρέψουν τοὺς νέους ἀπὸ τὴν πίστη τῶν πατέρων τους*». Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, στὴν προσπάθειά της νὰ ἀποτρέψῃ τὴν εἰσαγωγή τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν στίς ὀθωμανικὰς ἐπαρχίες, δὲν δίστασε νὰ ἀφορίσῃ καὶ νὰ ἀναθεματίσῃ ἀλήθειες τῆς ἐπιστῆμης καὶ τῆς φύσης, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸ ἡλιοκεντρικὸ σύστημα. Ἔτσι τὸ ἔτος 1797 ὁ σχολάρχης τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς Σέργιος Μακρᾶιος ἀνέλαβε τὴ «*θεάρεστη*» ἀποστολὴ γιὰ λογαριασμὸ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἡλιοκεντρικὴ θεωρία, ποὺ εἶχε διατυπωθῇ ἀπὸ τὸν Κοπέρνικο¹¹, ὡς λαθεμένη. Ὁ Σέργιος Μακρᾶιος ἔθεσε μάλιστα σὲ κυκλοφορία ἓνα διδλιαράκι, μὲ τοῦτο τὸν πομπώδη τίτλο, ποὺ ἀπὸ μόνος του μιλεῖ γιὰ τὴ βλακεία τοῦ περιεχομένου: «*Τρόπαιον κατὰ τοῦ κοπερνικοῦ συστήματος*»...

Φυσικὰ δὲν ἔλειψαν οἱ ἀφορισμοὶ καὶ οἱ διώξεις ὅλων ἐκείνων τῶν δασκάλων διαφωτιστῶν, οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦσαν ὑπὸ ἀντίξοες καὶ ἐχθρικὰς συνθῆκες νὰ δώσουν παιδεὶα ἑλληνικὴ (δηλαδὴ ἐπιστημονικὴ) στοὺς ὑπόδουλους Ρωμοίους. Ὁ **Χριστόδουλος Παμπλέκης** ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανία (1743-1793), ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸν Σπινόζα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν πατρῷα φιλοσοφία, ἔγραψε τὸ 1786 τὸ μὲ πανθεϊστικὰς τάσεις διδλίο του «*Περὶ φιλοσόφου, φιλοσοφίας, μεταφυσικῶν καὶ θείων ἀρχῶν*». Στὸ περιεχόμενον τοῦ ἔργου τοῦ ἀρνῆθηκε τὰ θαύματα καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο τὸ Πατριαρχεῖο τὸν ἀφώρισε. Οἱ φίλοι του ὅμως ὄχι μόνον δὲν ἔπαψαν νὰ τὸν θαυμάζουν καὶ νὰ τὸν ὑποστηρίξουν, ἀλλὰ καὶ σὰν πέθανε τοῦ ἔστησαν μνημεῖο σ' ἓνα ἀπὸ τὰ δημόσια πάρκα τῆς Λειψίας.

10. Τερτσέτης, «*Ἀπαντα*», ἐκδόσεις Βαλέτα (1953), τόμος Γ', σελίδα 254.

11. Ἡ ἡλιοκεντρικὴ θεωρία δὲν εἶναι φυσικὰ ἀνακάλυψη τοῦ Κοπέρνικου, ἀλλὰ τοῦ Ἑλλήνα φιλοσόφου Ἀρίσταρχου ἀπὸ τὴν Σάμο (320-250 π.Χ.), ὁ ὁποῖος πρῶτος ὑπεστήριξε ὅτι ἡ γῆ κινεῖται σὲ τροχιά γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ παρὰλληλα περιστρέφεται γύρω ἀπὸ τὸν ἄξονά της. Γιὰ τὸ ἡλιοκεντρικὸ σύστημα εἶχαν μιλήσει καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι σοφοὶ ὅπως ὁ Ἀναξίμανδρος, οἱ Πυθαγόρειοι καὶ ἰδιαίτερα ὁ Φιλόλαος κ.ἄ.

Νικηφόρος Θεοτόκης.

Ὁ Κούμας σημειώνει σχετικά: «*Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους καὶ μόνη ἡ διδασκαλία τῶν μαθηματικῶν ἐθεωρεῖτο ὡς πηγὴ τῆς ἀθείας, τῆς ὁποίας πρῶτον ἀποτέλεσμα ἦτον ἡ κατάργησις τῆς νηστείας*». Βεβαίως καὶ ὁ Κούμας γνώρισε, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, ἀντίστοιχους διωγμούς.

Ἄλλος διαφωτιστὴς ποὺ βρέθηκε στὸ στόχαστρο τοῦ ἱερατείου ἦταν ὁ **Στέφανος Δούγκας**¹², ποὺ γεννήθηκε στὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνα στὸν Τύρναβο καὶ πέθανε τὸ 1830. Αὐτὸς σπούδασε στὴ Γερμανία καὶ ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τὴ φιλοσοφία τοῦ Shelling. Γυρεύοντας νὰ μορφώσῃ τοὺς ὑπόδουλους συμπατριῶτες του, ἀγόρασε μὲ δικὰ του χρήματα ὄργανα φυσικῆς, ἀστρονομίας καὶ χημείας καὶ τὰ ἔστειλε στὰ Ἀμπελάκια, μὲ τὴν ἐπιθυμία νὰ ἀνοίξῃ μαζὶ μὲ ἄλλους πανεπιστήμιο σ' αὐτά. Τὸ Πατριαρχεῖο ὅμως τὸν κατηγοροῦσε, πὼς «*ἐπιχειρεῖ ὁ τολμητίας οὗτοσί ἐν τοιούτῳ προσήματι τῇ φιλοσοφικῇ ἐγκαθιδρυθεὶς οὐ μετ' ὀλίγης φαντασίας ἔδρα, τὴν φυσικὴν μετὰ τῆς ἀλγεβραϊκοαριθμητικῆς παράδοσιν, ἀσυμδιδάστως πάντῃ καὶ πάντως, τῇ θεοπνεύστῳ συμβιδάξιν Γραφῇ*». Σήμερα ἡ ὁμολογία τοῦ παραλογισμοῦ τοὺς εἶναι φαινότερη τοῦ ἡλίου, τότε ὅμως ὁ Δούγκας βρέθηκε ἀντιμέτωπος μὲ τὸν ἀφορισμό, πρᾶγμα ποὺ πρέπει νὰ τὸν τρομοκράτησε, διότι ἀναγκάστηκε νὰ ἀπαρνηθῇ τὸν σκοπὸ του. Ὁ Τρύφων Εὐαγγελίδης, γράφει γιὰ τὸν Δούγκα: «*Πρῶτῃν σχολάρχης τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας. Ἐπειτα ἡγούμενος καὶ ἀρχιμανδρίτης τοῦ ἐν Ἱασίῳ Μετοχίου τῆς Μονῆς Βατοπεδίου Ρακετώσης. Τῷ 1815 κατήγγειλεν αὐτὸν ὁ ἐν Μολδαβίᾳ παροικῶν Δωρόθεος Βουλισμᾶς τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ὡς διδάσκοντα τὰ φυσικὰ καὶ φιλοσοφικὰ παρὰ τὰ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας πρεσβευόμενα, κατὰ τὸ σύστημα τοῦ διδασκάλου του Σέλιγγ. Καὶ ἠναγκάσθη ν' ἀποστείλῃ τὰ ἔργα του, ἅπερ κατεκρίθησαν καὶ ὑπεχρεώθη νὰ ὑποβάλῃ **λίβελλον πίστεως**, ἐκδοθέντα ὑπὸ Γεδεών, δι' οὗ ἀπεδέχθη τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἐκκλησίας λέγων: "ὅτι ἀπερισκέπτως καὶ χωρὶς πνεύματος τὰ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος εἰσηγεῖτο"*».¹³

Γραματοδιδάσκαλοι ἀντὶ κλασικῶν φιλολόγων

Ὅσὸ ὑπῆρξαν ἄλλοι ποὺ δὲν δέιλιασαν καὶ συνέχισαν τὸν ἱερὸ ἀγῶνα παιδεύσεως τοῦ ἔθνους, ὅπως ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς. Καὶ ὅσο οἱ ἰδέες τοῦ διαφωτισμοῦ γίνονταν οἰκεῖες στοὺς Ἕλληνες, ὅσο περισσότερο οἱ θετικὲς ἐπιστῆμες ἐπέστρεφαν στὸν τόπο ποὺ τὶς γέννησε, τόσο περισσότερο ἡ Ἐκκλησία προσπαθοῦσε νὰ βρῇ στηρίγματα στὸ δικό της ἐκπαιδευτικὸ σύστημα, τὸ ὁποῖο περιοριζόταν στὴ σχολαστικὴ διδασκαλία τῶν κανόνων τῆς γραμματικῆς καὶ ἀπέκλειε κάθε ἄλλη γνώση. «*Τὸ μεγάλο ὄχνη*», γράφει ὁ Πανοῦτσος, «*εἶναι ἀνέκαθεν ἡ Γραμματικὴ· αὐτὴ ἐξασφαλίζει ἀνέκαθεν τὴν ὀρθο-*

12. Ὁ λόγος τῆς φοβίας τοῦ Στέφανου Δούγκα ἴσως νὰ ὀφείλεται στὸ γεγονός, ὅτι ἦταν διάκονος καὶ ρεφερενδᾶριος τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, ὅπως τὸν ἀναφέρει ὁ Τρύφων Εὐαγγελίδης. Ὁ ἴδιος συγγραφέας μᾶς ἀποκαλύπτει, ὅτι οἱ ὑπόλοιποι «*συνεργοί*» τοῦ Δούγκα στὴν ἀποτυχημένη προσπάθεια ἰδρύσεως πανεπιστημίου στὰ Ἀμπελάκια, ἦταν οἱ ἐξῆς: Χριστόπουλος, Ἀνθίμος Γαζής, Γρ. Κωνσταντᾶς καὶ ἀδελφοὶ Καπετανάκη.

13. Τρύφωνος Ε. Εὐαγγελίδου Δ.Φ., ὅ.π., τόμος Β', σελίδα 399.

φροσύνη και τὴν ὀρθοδοξία».

[Δὲν εἶναι τυχαῖο πὺν ἀκόμη καὶ σήμερα (ἔτος 2003) τίποτα δὲν ἔχει ἀλλάξει ἀπὸ τότε, ἐφόσον στὴ λεγόμενη Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἡ Ἑλληνικὴ Φιλοσοφία δὲν διδάσκεται! Οἱ φοιτητὲς τὸ μόνο πὺν διδάσκονται –στὴν οὐσία– εἶναι κανόνες γραμματικῆς, ἐνῶ οἱ ἀπόφοιτοι τῆς ἐν λόγω σχολῆς ἀποκαλοῦνται φιλόλογοι μὲ μόνη ἐπιστημονικὴ εἰδίκευση τὴ διδασκαλία τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας, ὅπως οἱ ἀντίστοιχοι «γραμματικοί» τῆς Τουρκοκρατίας· οἱ πλεῖστοι δὲ τῶν φιλολόγων μας ἀγνοοῦν στὸ σύνολό τῆς τὴν Ἑλληνικὴ Φιλοσοφία. Ἴσως ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν εἶναι ἡ μόνη τοῦ εἵδους ἀνὰ τὸν κόσμο, πὺν ἀγνοεῖ ἀπὸ τὸ πρόγραμμα διδασκαλίας τῆς τὴν Ἑλληνικὴ Φιλοσοφία. Ἔτσι ἡ ρωμαϊκὴ πνευματικὴ κατοχὴ διαιωνίζεται. Ὁ λόγος βεβαίως γίνεται πλέον ξεκάθαρος στὸν ἀναγνώστη: ἡ Ἑλληνικὴ Φιλοσοφία εἶναι ὁ μόνος πραγματικὸς κίνδυνος γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Ὁ Ὁρθὸς Λόγος τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἡ μόνη μέθοδος σκέψης πὺν ἀπελευθερώνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ σκοτάδια τῆς δεισιδαιμονίας, πὺν ἐπιμελῶς καλλιεργοῦν οἱ Ἰουδαιοχριστιανοὶ ἐπὶ 16 αἰῶνες στὰ ποιμνιά τους. Μὴν ἀποροῦμε λοιπὸν γιὰ τὰ δεινὰ τῆς πατρίδας μας καὶ γιὰ τὴν ἀπαιδευσιὰ τῶν νέων μας, ἐφόσον βλέπουμε ὅτι τὸ σύγχρονο ἐκπαιδευτικὸ μας σύστημα ἀναπαράγει μηχανισμοὺς παραγωγῆς ὑπόδουλων συνειδήσεων, μιμούμενο κατὰ γράμμα τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐκπαίδευση τῶν ἐτῶν τῆς τουρκοκρατίας.]

Τὸ ἔτος 1819 ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε' καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἔβγαλαν μίαν ἐγκύκλιον, μὲ τὴν ὁποία στράφηκαν κατὰ τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας, ὑπεραμνύόμενοι τῆς στεῖρας γραμματικῆς. Γράφουν: *«Ἐπιτολᾷζει ἐνιαχοῦ μία καταφρόνησις περὶ τὰ Γραμματικὰ μαθήματα καὶ διόλον παράδλεψις περὶ τὰς Λογικὰς καὶ Ρητορικὰς τέχνας, καὶ περὶ αὐτὴν ἐπὶ πάσῃ τὴν διδασκαλίαν τῆς ὑψηλοτάτης Θεολογίας, προερχομένη ἐκ τῆς ὀλοτελοῦς ἀφοσιώσεως μαθητῶν ὁμοῦ καὶ διδασκάλων εἰς μόναν τὰ μαθηματικὰ καὶ τὰς ἐπιστήμας, καὶ ἀδιαφορία εἰς τὰς παραδεδομένας νηστείας, προκύπτουσα ἐκ τινων διεφθαρμένων ἀνδραρίων, τὰ ὅποια καθὼς τὰ ζιζάνια μεταξὺ τοῦ καθαροῦ σίτου, οὕτω καὶ αὐτὰ μεταξὺ τῶν πεπαιδευμένων τοῦ Γένους ἀνεφύησαν, πλανώμενα ὑφ' αὐτῶν, καὶ πλανῶντα τοὺς ἀφελεστέρους καὶ ἀπεριφράκτους τὴν διάνοιαν».*

Μένει ἀναυδος κανεὶς μὲ τὸν μεσαιωνικὸ φανατισμὸ τῶν ἀρχιερέων τῆς Ὁρθοδοξίας, οἱ ὅποιοι ἀποκαλοῦν μὲ μῖσος τοὺς θετικούς ἐπιστήμονες *«διεφθαρμένα ἀνδράρια»*. Καὶ ἂν ἀπορῇ κανεὶς, γιὰτὶ οἱ ἐπιστήμονες διαφωτιστὲς ἦταν *«ζιζάνια μεταξὺ τοῦ καθαροῦ σίτου»*, ἡ αἰτία ἦταν ἐπειδὴ μὲ τὶς διδασκαλίες τους ἀποσποῦσαν τοὺς νέους ἀπὸ τὴν τήρηση τῶν νηστειῶν. Τὸ θεόπνευστο διαιτολόγιο, λέμε ἐμεῖς, εἶναι προφανῶς σημαντικώτερο ἀπὸ τὴν παίδευση τῶν ἀνθρώπων, σημαντικώτερο ἀπὸ τὸ νὰ γίνουν οἱ δοῦλοι ἐλεύθεροι. Καὶ ὅμως παρὰ τὸν ἀγῶνα τῶν διαφωτιστῶν καθ' ὅλο τὸν 18ο αἰῶνα, τὸ ρωμαϊκὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα κατευθύνει ἀκόμα καὶ σήμερα τὶς τύχες τοῦ ἔθνους μας, ὀδηγώντας ὀλόκληρες γενεὲς Ἑλλήνων –στερημένες ἀπὸ τὸ φῶς τῆς προγονικῆς φιλοσοφίας– σὲ μεταφυσικὰ ἀδιέξοδα καὶ στὴν αὐτοκαταστροφὴ.

Ὁ Κοραῖς, ἀντιμέτωπος μὲ τὸν παραλογισμό τῶν ἐπισκόπων, ἀντέδρασε μὲ τὴν παρακάτω ἐξίσου ἀκραία δήλωση: «Περισσότερον ἤθελεν ὠφελῆσαι τὸ γένος σήμερον ὅστις καίει, παρὰ ὅστις γράφει Γραμματικάς».

Ἐνας ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτες τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ θῦμα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ **Ἰώσηπος Μοισιόδακας**, πού γεννήθηκε στὴν κωμόπολη Τσερναβόδα τῆς Ρουμανίας τὸ 1735. Νέος, φτωχός, ἀλλὰ γεμάτος ὄρεξη γιὰ μάθηση σπούδασε ἀρχικὰ στὴν Ἀθωνιάδα Ἀκαδημία, ὅπου καὶ χρίστηκε διάκονος μὲ τὸ ὄνομα Ἰώσηπος. Τὸ 1753 βρέθηκε στὴ Σμύρνη. Ἐκεῖ ἤρθε σ' ἐπαφὴ μὲ τοὺς προεστούς τῆς πόλης καὶ ζήτησε νὰ τὸν βοηθήσουν, ὥτε νὰ μπορέσῃ νὰ πάῃ στὴν Εὐρώπῃ νὰ σπουδάσῃ. Οἱ προσπάθειές του ὁμως βρῆκαν ἀσύμφωνο τὸ δάσκαλο Ἱερόθεο Δενδρινό, ὁ ὁποῖος ὡς ἄξιος ἐκπρόσωπος τοῦ ρωμαίικου ἀντιτασσόταν σὲ κάθε ἐπιστημονικὴ σπουδὴ. «Ἀθεῖζουσι, κατεδόα σφαδάζων ὁ ἀνὴρ, ὅσοι σπονδάξουσιν ἐν τῇ Φραγκίᾳ, καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν συναθεῖζουσι καὶ ἐτέρους», ὅπως περιγράφει ὁ ἴδιος ὁ Μοισιόδακας στὴν «Ἀπολογία» του τὸ μένος τοῦ Δενδρινοῦ. Τελικὰ τὸ 1760 κατώρθωσε νὰ πάῃ στὴν Πάντοδα τῆς Ἰταλίας. Ἐκεῖ ἐπηρεάσθηκε ἀπὸ τὶς ιδέες τοῦ Ἀγγλου φιλοσόφου Λόκ. Τὸ 1765 ἐπέστρεψε στὴ Βλαχία (Ρουμανία) καὶ ἀνέλαβε διευθυντὴς τῆς Αὐθεντικῆς Σχολῆς στὸ Γιάσι. Τοὺς μαθητὲς του δίδασκε στὴ δημοτικὴ καὶ τοὺς προέτρεπε νὰ μεταφράζουν στὴν καθομιλουμένη Ἑλληνικὴ τοὺς κλασικοὺς (Ἑλληνες) συγγραφεῖς, γιὰ νὰ χαροῦν τὴ σκέψῃ τους καὶ τὶς ιδέες τους. Παράλληλα ἀπέκλειε ἀπὸ τὴ μελέτῃ τῶν ἀρχαίων κειμένων τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς! Ὅταν ὁμως ἀποφάσισε νὰ καινοτομήσῃ ἀκόμα περισσότερο, εἰσάγοντας τὴ διδασκαλίαν τῶν μαθηματικῶν ὡς προπαίδεια τῆς φιλοσοφίας, προκάλεσε τὴν ὀργὴν τοῦ ρωμαίικου κατεστημένου. Τὸ 1777 ἀναγκάστηκε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴ θέση του. Ἀρρωστος (ἐπάσχε ἀπὸ φυματίωση) περιπλανᾶται ἀρχικὰ στὴ Βενετία, μετὰ στὴν Τεργέστη καὶ καταλήγει τελικὰ στὴ Βιέννη. Ὁ ἴδιος περιγράφει τὴν κατάστασίν του ὡς ἐξῆς: «Κατήντησα ἀλήτης ἐν ταῖς ἀλλοδαπαῖς, ἐπιθυμῶν πολλάκις αὐτὴν τὴν ἐπιούσιαν τροφήν, γεγηρακῶς παρὰ καιρὸν ὑπὸ τῶν κακουχιῶν, καὶ τὸ δεινότατον, τέλος, ἀνδρὶ αἰσθητικῷ, ἀντιπολεμῶν ἀεὶ τὴν ἀτιμία (...). Ἴδου τὸ γέρας, τὸ ὁποῖον ἀπονέμει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ γένος ἡμῶν τοῖς πεπαιδευμένοις»¹⁴. Καὶ ὅλα αὐτὰ ἐπειδὴ τόλμησε νὰ διδάξῃ μαθηματικά¹⁵...

Στέφανος Μυτιληναῖος

[Στὸ ἐπόμενο τεύχος: Βενιαμὶν ὁ Λέσβιος, Α. Κοραῖς, Κ. Κούμας, Α. Πάριος. – Ἐμπρησμοὶ Σχολῶν ἀπὸ τὸ Ἱερατεῖο.]

14. «Ἀπολογία», σελίδες 81-83.

15. Ὁ Τρύφων Εὐαγγελίδης γράφει γιὰ τὸν Ἰώσηπο Μοισιόδακα: «Ἰώσηπος Μοισιόδαξ: Ἐδίδαξεν ἐπ' ὀλίγον ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ τὸ 1776 ἀναχωρήσαντος ἐξ Ἰασίου τοῦ Θεοτόκη, ἐδίδαξε τὸ ἑ αὐτός. Παραιτηθεὶς δὲ ἀπῆλθεν εἰς Βενετίαν, Τεργέστην καὶ Βιέννην τῷ 1780. Τῷ 1776 ἐκαλεῖτο Ἰωσήφ. Ἐδίδαξε δὲ μόνον 55 μαθήματα· ἀλλὰ κατηγορήσαντες αὐτὸν ὡς διδάσκοντα ἀριθμητικὴν ὡς μπακάλης, ὡς προηγουμένως τὸν Θεοτόκην, ἠνάγκασαν νὰ φύγῃ, ὡς ἔφηνε νύκτωρ καὶ ὁ Θεοτόκης. Τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Ἀκαδημίᾳ προσήψαν καὶ τῷ Εὐγενίῳ Βουλγάρεϊ, τῷ 1761» (Τόμος 6', σελίδα 398).

ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΤΟΥ ΑΡΧΙΜΗΔΗ Ο «ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΚΟΣ ΛΟΓΙΣΜΟΣ»

Τί «ἀνέγνωσαν» οἱ Σάιρο καὶ Νέτς;

Ο ἐπιφανὲς ἱστορικός τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Μαθηματικῆς ἐπιστήμης Εὐάγ. Σ. Σταμάτης μεταξὺ τῶν σπουδαίων ἔργων του γιὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες Μαθηματικούς ἐξέδωσε σὲ τέσσερις ὀγκώδεις τόμους καὶ τὰ «Ἑξαιρέτως Ἀρχιμήδους» (τόμος Ι, μέρη δύο, 1970· τόμος ΙΙ 1973· τόμος ΙΙΙ 1974· ἔκδοσις Τεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἑλλάδος). Ἡ ἀνωτέρω ἔκδοση τῶν «Ἀπάντων τοῦ Ἀρχιμήδους» εἶναι «ἐξαιρετικῶς πολύτιμος» καὶ ἡ «περισσότερον πλήρης ὅλων τῶν ὑπαρχουσῶν ἐκδόσεων τῶν ἔργων τοῦ Ἀρχιμήδους». Κατὰ τὴν διεθνή κριτικὴ καὶ γιὰ τὰ ἑλληνικὰ δεδομένα ἡ ἔκδοση αὐτὴ εἶναι μνημειώδης καὶ θὰ παραμείνῃ ἀνεπανάληπτη.

Στὴν εἰσαγωγὴ τοῦ πρώτου μέρους τοῦ πρώτου τόμου τῆς ἐκδόσεως τῶν «Ἀπάντων τοῦ Ἀρχιμήδους» ὁ Εὐάγ. Σ. Σταμάτης ὑποστηρίζει, ὅτι ὁ Ἀρχιμήδης στὰ ἔργα του: 1. «Τετραγωνισμὸς παραβολῆς» (τοῦ ὁποίου ὁ ἀρχικὸς τίτλος ἦταν: «Τετραγωνισμὸς ὀρθογωνίων κώνου τομῆς»)· 2. «Περὶ κωνοειδῶν καὶ σφαιροειδῶν» (κωνοειδῆ καλεῖ τὰ ἐκ περιστροφῆς παραβολοειδῆ καὶ ὑπερβολοειδῆ, ἐνῷ σφαιροειδῆ τὰ ἐκ περιστροφῆς ἑλλειψοειδῆ)· καὶ 3) «Περὶ τῶν Μηχανικῶν Θεωρημάτων πρὸς Ἑρατοσθένην Ἐφοδος (= μέθοδος)» κάνει χρῆσιν Ὀλοκληρωτικοῦ Λογισμοῦ.

Ἡ ΥΠΟΠΤΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΑΡΧΙΜΗΔΗ ΣΕ ΞΕΝΟ ΕΝΤΥΠΟ

Γιὰ νὰ εἶναι κάποιος συνεργάτης τοῦ «Δαυλοῦ» συνεπής, μετὰ ἀπὸ τὸν αὐτοχαρακτηρισμὸ του σὰν περιοδικοῦ «Πρωτοποριακῆς Ἑρευνας», θὰ πρέπει ἡ πρώτη σελὶς μέρεινά του νὰ εἶναι ἡ ἀποφύγη τῆς προβολῆς συλλογῆς, τῶν γνώσεων τρίτων, ποὺ μπορεῖ νὰ προκαλέσουν τὸ δικαιολογημένο θαυμασμὸ γιὰ τὴν ἐμβριθεῖα τῶν γνώσεων τοῦ μελετητοῦ, δὲν θὰ διαθέτουν ὅμως τὴν ἑλξη τῆς πρωτοποριακῆς παρουσίας τῶν ἀπόψεων τοῦ γράφοντος ἐπὶ τοῦ θέματός του.

Τὸν κανόνα αὐτὸ προσπάθησε, ἀνεπιτυχῶς ὅμως, νὰ τηρήσῃ ὁ ἀρθρογράφος τοῦ παγκοσμίως γνωστοῦ ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ «**Physics Today**» στὸ ἀρθρο του μὲ τίτλο «**Ἡ προέλευσις τῆς Μαθηματικῆς Φυσικῆς**» καὶ ὑπότιτλο «**Ἐνα παλαιὸ ἐρώτημα**». Πρόκειται γιὰ τὴν παρουσίαση τοῦ σημειωματαρίου τοῦ Ἀρχιμήδους, ποὺ περιλαμβάνει μερικὲς χειρόγραφες ἐργασίες του. Τὸ σημειωμάτιο αὐτὸ ἐπωλήθη σὲ δημοπρασίᾳ στὴ Νέα Ὑόρκη τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1998· στὴ δημοπρασίᾳ δὲ αὐτὴ μειοδότησε καὶ τὸ ἑλληνικὸ δημόσιο. Δυστυχῶς, ὅταν τὰ αὐθεντικά κείμενα τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων μας θορύβονται στὰ χέρια μὴ Ἑλλήνων καὶ μεταφράζονται καὶ ἐρμηνεύονται μὲ ξένες νοοτροπίες, τότε παρα-

Τὸ παλίμψηστον τοῦ Walters Art Museum τῆς Βαλτιμόρης μὲ τὸ κείμενο ριξε πλήρως τὸν Διαφορικό καὶ Ὁλοκληρωτικό Λογισμό. Οἱ ἐρευνητές «σαν» τὸ παλίμψηστον καὶ διαπίστωσαν τίς γνώσεις τοῦ Ἀρχιμήδη, μολοντως τὸ ἐλληνικό ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ ἀρνήθηκε νὰ ἀγοράσῃ τὸ παλίμψηστον σὲ ἰδιώτες ξένους.

του Ἀρχιμήδη, όπου αποδεικνύεται ότι ο μεγάλος Έλληνας μηχανικός γνώ-
 Σάιρο και Νέτς ανέκοίνωσαν ως εϊδηση πριν από δύο μήνες, ότι «ἀνέγνω-
 νότι τῇ διαπίστωση αὐτῇ εἶχαν κάνει καὶ παλαιότεροι μαθηματικοί. Πά-
 μψηστο αὐτό, ὅταν ἐκπληστηριάσθηκε στὸ Λονδῖνο, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ πω-

Στὴν τελευταία ὥς ἄνω πραγματεία του μάλιστα, παρ' ὅλον ὅτι ἐσώθη ἐλλιπής, παρέχεται, ὅπως λέγει ὁ Εὐάγ. Σ. Σταμάτης, «σαφὲς εἰκὼν τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμήδους χρησιμοποιοῦσας Ὀλοκληρωτικοῦ Λογισμοῦ» καὶ συμπληρώνει: «Ὁ Γερμανὸς ἱστορικὸς τῆς Μαθηματικῆς ἐπιστήμης καθηγητὴς Max Simon θεωρεῖ πιθανόν, ὅτι ὁ Γαλιλαῖος (1564-1642) καὶ ὁ Καβαλιέρι (1598-1647) εἶχαν ἀντίτυπα τῆς ἀνωτέρω πραγματείας τοῦ Ἀρχιμήδους» καὶ σημειώνει, ὅτι ὁ ὅρος ὀλοκλήρωμα, τὸν ὁποῖο ὁ Leibniz (1646-1716) ἔλαβε παρὰ τοῦ Καβαλιέρι, εἶναι μετάφραση τοῦ εἰς τὴν ἀνωτέρω πραγματείαν ἀπαντῶμένου συναφοῦς ὅρου «πάντα». (Max Simon, "Geschichte der Mathematik im Alterum", Berlin 1909, σελ. 264). Στὴν ἐν λόγω πραγματείαν «Περὶ τῶν μηχανικῶν θεωρημάτων πρὸς Ἐρατοσθένην ἔφοδος» θὰ ἐπανεέλθουμε κατωτέρω.

Οἱ ἀρχὲς τοῦ Διαφορικοῦ καὶ Ἀπειροστικοῦ Λογισμοῦ

Αναφέρω παρακάτω αὐτολεξεί, ὅσα ἀναφέρει ὁ ἀείμνηστος Εὐάγ. Σ. Σταμάτης στὸν πρόλογο τοῦ Β' τόμου τῶν «Ἀπάντων τοῦ Ἀρχιμήδους», περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀνακαλύψεως τῶν ἀρχῶν τοῦ Διαφορικοῦ καὶ Ὀλοκληρωτικοῦ Λογισμοῦ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων Μαθηματικῶν καὶ πῶς καὶ γιατί οἱ ξένοι μετανόμασαν τὶς ἀρχὰς αὐτὰς «μέθοδον ἐξαντλήσεως». Γράφει λοιπὸν ὁ Εὐάγ. Σ. Σταμάτης:

«Ὡς πρῶτος ἀνακαλύψας τὰς ἀρχὰς τοῦ Διαφορικοῦ καὶ Ὀλοκληρωτικοῦ Λογισμοῦ θεωρεῖται ὁ ἐφοπλιστὴς καὶ μαθηματικὸς Ἱπποκράτης ὁ Χῖος (περὶ τὸ 440-430 π.Χ.), εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδίδεται ἡ ἀπόδειξις τοῦ θεωρήματος τῶν Στοιχείων τοῦ Εὐκλείδους XII, 2, ὅτι οἱ κύκλοι εἶναι πρὸς ἀλλήλους ὡς τὰ τετράγωνα τῶν διαμέτρων αὐτῶν [Simplicii in Aristotelis Physicorum I 2 (Arist. p. 185 a14-17), C.A.G., ed. H. Diels, Berolini 1822, S. 54-69].

Ὁ Εὐδόξος, μαθηματικὸς τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Πλάτωνος, ἐχρησιμοποίησε τὰς ἀρχὰς αὐτὰς διὰ τὰς ἀποδείξεις τῶν θεωρημάτων περὶ κώνου καὶ κυλίνδρου, ὡς μνημονεύει ὁ Ἀρχιμήδης ("Ἀπαντα Ἀρχιμήδους, τόμος Α', μέρος Β', Ἀθήναι 1970, σελ. 2-4), ὁ δὲ Ἀρχιμήδης ἀνέπτυξεν αὐτὰς ἐτι περισσότερον. Μαθηματικοὶ τινες, φρονοῦντες ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Wilhelm Leibniz (1646-1716) καὶ τοῦ Isaac Newton (1643-1727) ὑποτιμᾶται ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν ἀρχῶν τοῦ Ὀλοκληρωτικοῦ Λογισμοῦ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἐδάπτισαν τὰς ἀρχὰς αὐτὰς τῶν Ἑλλήνων

μορφώνονται, γιὰ νὰ ἐξυπηρετοῦν ἀπόψεις τῶν ἰδιοκτητῶν τους ἢ ἀπὸ σφάλματα τῶν ἰδίων παρανοοῦνται τὰ νοήματά τους.

Σὲ δύο προηγούμενα ἄρθρα τοῦ «Δαυλοῦ» τὸν Ἰούλιο τοῦ 2002 καὶ τὸν Δεκέμβριο τοῦ 2002, ἡ θέσις μας ἐπάνω στὴν κατεστημένη Μαθηματικὴ Φυσικὴ ἦταν καθαρότατα ἀρνητικὴ, ὅχι ὡς πρὸς τὰ ἐπιτεύγματά της, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὰ ἀδιέξοδα στὰ ὁποῖα ὁδηγεῖ τὴ Φυσικὴ Ἐπιστήμη, δημιουργώντας πολλὰ ἐρωτήματα καὶ ἀφήνοντάς τα ἀναπάντητα. Τὰ ἐρωτήματα αὐτά, εἶναι διεθνῶς παραδεδεγμένο, ὅτι δημιουργοῦν ἓνα φράγμα μπροστὰ στὸ δρόμο τῆς πληρέστερης γνώσεως τοῦ κόσμου ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο.

Τὸ ἄρθρο τοῦ «Physics Today», μὲ τὸν τίτλο καὶ τὸ περιεχόμενό του ὡς πρὸς τὸ ἔργο τοῦ Ἀρχιμήδους, ἐμπλέκει αὐτὸν σαφῶς μὲ τὴ Μαθηματικὴ Φυσικὴ. Ὁ καταμερισιμὸς εὐθυνῶν στοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες φιλοσόφους, τοὺς ἰδρυτὲς τοῦ ὀρθολογισμοῦ, γιὰ τὰ σφάλματα τῶν παρόντων αἰώνων δὲν θὰ γίνῃ ἀποδεκτός. Τὸ ὅτι πλειοδότησαν σὲ δημοπρασίᾳ ὠρισμένοι καὶ κατέχουν τὸ σημειωματάριο τοῦ Ἀρχιμήδους καὶ τὸ ἐρμηνεύουν ὅπως σ' αὐτοὺς συμφέρει καὶ ἐπιθυμοῦν, δὲν θὰ μᾶς ἐμποδίσῃ νὰ ἀντιτάξουμε ἐπιστημονικὸ ἀντίλογο.

Ὁ Ἀρχιμήδης, ὁ Γαλιλαῖος καὶ ὁ Νεύτων εἶναι οἱ στυλοβάτες τῆς λεγόμενης Φυσικομαθηματικῆς Πειραματικῆς καὶ ὅχι τῆς Μαθηματικῆς Φυσικῆς τῶν τελευταίων αἰώνων, πὺν ἔχει σὰν ἀστὲρα πρῶτον μεγέθους τὸν James Clerk Maxwell. Ἡ πρώτη διαφέρει στὸ ὅτι

εἰς «μέθοδον ἐξαντλήσεως» (*Exhaustionsverfahren*). Τὴν ταυτότητα ὅμως τῆς λεχθείσης μεθόδου ἐξαντλήσεως πρὸς τὸν Ὀλοκληρωτικὸν Λογισμὸν πρῶτος ἐτόνισεν ὁ Ἄγγλος μαθηματικὸς John Wallis (1616-1703). (Max Simon, *Geschichte der Mathematik im Altertum*, Berlin 1909, S. 264-265). Τὴν γνώμην αὐτὴν τοῦ Wallis ὑπεστήριξαν, μετὰξὺ ἄλλων, ἐκ θεωρημάτων τοῦ Ἀρχιμήδους:

» – Ὁ Δανὸς καθηγητὴς Hier. Zeuthen, εἰς *Die Lehre von den Kegelschnitten im Altertum*, Kopenhagen 1886, σελ. 440-455, ἀνατύπωσις Hildesheim 1965.

» – Ὁ Ὀλλανδὸς καθηγητὴς O. Dijksterhuis, ὅστις εἰς δύο πραγματείας του μὲ λύπην σημειώνει, ὅτι «δυστυχῶς, ἐσφαλμένως ἡ μέθοδος ὀλοκληρώσεως τοῦ Ἀρχιμήδους λέγεται ἐξαντλητικὴ μέθοδος» [*O. Dijksterhuis, 1. Archimedes und seine Bedeutung für die Geschichte der Wissenschaft, Gesell. für die internat. Wiss. Geschichte, Brennen, Sonderdruck 1952, 1, S. 15 (μετάφραση: Ὁ Ἀρχιμήδης καὶ ἡ σπουδαιότης του διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπιστήμης) und 2. Die Integrationsmethoden des Archimedes, Nordisk Mathematiks Tidsskrift, Band 2, Oslo 1954, S. 5-23 (μετάφραση: Αἱ μέθοδοι Ὀλοκληρώσεως τοῦ Ἀρχιμήδους)*].

» – Ἡ Ῥωσὶς καθηγήτρια τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μόσχας Isabella Grigorievna Bachmakova, εἰς «*Les méthodes différentielles d'Archimède*, *Arch. f. Hist. of Exact Sciences* 1964, 2 p. 87-107» (Springer - Verlag, Berlin · Göttingen · Heidelberg).

» – Ὁ Γάλλος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Nice, Charles Mugler, εἰς τὴν ἐκδόσιν του τῶν ἔργων τοῦ Ἀρχιμήδους, *ARCHIMEDE*, tom. I, II, III, IV Paris 1970-1972, *Les Belles Lettres* καὶ ἄλλοι».

Περαιτέρω ὁ Εὐάγ. Σ. Σταμάτης δίδει στὸ ἐπίμετρον τοῦ Β' τόμου τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδόσεως τῶν «Ἀπάντων τοῦ Ἀρχιμήδους» ἐκτεταμένους ἐκθέσεις τοῦ Δανοῦ καθηγητοῦ H.G. Zeuthen (1839-1920), τῆς Ῥωσίδος καθηγήτριας I.G. Bachmakova καὶ τοῦ Γάλλου καθηγητοῦ Charles Mugler, ὅπου ἀναφέρονται μερικὰ θεωρήματα, στὰ ὁποῖα ὁ Ἀρχιμήδης χρησιμοποιοῖ Διαφορικὸν καὶ Ὀλοκληρωτικὸν Λογισμό. Ἐπὶ πλέον λέγει ὁ Σταμάτης, ὅτι τὸ θέμα τοῦτο δὲν ἔχει ἐξαντληθῇ καὶ ὅτι ἡ συναφὴς περαιτέρω ἔρευνα παρουσιάζει πολὺ ἐνδιαφέρον. Οἱ ἐν λόγω ἐκθέσεις τῶν ξένων καθηγητῶν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐκτεθοῦν ἀπὸ τίς στήλες τοῦ «*Δαυλοῦ*».

Ἀνάληψη τῶν μεθόδων διαφορίσεως καὶ ὀλοκληρώσεως τοῦ Ἀρχιμήδους μπορεῖ νὰ εὗρῃ κα-

παρηρεῖ τὰ φαινόμενα, τὰ καταγράφει καὶ περιγράφει τίς σχέσεις τῶν φυσικῶν μεγεθῶν μεταξύ των μὲ μαθηματικὰς σχέσεις. Ἡ δεύτερη διατυπώνει τίς σχέσεις μεταξύ τῶν φυσικῶν μεγεθῶν μὲ μαθηματικὸν ὅρον καὶ ἀναζητεῖ τὴν ἐπαλήθευσιν ἀπὸ τὴν συμπεριφορὰ τῆς φύσεως.

Ὁ Ἀρχιμήδης θγαίνοντας ἀπὸ τὴν μπανιέρα του γυμνός, φώναξε «**Εὕρηκα**», παρατηρώντας τὰ ἐκτοπιζόμενα νερά του· δὲν ὄγῃκε ντυμένος μὲ ὑπολογισμοὺς στὸ χέρι του, γιὰ νὰ φωνάξῃ τὸ «εὕρηκα», πὺν εἶχε ἀνακαλύψει δηλαδὴ τὴ δύναμιν τῆς ἀνώσεως τοῦ νεροῦ καὶ τοῦ εἰδικοῦ δάρους του. Ὁ Ἀρχιμήδης παρατηροῦσε τοὺς ἐλέφαντες πὺν χρησιμοποιοῦσαν ὅλους τοὺς νόμους τοῦ μοχλοῦ στὴ μετατόπισιν ξυλείας καὶ τοὺς μελέτησε καὶ τοὺς κατέγραψε μὲ μαθηματικὸν ὅρον· δὲν τοὺς διετύπωσε μὲ μαθηματικὸν ὅρον γιὰ νὰ τοὺς ἀποδείξῃ ἐκ τῶν ὑστέρων.

Γιὰ νὰ ὀρῇ τὸ κέντρο δάρους ἐνὸς τριγώνου, πειραματίσθηκε καὶ διετύπωσε μὲ μαθηματικὴν σχέσιν τὴν ἰσορροπία αὐτή. Τὸ ὕψος τῶν πυραμίδων μετρήθηκε μὲ ἓνα ξυλαράκι στὴν ἄμμο καὶ μὲ τὴ σκιά τοῦ ἥλιου καὶ ἀπὸ τὴν παραγωγὴν δύο ὁμοίων τριγώνων ὑπολογίσθηκε καὶ διατυπώθηκε μαθηματικὰ. Εἶναι πάμπολλα αὐτὰ πὺν σημαίνει ἡ λέξις «**Μέθοδος**», μὲ τὴν ὁποία βαφτίζει ὁ Ἀρχιμήδης τὸ βασικώτερον ἔργον του στὸ σημειωματάριό του. Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες γνωρίζουμε νὰ ἐρμηνεύουμε τὴ λέξις καλύτερα ἀπὸ τοὺς ξένους.

νείς στο σύγγραμμα του T.L. Heath: "The works of Archimedes with the method of Archimedes" (New York, Dover publications, Inc. p. CXLII - CLXXXVI). Ἐπίσης ὁ Sir Thomas Heath στὸ ἔργο του: "A. History of Greek Mathematics" (τόμος Β' ἔκδοσις Dover 1981, σελίδα 20), ἀναφέρει ὅτι «ὁ Ἀρχιμήδης κατώρθωσε στὴν πραγματικότητα ὅ,τι εἶναι ἰσοδύναμον μὲ τὴν ὁλοκλήρωσιν πρὸς εὐρεσιν τῆς ἐπιφανείας ἐνὸς παραβολικοῦ τμήματος καὶ μιᾶς σπειρας, τῆς ἐπιφανείας καὶ τοῦ ὄγκου μιᾶς σφαίρας καὶ ἐνὸς τμήματος τῆς σφαίρας καὶ τοῦ ὄγκου οἰωνδήποτε τμημάτων στερεῶν ἐκ περιστροφῆς δευτέρου βαθμοῦ».

Τὸ παλίμψηστον καὶ οἱ ἐρευνητὲς Σάιρο καὶ Νέτς

Ἡ θεωρουμένη ὡς ἀπωλεσθεῖσα πραγματεία τοῦ Ἀρχιμήδους «Περὶ τῶν Μηχανικῶν Θεωρημάτων πρὸς Ἐρατοσθένην ἔφοδος» ἀνευρέθη σὲ παλίμψηστον (χειρόγραφο ποὺ ἔχει ἀποξεσθῇ τὸ ἀρχικὸ κείμενο καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἔχει γραφῇ ἄλλο) τὸ 1906 στὴν Κωνσταντινούπολη. Περὶ τῆς ἱστορίας ἀνευρέσεως τοῦ παλιμψήστου κ.λπ. ἄς ἀνατρέξῃ ὁ ἀναγνώστης στὴν «Εἰσαγωγὴν τῶν Ἀπάντων τοῦ Ἀρχιμήδους» τῆς Σταματείου ἐκδόσεως στὰ Ἑλληνικά. Τὸ παλίμψηστον περιεῖχε καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ Ἀρχιμήδους, παρουσίαζε ὅμως κενὰ καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα ἦταν δυσανάγνωστο. Μετὰ τὴν ἀνεύρεση καὶ τὴν ἀνάγνωσή του ὑπὸ τοῦ Heiberg τὸ 1906 ἀπωλέσθη ἢ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκλάπη καὶ ἐπανεμφανίσθηκε τὸ 1998 στὸν οἶκον δημοπρασιῶν Christie's, ὅπου ἐπωλήθη ἀντὶ δύο ἑκατομμυρίων δολλαρίων. Δυστυχῶς ἕνα τόσο σπουδαῖο ἑλληνικὸ χειρόγραφο μαθηματικοῦ περιεχομένου, ἔργο ἐνὸς ἐκ τῶν μεγίστων μαθηματικῶν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, δὲν ἐκτιμήθηκε ὅσο ἔπρεπε ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ, ὥστε νὰ τὸ ἀγοράσῃ (βλέπε καταγγελία στὸν «Δαυλὸ», τ. 204, Δεκέμβ. 1998). Σήμερα τὸ παλίμψηστο ἐκτίθεται στὸ Walters Art Museum, Baltimore. Στὸ ἐν λόγω Μουσεῖο δύο ἐρευνητὲς, ὁ Reviel Netz καὶ ὁ Ken Saito ἀπὸ τὸ Osaka Prefecture University, ἀνέγνωσαν ἕνα τμήμα τοῦ παλιμψήστου ποὺ δὲν εἶχε μέχρι σήμερα ἀναγνωσθῇ. Οἱ δύο ἐρευνητὲς, καθὼς γράφει ὁ R. Netz, δὲν ἐπίστευαν στὰ μάτια τους· δηλαδὴ ἀπεκαλύπτετο, ὅτι ὁ Ἀρχιμήδης ἀναζητοῦσε αὐστηροὺς τρόπους γιὰ τὴν θεμελίωση τοῦ Λογισμοῦ. Καὶ συμπληρῶνει ὁ R. Netz: «Ἡ σύγχρονη διανόησις πάντοτε ἀξίωνε ὅτι τὰ Μαθηματικά εἶχον ὑποστῇ μίαν θεμελιώδη πρόο-

Γνωρίζουμε ὅτι ἡ λέξις «**Μέθοδος**» ἐκφράζει «**Τέχνασμα πρὸς ἐπίτευξιν ἐπιδιωκομένου σκοποῦ**», γι' αὐτὸ καὶ τὴν εἰσαγωγὴν στὴ Φυσικὴ τῶν Μαθηματικῶν ὁ Ἀρχιμήδης τὴν ἐκφράζει μὲ τὴ λέξις «**Μέθοδος**» στὸν ἐνικό, γιατί ἡ λέξις «**Μέθοδος**» στὸν πληθυντικό («**Μέθοδοι**») ἐπιτρέπει ἐναλλακτικὰς ἐπιδιώξεις, ὅπως τῆς Μαθηματικῆς Φυσικῆς. Ὁ τίτλος τοῦ ἄρθρου τοῦ «**Physics Today**» «**Οἱ προελεύσεις τῆς Μαθηματικῆς Φυσικῆς**» στὸν πληθυντικό εἶναι ἐκ τοῦ πονηροῦ καὶ ἀποτελεῖ προσπάθεια ἐπιμερισμοῦ στὸν Ἀρχιμήδη καὶ στὸ Γαλιλαῖο τῶν εὐθυνῶν τῆς νεωτέρας Φυσικῆς καὶ τῶν ἀδιεξόδων τῆς.

Παρὰ τὰ ἐπιτεύγματα τῆς μὲ τὰ λείζερ, μὲ τὰ τρανζίστορ, μὲ τὰ ἠλεκτρονικὰ μικροσκοπία, μὲ τὰ γιγάντια τηλεσκόπια καὶ τίς διαστημικὰς ἐξεδρες, αὐτοὶ ποὺ τὰ βλέπουν σάν τεράστια ἐπιτεύγματα ἀντὶ νὰ μᾶς μάχονται, ἄς γνωρίσουν τὴν ἀρχή. Στὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία θὰ δοῦν τὸ φράγμα καθαρὰ. Θὰ δοῦν, ὅτι καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ Ἀρχιμήδη καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ Maxwell (τοῦ πρώτου τῆς Ἐφηρμοσμένης Φυσικῆς καὶ τοῦ δευτέρου τῆς Θεωρητικῆς Φυσικῆς) ἔχουν ἕναν κοινὸ παρανομαστή. Τὴν ἐπιθυμία τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐνῶνῃ τὰ πολλὰ σὲ ἕνα, ψάχνοντας ἕναν Θεὸ καὶ ὄχι πολλοὺς· μία δύναμις στὴ φύσιν καὶ ὄχι πολλὰς. Ὁ Ἀρχιμήδης ἐνώσε τὴ δύναμις τῆς ἀνώσεως μὲ τὴ δύναμις τῆς βαρύτητος. Ὁ Maxwell ἐνώσε τὴ δύναμις τοῦ ἠλεκτρισμοῦ μὲ τὴ δύναμις τοῦ Μαγνητισμοῦ. Ὁ Einstein προσπάθησε νὰ ἐνώσῃ τὴ δύναμις τῆς βαρύτητος μὲ ὅλες τίς ἄλλες καὶ νὰ κατασκευάσῃ μία

δον κατά την επιστημονικήν επανάστασιν τοῦ 16ου αἰῶνος. Πάντοτε ἐθεωρεῖτο ὅτι οἱ σύγχρονοι μαθηματικοὶ ἦσαν οἱ πρῶτοι πού ἐχειρίσθησαν ἀπείρως μεγάλα σύνολα καὶ ὅτι τοῦτο ἦτο κάτι πού οὐδέποτε ἐπεχείρησαν οἱ Ἕλληνες μαθηματικοί. Ἀλλά στοῦ Παλίμψηστο εὐρήκαμε νὰ κἀνὴ αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ Ἀρχιμήδης· δηλαδή ὁ Ἀρχιμήδης συνέκρινεν δύο ἀπείρως μεγάλα σύνολα καὶ ἀπεδείκνυε ὅτι ἔχουν ἓνα ἴσον ἀριθμὸν μελῶν (μερῶν)». (Βλέπε στὴν ἠλεκτρονικὴ τοποθεσία <http://www.aip.org/pt/june00/origins.htm> τοῦ Διαδικτύου). Θέλω νὰ παρατηρήσω ὅτι ἐντύπωσι μοῦ προκαλοῦν τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ R. Netz: «Ἐξετάσαμεν τὸ μέχρι τοῦδε μὴ ἀναγνωσθὲν τμῆμα τῆς Μεθόδου τῶν Μηχανικῶν θεωρημάτων» (... *Examined a hitherto unread piece of the method of Mechanical Theorems*). Ἐπειδὴ τὸ παλίμψηστο ἐκλάπη ἢ ἐχάθη ἀπὸ τὸ 1906 πού πρωτοδρέθηκε στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ ἀνεγνώσθη μόνο ὅσο μέρος ἦταν δυνατὸν νὰ ἀναγνωσθῇ ὑπὸ τοῦ Heiberg, ἐξάγεται ὅτι ἄλλο κείμενο τῆς πραγματείας τοῦ Ἀρχιμήδους «Περὶ τῶν Μηχανικῶν θεωρημάτων πρὸς Ἐρατοσθένην ἔφοδος» δὲν ἔχουμε μέχρι σήμερα πλὴν ἐκείνου τοῦ Heiberg.

Συνεπῶς τὸ μὴ ἀναγνωσθὲν μέχρι σήμερα τμῆμα τῆς ἀνωτέρω πραγματείας τοῦ Ἀρχιμήδους πού ἀνέγνωσαν, ὡς ἰσχυρίζονται, τὸ 2001 οἱ δύο ἐπιστήμονες: Ken Saito καὶ R. Netz εἶναι ἐξαιρετικῆς σημασίας γεγονὸς γιὰ τὴν μαθηματικὴ ἐπιστὴμὴ καὶ θὰ πρέπει οἱ ἀνωτέρω ἐρευνήτες νὰ δώσουν στὴν δημοσιότητα τὸ ἀρχαῖο κείμενο πού κατέρωσαν νὰ ἀναγνώσουν καὶ πού ὁ Heiberg δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ ἀναγνώσῃ.

Συμπέρασμα: Ὁ Ἀρχιμήδης (287-212 π.Χ.) ὑπῆρξε ἓνας ἐκ τῶν μεγίστων Μαθηματικῶν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ εἶναι ὁ θεμελιωτὴς τῶν ἀρχῶν τοῦ Διαφορικοῦ καὶ Ὁλοκληρωτικοῦ Λογισμοῦ.

Βιβλιογραφία

- α) «Ἀπαντα Ἀρχιμήδους» ὑπὸ Εὐάγ. Σ. Σταμάτη (Τόμοι τρεῖς, Ἀθῆναι, 1970-1974).
- β) Δημ. Κ. Μαργέτης, «Εὐάγ. Σ. Σταμάτης», Ἐκδόσεις «Δαυλός», 2002.
- γ) «A History of Greek Mathematics» ὑπὸ Th. Heath (τόμοι 2, Ἐκδοσι Dover, 1981).
- δ) «Greek Mathematical Works» ὑπὸ Ivor Thomas (τόμοι 2, Loeb, 1980).

Δημ. Κ. Μαργέτης

Ἀντιπτεράρχος (ἱπτ.) ἑ.ἀ.

ἐνιαία θεωρία, χωρὶς τελικὰ νὰ τὸ καταφέρει.

Τὸ κοσμογονικὸ Big Bang (ἡ μεγάλη ἔκρηξη) πού δημιούργησε τὸν κόσμον μας καὶ τὸ σύμπαν, ὅπως προεβλεῖν ἡ μαθηματικὴ φυσικὴ, καὶ πού σκόρπισε τόσα πολλὰ στὸ σύμπαν, δὲν θὰ μπορέσῃ ποτὲ κανένας νὰ τὰ μαζέψῃ πάλι σὲ «ἓνα», ἐπειδὴ ποτὲ δὲν ἔγινε ἔτσι ἡ ἀρχή, ὅπως βεβαιώνει ἡ σύγχρονη κοσμογονικὴ θεωρία. Τὸ μοναδικὸ «ἓνα» ἢ τὰ «πολλὰ» στὴ φύση, σὰν μία ἀρχὴ πρὸς τὸ παρόν, θὰ μείνουν ἀναπάντητο ἐρώτημα στοὺς σκεπτόμενους σὰν ἀντιμαχόμενες ἀπόψεις μεταξὺ τους· ἀλλὰ ἴσως μόνο προσωρινά.

Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Ἀρχιμήδους σὰν μαθηματικοῦ καὶ ἡ ἐμπλοκὴ του στὴν σύγχρονη Θεωρητικὴ Φυσικὴ καὶ τὰ ἀδιέξοδά της ἀποτελεῖ πταῖσμα· ὁ χαρακτηρισμὸς ὅμως τοῦ Ἀρχιμήδους σὰν μηχανικοῦ ὀπλικῶν συστημάτων ἀποτελεῖ ἔγκλημα. Ὁ Ἀρχιμήδης μὲ τίς γνώσεις τῆς Ἐφηρμοσμένης Φυσικῆς κατασκεύασε ἀμυντικὰ συστήματα καὶ κατετρόπωσε μὲ τὰ κάτοπτρά του τὸν εἰσβολέα τῆς πατρίδος του. Οὐδέποτε τὰ τοποθέτησε σὲ «κατοπτροφὸρα σκάφη» γιὰ νὰ ἐπιτεθῇ ἐκτὸς Συρακουσῶν. Καὶ ὅταν τοῦ ζητήθηκε ἀπὸ τοὺς κατακτητὲς τῆς πατρίδος του νὰ παραδώσῃ τὰ μυστικά του καὶ νὰ συνεργασθῇ μὲ αὐτούς, ἀορήθηκε καὶ θανατώθηκε γι' αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν.

Ἀς γίνῃ μία σύγκρισιν μὲ τὸ σήμερον...

Δρ Γεώργιος Παπαμιχαήλ

Ἐρευνητὴς Ὑψηλῆς Τεχνολογίας

ΠΩΣ ΓΕΝΝΗΘΗΚΕ Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΠΑΙΔΕΙΑ

Σε κάθε σχολείο καλλιεργείται το αντικείμενο της γνώσης, όπου ο δάσκαλος υποδεικνύει τον τρόπο της απόκτησής της. Ἡ δημιουργία τοῦ τρίπτυχου: σχολείο - δάσκαλος - γνώση εἶναι ἀπαύγασμα ἑνὸς καλλιεργημένου πολιτισμοῦ. Τὰ συστατικὰ αὐτὰ –γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος– δὲν δημιουργήθηκαν αὐτομάτως, ἀλλὰ χρειάστηκε προπαιδεία χιλιάδων ἐτῶν. Καὶ ὅταν ἔφτασε ἡ ὥρα, ἡ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα κάρπισε καὶ γέννησε πρῶτα τὴν *σχόλην*, δηλαδή τὴν ἀνάπαυση, τὸν ἐλεύθερο χρόνο· καὶ αὐτὴ ἡ λέξις ἔδωσε / γέννησε τὴν *σχολήν*, δηλαδή τὸ χῶρο ὅπου ἀξιοποιεῖται ὁ ἐλεύθερος χρόνος· καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια λέξις ἐγενε τὸ *σχολεῖον*. Τὸ σχολεῖο οἱ Λατῖνοι τὸ ἔκαναν *schola* καὶ ἔτσι γονιμοποιήθηκαν ὅλες οἱ εὐρωπαϊκὲς γλῶσσες: Γαλλικὰ *école*, Ἰταλικὰ *scuola*, Ἰσπανικὰ *escuela*, Γερμανικὰ *schule* καὶ Ἀγγλικὰ *school* φυσικὰ.

Ὁ δάσκαλος προῆλθε γιὰ μᾶς ἀπὸ τὴν ἀρχαία λέξις *διδάσκαλος* μὲ κάποια ἀπλοποίηση. Κρατήσαμε ὅμως τὸ ρῆμα *διδάσκω*, ποὺ σημαίνει φυσικὰ μαθαίνω κάτι σὲ κάποιον δηλαδή τοῦ «δείχνω». Ἀπὸ τὸ ρῆμα δείχνω - *δείκνυμι* οἱ Ἀγγλοὶ κάνανε τὴ λέξις *teacher*. Πῶς καὶ μὲ ποιοὺ τρόπο; Τὸ θέμα «δείκ» ἀγγλοποιήθηκε ὡς ἐξῆς: δ = t, εἰ = ea καὶ τὸ κ ἐγενε ch καὶ ἔτσι θγῆκε τὸ οὐσιαστικὸ teacher μὲ ἀγγλικὴ κατάληξις -er. Τὰ λεξικά τους μὲ ὑπερφάνεια τὸ λένε: “from Greek *δείκνυμι* = to show how to do”.

Στὶς λέξεις *Γνώσις* καὶ *Γιγνώσκω* (= γνωρίζω) ὑπάρχει συνδυασμὸς *ΓΝ* μὲ ἑλληνικὴ προφορὰ (γν-), ὁ ὁποῖος δὲν συναντιέται σ’ ἄλλη γλῶσσα· καὶ μόνον μία ἑλληνόφωνη παράδοση μπορεῖ νὰ προφέρῃ τίς λέξεις *Γνώμη*, *Γνώση* καὶ *Γιγνώσκω*.

Ὅλη αὐτὴ ἡ ἀναγκαία εἰσαγωγή ἐγενε γιὰ τὰ παρακάτω: Οἱ Λατῖνοι τὸ γινώσκω (= γνωρίζω) τὸ ἔκαναν *poscere* (γιὰ τὸ *gnoscere*) καὶ ἀπὸ ἐδῶ θγῆκε ἡ ἀγγλικὴ μορφή *KNOW*, ὅπου τὸ *K* εἶναι τὸ ἑλληνικὸ *Γ* (Γνώω = Know = γνωρίζω)· καὶ αὐτὸ τὸ ἑλληνικὸ *Γ* κρατεῖται μέχρι σήμερα ὡς ἓνα ἔγκυρο καὶ ἐπικυρωμένο Πιστοποιητικὸ Γεννήσεως τῆς λέξεως ἀπὸ ἓνα γνήσιο ἑλληνικὸ γλωσσικὸ ληξιαρχεῖο. Ἐάν δὲν κρατήσουμε τὸ *K* γιὰ τὸ *KNOW*, πέφτουμε στὸ *NOW*, ποὺ σημαίνει τώρα (καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ἀρχαῖο μας *νῦν*, τὸ ὁποῖο μπῆκε στὰ Λατινικά ὡς *nunc* καὶ κατέληξε στὰ Ἀγγλικά ὡς *now*). Ὁ ἀόριστος τοῦ *know* ἐγενε *Knew* μὲ ἐσωτερικὴ αὐξηση ἢ διαφοροποίηση, γιὰ νὰ δηλώσῃ τὸ παρελθὸν καὶ τέλος ἡ μετοχὴ ἐγενε *known*. Τὸ οὐσιαστικὸ *knowledge* πῆρε μιὰ διακριτικὴ κατάληξις γιὰ νὰ σημαίνῃ τὴ γνώση. Σ’ ὅλα ὅμως κρατήθηκε τὸ ἑλληνικὸ *Γ* ὡς *K*.

Νεώτερες λέξεις ποὺ μπῆκαν στὴν Ἀγγλικὴ ὅπως *agnostic*, *prognostic*, *prognostication* καὶ πολλὲς ἄλλες, κράτησαν τὸ ἑλληνικὸ γν μὲ ἀγγλόφωνη προφορὰ γκν. Στὸ ταξίδι αὐτὸ τῆς Γλωσσικῆς Γνωσιολογίας μας ἄς ὑπενθυμίσουμε, πῶς 100% τῶν ἑκατομμυρίων ἀγγλοφώνων γράφουν τὸ *know* μὲ *k*, ἀλλὰ δὲν γνωρίζουν γιὰτί τὸ γράφουν ἔτσι. Τὸ ἑλληνικὸ *Γ* ὅμως παραμένει ἀθάνατο.

Μετὰ ἀπ’ ὅλα αὐτά, ὅταν μιὰ γλῶσσα δανεῖζεται ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ καὶ τίς τρεῖς λέξεις οὐσίας: *σχολεῖο*, *δάσκαλος*, *γνώση*, τί ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ στὸν τομέα τῆς Παιδείας καὶ τῆς Μόρφωσης;

Θωμᾶς Γ. Ἡλιόπουλος

Διευθυντὴς Κολλεγίου «Παιδεία» Μελοδούρης

ΟΙ ΓΕΝΝΗΤΟΡΕΣ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ξ΄. Θεόφραστος

‘Ο Τύρταμος ό ‘Ερέσιος μετά τις βασικές σπουδές του στην Λέσβο φοίτησε στην ‘Ακαδημία του Πλάτωνος αρχικά και στο Λύκειο του ‘Αριστοτέλους κατόπιν· ό τελευταίος μάλιστα, πού θαύμαζε την εύγλωττία του νεαρού μαθητού του, έδρισκε, ότι τó σκληρό και δυσπρόφεργο όνομά του έρχόταν σέ αντίθεση μέ την εξαιρετική εύφράδειά του, γι’ αυτό και τόν αποκαλούσε Θεόφραστο, ένα όνομα μέ τó όποιο έγινε γνωστός σ’ όλόκληρο τόν κόσμο. Διετέλεσε επί πολλές δεκαετίες διευθυντής του Λυκείου μετά την αποχώρηση του Σταγειρίτου, ό όποιος αποσύρθηκε έσπενσμένα στή Χαλκίδα, γιά νά γλυτώση άπ’ τόν κατατρεγμό του ιερέα Εύρυμέδοντα, πού τόν κατηγορούσε ως άσεβή και άθεο... Σύμφωνα μέ κάποια πληροφορία, ό ‘Αριστοτέλης ώρισε τόν διάδοχό του κατά τόν έξής τρόπο: ζήτησε από τούς δυό έπικρατέστερους γιά την θέση αυτή σπονδαστές του, τόν Θεόφραστο και τόν Εϋδημο τόν Ρόδιο, νά του πάνε λίγον οίνο από τόν τόπο τους και, άφού δοκίμασε, άπεφάνθη μέ σημασία: «**ήδίων ό Λέσβιος!**»...

‘Η φήμη του νέου διευθυντού της σχολής μεγάλωνε όσημέραι και τó Λύκειο έφθασε νά φιλοξενή δισχιλίους μαθητές, σύμφωνα μέ τόν Σουίδα. ‘Ο Φίλιππος της Μακεδονίας και ό Πτολεμαίος της ‘Αλεξάνδρειας του προσέφεραν μεγάλες τιμές, ό δέ Δημήτριος Φαληρέυς, πού άκολουθοϋσε πιστά τις όδηγίες του, αγαπήθηκε τόσο πολν από τούς ‘Αθηναίους, ώστε του έστησαν 360 άνδριάντες. ‘Ο φιλόσοφος ζούσε μιá ήρεμη και μετρημένη ζωή μέ απολαύσεις και ήδονές συμβατές πρós την φιλοσοφία και τόν ανθρωπισμό. Δέν παρίστανε τόν σοφό, άλλ’ άντιμετώπιζε τά ανθρωπίνα μέ ρεαλισμό και χιούμορ· δίδασσε νά ζοϋμε σάν πραγματικοί φίλοι και σάν καλοί πολίτες· κατεδίκασε τις υπερβολικές άπαιτήσεις τών ολιγαρχικών και γελοιοποιούσε τις προλήψεις· σατύριζε τούς στωικούς και τούς κυνικούς, πού άπεποιούντο τις υλικές απολαύσεις και περιεφέροντο άτημέλητοι και βρωμεροί· ό ίδιος, άντίθετα, ήταν πάντοτε καθαρός και καλοντυμένος και άπελάμβανε πλουσιοπάροχα όλα τά αγαθά, διότι οί ήδονές, έλεγε, ένδυναμώνουν την άρετή...

Φιλοσοφικά δέν απομακρύνθηκε από τις δοξασίες του Σταγειρίτου, παρά τó ότι διατηρώνει κριτικές παρατηρήσεις και άπορίες στις θεωρίες του. ‘Απαντώντας λ.χ. στην «**περί κινήσεως της οϋρανίου σφαίρας**» θεωρία του, διερωτάται «**γιατί νά μίν δεχθοϋμε μιá παρόμοια κίνηση και γιά την γή**», μιá άπορία πού έτυχε προφανώς της προσοχής του Γαλιλαίου... ‘Οσον άφορά στην τελεολογική θεωρία, εκφράζει τις άμφιβολίες του, οί όποιες στηρίζονται σέ παρατηρήσεις του στόν χώρο της βιολογίας, σύμφωνα μέ τις όποιες πολλά όργανα τών έμβίων όντων δέν πληροϋν κανένα άπολύτως σκοπό, όπως, γιά παράδειγμα, οί μαστοειδεΐς θηλές τών άνδρwn... Στο «**Περί αισθήσεων**» επικρίνει και τόν Πλάτωνα, διότι όδηγοϋνται άμφότεροι σέ άντίθετα πρós τις βασικές υποθέσεις τους συμπεράσματα· ένψ δηλαδή θεωροϋν τις αισθησιακές ποιότητες ως υποκειμενικά δεδομένα, τις άνάγουν στο τέλος σέ άντικειμενικές όντότητες (ιδέες). Στον χώρο της Λογικής προσέθεσε την «**περί υποθετικών συλλογισμών**» θεωρία και στην Κοσμολογία άντέκρουσε δυναμικά τούς στωικούς, υποστηρίζοντας μέ ισχυρά επιχειρήματα την αιδιότητα του σύμπαντος.

‘Ο Θεόφραστος υπήρξε μέγας έγκυκλοπαιδικός και πολνγραφώτατος συγγραφεύς. Σύμφωνα μέ τόν Σουίδα συνέγραψε 220 έργα, ένψ ό Διογένης Λαέρτιος αναφέρει 366 τόμους

πὸν καλύπτουν 323.806 στίχους. Ὑπῆρξε διεισδυτικός παρατηρητής τῆς φύσεως καὶ τῆς κοινωνίας, μὲ κρίση καὶ ὀρθοφροσύνη. Τὰ διασωθέντα συγγράμματά του **«Περὶ φυτῶν ἱστορίαι»** καὶ **«Περὶ φυτῶν αἰτιῶν»** βασίζονται βέβαια σὲ παρατηρήσεις καὶ πληροφορίες ἐπιστημόνων, πὺν εἶχαν ἀκολουθήσει τὸν Ἀλέξανδρο στὴν Πολιτιστικὴ του Στρατεία, ὑπῆρξαν ὅμως τὰ μοναδικὰ ἐγχειρίδια Φυτολογίας κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι δὲν ξεπεράστηκαν ἀκόμη... Τὸ διασωθὲν βιβλίον τοῦ **«Περὶ αἰσθήσεων»** ἀποτελεῖ μέρος τοῦ πολυτόμου ἔργου τοῦ **«Φυσικῶν δόξαι»**, πὺν μαζί μὲ τὰ **«Περὶ συγγραμμάτων Ἀναξαγόρου, Ἀναξίμενου, Ἀρχελαίου... Διογένοους»** καλύπτουν τὸν ὅλον τῆς **«Ἱστορίας τῶν Ἐπιστημῶν»**. Τὰ **«Περὶ θεῶν»**, **«Περὶ τοῦ θεῖου Ἱστορίαι»** καὶ **«Περὶ εὐσεβείας»** συγγράμματα ἦσαν θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ περιεχομένου. Ἐκ τοῦ τελευταίου πολλὰ ἀποσπάσματα ἔχουν διασωθῇ στὸ **«Περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων»** τοῦ Πορφυρίου, ἐκ τῶν ὁποίων φαίνεται ὅτι εἶχε Πυθαγορικὲς ἐπιρροὲς ἀλλὰ καὶ τάσεις μοιρολατρίας, ἀφοῦ δεχόταν ὅτι ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος τοῦ ἀνθρώπου ἐξαρτῶνται μᾶλλον ἀπὸ τὴν τύχην παρὰ ἀπὸ τὴ δούλησιν καὶ τὴν φρόνησιν μᾶς: **«Τύχην τὰ θνητῶν πράγματα» οὐκ εὐδουλία**, ἔλεγε...

Ὁ Θεόφραστος δὲν ἀποθανατίσθηκε ἐξαιτίας τῶν 220 συγγραμμάτων, πὺν ἀναφέραμε, ἀλλὰ ἀπὸ ἑνα μικρὸ βιβλιάριό του πὺν φέρει τὸν τίτλο **«Ἠθικοὶ χαρακτήρες»**. Τίς περὶ ἠθικῆς ἀντιλήψεις τοῦ βέβαια τίς εἶχε ἐκθέσει σὲ πολλὰ ἔργα του ὅπως γιὰ παράδειγμα στὰ **«Μαθήματα ἠθικῆς»**, **«Περὶ εὐγνωμοσύνης»**, **«Περὶ ἐπαινῶν»**, **«Περὶ φιλοδοξίας»**, **«Περὶ ὑποκρισίας»**, **«Περὶ διαβολῆς»**, **«Περὶ κολακείας»** κ.ἄ.· στὸ σύγγραμμα ὅμως πὺν ὁμιλοῦμε, πραγματεύεται διεξοδικὰ καὶ μὲ θαυμάσιαν γνώσιν τὸ ἀντικείμενό του. Τὸ σύγγραμμα **«Ἠθικοὶ χαρακτήρες»** ἀποτελεῖ ἰδιαίτερο λογοτεχνικὸ εἶδος, τοῦ ὁποίου **θεωρεῖται δημιουργὸς καὶ γεννήτορας** ὁ Ἐρέσιος φιλόσοφος.

Οἱ χαρακτήρες δὲν διακρίνονται γιὰ τὸ λεπτὸ καὶ περίτεχνο δούλεμά τους οὔτε γιὰ τὰ καλλολογικὰ στοιχεῖα, πὺν συναντοῦμε στοὺς μεταγενέστερους λογοτέχνες· ἔχουν ὅμως τὴν ἀρχαίῃ σεμνότητα καὶ τὴν ἀκριβολογία πὺν μᾶς ἐντυπωσιάζουν. Οἱ **«τύποι»** τοῦ Θεοφράστου εἶναι γενικοὶ καὶ αἰώνιοι, καὶ ἂς ἀλλάζουν οἱ ἄνθρωποι κατὰ τόπο καὶ ἐποχὴ. Ἐχουν ὅλοι τους τὸ ἴδιον σχέδιο ἀκριδῶς: στὴν ἀρχὴ κάθε τύπου παρέχεται ὁ ὁρισμὸς τοῦ ἐλαττώματος καὶ ἀκολουθοῦν κατόπιν παραδείγματα τῆς συμπεριφορᾶς του. Ὅρίζει τὴν εἰρωνεία ὡς **«προσπάθεια νὰ παρασταθοῦν ὅσο γίνεται χειρότερα οἱ λόγοι καὶ οἱ πράξεις»**· ἡ κολακεία ὁρίζεται ὡς ἄξια ἐντροπῆς συμπεριφορὰ, πὺν ἐξυπηρετεῖ ὅμως τὰ συμφέροντα τοῦ κολάκα· ἡ ἀδολέσχια παριστάνεται ὡς πολυλογία χωρὶς περίσκεψη· ἡ χωριατιά ὡς ἀγνοία τῶν καλῶν τρόπων· ἡ φιλαρέσκεια ὡς μία εὐχάριστη ἀλλ' ἐπιζήμια συννααστροφή· ἡ ἀδιαντροπία ὡς τόλμη αἰσχροῦ λόγων καὶ ἔργων· ἡ λογοποιία (= συκοφαντία) ὡς πλάσιμο καὶ διάδοση ψευτικῶν φημῶν, πὺν θέλει ὁ τύπος νὰ τίς πιστέψουν οἱ ἄλλοι· ἡ ἀδιακρισία ὡς αὐτοεξευτελισμὸς γιὰ τὸ συμφέρον· ἡ μωρία ὡς ψυχικὴ ὀκνηρία πὺν ἐκδηλώνεται μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα· ἡ δεισιδαιμονία ὡς δειλία μπροστὰ στὴν θεία δύναμιν κ.ο.κ..

Οἱ **Χαρακτήρες** τοῦ Θεοφράστου ἔχουν κατακτήσει μιὰ καλὴ θέσιν στὴν παγκόσμια λογοτεχνία. Ἦδη ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα τὸν μιμήθηκαν ὁ Ἀρίστων ὁ Κεῖος καὶ ὁ Σάτυρος Λύκων, πὺν ᾗ γραψαν τοὺς **«χαρακτηρισμοὺς»** καὶ τοὺς **«χαρακτήρες»** ἀντίστοιχα. Ὁ φιλόσοφος τῆς Ἀναγεννήσεως Ἰσαὰκ Κασωδῶν χαρακτηρίζει τὸ ἔργο ὡς **«χρυσὸν βιβλιάριον»**, ἐνῶ στὸν Γάλλο Λαβρουγιέρ χρησίμευσε ὡς πρότυπο γιὰ τὴν συγγραφή τῶν δικῶν του **«χαρακτήρων»**...

Σαράντος Πάν

ΜΑΓΕΙΑ ΚΑΙ ΕΞΟΡΚΙΣΜΟΙ ΣΤΟ ΟΡΘΟΔΟΞΟ «ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ»

Ἑβραϊκὴ δεισιδαιμονία στὴ σημερινή μας λατρεία

Στὸ βιβλίο μας «*Οἱ Πέντε Μεγάλες Θρησκευεῖς*» (15ῃ ἔκδοσιν, Πατάκης) ἔχουμε ὀρίσει τὴ μαγεία ὡς «*ψυχοκοινωνικὸ φαινόμενο καὶ ἀνθρώπινη ἐπινόηση ἀπὸ τὴ χαρὰν τῆς πανανθρώπινης ἱστορίας*».

Ἱστορικὰ τοποθετούμενη ἡ μαγεία κινεῖται στὴν προ-ἐπιστημονικὴ περίοδο καὶ ἀποτελεῖ διδασκόμενη θεωρία καὶ πρακτικὴ ἀπὸ τοὺς παλαιότερους στοὺς νεώτερους μάγους καὶ μάγισσες. Οἱ μάγοι τῆς προϊστορίας ἦταν οἱ παντογνώστες τῶν ἀφώτιστων ἀπὸ τὴν ἐπιστῆμιν χρόνων. Ἡ μαγεία ἐρευνᾶται ἀπὸ τὴ Θρησκευσιολογία, Ἀνθρωπολογία, Ἐθνολογία καὶ Ψυχολογία. Ἐμεῖς θὰ παραθέσουμε ἐξορκιστικὰ κείμενα μαγικῆς πρακτικῆς προέλευσης, ποὺ πρωτοδημοσιεύθηκαν ἀπὸ τὸν γνωστὸ καὶ παγκοσμίου φήμης Ἑλληνορουμάνο θρησκευσιολόγο Mircea Eliade στὸ ἔργον του «*Μαγεία, Μῦθοι, Σύμβολα*».

Θὰ παραθέσουμε ἀπὸ τοὺς ἤδη δημοσιευμένους Μαγικοὺς Παπύρους (IV 537) ἓνα ἐξορκιστικὸ δεῖγμα καὶ ἀφοῦ σχολιάσουμε τὸ «*ἀσύνδετο - ἀσυνάρτητο*» καὶ παραληρηματικὸ τοῦ κειμένου, θὰ συνεχίσουμε μὲ τὰ δαιμονοποιημένα «*ἐκκλησιαστικά*» κείμενα, γιὰ νὰ συγκρίνουμε ἐπισημαίνοντας τὰ κοινὰ σημεῖα. Σκοπὸς νὰ καταδείξουμε, ὅτι ἡ μαγεία τοῦ φόβου καὶ ὁ φόβος τῆς μαγείας ἐπιζοῦν καὶ σήμερον σὰν τὰ μικρόδια, πλὴν ὅμως ἐπιχρισμένα καὶ μεταλλαγμένα σὲ προσοδοφόρα «*κατ' οἶκον*» εὐχέλαια. Τονίζουμε ὡστόσο καὶ πάλι γιὰ πολλοστὴ φορὰ ὅτι, ὅπου τὸ χρῆμα (ἔστω καὶ «*ἐερό*») μεσολαβεῖ, ἡ χάρις ἀποδημεῖ καὶ μένει ἀνενέργητο, γιὰ τὸ «*δωρεὰν ἐλάβατε, δωρεὰν δότε*» καμμὶὰ ἱεροκρατικὴ ἐξουσία δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ ἀκυρώσῃ.

Τὸ βυζαντινὸ τῶν σκοτεινῶν ἐκείνων χρόνων τῆς ψυχοκοινωνικῆς ἀβεβαιότητος κείμενον ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Ἐξέλθε ἀπὸ τῶν ἀκτίνων ἀελίου πνεῦμα. Ἀναστῶν τὸν δαίμονα ὅσον δυνάμενον καὶ ἄψιν συμπαθῶς τὰ σκοληκόδωτα ἡμῶν σώματα. Ἡ δὲ πορεία τῶν ὀρωμένων πνευμάτων διὰ μέσον τοῦ ἱεροῦ δίσκου τῶν ζωδιακῶν συστημάτων ἃς καταλήξῃ εἰς τὰ ἐνδότερα σπήλαια τῆς ψυχῆς μου, καταργᾶζων αὐτὰ διὰ τοῦ θείου καὶ ἀκτίστου φωτός σου. Ἄψιν τὴν σωματικὴν ἡμῶν ἀποφορὰν καὶ σύντριψον τὰς καθ' ἡμῶν δολίως κινουμένας λεγεῶνας τοῦ Βελιάλ. Σὺ δὲ ἱερομύστα εὐθέως ἐπιθὲς τὴν δεξιὰν παλάμην ἐν τῷ στόματί σου καὶ κλείσας αὐτὸ ἐν σιγῇ προσκύνῃς τὸ μυστήριον τῆς θείας οἰκο-

νομίας. Ὡς εἴτα σύρισον μικρὸν συριγμόν· ἔπειτα πόπτυσον κράζων. Εἴσαι μόριος καὶ πορφύρ Κύριε Σαβδαώθ, προσφεγγής καὶ δομήτωρ τῆς θείας φιλίδας τάξεως. Ὑπάκουσον Κύριος καὶ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου αὐτοῦ Δεῖνα, ὁ κατακρατῶν τὰ πύρινα κλεῖθρα τοῦ Παραδείσου. Ὡς Ἐσὺ Πυρίπνοε, Αἰὼν φωτοκράτωρ, πυρισώματε, πυρίσπορε καὶ πυρίμορφε, φωτόλδιε καὶ κεραυνόκλωνε, ἀστροποδόλε καὶ ἀστροπόμορφε, τετραλιζώμενε, ὁ «ἀπτόμενος τῶν ὕλικῶν ὁρέων καὶ καπνίζονται»...

Μπροστά ὅμως στὴν τέτοιας ἐντάσεως καὶ ἐκτάσεως θεϊαν παντοδυναμία τοῦ μένει χῶρος γιὰ νὰ σταθῇ ὁ ἀποδυναμωμένος πιστὸς καὶ νὰ συνεργήσῃ, ἔστω μὲ τὶς φτωχὲς δυνάμεις του, καὶ νὰ φέρῃ εἰς πέρας ὅχι τὸ δοσμένο «κατ' εἰκόνα» ἀλλὰ τὸ κατόρθωμα τῆς δικῆς του ἡθικῆς ἀθλήσεως, ποὺ ἀκούει στ' ὄνομα «καθ' ὁμοίωσιν».

Καὶ ἰδοὺ ἡ συγγένεια μὲ τ' ἀπόκρυφα κείμενα «γνωστικῶν» προελεύσεων, τὰ ὁποῖα προσωποιοῦν τὸν θεὸ ὡς «τετραλιζόμενον», δηλαδὴ παν-τελῆ αἰῶνα. Βεδαίως ἡ ἀπόκρυφη τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων φιλολογία δὲν ἔχει ἐπηρεάσει μονάχα τὰ εὐχετικά ἢ εὐχολογικο-λειτουργικά κείμενα τῆς αὐτο-κρατορικῆς Βυζαντινοφρουδαρχικῆς Ἐκκλησίας ἀλλὰ κυρίως τὴ λατρεία μὲ θεομητορικὲς ἐσορτές, ὅπως τῶν Εἰσοδίων στίς 21 Νοεμβρίου καὶ τῆς Κοιμήσεως τῆς Μαρίας - μητέρας τοῦ Χριστοῦ στίς 15 Αὐγούστου.

Ἄς ἐπανεέλθουμε ὅμως στὰ κείμενα αὐτά, ποὺ δορῶνται στὸ ἐν καθημερινῇ χρήσει «Εὐχολόγιον τὸ Μέγα» τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (Ἔκδοση «Ἀστέρος»). «Κύριε Σαβδαώθ, φῦσαι καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ἀπὸ σκότους νυκτερινοῦ, ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ, ἀπὸ πράγματος ἐν σκότει διαπορευομένον, ἀπὸ βέλους πετομένου ἡμέρας, ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ». («Εὐχὴ ἐπὶ οἰκίας περιεργαζομένης ὑπὸ πονηρῶν πνευμάτων»).

Μικρὸ σχόλιο:

Ἡ ἀντίληψη τοῦ ἀγνώστου συντάκτη τῆς εὐχῆς εἶναι ὅτι: α) Τὰ δαιμόνια εἶναι πολλά. β) Τὰ ὀνομάζει τὸ καθένα μὲ τὸ δικό του ὄνομα, ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν καταστροφικὴ τους ιδιότητα. γ) Πιστεύει ὅτι αὐτὰ ἐργάζονται ὅχι βεδαίως γιὰ τὴ σωτηρία ἀλλὰ γιὰ τὴ δλᾶθῃ τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, ἐπὶ νυχθημέρου δάσεως. Κυρίως ὅμως τότε, ποὺ τὸ σκοτάδι ἀπλώνεται καὶ οἱ ἄνθρωποι φοβοῦνται· δηλαδὴ πολὺ πρωτόγονες καταστάσεις, ὅπου ὁ πέπλος τῆς ἀγνοίας τύλιγε μέσα του τὰ ταραγμένα ἀπὸ τὴ νύχτα, τὰ καιρικά φαινόμενα (ἀστραπεῖς - βροντὲς) καὶ φυσικὲς καταστροφὲς αἰσθήματα τῶν ἐντελῶς ἀπροσάτευτων ἀπὸ τὴν τεχνικὴ ἀρχανθρώπων.

Καὶ ἰδοὺ ὁ ἀπλοϊκὸς καὶ μέχρι ἐνὸς σημείου δικαιολογημένος φόβος τῶν ἀγροστοπομενικῶν πληθυσμῶν, στοὺς ὁποίους κυρίως ἀπευθύνονται καὶ τὶς ἀνάγκες του θεραπεύουν οἱ εὐχὲς αὐτές, κι ἔτσι ἡ καταστροφή, οἱ ζημιόγονες καιρικὲς καὶ κλιματολογικὲς συνθήκες δημιουργοῦν φόβο, ἔνδεια, ἔλλειψη καὶ τέλος ἐξάρτηση ἀπὸ τὴν ἱεροκρατικὴ ἐξουσία καὶ τὶς μεσιτικὲς χρυσοφόρες εὐχὲς τῆς:

«Κύριε, λύτρωσε τὰ φυτεύματα τοῦ Ἀμπελῶνος τούτου καὶ πᾶσαν τὴν περιοχὴν ἀπὸ πάσης χαλάζης, ἀπὸ παγετῶνος, χιόνος, καὶ κρυστάλλου, καταιγίδος φερομένης διαίως ἀπὸ φρικτῶν κρυμῶν καὶ πνευμάτων καύσωνος· ἀπὸ καταιγίδος καὶ πάσης προσβολῆς ὁρατῶν καὶ ἀορατῶν ἐχθρῶν» (εὐχὴ εἰς φύτευμα ἀμπέλου).

Σχόλιο:

Ἐξομοιώνει ὁ συντάκτης τὰ φυσικά, ἔστω καὶ ζημιόγονα φαινόμενα πλὴν ὅμως ἀπὸ φυσικὲς ἀτέλειες, μὲ τὰ ἀόρατα πνεύματα «ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον» τὸν Σατανᾶ - Διάβολο - Βελζεβούλ, Ἀλάστορα, Βελίαρ. Δηλαδὴ μία πλήρης καὶ τέλεια κατ' ἀνθρώπου συνωμοσιολογία τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

Στὸν ἐξορκισμό τοῦ Ἁγίου Μάρτυρος Τρύφωνος μαθαίνουμε καὶ τὶς φυσικὲς προσβο-

ΕΞΟΡΚΙΣΜΟΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΤΡΥΦΩΝΟΣ.

Λεγόμενος εἰς Κήπους, Ἀμπελιῶνας, καὶ Χωράφια.

Οἵστος μου ἐν Λαμφάκου Κώμῃ, καὶ ταῖς χῆνας ἐπιμε-
λουμένου μου καὶ βόσκοντος, ὀργὴ κατῆλθεν ἀπὸ
Θεοῦ παντοκράτορος, ἢ καὶ εἰς τὸν τόπον ἐκείνον μόνον, ἀλ-
λὰ καὶ εἰς ταῖς κύκλῳ περιχώρους, τουτέστιν ὀργὴ πρὸς
πᾶσαν ἄμπελον, χώραν τε, καὶ κῆπον, ἀθρόως τῶν φύλ-
λων καὶ τῶν καρπῶν βριθομένων, μαραινομένων, καὶ ἀ-
φανιζομένων. Ὅρων οὖν ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος Τρύφων, οὕτω
τηκομένους τοὺς καρπούς, καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν δα-
πανωμένους τοὺς ἀνθρώπους, τῷ παντελεῖ ἀφανισμῷ τῶν
καρπῶν τῆς γῆς, τῶν τε χωραφίων, ἀμπελῶν, κήπων, καὶ
λαχάνων, καὶ παντοίων δένδρων τῷ τοιούτῳ ὀλέθρῳ πα-
ραδιδόμενων, διαπονηθεὶς, ἐδεήθην πρὸς τὸν Κύριον καὶ
Θεόν μου, τοῦ γενέσθαι ἀφανῆ πάντα τὰ θηρία, τὰ πρὸς
ἀδικίαν καὶ φθοράν ὑπάρχοντα τῶν τε κήπων, καὶ χωρα-
φίων, καὶ ἀμπελῶν, καὶ παντοίων δένδρων τε καὶ λαχά-
νων, καὶ μάλιστα τῶν τὴν κώμην ἐκείνην οἰκούντων τῆς
παρακειμένης λίμνης, καὶ πρὸς ὑπόκλισιν καὶ πρόσκλη-
σίν μου παραγενομένων. Καὶ δὴ εἰς προσευχὴν κλίναντός
μου τὸ γόνυ, καὶ ταῖς χεῖρας πρὸς τὸν Θεὸν ἐκπετάσαν-

Φωτοτυπία σελίδας τοῦ λειτουργικοῦ βιβλίου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
«Εὐχολόγιον τὸ Μέγα», ὅπου περιέχεται «Ἐξορκισμὸς λεγόμενος εἰς Κήπους,
Ἀμπελιῶνας καὶ Χωράφια», πὺν τελεῖται (ἐπ' ἁμοιβῇ) καὶ σήμερα ἀπὸ τοῦς
Ἑλλήνες ἱερεῖς. Ἀπολίθωμα δεισιδαιμονίας σὲ ἐποχὴ ἀναπτύξεως τῆς ἐπιστή-
μης τῆς Γεωπονίας.

λές, τὶς ὁποῖες ὑφίσταντο τ' ἀμπέλια τῶν καλλιεργητῶν τοῦ Βυζαντίου, ποὺ ζοῦσαν κάτω ἀπὸ τὶς γνωστὲς συνθήκες ἐκμετάλλευσης τοῦ τιμαριωτικοῦ - φεουδαρχικοῦ συστήματος:

“Φόδος σειсмоῦ - Φόδος Θεοῦ.

Εὐχαὶ ἐπὶ ἀπειλῇ σειсмоῦ”.

«Ὁ Θεὸς ὁ μέγας καὶ φοβερὸς καὶ θαυμαστός, ὁ μόνος ἀληθινός, ὁ ποιῶν τὰ πάντα καὶ μετασκενάζων· ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν· ὁ ἀπτόμενος τῶν ὀρέων καὶ καπνίζονται· ὁ σείων τὴν ὑπ' οὐρανὸν γαίαν ἐκ θεμελίων, ὁ τὰ θεμέλια τῆς γῆς σαλεύων, ὁ διαλύων τὰ σύμπαντα τῷ σῶ νεύματι· Σὺ κύριε ὁ ποιῶν τὴν γῆν, τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὰς θαλάσσας τρέμειν ὑπὸ τὸν σιδηροῦν θραχίονα Σου, ὃς πάντα ποιεῖς ἵνα φρίττουν καὶ τρέμουν ἀπὸ προσώπου τῆς δυνάμεώς Σου· ὅτι ἐννπόστατος, ἡ ὀργὴ τῆς ἐφ' ἡμᾶς ἀπειλῆς Σου, ἀμέτρητοί τε καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ βουλαὶ Σου... Παντοκράτορ Κύριε, οἶδαμεν, ὅτι διὰ τὰς πολλὰς ἡμῶν ἁμαρτίας συνέσεισας τὴν γῆν τῷ θραχίονί σου τῷ ὑψηλῷ καὶ συνετάραξας αὐτὴν καὶ φόδος καὶ τρόμος ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς ἀπὸ προσώπου τῆς ὀργῆς Σου. Ὡς Παντοδύναμε, ἡ καρδίᾳ ἡμῶν τέτρωται καὶ ἡ ψυχὴ τετάρακται τῇ τοῦ σειсмоῦ μάστιγι. Δειλία θανάτου ἐπέπεσε ἐφ' ἡμᾶς, ἵνα μὴ ὁ σεισμὸς ὡς λέων ὀρνόμενος ἀρπάσῃ τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα ἡμῶν. Διὰ τοῦτο μὴ καταρασθῇς καὶ μὴ τιμωρήσῃς ἡμᾶς τῇ τοῦ σειсмоῦ ἐκδικήσει ἐκ τοῦ ἀπυθμένου δάθους τῶν ἐκουσίων καὶ ἀκουσίων ἀνομιῶν ἡμῶν. Ἐπίσκεψαι Παντεπόπτα καὶ Παντοδύναμε Κύριε πάντας τοὺς φοβούμενους τὸ φοβερόν τοῖς ἐχθροῖς Σου ὄνομα. Ἐλέησον καὶ ρῦσαι τοὺς ὑπὸ τῆς φοβερᾶς τοῦ σειсмоῦ ἀπειλῆς τεθορυδημένους καὶ τρόμῳ πολλῷ καὶ φόδῳ ἐκ τῆς τοῦ σειсмоῦ ἀπειλῆς συνεχομένους. Ἄνεις, ἄφες, συγχώρησον τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν εἴτε ἐν νυκτὶ εἴτε ἐν ἡμέρᾳ, ἵνα καταπαύσῃς τοῦ σειсмоῦ ἀπειλήν.

»Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

» Δέσποτα Κύριε, ὁ ἐπιφέρων εἰς πάσας τὰς γενεὰς τῶν ἀνθρώπων πληγὰς, δεινὰ καὶ μάστιγας, ἵνα συνεντίσῃς τὰς ἀσυνέτους καρδίας καὶ χαλινὸν ἐπιβάλῃς εἰς τὰς ἁμαρτωλὰς καὶ ἀθέους σκέψεις τῶν ἐναντίον Σου κινουμένων, εἰρήνευσον τοὺς ἄρμους τῆς γῆς τῶν ἐκ τῶν σεισμῶν σαλευομένων. Κύριε Παντοκράτορα, τὰ Σὰ προστάγματα, διεφυλάττομεν καὶ τῶν θείων ἐντολῶν θεράποντες ἐγενόμεθα. Οὐκ ἂν ἡ γῆ θὰ ἐκινεῖτο ἐναντίον ἡμῶν οὐδὲ ὁ ἄδης θὰ κατέπιεν ἡμᾶς τῇ δικῇ σου προσαγῇ... Παντεπόπτα Κύριε, δὲν ποιοῦμεν τὰ προστάγματά σου, οὔτε τὰς ἐντολὰς Σου τηροῦμεν, δι' ὃ καὶ φοβούμεθα τὴν δύναμιν τὴν ἐκδικουμένην μέχρι ἑκτῆς γενεᾶς, τοὺς ἀπειθούντας τὰ φοβερὰ προστάγματά σου. Λοιμοί, λιμοί, σεισμοί καὶ καταποντισμοί, ἀσθένειαι καὶ στεναχώρια ποικίλαι, θάνατοι ἐν πολέμῳ, ὅπου οἱ γονεῖς θάπτουν τὰ τέκνα τους, θάνατοι ἐν εἰρήνῃ, ὅπου τὰ τέκνα θάπτουν τοὺς γονεῖς αὐτῶν καὶ πάντα ταῦτα ἵνα πρὸς Σεαυτὸν τοὺς θνητοὺς ἄκοντας ἐλκύσῃς. Παρὰ ταῦτα καὶ παρ' ὅλας τὰς καθ' ἡμῶν δοκιμασίας δὲν συνήλθομεν, οὔτε μετανοήσαμεν. Προσθέσαντες ἀνομίαν ἐπὶ τὴν ἀνομίαν. Μὴ δὴ παραδώσῃς ἡμᾶς εἰς σφαγὰς καὶ ἀθλίως ἀπολεσθῇ ἡ ζωὴ ἡμῶν. Γνωρίζομεν, Παντοδύναμε Κύριε, ὅτι ἡ διάνοια καὶ ἡ βούλησις τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς παιδιόθεν διάκειται ἐπὶ τὰ πονηρά, μισὰ καὶ ἀκάθαρτα. Γνωρίζουμε, ὅτι ὃν ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει, μαστιγώνει δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται».

Σχόλιο: Δὲν χρειάζεται δὲ καὶ μεγάλη φιλοσοφία, γιὰ νὰ καταδείξουμε, ὅτι ὁ ἁμαρτάνων καλεῖται ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἐκδίκηση τοῦ Θεοῦ μέχρι ἑκτῆς γενεᾶς, ὅπως ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἐπιβάλλει.

Δρ Γεώργιος Μουστάκης

Καθηγητὴς Θεολογίας

ΤΑ ΑΣΙΑΤΙΚΑ ΞΕΝΑ ΣΩΜΑΤΑ

Προχθές ή Ἁγία Ζώνη καὶ ἡ εἰκόνα τῆς «*Παναγίας Ἱεροσολυμίτισσας*», χθές τὰ «Τίμια Δώρα» – καὶ προφανῶς ἔπεται συνέχεια. Μὲ τὴ διοργάνωση εἰδωλολατρικῶν λαοσυνάξεων ἡ Ἑλλαδικὴ Ἐκκλησία ἀναμετρᾷ τὶς δυνάμεις τῆς καὶ ὑπολογίζει τὴ στερεότητα τοῦ «σκληροῦ πυρήνα» τοῦ ποιμνίου τῆς. Τὴ δύναμή τῆς αὐτὴ τὴν ἐπιδεικνύει ἀπειλητικὰ πρὸς πᾶσαν «ἀλλότρια» κατεύθυνση, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐκείνους τοὺς λίγους κρατικούς ταγούς πού ἐπιμένουν σὲ μεταρρυθμίσεις. (Εὐπρόσδεκτα βέβαια καὶ τὰ δισεκατομμύρια πού φέρουν αὐτὲς οἱ λαοσυνάξεις). Τὸ ἴδιο ἔπραξε καὶ μὲ τὴν πανελλήνια ἐκστρατεία συγκέντρωσης ὑπογραφῶν περὶ τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος στὶς ἀτυνομικὲς ταυτότητες· ὁ ἀπολογισμός, τρία ἑκατομμύρια ὁμονοῦντες.

Κατ' ἀρχὰς τὰ δημόσια προσκυνήματα λατρευτικῶν ἀντικειμένων (πηγαία ἔκφραση τοῦ πρωτόγονου τοτεμισμού) κατέδειξαν τὸ μεγάλο συνειδησιακὸ καὶ μορφωτικὸ χάσμα, πού λαμβάνει χώρα στοὺς κόλπους τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας, τὸ ὁποῖο εἶναι πρῶτα ἀπ' ὅλα χάσμα γενεῶν. Οἱ συνωστιζόμενοι προσκυνητὲς εἶναι κατὰ κανόνα περασμένης ἡλικίας καὶ γυναῖκες. Εἶναι οἱ ἄνθρωποι πού γεννήθηκαν ἀπὸ τὸν Μεσοπόλεμο ἕως τὴν δεκαετία τοῦ '50, στοὺς ὁποίους ἡ μοῖρα τῆς κατεστραμμένης ἀπ' τὴ Κατοχὴ καὶ τὸν Ἐμφύλιο Ἑλλάδας ἐπεφύλαξε τὴ στέρηση, τὴ σκληρότητα τῆς βιοπάλης καὶ τῆς μετανάστευσης. Εἶναι ἡ Ἑλληνίδα μάννα, πού ὁ μοναδικὸς ἐκτὸς οἰκογένειας ρόλος τῆς εἶναι ἡ ἐκπροσώπηση ὁλόκληρης τῆς οἰκογένειάς τῆς ἔναντι τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν. Ταυτόχρονα εἶναι οἱ ἄνθρωποι, πού τὴν τελευταία δεκαετία στήριξαν τὶς σπουδὲς πεντακοσίων τουλάχιστον χιλιάδων νέων σὲ πανεπιστήμια τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ, ἀντισταθμίζοντας ἔτσι τὴν πνευματικὴ τους ἀνεπάρκεια. Ἡ ἀνεπάρκεια λόγου τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν τοὺς ὀδηγεῖ στὸ νὰ ἀνταποκρίνονται στὰ μεσαιωνικοῦ τύπου κελεύσματα· γίνεται ὅμως ἀντιληπτὸ πὼς στὶς ἐπόμενες δεκαετίες ἡ κατηγορία αὐτὴ τῶν πιστῶν σταδιακὰ θὰ ἐκλείψη.

Ἀλλὰ καὶ ἡ γενικὴ ἀπογραφή τοῦ «*συνεποῦς ποιμνίου*» μέσῳ τοῦ δημοψηφίσματος γιὰ τὶς ταυτότητες ἀπογοήτευσε. Γιατί στὸ δημοψήφισμα αὐτὸ ἡ ἐπίσημη Ἐκκλησία δὲν τόλμησε νὰ θέσῃ ξεκάθαρα τὸ δῆλημα: «*Ὑπὲρ ἢ Κατὰ τῆς (ὑποχρεωτικῆς) ἀναγραφῆς*», ἀλλὰ τεχνηέντως τὸ ἔθεσε ὡς *δήλωση προτίμησης στὴν προαιρετικὴ ἀναγραφή* τοῦ θρησκευματος, θίγοντας τὸ δημοκρατικὸ συναίσθημα τῶν «*μετριοπαθῶν*» πιστῶν; (Ἡ ἀτυχὴς πολιτικὰ δημόσια ὑπογραφή τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἀντιπολιτεύσεως ἔθεσε τὸ ζήτημα καὶ στὴν κοινοτική βάση). Ἔτσι γίνεται ἀντιληπτὸ, πὼς, ἂν ἐτίθετο τὸ δῆλημα ἄμεσα (Ὑπὲρ ἢ Κατὰ), ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπογραφῶν θὰ συρρικνοῦτο πιθανῶς στὸ 1/3 περίπου.

Τὸ πλέον σημαντικὸ στοιχεῖο στὴν ὑπόθεση αὐτὴ δὲν εἶναι οἱ ἀκραῖες καὶ ἐν πολλοῖς βαρβαρικὲς θρησκευτικὲς ἐκδηλώσεις μιᾶς σταδιακῆς ἐκλείπουσας γενιάς Ἑλλήνων, ὅσο ἡ ἀλαζονικὴ καὶ χωρὶς προσχήματα προσπάθεια ἐπιβολῆς τοῦ σκοταδισμού στὴν ἐλληνικὴ κοινωνία ἀπὸ μιὰ μερίδα ρασοφόρων, πού βεβαίως συνεπικουροῦνται ἀπ' τὸ σύνολο σχεδὸν τῶν «*πνευματικῶν*» ταγῶν τῆς ρωμιοσύνης (ἀκαδημαϊκοί, πρυτάνεις καὶ λοιποί). Ἀλλὰ τὰ δεδομένα συνηγοροῦν στὴν πρόβλεψη, πὼς ἔφτασε ὁ καιρὸς, πού ἡ ἴδια ἡ πραγματικότητα, ὁ ροῦς τῆς ἱστορίας θὰ τοὺς ἀπομονώσῃ καὶ τελικῶς θὰ τοὺς ἀποβάλλῃ ὡς ἀσιατικὰ σώματα, πού διείσδυσαν πρὸ αἰώνων στὸν ὀργανισμό τοῦ ἱστορικὰ δεινοπαθοῦντος τότε Ἑλληνικοῦ Ἔθνους.

Παν. Α. Κουβαλάκης

Ο ΚΑΛΑΘΟΣ ΤΩΝ ΑΧΡΗΣΤΩΝ

Ώδός ἀπωλείας

Πῶς; Τί ἔκανε λέει; Ἀπὸ τὸ Α' Λύκειο Κερατσινίου ἦρθε ἡ φά-
πα; Μὰ καλὰ, μὲ δουλεύετε; Αὐτοὺς ἐκεῖ οὔτε ὁ μεγαλοδύναμος
Γιαβῆ (εὐλόγησον, Κύριε) δὲν τοὺς βλέπει. Ἵσως γι' αὐτὸ νὰ μοῦ
τὴν ἔσκασαν. Κι ἐδῶ πὺν τὰ λέμε, δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ. Τὸ ἔχουν
ξανακάνει ἄλλες δύο φορές καὶ τὸ παρέβλεψα μὲ βαρὺ πόνου τῆς μαύρης μου ψυχῆς. Ἄντε
νὰ καταπιῶ τὶς **«Προσεγγίσεις στὸν Πλάτωνα»**, ἄντε νὰ σφιχτῶ νὰ κατεβάσω καὶ τὶς **«Προ-
σεγγίσεις στὸν Ἀριστοτέλη»**... ἀλλὰ τώρα τὸ παραξήλωσαν τὰ παλιόπαιδα. Ἀκοῦς ἐκεῖ **«Προ-
σεγγίσεις στὸν Πλούταρχο»**. ἔχουν βαλθῇ νὰ μὲ **«στείλουν»** ἀπὸ πνευματικὴ δυσπεψία. Τὸ
πῆραν **«σχοινι - κορδόνι»** καὶ θγάζουν ἀδέρτα σχολιασμένους τοὺς **«ἐκβλητοτέρους κοπρίων»**
Ἕλληνες, γιὰ νὰ μὲ φέρουν σὲ κακὸ χάλι. Πάλι καλὰ πὺν κάνουν μόνο **«προσεγγίσεις»**. Σκε-
φθῆτε νὰ κάνουνε καὶ **«ἐμβαθύνσεις»**. Κολούμπρα θὰ πάθαινα...

Ἦθελα νὰ ἔξερα, αὐτὸς ὁ λυκειαρχὸς τοὺς ὁ Μητροπότηρος δὲν μπορεῖ νὰ τὰ δάλῃ ν' ἀσχο-
ληθοῦν μὲ τίποτα πιὸ ἐποικοδομητικὸ, θεάρεστο καὶ εὐάρεστο στὸ σύστημά μου. Δὲν γνωρίζ-
ει ὁ ἄφρων, ὅτι **«τὰ ὀψώνια τῆς ἀμαρτίας θάνατος»**, ὅπως διειστένεται καὶ ὁ λατρευτὸς μου
πράκτορας Παῦλος; Γιατί ὀδηγεῖ τὰ (δουρικὰ) τέκνα τοῦ Θεοῦ στὴν ὁδὸν τῆς ἀπωλείας, μα-
κρυνὰ ἀπὸ τὸν ὑπέροχο κόσμου πὺν ἔχω ἐτοιμάσει γι' αὐτά; Ἄ, θὰ στείλῃ σῆμα στὸ Ὑπουργ-
εῖο Παιδείας, νὰ τοῦ τὰ ψάλλουν ἓνα χεράκι. Θέλεις **«προσεγγίσεις»**, ἀγαπητέ μου; Κάνε ὅσες
τραβάει ἡ ψυχὴ σου, ἀλλὰ ὅχι δὲ καὶ στοὺς τρισκατάρατον. Χάθηκαν δηλαδὴ ἡ **«Πεντά-
τευχος»**, οἱ **Προφῆτες**, οἱ **Κριτές**, οἱ **Μακκαβαῖοι**, ὁ **Ἰωσήφ**, ὁ **Αὐνάν** καὶ τόσες ἄλλες ἐγκρι-
τες διδλκὲς προσωπικότητες; Δὲν σοὺ κάνουν μήπως ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, ὁ Μ. Θεοδόσιος,
ὁ Ἰουστινιανός, ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ὁ Ἱ. Χρυσόστομος καὶ τόσοι ἄλλοι; Μὲ τοὺς ἀρχαίους
δρῆκες ν' ἀσχοληθῆς; Τώρα θὰ μοῦ πῆς βέβαια, τί νὰ γράψῃ κανεῖς γι' αὐτούς. Ἐ, κάτι καλὸ
θὰ βρῇ. Πιὸ ἔξυπνοι δηλαδὴ εἶναι οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ θεολόγοι, πὺν τοὺς ἔχουν ὡς πνευμα-
τικὲς προμετωπίδες; (Καὶ γι' αὐτὸ πηγαίνετε κατὰ διαόλου ἐδῶ καὶ δύο χιλιετίες)...

Αὐτὴ ἡ μεγαλομανία σας στὴν παρονσίαση τοῦ διβλίου σας μοῦ τὴν ἔδωσε γιὰ τὰ καλὰ
στά νεῦρα. Ἐπίτηδες μαζευνήκατε τὴν αἴθουσα τοῦ πολιτιστικοῦ κέντρου **«Μελίνα Μερ-
κούρη»**, γιὰ νὰ μοῦ τὴ σπάσετε περισσότερο. Ἦταν καὶ πῆχτρα ἀπὸ κόσμου, πανάθεμά σας!
Ἐδῶ καλὰ - καλὰ δικὸ σας σχολεῖο δὲν ἔχετε καὶ τὰ συγγράμματα πὺν ἐκδώσατε μέχρι σή-
μερα, φιγουράρουν στὶς διβλιοθήκες τῶν πανεπιστημίων τοῦ Χάρβαρντ, τοῦ Μπέρκλεϋ,
τοῦ MIT, τοῦ Λεμονόσωφ καὶ δὲν ξέρω κι ἐγὼ πὺν ἄλλου. Ὅσο γιὰ τοὺς ὁμιλητὲς τῆς ἐκδή-
λωσης τί νὰ πῶ... Διέκρινα μεταξὺ ἄλλων καὶ κάποιους ἰδιαίτερος ἀναξιοπαθοῦντες, ὅπως
τὴν κ. Σουβαλτζῆ πὺν κόντενα νὰ τὴν ξεχάσω. Εὐτυχῶς νὰ λές, πὺν δὲν τόλμησε νὰ παρα-
στῇ καὶ κανεῖς ἀπ' τὸ ἐπίσημο κράτος. Πάλι καλὰ, ἄς εἶναι... Αὐτὸ δὲ μοῦ ἔλειπε. Νὰ τρέ-
χουν καὶ οἱ ὑπαλλήλίσκοι μου καὶ νὰ χειροκροτοῦν τὰ δδελνρὰ ἔργα σας. Ἐκεῖνο πάντως πὺν
μὲ συνεκλόνησε ἦταν ἡ μεταξὺ σοδαροῦ καὶ ἀστείου ἐπισήμανση τοῦ ἀπελθόντος δημάρχου,
ὅτι **«μὲ τὴ φόρα πὺν πήρατε θὰ τιναχθῇ ἡ μπάνκα στὸν ἀέρα»**. Γιὰ δὲς ποιὸς μιλάει. Βρέ,
δὲν πᾶτε νὰ γίνετε στάχτη καὶ μπούρμπερε καὶ ἐσεῖς καὶ ὁ Δῆμος σας πὺν ἐνίσχυσε τὴν ἐκδο-
ση τῶν πιτσιρίκων, ἀντὶ νὰ τοὺς φτιάξετε δημοτικὰ σφαιριστήρια, φλιμπεράκια καὶ **«κου-
λουχέρηδες»**, νὰ περνοῦν δημιουργικὰ τὸν καιρὸ τους... Κι ἐγὼ ἐπιτέλους τί σᾶς φταίω, νὰ
τιναχτῶ στὸν ἀέρα ἀπὸ τό

Σάρωθρον

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΔΙΑΔΟΘΗΚΕ ΣΤΗ ΔΥΣΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΡΑΒΕΣ

‘Ο μῦθος τῆς ἑλληνικότητος τοῦ Βυζαντίου

ΕΝΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟΣ ΜΙΛΑ ΧΩΡΙΣ ΠΕΡΙΦΡΑΣΕΙΣ

‘Η ‘Υστερη ‘Ελληνιστική Περίοδος ἀποτελεῖ κομβικὸ σημεῖο στὴν ἱστορία τοῦ παγκοσμίου πολιτισμοῦ· σημεῖο - ὁρόσημο, στὸ ὁποῖο βρίσκονται οἱ ἀπαντήσεις σὲ ἐρωτήματα τῆς σύγχρονης ἱστορικῆς ἐρευνας ἀλλὰ καὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ πολιτισμοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχὴ αὕτῃ ὁ ‘Ιουδαϊσμός, φορῶντας τὸ μανδύα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ συμμαχώντας μὲ τὴν κοσμικὴ ἐξουσία τῆς Ρώμης, ἐπιχειρεῖ τὴν παγκόσμια ἐπιβολή του, τὴν ὁποία καὶ ἐπιτυγχάνει. Ἀργότερα ἡ ἴδια δογματικὴ μήτρα γεννᾷ τὸ ‘Ισλάμ, τὸ ὁποῖο ἀκολουθώντας μιὰ ἀνάλογη πορεία καταφέρει νὰ γίνῃ ἡ ἄλλη ὄψη τοῦ ἴδιου δογματικοῦ - ἐξουσιαστικοῦ νομίσματος.

Τὸ σύνολο σχεδὸν τῶν ἱστορικῶν τῆς περιόδου αὐτῆς δὲν καταφέρνουν νὰ ἀγγίξουν χωρὶς τὶς χριστιανικὲς παρωπίδες τὴν μετάλλαξη αὕτῃ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐλάχιστες φωτεινὲς ἐξαίρεσεις ἔδωκε, ὡς γνωστόν, ἡ διανόηση τῆς νεώτερης Εὐρώπης. Στὴν Ἑλλάδα οὐδεὶς κατάφερε ὡς σήμερα νὰ ἀποβάλῃ τὶς παρωπίδες αὐτὲς καὶ συνάμα νὰ ἀντέξῃ τὶς ἀντιδράσεις τῶν ὀργάνων τοῦ «Ἑλληνοχριστιανισμοῦ»· μόνο ψελλίσματα κατάφεραν νὰ ἀφήσουν κάποιοι γενναῖοι.

Μέσα σ’ αὐτὸ τὸ κλίμα τῆς ἀπόκρυψης, τῆς ἀλλοίωσης, τῆς ἀνελευθερίας, καὶ τοῦ δογματισμοῦ ἡ παρουσία τοῦ καθηγητῆ Κωνσταντίνου Ρωμανοῦ ἀποτελεῖ μία σαφὴ ἐξαίρεση τοῦ κανόνα. Διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας τοῦ πανεπιστημίου τῆς Χαϊδελέδεργης καὶ σήμερα ἀναπληρωτὴς καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Αἰγαίου ὁ Κ. Ρωμανὸς μελέτησε ἐπιστημονικὰ καὶ σὲ βάθος τὴν κρίσιμη αὕτῃ περίοδο τῆς ἱστορίας καὶ ἀπαλλαγμένος ἀπ’ τὶς γνωστὲς προκαταλήψεις προχώρησε εὐθαρσῶς στὴν ἀνάδειξη τῆς ἀλήθειας. Προσφάτως ἤλθε στὰ χέρια μας τὸ διβλίο του «Ἑλληνιστικὸ Ἰσλάμ». Αὐτὸ μᾶς ἔδωκε τὸ κίνητρο τῆς συνάντησής μας, τῆς ὁποίας προοῖον εἶναι ἡ συνέντευξη ποὺ ἀκολουθεῖ.

Τὸ «πάτημα» τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ ἰδεολογήματος

ΣΥΝΤ: *Κύριε Ρωμανέ, εἶναι κυρίαρχη, ὡς γνωστόν, ἡ ἀποψη πὼς ὁ Χριστιανισμὸς συνέχισε τὴν Ἑλληνικὴ Παράδοση, ἡ ὁποία ἔφτασε στὶς μέρες μας ὡς*

«**Ὁρθοδοξία**». Ἡ δική σας θέση ποιά εἶναι;

K. ΡΩΜΑΝΟΣ: Εἶναι προφανές, πὼς οἱ ἀπόστολοι τοῦ Ἰησοῦ, ἐπεκτεινόμενοι στὸν ἀπέραντο Ἑλληνιστικὸ Κόσμο, ἀναγκάστηκαν νὰ δοῦν ἔξω ἀπ' τὰ στενὰ πλαίσια τῆς καθαρῆς Ἑβραϊκῆς Παράδοσης καὶ νὰ ἐνσωματώσουν κάποια κομμάτια τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας, προκειμένου νὰ ἐπικοινωνήσουν μὲ τὸ κοινό, στὸ ὁποῖο ὑπῆρχε πλῆθος ἐγγραμμάτων ἀνθρώπων. Αὐτὸ εἶναι τὸ «πάτημα» ἐκείνων πού ὑποστηρίζουν τὴ συνέχιση τῆς Ἑλληνικῆς Παράδοσης στὸν Χριστιανισμό. Δὲν προσπάθησαν ὅμως νὰ δοῦν τὸν τρόπο, πού οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας εἰσήγαγαν τὴν Ἑλληνικὴ Φιλοσοφία, προκειμένου νὰ στηρίξουν τὴν «ἐξ ἀποκαλύψεως» ἀλήθεια. Ἡ φιλοσοφία δηλαδὴ τίθεται στὴν ὑπηρεσία τοῦ δόγματος. Οὐσιαστικὰ ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ ἀπολογητικὰ κείμενα δηλαδὴ μὲ κείμενα ἱεραποστολικῆς φύσεως, πού στοχεύουν νὰ κάνουν τὴ νέα ἀνατολικὴ δοξασία τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀποδεκτὴ στὸν Ἑλληνιστικὸ Κόσμο, ὁ ὁποῖος ἔχει μιὰ θεωρητικὴ κατάρτιση καὶ ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοια νὰ ἐμφανισθοῦν ὅτι ἀπαντοῦν σὲ προϋπάρχοντα ἐρωτήματα τοῦ ἀκροατηρίου.

Ἔτσι χρησιμοποιεῖται ἡ Ἑλληνικὴ Παράδοση ἐργαλειὰ στὸ πλαίσιο τῆς ἱεραποστολῆς. Γι' αὐτὸ ἡ μορφὴ τοῦ χριστιανικοῦ λόγου μπορεῖ νὰ εἶναι ἑλληνικὴ, τὸ περιεχόμενό του ὅμως εἶναι ξένο - ἀνατολικό.

Ὅπως δηλαδὴ λέει ὁ Spengler στὸ ἔργο του «*Ἡ Πτώση τῆς Δύσης*», μιὰ ἀνατολικὴ δοξασία φορᾷ ἕναν ἑλληνορωμαϊκὸ μανδύα, προκειμένου νὰ ἐπικρατήσῃ. Αὐτὸ τὸ ὀνομάζει «*ἱστορικὴ ψευδομόρφωση*».

ΣΥΝΤ: Πέρασε τελικὰ ὁ Χριστιανισμὸς μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἑλληνικοῦ Λόγου ἢ χρειάστηκε νὰ καταστραφῇ ἐκ θάθρων ὁ Ἑλληνικὸς Πολιτισμός;

K. Ρ.: Μετὰ τὴν παγίωση τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς ἐπίσημης θρησκείας τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους κατόπιν ἐντολῆς τοῦ Κωνσταντίνου λήγει ἡ ἀναγκαιότητα τῆς ἱεραποστολῆς ἐπὶ τῇ θάσει ἐπιχειρημάτων. Οἱ διώξεις πού ἀκολουθοῦν, οἱ καταστροφές ναῶν, ἀγαλμάτων, βιβλιοθηκῶν, τὸ κλείσιμο τῶν ἑλληνικῶν σχολῶν καὶ ἡ φυσικὴ ἐξόντωση ἀνθρώπων, ὅλα αὐτὰ ἔχουν τὴ λογικὴ τῆς κυριαρχίας. Ἄλλωστε τὴν Ἑλληνικὴ Παράδοση εἶναι δύσκολο νὰ τὴ χειρισθῇ στὰ πλαίσια ἑνὸς δεδομένου δόγματος. Ἡ τάση τῆς νὰ ὑπερβαίνει τὰ δόγματα, ὁ λόγος νὰ φέρνῃ τὸν ἀντίλογο γεννᾷ αὐτὸ πού ἀποκαλεῖ ὁ χριστιανὸς «*αἵρεση*». Οἱ πολλὲς αἵρέσεις πού δημιουργήθηκαν ἀνάγκασαν τὸν Χριστιανισμό νὰ περιχαρακωθῇ. Ἡ αἵρεση εἶναι ἡ ἐκδίκηση τῆς φιλοσοφίας, τὴν ὁποία προσπαθεῖ νὰ οἰκιοποιηθῇ τὸ θρησκευτικὸ δόγμα. Οἱ φιλοσοφικὲς ἔννοιες πού χρησιμοποιήθηκαν γιὰ νὰ φτιάξουν τὴ «*θεολογία*», θὰ γεννήσουν ἀναγκαστικὰ τὶς αἵρέσεις.

Ἡ γενοκτονία τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς

ΣΥΝΤ: Θὰ ἐπιμείνω στὴ σπονδαιότητα τῆς φυσικῆς ἐξόντωσης τῶν Ἑλλήνων.

K. Ρ.: Δὲν ἀντιλέγω σ' αὐτό. Ἄς σκεφθοῦμε, πὼς ὁ ἐκάστοτε Βυζαντινὸς αὐτοκράτορας κατέβαζε ἐκχριστιανισμένα γερμανικὰ φύλα στὴν Ἑλλάδα, ὑπὸ τὴ συνοδεία καλογέρων, λέγοντάς τους νὰ σφάζουν τοὺς ἐθνικοὺς Ἕλληνες. Φαντασθῆτε νὰ φέρουν βαρβάρους χριστιανοὺς ἀπὸ τὸ Βορρᾶ, γιὰ νὰ σφάζουν τοὺς Ἕλληνες «*εἰδωλολάτρες*».

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Π. ΡΩΜΑΝΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟ ΙΣΛΑΜ

ΤΡΙΑ ΔΟΚΙΜΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

2η ΕΚΔΟΣΗ

Τὸ ἐξώφυλλο τῆς ἔρευνας τοῦ καθηγητῆ τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου Αἰγαίου κ. Κων/νου Ρωμανοῦ «Ἑλληνιστὶκὸ Ἰσλάμ», μετὰ τὴν ὁποία καταδεικνύεται ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς συντηρήθηκε στὸν Ἀραβικὸ Κόσμο καὶ μεταβιβάστηκε κυρίως μέσῳ τῆς ἀραβοκρατούμενης Ἰσπανίας στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη καὶ προκάλεσε τὴν Ἀναγέννηση. Ἔτσι καταρρίπτεται ὁ μῦθος ποὺ χάλκευσε τὸ Ἑλληνοχριστιανικὸ Ἰδεολόγημα, ὅτι δῆθεν τὸ Βυζάντιο συντήρησε καὶ μετέδωσε στὴν Εὐρώπη τὸν Ἑλληνικὸ Πολιτισμὸ – ἕνα Βυζάντιο ὅπου ἡ μεγάλη ἀρχαιοελληνικὴ κληρονομιά κατεδιώκετο ἀδιαλείπτως καὶ εἶχε οὐσιαστικά ἐκλείψει.

ΣΥΝΤ: *Επομένως ἡ Ἑλληνικὴ Παράδοση ὡς τρόπος σκέπτεσθαι καὶ ζῆν χά-
νεται στὸ Βυζάντιο. Τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τὴν ὕστερη περιόδὸ του ἄρχισε νὰ «ἐλλη-
νίζη», πῶς προέκυψε;*

Κ. Ρ.: Μὲ τὸν πατριάρχη Φώτιο καὶ τὴ Μακεδονικὴ Δυναστεία μετὰ τὸ 800 μ.Χ. ἔχουμε κάποια ἀναδίωξη τῆς Ἑλληνικῆς Παράδοσης· εἶναι ὑπὸ διερευνή-
ση ὅμως πόσο μεγάλη ἦταν. Ὑπάρχει ἡ ἀποψη τοῦ Γκούτα, ποὺ λέει ὅτι τὸ ἀρα-
δικὸ μεταφραστικὸ κίνημα τῆς Βαγδάτης πυροδότησε ἐν πολλοῖς καὶ τὴ Βυζα-
ντινὴ «ἀναγέννηση». Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ οἱ Ὑραβες ζητοῦσαν ἀπεγνωσμένα καλῆς
ποιότητος ἑλληνικὰ κείμενα καὶ αὐτὸ ἔπεισε κάποιους λογίους Βυζαντινοὺς νὰ
ἀσχοληθοῦν ὡς μεταφραστές, ἀφοῦ ὡς ἐπάγγελμα ἔγινε ἰδιαίτερα προσοδοφό-
ρο. Ὡς μὴν ξεχνοῦμε, ὅτι ὁ Φώτιος, πρὶν γίνῃ πατριάρχης, ὑπῆρξε ἀπεσταλμέ-
νος τοῦ Βυζαντίου στὴν αὐλὴ τοῦ χαλίφη Μουνταβακίλ. Πολλοὶ θεωροῦν, ὅτι
ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Φώτιος ἐμπνεύστηκε τὰ «Ἀμφιλόχεια».

Τὸ «κακὸ» ποὺ θὰ πάθαιναν ἀπὸ τὰ κείμενα...

ΣΥΝΤ: *Δηλαδή οἱ Βυζαντινοὶ ἔκαναν «ἐξαγωγή» τῶν ἑλληνικῶν κειμένων
στοὺς Ὑραβες;*

Κ. Ρ.: Αὐτὸ ἔγινε σὲ εὐρεΐα κλίμακα. Μάλιστα ἔχουμε τὴν ἐξῆς ἀραδικὴ διή-
γησις: Ὅταν ὁ χαλίφης Ἀβδασίδης προσπάθησε νὰ ἀγοράσῃ ἀρχαῖα ἑλλη-
νικὰ κείμενα ἀπ' τὸν Βυζαντινὸ αὐτοκράτορα, ἐκεῖνος κάλεσε πέριξ του τοὺς
λογίους καὶ τοὺς εἶπε: «Μέσα σ' αὐτὸ τὸ δωμάτιο ἔχουμε ἑλληνικὰ γραπτὰ,
τὰ ὁποῖα εἶναι ἀδύνατο νὰ διαβάσῃ κανεὶς χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν πίστη του πρὸς
τὴ θρησκεία μας. Προτείνω νὰ τὰ δώσουμε στοὺς Ὑραβες καὶ νὰ τοὺς ποῦμε
νὰ μὴν μᾶς τὰ ἐπιστρέψουν ποτέ, γιὰ νὰ πάθουν αὐτοὶ τὸ κακὸ ποὺ ἐμεῖς μπο-
ρέσαμε νὰ ἀποφύγουμε».

ΣΥΝΤ: *Ποιὸς ἦταν τότε αὐτοκράτωρ;*

Κ. Ρ.: Ἡ διήγησις δὲν διευκρινίζει ποιός. Οἱ Ὑραβες λένε πὼς ὁ Ἀβδασίδης
χαλίφης ἦταν ἀφελής, ἀφοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἔλθῃ τὸ «δηλητήριο» ἀπ' τὸ Βυζάντιο.

ΣΥΝΤ: *Οἱ Ὑραβες λοιπὸν ἀπέκτησαν μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο μεγάλο μέ-
ρος τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματείας.*

Κ. Ρ.: Οἱ Ὑραβες κατέλαβαν ὁλόκληρὴ τὴν Περσικὴ Αὐτοκρατορία καθὼς
καὶ τὴ Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον ὡς κομμάτια τοῦ Βυζαντίου. Γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ
διοικήσουν (μὲ ἔδρα τὴ Δαμασκὸν, ποὺ ἦταν τὰ πρῶτα ἑκατὸ χρόνια πρωτεύου-
σά τους, τοὺς χριστιανικοὺς ἐλληνόφωνους πληθυσμούς, ποὺ ἐλλήνιζαν μάλι-
στα), ἔπρεπε νὰ ἔχουν κι αὐτοὶ ὅπλο τους τὴν Ἑλληνικὴ Παράδοση. Ἡ γλῶσσα
στὴ Δαμασκὸν ὡς τὸ 700 μ.Χ. ἦταν ἡ Ἑλληνικὴ καὶ μάλιστα ὡς γλῶσσα τῆς δι-
οίκησης. Κράτησαν τοὺς ἴδιους βυζαντινοὺς ὑπαλλήλους, αὐτοὺς ποὺ ὑπηρε-
τοῦσαν τοὺς αὐτοκρατορικοὺς ἐπάρχους τῆς περιοχῆς. Στὸ θρησκευτικὸ ἐπίπε-
δο εἶχαν νὰ ἀντιμετωπίσουν θεολόγους ἐλληνίζοντες, μεγάλου διαμετρήματος. Οἱ
ἀπλοὶ δάσκαλοι τοῦ Κορανίου δὲν μποροῦσαν νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσουν. Ἔτσι, γιὰ
τὸν ἴδιο λόγο ποὺ οἱ χριστιανοὶ πρὶν πεντακόσια χρόνια ἀναγκάστηκαν νὰ προ-
σεταρισθοῦν τὴν Ἑλληνικὴ Παιδείαν, ἔστω ὡς «ἐργαλεῖο», τὸ ἔκαμαν καὶ οἱ Ὑρα-
βες, προκειμένου νὰ ἀντιτάξουν λόγον πρὸς τοὺς χριστιανικοὺς θεολόγους. Ἀνέ-

πτυξαν έτσι κι αυτοί μια «θεολογία», πού ήταν αδύνατον κι ἐδῶ νὰ στηριχθῇ στὶς ἀφελεῖς διηγήσεις τῶν θρησκευτικῶν ἀποκαλύψεων τῶν ἰουδαϊκῶν δοξασιῶν, οἱ ὁποῖες μοιάζουν μὲ παιδικὲς ἱστορίες ἢ ἀπευθύνονται σὲ ἀνθρώπους χαμηλῆς μορφώσεως καὶ ἔχουν ἀναπόδεικτα μυθικὰ στοιχεῖα.

ΣΥΝΤ: *Αὐτὴ τῇ φορὰ δηλαδὴ ἡ Ἑλληνικὴ Παιδεῖα γίνεται κτῆμα τοῦ Ἰσλάμ;*

Κ. Ρ.: Τὸ Ἰσλάμ διαποτίσθηκε πλήρως ἀπ' τὴν Ἑλληνικὴ Παράδοση καὶ ἔλαβε μιὰ θεολογικὴ κατεύθυνση, τὴ *Μουτατζίλα*, ἡ ὁποία βασίζεται στὸν ἀτομισμό τοῦ Δημοκρίτου, πρεσβεύοντας πῶς τὸ Κοράνι εἶναι κτιστό, δηλαδὴ ἐπιτρέπει ἐρμηνεῖς διαφορετικὲς ἀνὰ ἐποχὴ. Σήμερα ἡ Μουτατζίλα ὑπάρχει ὡς αἴρεση.

Μέσω Ἀράβων ἡ Ἀναγέννηση τῆς Εὐρώπης

ΣΥΝΤ: *Τὸ μεταφραστικὸ κίνημα τῶν ἀρχαίων κειμένων ἀπ' τοὺς Ἀράβες πότε ἄρχισε;*

Κ. Ρ.: Ξεκίνησε τὸ 700 μ.Χ. καὶ κράτησε διακόσια χρόνια. Μετέφρασαν τὸν Πλάτωνα, τὸν Ἀριστοτέλη, τὸν Πτολεμαῖο, τὸν Γαληνό, τὸν Ἱπποκράτη, τὸ σύνολο σχεδὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματείας ἐκτὸς ἀπ' τὸν Ὅμηρο καὶ τοὺς Τραγικούς.

ΣΥΝΤ: *Γιατί τοὺς ἐξαίρεσαν αὐτούς;*

Κ. Ρ.: Καὶ οἱ ἀραβολόγοι σπάζουν τὸ κεφάλι τους γι' αὐτό.

ΣΥΝΤ: *Μήπως φοβήθηκαν πῶς θὰ ὑποκαθιστοῦσαν τὸ λυτρωτικὸ περιεχόμενον τῆς ἰσλαμικῆς θρησκείας καὶ μάλιστα κάτ' ἀνώτερο τρόπο;*

Κ. Ρ.: Ἴσως γι' αὐτό... ἴσως καὶ νὰ συμφώνησαν μὲ τὴν κριτικὴ τοῦ Πλάτωνος ἐναντι τῶν ποιητῶν.

ΣΥΝΤ: *Πότε οἱ Ἀράβες περνοῦν τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα στὴ μεσαιωνικὴ Εὐρώπη;*

Κ. Ρ.: Γύρω στὸ 700 μ.Χ. κατακτοῦν τὴν Ἰσπανία. Μετὰ τὴν ἀντίσταση τοῦ Γάλλου βασιλιᾶ Καρόλου σταματοῦν στὰ Πυρηναῖα. Ἡ Εὐρώπη τότε μετὰ τὴν ἀποχώρηση τῶν Ρωμαίων θυθίζεται στὸ σκοτάδι. Ψήγματα τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματείας στὴν Λατινικὴ Γλῶσσα ἔχουν ἀπομείνει. Μετὰ ἀπὸ ἓνα μακροαῖωνο ἱστορικὸ κενό, ἀπὸ τὴν ἄποψη τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, ἐμφανίζονται τὸν 12ο καὶ 13ο αἰῶνα Εὐρωπαῖοι φιλόσοφοι ὅπως ὁ Ἀκινάτης, ὁ Γουλιέλμος, ὁ Μπέικον καὶ πολλοὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι δείχνουν γνώστες τοῦ Πλάτωνα καὶ τοῦ Ἀριστοτέλη. Αὐτοὶ οὐσιαστικὰ εἶναι οἱ πρωτοπόροι τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἀναγέννησης· καὶ εἶναι ἀπορίας ἄξιον τὸ πῶς προῆλθε αὐτὴ ἡ στροφὴ. Ὅμως τὴν ἐποχὴ αὐτὴ βλέπουμε μία σειρὰ μεταφράσεων κειμένων ἑλληνικῶν ἀπ' τὰ Ἰσπανικὰ στὰ Λατινικά. Τὰ ἰσπανικὰ αὐτὰ κείμενα εἶχαν προηγουμένως μεταφρασθῇ ἀπ' τὰ Ἀραβικά. Ἐπίσης, ὅταν ὁ βασιλιᾶς τῆς Ἀραγωνίας Ἀλφόνσος κατακτᾷ ἀπ' τοὺς Ἀράβες τὴ Σεβίλλη, δίνει τὴν ἐντολὴ νὰ μεταφρασθοῦν κείμενα ἀπ' τὰ Ἀραβικά στὰ Λατινικά, διότι ἡ γλῶσσα τῆς κουλτούρας στὴν Ἰσπανία ἦταν ἡ Ἀραβικὴ. Οἱ κατακτημένοι πλεόν Ἀράβες ἀποκτοῦν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς Γάλλους. Σ' αὐτὴν τὴν μεταφραστικὴ κίνηση παίζουν ρόλο καὶ οἱ Ἑβραῖοι τῆς Ἰσπανίας ὡς μεταφραστές, ἀφοῦ λόγῳ ἐμπορίου γνώριζαν καὶ τὰ Ἀραβικά καὶ τὰ Λατινικά.

Τὰ δύο «σκέλη» τῆς «Ἱερουσαλήμ»

ΣΥΝΤ: Μετὰ τὴν ἀπομάκρυνση τῶν Ἀράβων ἀπ' τὴν Εὐρώπῃ καὶ τῇ συρρίκνωση τῶν ἐδαφῶν τοὺς ἀρχίζουν νὰ ἐγκαταλείπουν καὶ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα;

Κ. Ρ.: Πρέπει νὰ ποῦμε, πὼς ὁ Ἀραβικὸς Κόσμος μὲ τὸν ἐνστερνισμό τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων ἔφτασε σὲ ὑψηλὸ ἐπίπεδο πολιτισμοῦ. Γύρω στὸ 1000 μ.Χ. οἱ γιατροὶ τοῦ Λονδίνου ἢ τῶν Παρισίων εἶχαν σπουδάσει Ἑλληνικὴ Ἱατρικὴ στὴν Αἴγυπτο ἢ τὴν Περσία στὴν Ἀραβικὴ Γλῶσσα. Ὁ Ἀραβικὸς Κόσμος ἦταν περισσότερο φιλελεύθερος ἀπ' τὸν Βυζαντινόν. Ἐκεῖ τὴ σχέση φιλοσοφίας - θρησκείας τὴν ὥριζαν οἱ φιλόσοφοι, ἐνῶ στὸ Βυζάντιο τὴν ὥριζαν οἱ θεολόγοι. Μὲ τὴ σταδιακὴ συρρίκνωση τοῦ Ἰσλάμ ἐπικρατεῖ ὁ θρησκευτικὸς δογματισμός, πού ἐκτοπίζει σταδιακὰ τὶς ἐπιστῆμες καὶ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα.

Τὴν παρακμὴ αὐτὴ τοῦ Ἰσλάμ σήμερα οἱ φονταμενταλιστές τὴν ἀποδίδουν στὴν ἀπομάκρυνσή τοὺς ἀπ' τὸ θεό. Ἡ ζωντανὴ ὅμως διανόηση τοῦ Ἀραβικοῦ Κόσμου ξέρεי τὴν αἰτία, πὺ εἶναι ἡ ἐγκατάλειψη τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας.

ΣΥΝΤ: Τελικῶς μόνο ἡ Εὐρώπῃ κατάφερε νὰ νιοθετήσῃ τὴν Ἑλληνικὴ Παράδοση ὡς βάση τοῦ πολιτισμοῦ της, δημιουργώντας τὸν Δυτικὸ Πολιτισμό;

Κ. Ρ.: Στὴν Εὐρώπῃ μὲ τὸν πόλεμο καθολικῶν - προτεσταντῶν ἰδίως τὸν 17ο αἰῶνα χύθηκε τόσο πολὺ αἷμα, καὶ αὐτὲς οἱ δύο ἀντίπαλές ἐκδοχὲς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔφτασαν σὲ τέτοιο σημεῖο ἐξαντλήσεως, ὥστε οἱ ἡγεμόνες νὰ θυμηθοῦν πὼς μόνο μέσα ἀπὸ μία ἑλληνικοῦ τύπου ἀνεκτικότητα καὶ τὸν πλουραλισμὸ θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἐπιδιώσουν ὡς πολιτικὰ συστήματα· γι' αὐτὸν τὸν λόγο κήρυξαν τὴν ἀνεξιθρησκία. Ὡς καλοὶ μαθητὲς τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας μπόρεσαν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴ θρησκευτικὴ ὀρθοδοξία τοῦ καθολικισμοῦ καὶ τὴν Ἱερὴ Ἐξέταση. Ἡ φιλελεύθερη ἀνεκτικότητα, πὺ κατάφεραν νὰ δημιουργήσουν, ἀποτελεῖ σήμερα ἓνα πρότυπο ἔναντι τῶν ἀμεταρρύθμιστων μονοθεϊσμῶν τῆς Ἀνατολῆς, συμπεριλαμβανομένου τοῦ Ἰσλάμ καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας, τὰ ὁποῖα ὁ πολὺς Χάντινγκτον τὰ τοποθετεῖ ἐκτὸς Δύσεως.

ΣΥΝΤ: Μήπως τελικὰ ὁ Χάντινγκτον ἔχει δίκιο; Ἐμεῖς ὡς Ὁρθόδοξοι μήπως εἴμαστε ἐκτὸς Δύσεως;

Κ. Ρ.: Ὁ Χάντινγκτον βλέπει μόνο τὸ ἓνα σκέλος τῆς παράδοσής μας, τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἀγνοεῖ ὅμως τὴν Ἀθήνα, δηλαδὴ τὴν σύγχρονη Ἑλλάδα· αὐτὴ πὺ ὑπάρχει καὶ λειτουργεῖ μακρυνὰ ἀπ' τὸ δόγμα τῆς Ἀνατολῆς.

ΣΥΝΤ: Ὡστόσο σήμερα ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα βλέπουμε τὴν θρησκευτικὴ παράδοση μὲ τὰ μάτια τῆς ἐπίσημης Ἐκκλησίας, νὰ κυριαρχῇ καὶ νὰ συνταντίζεται μὲ τὴν ἐπίσημη ἰδεολογία τοῦ Ἑλλαδικοῦ Κράτους, νὰ ἐλέγχει τὴν παιδεία καὶ ὅλες τὶς ὀψεις τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς, παράλληλα μὲ τὴν ὑποκίνηση σκοταδιστικῶν φαινομένων. Μήπως τελικῶς ἀκόμη καὶ σήμερα ζοῦμε σὲ ἓνα μεσαιωνικὸ σύστημα;

Κ. Ρ.: Βεβαίως. Ἀκόμη καὶ ἡ λατρεία τῶν εἰκόνων, πὺ βλέπουμε, συνηγορεῖ ὑπὲρ αὐτοῦ. Αὐτὰ σημαίνουν πὼς στὴν ἀνατολικορωμαϊκὴ ἐπικράτεια δὲν ἔγι-

νε κριτική αντιμετώπιση της θρησκευτικής αποκαλύψεως δια τοῦ λόγου καὶ τῆς ἐπιστήμης. Δὲν προχώρησαν ἡ ἀρχαιολογία καὶ ἡ κοινωνιολογία τῆς Βίβλου. Δὲν ἔγινε ὁ διαχωρισμός Ἐκκλησίας - Κράτους.

Ἡ παράδοση τῆς Κωνσταντινούπολης ἀπὸ Χριστιανούς

ΣΥΝΤ: Πῶς μπόρεσε ὁ Βυζαντινισμὸς νὰ παραμείνῃ ἐδῶ κυρίαρχος ὡς σήμε-
ρα;

Κ. Ρ.: Σημαντικὸ ὁρόσημο ὑπῆρξε ἡ παράδοση τῆς Πόλης στοὺς Τούρκους, ἡ ὁποία ἀνέστειλε τὰ πρῶτα δείγματα ἐπανελλήνισης τοῦ Βυζαντίου.

Τότε ὁ μεγαλύτερος φόβος τῶν χριστιανῶν δὲν ἦταν ἡ παράδοσή τους στοὺς Τούρκους ἀλλὰ ἡ ἔνωση τῶν χριστιανῶν ὑπὸ τὸν Πάπα. Καὶ δὲν ἦταν ὁ Πάπας ποὺ φόδιζε· ἄλλωστε πάντοτε ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος τοῦ Χριστιανισμοῦ «μεταξὺ Ἰσων». Αὐτὸ ποὺ φόδιζε τοὺς ἀνθενωτικούς, ἦταν ἡ ἀναγέννηση τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων καὶ τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ, ποὺ συνετελεῖτο τότε στὴν Εὐρώπῃ μετὰ τὴν ἐπιρροή τῶν Ἀράδων. Καὶ σκέφθηκαν πῶς ἂν ἐνωθοῦμε, θὰ μολυνθοῦμε κι ἐμεῖς. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἐνωτικοὶ ἐξωρίσθηκαν μετὰ τὴν παράδοση τῆς Πόλης καὶ διέπρεψαν στὴ Δύση.

Σήμερα ἐδῶ ὑπερφηφανεύονται κάποιοι, πῶς αὐτοὶ ποὺ ἔφυγαν ἀπ' τὴν Πόλῃ κατὰ τὴν πτώση τῆς, ἔφεραν τὴν Ἀναγέννηση στὴν Εὐρώπῃ. Ξεχνοῦν ὅμως νὰ ποῦν, πῶς ὁ ἐπίσημος Κλῆρος τοὺς θεωροῦσε ἐξωμότες.

ΣΥΝΤ: Τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος πῶς διαγράφεται κατὰ τὴν γνώμη σας;

Κ. Ρ.: Ὑπάρχει ἀναμφισβήτητα μιὰ στροφὴ τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν ἀρχαία τους παράδοση, ἡ ὁποία ὅμως γίνεται χωρὶς κριτικὴ συνείδηση· εἶναι ἐπιφανειακή. Πρέπει νὰ ἀναστοχαστοῦμε καὶ νὰ κατανοήσουμε, πῶς μέσα στὴ σημερινὴ παγκόσμια φιλελληνικὴ παράδοση ἐμεῖς ἔχουμε τὸ μοναδικὸ προνόμιο νὰ εἴμαστε ὄχι φιλέλληνες - φορεῖς τῶν Ἑλληνικῶν Ἀξιών ἀλλὰ Ἕλληνες.

Πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση ἂν κινηθοῦμε, θὰ βροῦμε πιστεύω τὸν δρόμο μας. Νὰ καταλάβουμε πῶς ἡ Ἱερουσαλὴμ διαιρεῖ, ἐνῶ ὁ Ἑλληνικὸς Λόγος ἐνώνει.

Ἡ μονοθεϊστικὴ παράδοση δέχεται τὴν εἰρήνῃ μόνο μετὰξὺ τῶν δικῶν τῆς ὁπαδῶν καὶ χύνει ποταμούς αἵματος ἐναντι τῶν ἄλλοθρήσκων ἢ αἵρετικῶν. Ἡ παράδοση τῆς Ἱερουσαλὴμ φέρνει τὸ διχασμὸ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ Ἑλλάδα δημιουργεῖ τὴν στωϊκὴ οἰκουμένη, ποὺ ἐνσαρκώνεται πολιτικά μὲ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ εἶναι ὁ Ἀνθρωπισμός. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀνεξαρτήτως διακρίσεων ἔχουν λόγος· καὶ στὸ μέτρο ποὺ ἔχουν λόγος, εἶναι ἱκανοὶ γιὰ διάλογο καὶ γιὰ συνεννόηση. Καὶ ὑπὸ τὴν ἐννοια αὕτη ὁ Ἑλληνικὸς Λόγος γεφυρώνει. Βλέπουμε τὸν σουλτάνο Σαλαντὶν νὰ κάθεται μὲ τὸν Γερμανὸ αὐτοκράτορα στὸ ἴδιο τραπέζι, συζητώντας προβλήματα τῆς γεωμετρίας τοῦ Εὐκλείδη καὶ ζητήματα Κοσμολογίας· παρεπιπτόντως συμφωνοῦν νὰ παραδοθῇ ἀνάιμακτα ἡ Ἱερουσαλὴμ στοὺς προσκυνητὲς χριστιανούς, γιὰ νὰ μὴν χυθῇ τὸ αἷμα τῶν ὑπηκόων τους, βάζοντας ἔτσι τὶς θρησκευτικὲς διαφορὲς στὴ θέση ποὺ τοὺς ἀρμόζει...

Παν. Α. Κουβαλάκης

Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

Μ. ΤΖΑΝΗ - Τ. ΠΑΜΟΥΚΤΣΟΓΛΟΥ, *Ταὐτὸν καὶ ἀλλοτριομορφοδίατον*

Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἀποτελεῖ σταθμὸ γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἐκπαίδευσης στὴ νεώτερη καὶ σύγχρονη Ἑλλάδα. Οἱ συγγραφεῖς –δύο λαμπρὲς καὶ καταξιωμένες γυναῖκες ἐπιστήμονες παιδαγωγοί– μὲ ἀγάπη, εὐαισθησία, ἀλλὰ καὶ πόνο, γιὰ τὴν θεσμοθετημένη σχολικὴ ἀγωγή στὴ χώρα μας, μελετοῦν ἕνα εὐρὺ βιβλιογραφικὸ πλαίσιο. Βάσει αὐτοῦ μᾶς παρουσιάζουν τὴν πολὺπαθὴ πορεία τῆς ἐκπαιδευτικῆς ὁργάνωσης τοῦ ἐλλαδῆτικου κράτους, ἐνταγμένη ἐντὸς τῆς γενικώτερης πολιτικῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ κράτους μας. Ἀς μὴν ξεχνοῦμε, ὅτι κάθε τομέας πολιτικῆς διοικήσεως –ἐκπαιδευτικῆς, πολιτιστικῆς, οἰκονομικῆς κ.λπ.– δὲν εἶναι ἀσύνδετος ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπὴ πολιτικὴ δραστηριότητα καὶ τὶς ἐξελίξεις τῆς τοῦναντίον. Αὐτὸ τὸ στοιχεῖο οἱ συγγραφεῖς τὸ λαμβάνουν σοβαρὰ ὑπ' ὄψιν τους καὶ φροντίζουν νὰ τὸ καταστήσουν σαφές μέσω τῆς ἐρευνᾶς τους.

Ἔτσι λοιπὸν παρακολουθοῦμε τὴν προσπάθεια συγκροτήσεως ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος ἀπὸ τὴν προεπαναστατικὴ περίοδο ἕως σήμερα μὲ δρόσημα τὸν Καποδίστρια, τὸν Ὅθωνα, τὸν Τρικούπη, τὸν Δεληγιάννη, τὸ ἐλληνικὸ φοιτητικὸ κίνημα, τὸν Βενιζέλο, τὸν Μεταξᾶ, τὸ Ε.Α.Μ. (Π.Ε.Ε.Α.), τὸ «1-1-4», τὴν δικτατορία τοῦ '67, τὶς μεταρρυθμίσεις τοῦ '64 καὶ τοῦ '76, τὸν Τρίτο, τὸν Μητσοτάκη, τὸν Σημίτη.

Σίγουρα «τὸ βιβλίο αὐτὸ δὲν εἶναι ἕνα ἀκόμα σύγγραμμα γιὰ τὴν Ἱστορία τοῦ Ἑκπαιδευτικοῦ μας Συστήματος. Φιλοδοξεῖ νὰ καταθέσῃ ἕνα νέο ἐρμηνευτικὸ πρόταγμα γιὰ τὴ φύση καὶ τὴ δυναμικὴ αὐτοῦ τοῦ συστήματος, ὅσον ἀφορᾷ τόσο στὶς ἀρχικὲς του ὁρίζουσες, ὅσο καὶ στὴ διαμόρφωσή του. Τὸ Ἑλληνικὸ Ἑκπαιδευτικὸ Σύστημα ταυτίζεται μὲ τὸ Πολιτικὸ Ζήτημα τῆς Ἑλλάδος.

Η ΕΠΙΘΕΣΗ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΗ «ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ»

Πολὺς θόρυβος γιὰ τὸ τίποτα, ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Σαίξπηρ, ἐὰν ἡ ὅλη φημολογία περὶ ὁμοφυλοφιλίας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τοῦ Φιλίππου, τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων γενικώτερα ἔμενε μιά ἀπλὴ ὑπόθεση ἀναφορᾶς κάποιων ὁμοφυλοφιλικῶν κινήσεων πρὸς αὐτοδυναμισμόν. Ὅμως στὴν περίπτωσιν πὺν ἐξετάζουμε ἔρχεται μία κινηματογραφικὴ παραγωγή ἀπὸ τὴν «Ἱερουσαλὴμ» τοῦ Χόλνγκοντ – ἄρα ὄχι ἀνεξάρτητη δημιουργία, ἀλλὰ ἐλεγχόμενη – νὰ παρουσιάσῃ τὸν Ἀλέξανδρον τὸν Μέγα σὰν κίναϊδο καὶ σφαγέα.

Καὶ ἄντε, καλὰ, ἂν εἶχε πράγματι αὐτὰ τὰ χαρακτηριστικά, θὰ τὰ παραβλέπαμε καὶ θὰ λέγαμε ὅτι μεγαλοῦργησε, ἀλλὰ ὡς θνητὸς εἶχε κάποιες ἀδυναμίες. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ὅμως πὺν οὔτε μιά ἱστορικὴ πηγὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅπου βασίζονται ὅλες οἱ ἄλλες μεταγενέστερες βιογραφίαι του ἕως σήμερα – καὶ ἐννοῶ τὰ ἔργα τοῦ Πλοντάρχου, τοῦ Πανσανίου, τοῦ Διοδώρου Σικελιώτου, τοῦ Ἀρριανοῦ, τοῦ Κόϊντου Ρούφου, τὰ ὁποῖα καὶ διασώζονται – δὲν παραδίδει τέτοιον εἶδους πληροφορίας καὶ στοιχεῖα... Ὅσο γιὰ τοὺς «ὁμοφυλοφιλιστες», ἐπειδὴ ὅλες αὐτὲς οἱ πηγὲς τοὺς διαψεύδουν καὶ δὲν ἐπιβεβαιώνουν οὔτε σὸ ἐλάχιστον τὰ ὅσα αὐτοὶ προσάπτουν στὸν Ἀλέξανδρον, ἐπικαλοῦνται σὰν πηγὴ τοὺς ἕνα ἔργο τοῦ Καλλισθένη... ἀνύπαρκτον σήμερα, ὥστε νὰ μὴν εἶναι δυνατόν νὰ ἐλεγχθοῦν ὡς συγκοφάντες καὶ παραχαράκτες τῆς Ἱστορίας.

Ὅσον ἀφορᾷ στὸν χαρακτήρισμό του ὡς σφαγέως («σφάχτη» τὸν ἀποκαλοῦν κάποιοι ἀγρόματοι, λὲς καὶ εἶναι κολικὸς τοῦ νεφροῦ), εἶναι ἄστοχος, διότι οἱ ἱστορικὲς πηγὲς ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος οὐδέποτε προέβη σὲ γενοκτονίες, σὲ συστηματικὰ ἐκκαθαρίσεις καὶ σὲ πολιτισμικὰς ἐπιβολὰς. Χρησιμοποίησε τὸν πόλεμον, ὅσον γιὰ νὰ δώσῃ τὸ χτύπημα πὺν ἀπαιτεῖτο ἀπὸ τὶς πολιτικὰς, κοινωνικὰς καὶ οἰκονομικὰς συνθήκας τῆς ἐποχῆς του, προκειμένου νὰ

Ἀναγορεύεται δηλαδή σὲ μείζον πολιτικό ζήτημα τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας καὶ λειτουργεῖ ὡς παράγων πολιτικῶν κρίσεων, ἐξελίξεων καὶ μεταβολῶν». Στὴν οὐσία «πρόκειται γιὰ τὴν ἀναμέτρηση ἀνάμεσα στὸ «Ταυτὸν» καὶ τὸ «Ἀλλοτριμορφοδίαυτον». Πολιτικὴ ἢ σημασία τῶν ὄρων, πολιτικὸ καὶ τὸ πεδίο τῆς ἀναμέτρησης. Ὅπως μᾶς διαφωτίζει ὁ Πρόλογος ὡς πρὸς τὸν ὑπότιτλο τοῦ διβλίου («Ταυτὸν καὶ Ἀλλοτριμορφοδίαυτον»), ὁ ὅρος «ἄλλοτριμορφοδίαυτον» προέρχεται ἀπὸ τὰ Ὀρφικά («Ὕμνος πρὸς Φύσιν», στ. 23) καὶ δηλώνει αὐτὸ πὺν ὑπέστη ἀπο-ξενωτικὴ μετ-ἄλλαξη σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀλλοιώσεως, ὥστε οὔτε καὶ αὐτὴν νὰ ἀναγνωρίζη καὶ νὰ τρέφεται ἐξ αὐτῆς· τὸ ἀντίπαλον, δηλαδή, τοῦ «Ταυτὸν».

Παρά τὸ γεγονός ὅτι τὸ παρὸν διβλίο ἀποτελεῖ πανεπιστημιακὸ ἐγχειρίδιο καὶ χαρακτηρίζεται γιὰ τὸ ἐπιστημονικὸ του κῆρος, εἶναι γραμμένο μὲ μεράκι καὶ ἀπλότητα, ὥστε νὰ διαδασθῇ ἀπὸ τὸ κοινὸ καὶ νὰ διαφωτίσῃ τὸ λαὸ μας. Διότι πλεῖστοι ἐκδηλώνουν τὴν δυσἀρέσκειά τους γιὰ τὸν ἐκφυλισμὸ τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν μας καὶ τὴν διάβρωση τῆς ἐκπαίδευσης στὰ πνευματικὰ ἰδρύματα τῆς χώρας μας. Τὸ θέμα εἶναι νὰ γνωρίσουν τοὺς λόγους πὺν ὁδηγοῦν στὸ ἀδιέξοδο, προκειμένου νὰ συνειδητοποιήσουν τί συμβαίνει καὶ πῶς θὰ διεκδικήσουν λύσεις. Καὶ ἀκριβῶς ἐδῶ ἔρχεται νὰ συμβάλῃ αὐτὸ τὸ πολύτιμο πόνημα.

Ἀλέξανδρος Χ. Μήτσιου

ΜΑΝΩΛΗΣ ΤΣΑΜΗΣ, Ἡ ἑλληνικὴ θρησκευτικὴ παράδοσις

Ἡ κατατριδὴ μας σήμερα μὲ καίρια ζητήματα τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ κόσμου –ὅπως αὐτὸ τῆς θρησκείας– προσκορύνει σὲ δύο ἐγγενεῖς δυσκολίες: Ἀφ' ἑνὸς ὁ μακρὺς χρόνος πὺν παρήλθε ἀπ' τὴν πρὸ δεκαεπτὰ αἰῶνων τουλάχιστον παύση τοῦ ἑλληνικοῦ γίγνεσθαι («σκέπτεσθαι καὶ ζῆν») καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ καταλυτικὴ ἐπίδραση πὺν ἀσκέι στὶς συνειδήσεις μας ἡ ἰουδαιοχριστιανικὴ θέασις τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἐπίδραση σχεδὸν πάντοτε ἀσυναίσθητη. Τὶς δυσκολίες αὐτὲς φαίνεται πῶς τὶς κατενόησε ἔνωρις ὁ Μ. Τσάμης καὶ δείχνει ὅτι ἐργάστηκε ἐπίπονα γιὰ νὰ τὶς ὑπερβῇ, πράγμα πὺν μᾶλλον τὸ κατάφερε τελικῶς. Γι' αὐτὸ τὸ ἐν τίτλῳ πόνημα ἀξίζει νὰ διαδασθῇ καὶ νὰ μελετηθῇ ἀπ'

διαλύση τὶς ἱμπεριαλιστικὲς δεσποτικὲς μεγάλες δυνάμεις τότε, πὺν εἶχαν ὑποδουλώσει ὁλόκληρη τὴν Ἀνατολὴ καὶ ἐτοιμάζονταν νὰ ἐπιβληθοῦν καὶ στὴ Δύση, ὥστε νὰ ἀποσοδῇ τὸν κίνδυνο με-τατροπῆς τῆς οἰκουμένης σὲ μία ἀπέραντη δουλικὴ μᾶζα, χωρὶς πολιτικὲς καὶ πολιτισμικὲς ἐθνικὲς ἰδιαιτερότητες καὶ ἐλευθερίες. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀλεξάνδρου, τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἐποχῆς του ἐκφράζει ὁ Μαρξ γράφοντας: «Ἡ Ἑλλάδα καὶ ἡ Ρώμη ὑπῆρξαν χώρες μὲ ὑψηλότερο ἐπίπεδο “ἱστορικῆς ἀνάπτυξης” ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Τὸ ἀνώτερο σημεῖο ἐσωτερικῆς ἀνθη-σης τῆς Ἑλλάδας συμπίπτει μὲ τὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ, τὸ ἀνώτατο σημεῖο ἐξωτερικῆς ἀνθησης μὲ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου». Καὶ προσθετεῖ: «Ἡ ἐποχὴ τοῦ Ἀριστοτέλη, πὺν ἀπέροψε καὶ τὴν αἰω-νιότητα τοῦ “ἀτομικοῦ” πνεύματος καὶ τὸν θεὸ τῶν θετικῶν θρησκειῶν» (Βλ. Δημήτρης Τσιμπουκί-δης, «Οἱ Κλασσικοὶ τοῦ Μαρξισμοῦ γιὰ τὴν Ἀρχαία Ἑλλάδα», σ. 28-30).

Δὲν εἶναι τυχαῖο λοιπὸν τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἀποθεώθηκε καὶ λατρεύ-τηκε ὄχι ἀπλῶς θεομικῶς, ἀλλὰ ἱστορικῶς καὶ διωματικῶς ἐπὶ χιλιάδες χρόνια ἀπὸ πάμπολλους λα-οὺς, ἔθνη καὶ φυλὲς σὲ ὁλόκληρη τὴν οἰκουμένη. Ἀς λάβουμε ὑπ' ὄψιν μας ὅτι ἀκόμη καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, πὺν λόγῳ τοῦ κλειστοῦ παραδοσιαρχικοῦ πνεύματος τῶν ἐθνῶν τους τοὺς ἐπιτρέπεται ἐλάχιστα νὰ λαμβάνουν μὴ ἑβραϊκὰ ὀνόματα ὡς Ἰσραηλίτες θρησκευόμενοι, τὸ «Ἀλέξανδρος» ἐπιτρέπεται νὰ τὸ λαμβάνουν. Ἐπίσης ἂς μὴν παραβλέπουμε, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος καὶ οἱ Πανῆλληνες του ἀποτελοῦν ἀκό-μη καὶ σήμερα μετὰ ἀπὸ δνόμιση χιλιετίες τὸ πρότυπο ἀντίστασης καὶ ἐπανάστασης ἀπέναντι στον ὑποδουλωτικὸ ἱμπεριαλισμὸ καὶ τὴν ἐξωθεν ἐκμετάλλευση. Ὁ θρόνος τοῦ νεαροῦ ἀπογόνου τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ Ἀχιλλέως, πὺν μὲ μὴ ὀλιγάριθμη ἀλλὰ κραταῖα δύναμις νίκησε τοὺς τυράννους, ἐξακολουθεῖ νὰ ἐμπνέη τὰ ἀνὰ τὸν κόσμον λαϊκὰ ἐθνικοαπελευθερωτικὰ κινήματα ἐνάντια στον πα-γκόσμιο ἐξουσιασμό.

Σίγουρα τὸ οἰκουμενικὸ λαϊκὸ ἔνστικτο ὄχι μόνον δὲν θὰ ἀποδεχόταν καὶ δὲν θὰ δικαίωνε ὡς πρό-τυπο, ἀλλὰ θὰ ἀποστρεφόταν καὶ θὰ καταδίκαιε σὰν βδέλυγμα ἕναν «μέθυστο, κίναυδο καὶ σφαγέα».

τὸν καθένα μας. Ἡ καλλιτεχνική του ἔποψη –ὡς σκηνοθέτου– συντίθεται μὲ τὴν βαθεῖα γνώση τῆς ἀρχαιοελληνικῆς γραμματείας, παράγοντας ἓνα ὄριμο ἔργο. Κάτι ἄλλο ποὺ τιμᾷ τὸν συγγραφέα: Ἄν καὶ θὰ μπορούσε νὰ ἐμβαθύνῃ σὲ καίρια στοιχεῖα τῆς ἐλληνικῆς θρησκευτικῆς παράδοσης ἀκόμη περισσότερο (κατ' ἰδίαν σίγουρα τὸ ἔχει κάνει), ὅπως στὰ μυστήρια ἢ στὴν ὄντολογία τῶν θεῶν, ἐν τούτοις μὲ τὴ θέλησή του κράτησε τὸ ἔργο του αὐτὸ σὲ ἓνα κώδικα ἐπικοινωνίας ἀπολύτως κατανοητὸ ἀπ' τὸν ὁποιοδήποτε ἀναγνώστη.

Μιλήσαμε συντόμως περὶ τοῦ συγγραφέως κι ὄχι γιὰ τὸ ἴδιο τὸ ἔργο, τὴν ἀξία τοῦ ὁποίου ἀφήνουμε στὴν κρίση τῶν ἀναγνωστῶν, ἀρκοῦμενοι σ' ἓνα μικρὸ ἀπόσπασμα ἀπ' τὸν ἐπιλόγόν του: «Στὸν κόσμον αὐτὸ ἤρθαμε ὡσὰν ἐπισκέπτες καὶ πτῆμα αἰῶνιο δὲ μᾶς ἐδόθη τίποτε ἀπολύτως, παρὰ μόνον ἢ ἰκανότης νὰ δημιουργήσουμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἔργα ποὺ θὰ μνημονεύωνται εἰς τοὺς αἰῶνες, ἢ λθῶμε ὡς ἐκφραστές τῆς συλλογικῆς θεϊκῆς βουλήσεως, γιὰ νὰ ἐνσαρκώσουμε τὴν μορφή τῆς θείας οὐσίας ἐνὸς πραγματικοῦ ἀλλὰ δυσνόητου κόσμου».

Παν. Α. Κουδαλάκης

ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΑ: Στὴ στήλη «Ἡ Κίνησις τῶν Ἰδεῶν» τοῦ τ. 253, στὴ σελίδα 16491, στ. 19, ἐγράφη ἐκ παραδρομῆς «...πρὶν ἀπὸ 1500 χρόνια...», ἐνῶ τὸ ὀρθὸ εἶναι «...πρὶν ἀπὸ 7.500 χρόνια...». Στὴν ἴδια σελίδα, στίχ. 22, ποὺ ἀναφέρεται στὸ ἐπίμετρο τοῦ βιβλίου, παρελήφθη τὸ ὄνομα τῆς καθηγήτριας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Μαρίας Τζάνη, ποὺ συμμετέχει πρῶτη στὴ σειρὰ τῆς δημοσιεύσεως μὲ κείμενό της.

Ἄρα κάποιοι ἀργυρώνητοι προσπαθοῦν μὲ τὴν μαζικὴ χολνγουντιανὴ προπαγάνδα νὰ στιγματίσουν τὸ πανανθρώπινο ἰνδαλμα καὶ νὰ ἐπιτύχουν τὴν καθάρσιν αὐτοῦ ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι τῶν λαϊκῶν ἡρώων πρὸς τέρψη τοῦ σιωνιστικοῦ σκοταδισμοῦ. Ὡστόσο ἡ ἱστορία ἀποδεικνύει, ὅτι τὰ λαϊκὰ ἀρχετυπα δὲν ἀποκαθλώνονται εὐκόλα· πρὶν ἀπὸ δεκάδες αἰῶνες οἱ προδόδρομοι τῶν νῦν ἐξουσιαστῶν προσπάθησαν μάταια νὰ στιγματίσουν ἓνα θαυμαστὴ καὶ ἀντάξιο διάδοχο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου στὴν πρωτοκαθεδρία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸν φιλόσοφο κοσμοκράτορα Ἰουλιανὸν τὸν Μέγα. Ἀπέτυχαν παταγωδῶς καὶ ὁ θεῶλος διετηρήθη κραταιός· τὸ ἴδιο θὰ συμβῇ καὶ τώρα. Ὁμως γιὰ τὴν νῦν ἐπιτραπὴ ἢ ὕβρις;

Προσφάτως ἓνα ψευδὲς ἐπισημονικὸ «συνέδριο», ποὺ στεγάστηκε στὴν «Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν», στὴν καρδιά τῆς Θεσσαλονίκης, καταδικάστηκε τόσο ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ κοινότητα τῆς πόλης ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ λαϊκὸ αἶσθημα.

Οἱ μηχανισμοὶ ποὺ προσπαθοῦν στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας νὰ ἐλέγξουν τὰ ἀντανακλαστικά καὶ τὶς εὐαισθησίες μας, πρέπει νὰ λάβουν ὡς δείγματα γραφῆς ὅτι καὶ ἡ εὐναισθησία μᾶς διακρίνει καὶ τὰ ἀντακλαστικά μας λειτουργοῦν. Ἔτσι καὶ οἱ ἀντιδράσεις καὶ οἱ κινητοποιήσεις μας πρέπει νὰ εἶναι ποικίλες καὶ δυναμικές, ἀνάλογες μὲ τὸ αἶσχος τοῦ συκοφαντικοῦ καὶ προδοκατορικοῦ χολνγουντιανοῦ ὑπερθεάματος. Μάλιστα οἱ πολιτικοὶ καὶ πνευματικοὶ ταγοὶ τῆς χώρας ὀφείλουν νὰ σταθοῦν πρωτοστάτες στὴν σχετικὴ δυναμικὴ ἐνημέρωσης καὶ ἐνεργοποίησης τῶν πολιτῶν. Ἄν ὄχι, θὰ ἔχουν ἐπιτύχει γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ νὰ καταγραφοῦν δυσμενῶς στὸ λαϊκὸ φρόνημα καὶ στὴν ἐθνικὴ εὐσυνειδησία τῶν συμπολιτῶν τους.

Ὁ ἴδιος δ' Ἀλέξανδρος ἐμφρόνως καὶ σοφῶς ἐπεσήμανε ὅτι: «**Τοῦ νικᾶν τοὺς πολεμίους, τὸ κρατεῖν ἐαυτοῦ βασιλικώτερον**»· οἱ σύγχρονοι πολέμιοι οὔτε γιὰ τὴν πολεμικὴν τους ἀρετὴν οὔτε γιὰ τὴν βασιλικὴν τους ἐγκράτεια διακρίνονται...

Ἀλέξανδρος Χ. Μήτσιου

Συγγραφέας - ἐρευνητὴς Α.Π.Θ.

Παρακαλοῦνται οἱ ἀναγνώστες ποὺ δὲν βρίσκουν τὸν «Δ» σὲ κάποιο σημεῖο πωλήσεως τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Τύπου νὰ τὸ γνωστοποιοῦν στὸ περιοδικό. Ἐκ τῶν προτέρων τοὺς εὐχαριστοῦμε θερμῶς.